

**ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM
HADTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

TOMOLYA JÁNOS mérnök alezredes

**A NATO ÚJ KIHÍVÁSAINAK HATÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉG
SZÁRAZFÖLDI HADERŐ CSAPATAINAK VEZETÉSÉRE, IRÁNYÍTÁSÁRA ÉS
A TÖRZSEK KIALAKÍTÁSÁRA**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Témavezető: Dr. Szabó György nyá. alez. egyetemi docens (PhD)

Budapest, 2009

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
1. A NEMZETKÖZI BIZTONSÁGPOLITIKA ÚJ TÍPUSÚ KIHÍVÁSAI ÉS HATÁSAI A VEZETÉSI RENDSZEREKRE	11
1.1. A Magyar Köztársaság NATO-tagságából fakadó nemzetbiztonsági kihívások	11
1.2.1. A NATO Prágai Csúcsértekezletének hatásai	14
1.2.2. A NATO Isztambuli Csúcsértekezlet hatása	21
1.2.3. A NATO Rigai Csúcsértekezlet hatásai, a NATO ambíció szintjének változása	24
1.2. A NATO átalakítása és a magyar haderőreform összefüggései	27
1.3. A jövő hadviselésének új elemei, a koalíciós erők által vezetett Irak elleni háború, a szárazföldi haderő vezetésére vonatkozó tapasztalatai	34
1.4. Következtetések levonása, javaslatok megfogalmazása	39
2. NATO DOKTRÍNÁK ÁLTAL MEGFOGALMAZOTT VEZETÉSI ÉS IRÁNYÍTÁSI RENDSZER ÉS NÉHÁNY NATO TAGÁLLAM VEZETÉSI STRUKTÚRÁJA	42
2.1. A NATO-ban érvényben lévő és a Magyar Honvédség által is elfogadott és bevezetett doktrínáiban leírt elvek és vezetési struktúrák	42
2.1.1. A NATO doktrínákban megfogalmazott elvek és struktúrák	42
2. számú ábra: A Törzs felépítés modellje	44
2.1.2. A NATO hálózat alapú képességek hatása a vezetésre	47
2.2. A NATO vezetési doktrínák megvalósulása az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország és Svédország fegyveres erőinek vezetési rendszereiben	53
2.2.1. Az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinek vezetése	54
2.2.2. Az Egyesült Királyság fegyveres erőinek vezetése	59
2.2.3. A Francia Köztársaság haderejének vezetése	62
2.2.4. A Svéd Királyság haderejének vezetése	67
2.3. Következtetések levonása, javaslatok megfogalmazása	73
3. A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÁRAZFÖLDI HADERŐ CSAPATAI VEZETÉSÉNEK JELENLEGI HELYZETE A NATO DOKTRÍNÁKBAN MEGFOGALMAZOTT ELVEK ÉS MÁS ORSZÁGOK GYAKORLATÁNAK TÜKRÉBEN	77
3.1. A katonai vezetés és irányítás általános funkciói	77
3.1.1. A törzs feladatai a tevékenységek végrehajtásának időszakában	78
3.1.2. A törzs által a helyzet függvényében megoldandó feladatok	79
3.2. Az országon belül jelentkező tényezők, a Magyar Honvédség egészét érintő stratégiai döntések, valamint a 2006-07-ben hozott, a védelmi szektort érintő átalakítások	81
3.3. A Stratégiai Döntések hatásai a szárazföldi haderő vezetésére	92
3.4. Következtetések	98

4. A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÁRAZFÖLDI ERŐINEK JAVASOLT VEZETÉSI RENDSZERE NEMZETI ÉS MULTINACIONÁLIS MŰVELETEKBEN.....	99
4.1. Javasolt követendő elvek és szervezet a honi területen végrehajtandó nemzeti vezetésű műveletekben	99
4.2. Javasolt követendő elvek és törzsstruktúra a honi területen végrehajtandó szövetséges vezetésű és az országhatárokon kívül végrehajtandó multinacionális műveletekben.....	101
4.3. Következtetések	102
ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ELÉRT EREDMÉNYEK, JAVASLATOK, AJÁNLÁSOK	103
Összegzett következtetések	103
Új tudományos eredmények.....	105
Javaslatok	105
Ajánlások	108
BEFEJEZÉS.....	109
A KUTATÁSI TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK	109
FELHASZNÁLT IRODALOM	110
TÁBLÁZATOK	115
ÁBRÁK.....	115
AZ ÉRTEKEZÉSBEN GYAKRAN HASZNÁLT ANGOL RÖVIDÍTÉSEK.....	115
MELLÉKLETEK	116
1. számú melléklet: A NATO új műveleti vezetési struktúrája.....	116
2. számú melléklet: Az USA Védelmi Minisztérium felépítése (nagybani változat)	117
3. számú melléklet: A NATO fokozott készenlétű erői	117
4. számú melléklet: A NATO egységeinek hierarchiája és azok létszámbeli nagysága	118
5. számú melléklet: Az átalakítás céljainak és a NATO erők jövőbeni képességeinek viszonya a Műveletek Hatásalapú Megközelítése elméleti környezetben	118
6. számú melléklet: A hadikiadások globális eloszlása 2006-ban	119
7. számú melléklet: A svéd vezérkar felépítése	119
8. számú melléklet: A Kutatás és Fejlesztés az EU, USA, és Japán viszonylatában	120
9. számú melléklet: Az USA Vezérkari Főnökök Egyesített Testületének felépítése	120
10. számú melléklet: Az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság helye a Védelmi Válságkezelő Szervezetben	121
11. számú melléklet: A brit Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság (PJHQ) felépítése	121
12. számú melléklet: A francia összhaderőnemi vezérkar felépítése.....	122
13. számú melléklet: A francia gyorsreagálású hadtestparancsnokság szervezeti felépítése	122
14. számú melléklet: A mátrix alapú szervezet.....	123
15. számú melléklet: A cseh haderő vezetése	123

16. számú melléklet: Az EU-s tagállamok egy főre jutó, euróban számított védelmi kiadásai 2006-ban	124
17. számú melléklet: Az EU-s tagállamok 2006-s védelmi kiadásai GDP-hez viszonyított aránya %-ban	125
18. számú melléklet: Az EU-s tagállamok, milliárd euróban számított védelmi kiadásai 2006-ban	126
19. számú melléklet: Az MH ÖHP felépítése 2007. januári helyzet.....	127
20. számú melléklet: Az MH ÖHP javasolt felépítési struktúrája	128
21. számú melléklet: Az MH ÖHP NATO elveken alapuló struktúrájának kialakításához javasolt és szükséges változtatások	129
22. számú melléklet: Az összhaderőnemi parancsnokság elvi/moduláris felépítése	130

**MOTTÓ: „EGYETLEN DOLOG VAN, AMI NEHEZEBB EGY ÚJ GONDOLAT KATONAI
GONDOLKODÁSBA VALÓ BEVEZETÉSÉNÉL, A RÉGI KITÉTELE”
(SIR BASIL H. LIDDELL HART)**

Bevezetés

A NATO történelmi válaszüthöz érkezett. A Szövetség a XXI. század elején új kihívásokkal, és kockázatokkal néz szembe egy változóban lévő nemzetközi biztonsági környezetben. Erre a kihívásra a NATO úgy reagált, hogy egy ambiciózus átalakítási és megújulási folyamatba vágott bele. A ma és a holnap várható kihívásainak kezeléséhez a NATO vezetési struktúrája átalakításra került és talán a legfontosabb döntés a NATO Reagáló Erők, (NATO Response Forces /NRF/ a továbbiakban NRF), létrehozása volt. Ma új fenyegetések jelentkeznek, amelyek minőségileg és mennyiségileg egyaránt különböznek a XX. század hagyományos kihívásaitól. Az olyan fenyegetések, mint a radikális fundamentalizmus, a nemzetközi terrorizmus és bűnöző hálózatok által előidézett fenyegetések felismeréseként, a NATO tagországok állam és kormányfői 2002 novemberében, a prágai csúcstalálkozójukon gyökeres változásokról állapodtak meg.

A Prágában útjára indított átalakítási folyamat egy jövőképet jelent a NATO számára, valamint radikális eltávolodást a felelősségi körzet védelméről, az érdekek védelme felé. Ez azt jelenti, hogy a szövetségesek már készek állnak Európán kívüli, attól nagy távolságra lévő területekre csapatokat küldeni, amennyiben az érdekeik védelme ezt diktálja. Az átalakítás eredményeképpen a NATO működése gyorsabb és hatékonyabb lett, új parancsnoki struktúrát alakítottak ki, megszűntek az átfedések, jobban beazonosíthatóak a hatáskörök. A NATO kialakított új műveleti vezetési struktúráját az 1. számú melléklet, a NATO átalakulását reprezentáló adatokat pedig a 1. számú táblázat tartalmazza.

<i>ACE (1993)</i>	<i>ACO (2003)</i>
<i>19 833 Parancsnokságon dolgozó személy</i>	<i>9 806 Parancsnokságokon dolgozó személy</i>
<i>16 parancsnokság</i>	<i>9 parancsnokság</i>
<i>2 543 SHAPE-n dolgozó személy</i>	<i>1 103 SHAPE-n dolgozó személy</i>
<i>Nincsenek műveletek</i>	<i>5 művelet</i>
<i>Nincsenek telepített személyek</i>	<i>35 000 fő telepített személy*</i>

2007-ben már 42 000 fő

1. számú táblázat: A NATO átalakulása

Világos munkamegosztás jött létre a Szövetséges Műveleti Parancsnokság, (Allied Command Operations /ACO/ a továbbiakban ACO) és a Szövetséges Átalakítási Parancsnokság, (Allied Command Transformation /ACT/ a továbbiakban ACT) között: ACO határozza meg a követelményeket, az ACT pedig kidolgozza a kiképzési normatívákat, folyamatosan gyűjti és feldolgozza a tapasztalatokat.

Mára, az ún. „expedíciós” jellegű haderőre van szüksége a NATO-nak, amely fenntartásához más jellegű logisztikai biztosításra van szükség.¹ Ez abból következik, hogy míg a hidegháború alatt a NATO haderők hazájukban vagy annak közelében (ez alól kivétel az Észak-Amerikából áttelepülő amerikai, kanadai haderő) harcoltak volna, természetesen igénybe vehették volna a hazai logisztikai biztosítás lehetőségeit. Egy expedíciós jellegű erő fenntartása más elvek szerint lehetséges, felértékelődnek olyan képességek, mint a hadászati légi és tengeri szállítási képességek. A NATO tagsággal vállalt feladatok nem csupán politikai

¹ Bíró István alez.: The National Security Strategy and Transformation of the HDF, 2005, 14.o. letöltve a <http://www.stormingmedia.us/04/0472/A047234.html> domainről 2008. január 19-én;

értelemben vett kötelezettségekről szólnak, hanem háborús és nem háborús katonai műveletekben való aktív részvételt is feltételeznek. Ugyanakkor, a Védelmi Felülvizsgálatot követő, felső szintű stratégiai döntések gyökeresen kívánták átalakítani a magyar haderőt egy új, a NATO szövetségi struktúrájához jobban igazodó szervezetet kívántak létrehozni.

Az átalakítás azonban nem volt problémamentes. Az első problémát az jelentette, hogy a MH átalakítása szempontjából a legfontosabb külső tényező, a NATO önmaga is átalakulóban van.² Újrafogalmazza a védelmi politikáját, átalakította ambíció szintjét, megújította a doktrínarendszerét és ezzel az MH-nak is lépést kell tartani, ami azt is jelenti, hogy a haderőreformot folytatni kell. A jelenleg is finomítás alatt lévő szövetséges doktrínarendszer, Allied Joint Publication /AJP/, csúcs doktrínájában az AJP-01(C)-ben, a műveleti területet lefedő AJP-3(A)-ban és a szárazföldi erők vezetési kérdéseit taglaló AJP 3.2.2-ben leírt törzsstruktúrát, funkcionális területek szerint osztják fel. Ezzel együtt folyik a NATO új vezetési struktúrájának kiépítése is. (ACO és ACT létrehozása, a parancsnokságok számának csökkentése, az NRF életre hívása stb.) Mélyreható reformok tanúi lehetünk a NATO Védelmi Tervezési Rendszer (áttérés a kettő éves tervezésről a négyévesre és a tízéves fejlesztési ciklus bevezetése), a Műveleti Tervezés területén a NATO Válságreagáló Rendszer (NATO Crisis Response System /NCRS/) létrehozása szférájában is. A NATO Prágai Csúcsértekezlete megfogalmazta azokat a kihívásokat, amelyekre reagálnia kell a szövetségi rendszernek és azokat a képességeket, amelyekkel a megújult erőknek rendelkezniük kell. 2004 májusa óta egyre erősebb kihívást jelent az Európai Unió Biztonsági és Védelmi Politikája (European Security and Defence Policy /ESDP/) is, hiszen az unió is mind konkrétan fogalmazza meg katonai elképzeléseit.

Befejeződött a Harccsoport (Battlegroup) koncepció megvalósítása, amely alapján, hasonlóan a NRF rendszeréhez, az EU kettő zászlóalj harccsoportot képes 4-6 nap készenléti idővel alkalmazni, nyilvánvalóan elsősorban az ún. „petersbergi feladatok” végrehajtására.

Természetesen nem szabad megfeledkezünk arról sem, hogy a háború művészetén belül a katonai vezetés elmélete is fejlődik, változik. Az elméleti, a gyakorlati valamint a technikai háttér dialektikus kapcsolatának hatására azt tapasztalhatjuk, hogy a jelenkor katonai vezetése egyre gyorsuló ütemben alakul át. Az adatátvitel sebességének egyre növekvő ütemű fejlődése lehetővé teszi az élenjáró informatikai technológiával rendelkező országok haderői számára az ún. „döntéshozatali fölényt”, amely a döntés előkészítéséhez szükséges információszolgáltatás sebességében, az információk mennyiségében és minőségében, végső soron a döntés meghozatalának gyorsaságában és megalapozottságában nyilvánul meg.³

Az információ átviteli sebesség robbanásszerű fejlődésére jellemző, hogy míg az I. világháború során 30 szó/perc volt lehetséges, mára ez 1,5 billió szó/percre változott. Az információtechnológia robbanásszerű fejlődése az új stratégiai környezet meghatározó tényezőjévé vált, és az ipari korból az információ-technológiai korba vezetett át bennünket.

Ez ugyanakkor nemcsak a haderő bevetését tette hatékonyabbá, hanem azok hatékonyságát is növelte, akik súlyos károkat akarnak okozni szövetségünknek. Ergo, a nemzeteknek át kell alakítaniuk haderejüket oly módon, hogy az ilyen irányú fenyegetések elleni fellépés során képesek legyenek kihasználni az új fejlesztések kínálta lehetőségeket. Az információ alapú társadalmi modell egyre nagyobb mértékű térhódítása és a közelmúltban lezajlott háborúk is hatással voltak és vannak a vezetés elméletére.⁴ Ennek megvalósításának egyik jelentős tesztje a koalíciós haderők Irak elleni háborúja volt.

² Tomolya János mk. alez.: A Védelmi Felülvizsgálatot követő haderő-átalakítás feladatainak jelenlegi kihívásai, Kard és Tóll 2005/1 száma, ZMNE kiadványa, 2005, 4-5.o;

³ Dr. Haig Zsolt, Dr. Várhegyi István: A vezetési hadviselés alapjai ZMNE kiadvány, egyetemi jegyzet Nyt.sz.: EH 11; 2000, 34-35.o.

⁴ John J. Gartska, Richard E. Hayes, David A. Signori: Understanding Information Age Warfare, Department of Defence, CCRP kiadvány, 2001, 55.o.

A katonai vezetés elméletére vonatkozó tapasztalatok gyűjtése kiemelt szempont volt az iraki háború kapcsán elvégzett tapasztalatgyűjtő tevékenységnek. Az amerikai szárazföldi haderő tapasztalatokat gyűjtő, feldolgozó központ állománya által készített több mint ötszáz értékelő-elemző jelentésnek csaknem harminc százaléka kapcsolódott a fenti témához.⁵

Az amerikai haderő vezetése folyamatosan változott a koreai, és főleg a vietnámi háború tapasztalatainak hatására. Az átállás náluk sem ment könnyen és hála a kialakított és jól működtetett doktrinális ciklusnak, a megszerzett tapasztalatok intézményesített visszaforgatásának, folyamatosan folyik a vezetési struktúra és elvek finomítása. A helyi háborúk tapasztalatai alapján az amerikai haderő vezetőinek módjában állt megállapítani a hadvezetés és a szakmai vezetés helyes arányait, a munkamegosztás hatékony formáit.

Az USA-ban, majd a NATO-ban is fokozatosan átvették és alkalmazták a gazdaságban a nagy szervezetek, elsősorban multinacionális vállalatoknál már jól bevált a „management” és a „leadership” vezetési elveket. A kanadai haderőnél a saját felosztásuk szerint kettő időszakot különböztettek meg a második világháborútól napjainkig, az 1946-64-ig terjedő időszakot és az 1964-2002-ig terjedő ciklust. Az elsőt „Command Era”-ként definiálták, míg a másodikat „Management Era”-nak. A XXI. századot pedig „Command by Influence Era”-nak képzelik el.⁶ A fenti kanadai felosztás alapján a magyar haderő még a hatvanas évek elején tart.

Természetesen az amerikai haderő új műveleti doktrínájában, az 1993-ban íródott Tábori Kézikönyv (Field Manuel /FM/) műveleti témájú FM 100-5-t felváltó FM 3-0 Operations-ban is, az emberi tényezőt tekintik a győzelem kivívásának legfontosabb faktorának.⁷ A NATO szárazföldi erők vezetési doktrínája, (Command and Control of Allied Land Forces /AJP 3.2.2./) is az emberi tényezőt jelöli meg a legfontosabb elemként.⁸ A magyar haderő a Varsói Szerződés fennállása alatt íródott harcszabályzata a következő módon határozza meg a vezetés fogalmát: *„A vezetés az egységek és az alegységek folyamatos irányításából, a csapatok harctevékenységének megszervezéséből és erőkifejtésüknek a megszabott harcfelelő feladat teljesítésére való összpontosításából áll”*.

Az ennek megfelelően kialakított háborús vezetési struktúra, az ABV fegyverek feltételezett alkalmazási viszonyai között, talán még célszerűnek tűnt, de egyáltalán nem foglalkozott a békevezetés problémakörével. Így az elmélete és gyakorlata nagyrészt kidolgozatlan maradt. A rendszerváltással a magyar haderő céljaiban, erőforrásaiban és működésében végbement változások a katonai vezetőket arra készítették, hogy az átszervezés keretei között keressék a vezetői munka hatékony eljárásait. A NATO haderőkben elfogadott vezetési elvek, módszerek és mindenekelőtt a nyugati vezetési kultúra adaptálásában azonban sokszor gátolta őket a, múltból örökölt, vezetési tapasztalatok és bizonyos jogszabályok visszahúzó hatása. A NATO tagság elérése óta több kísérlet történt a katonai vezetés NATO elveinek tisztázására.

Tekintettel a fent vázolt tényekre, megállapítható, hogy mind az MH, mind a haderőnemek vezetési rendszere tekintetében nagymértékű átalakítás került végrehajtásra, amely azonban csupán szervezeti átalakítást jelentett, és sokszor nem járt együtt egy új vezetési kultúra megteremtésével. Az átalakítás szervezeti oldalán a munka már régóta megkezdődött és új állománytáblákat adtak ki, de véleményem szerint, *ezek nem minden esetben vannak összhangban, a NATO doktrínákban megfogalmazott elvekkel, követelményekkel, az ún. J-G-S rendszerű törzsi felépítés modelljével.*

⁵ LtCol J. STORR PhD: Lessons Learned from Iraqi Freedom Operation, Land Ops WG ülésén elhangzott előadása, 2003. október, Kingston, Kanada

⁶ G.E.SHARPE, A.D ENGLISH : Principles for change in the post-cold war Command and Control of the Canadian Forces, Canadian Ministry of Defence kiadványa, 2002,10.o.

⁷ FM 3-0 Operations /USA HQs Dep. of the Army kiadványa, 2001, 17 o. 1–53. pont

⁸ AJP 3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces, NATO NSA kiadványa, 2003, 1–6 o. 117. pont

A másik probléma a vezetési kultúra megteremtése területén adódott. Talán nem túlzás azt állítani, hogy az MH jövője valahol a képzés, kiképzés, és az oktatás területén fog eldőlni. Függetlenül, attól hogy, hogy milyen haditechnikai eszközöket állítunk rendszerbe, hogy milyen állománytáblákat állítunk össze, ha nem lesznek olyan professzionista, felkészült katonáink, tiszthelyetteseink és tisztjeink, akik munkájukkal működtetni képesek a jövő haderejét. Ennél a pontnál érdemes kitekinteni a haderőreform és általában a védelem ügyének társadalmi támogatottságára. Bíró István, a Nemzetbiztonsági Stratégia és a Haderőreform című munkájában átszellemülve állapítja meg, hogy „*a kormány eltökélt a haderőreform végig vitelében*” majd folytatja: „*Erősen hiszem, hogy a haderőreform sikeres lesz, hiszen a magyar emberek többsége támogatja azt.*”⁹

Nem kisebbítve a munkája érdemeit meg kell állapítanunk, hogy sajnos, nem lett igaza. Itt szeretném szembe állítani a fenti véleményt Gyarmati István véleményével, aki az „Újabb áldozata van a „haderőreformnak” című írásában megállapítja, hogy a védelem társadalmi elfogadottsága tekintetében továbbra sem sikerült áttörést elérni.¹⁰ Saját tapasztalataim alapján az utóbbit látom az igazsághoz közelebb állónak.

Véleményem szerint tudományos igényű feltérképezése, hogy a leendő magyar katonai vezetési rendszer, különös tekintettel a szárazföldi csapatok vezetési rendszerére, milyen elveken épüljön fel, és hogyan és milyen NATO követelményeknek feleljen meg, képes legyen a már említett, eléggé bonyolult követelményrendszernek megfelelni. Olyan mélységben még ez a terület nem került kutatásra, mint az általam elvégzett munkában ezért választottam kutatásom céljául, amelyben a kutató kérdésekre válaszokat is kerestem és megfogalmaztam!

A haderő átalakítás eredményeképpen, reményeim szerint a magyar haderő hamarosan valóban képesség alapú haderővé válik, amelyet nagy valószínűséggel nem lehet a régi hagyományos módon vezetni. Meg kell honosodnia egy vezetési kultúrának, amely ötvözi a felülről irányítás, alulról támogatás elvét, az alulról kezdeményezés, felülről támogatás elvével.

Véleményem szerint a leendő új magyar vezetési kultúrának szakítania kell az autokrata vezetési hagyományokkal és a vezetők egymás közötti együttműködésben, valamint a vezetők és beosztottak közötti munkakapcsolatban nagyobb szerepet, kell szólni az egyéni képességek szabad érvényesülésének, a tudásalapú kommunikációnak és háttérbe kell szorulnia a parancsuralmi, az előjáró-beosztott közötti formális kapcsolatoknak. A vezetői filozófia középpontjába nem az engedelmesség kikényszerítése, hanem a problémamegoldó gondolkodás mindenszintű érvényesülése kerül majd. Fontos, hogy a leendő új „hardver”-hez egy új a nyugati vezetési kultúrán alapuló és a NATO vezetési elveivel harmonizáló „software” kialakítása is. Úgy gondolom, hogy a NATO tagságunk vállalása óta sok tekintetben van előrelépés, de a velünk egyidőben belépő tagállamokkal szemben is van lemaradásunk.

A bevezetőmben felvázolt kutató kérdések megválaszolása érdekében az értekezésemben az *alábbi célokat tűztem ki:*

- A nemzetközi biztonságpolitika új típusú kihívásainak áttekintésével megállapítsam azokat a befolyásoló tényezőket, amelyek hatással lehetnek az MH vezetési és irányítási rendszerére, megfogalmazom, és párhuzamba állítom öt NATO tagállamban és egy semleges ország (Svédország) katonai vezetési elveit, a jelenleg zajló vagy a már korábban elkezdett haderőreformok irányvonalát.

⁹ Bíró István alez.: The National Security Strategy and Transformation of the HDF, 2005, 25. o. letöltve a <http://www.stormingmedia.us/04/0472/A047234.html> domainről 2008. január 19-én;.

¹⁰ Gyarmati István: „Újabb áldozata van a „haderőreformnak” a „Hírszerző” hírlapportálon 2007. november 12-én megjelent írása letöltve a <http://www.hirszerzo.hu/rovat.publicisztika> domainről 2008. február 08-én

- Áttekintsem a NATO vezetési doktrínáit, majd az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, a Francia Köztársaság és a Svéd Királyság haderőinek vezetési szempontból történő elemzésével következtetéseket vonok le a NATO vezetési doktrínáiban megfogalmazott elvek érvényesülése, gyakorlati megvalósulása tekintetében.
- Áttekintsem az MH szárazföldi haderő csapatai vezetésének jelenlegi helyzetét, a cseh és a dán haderő vezetésének elemzésével feltárom az MH ÖHP, mint vezetési formáció kialakításának indokoltságát, a létrehozás valós okait.
- A kutatásaim témájából kapott eredmények alapján következtetéseket vonjak le, és javaslatokat fogalmazok meg, ajánlásokat adok a további felhasználásra, alkalmazásra.

A kitűzött célok elérése érdekében az alábbi kutatási módszereket alkalmaztam:

- tanulmányoztam a NATO különböző, vezetési témájú doktrínáit;
- célzott keresést folytattam az interneten a kutatási témával kapcsolatos információk, elemzések és publikációk fellelésére;
- tanulmányoztam és elemeztem a kutatási témával kapcsolatos hazai és nemzetközi törvényeket, jogszabályokat, a vonatkozó STANAG egyezményeket,¹¹ a hazai és külföldi szakirodalmat, a témával foglalkozó hazai és külföldi szakemberek kutatási eredményeit;
- feldolgoztam és elemeztem 5 NATO tagállam (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Dánia és Csehország) valamint egy semleges ország (Svédország) fegyveres erő vezetését, az alkalmazott vezetési elvek és a NATO doktrínák érvényesülése szempontjából;
- tanulmányoztam, elemeztem és összehasonlítottam a magyar haderő vezetési szintjeit, rendszereit a megfelelő NATO standard rendszerekkel, következtetéseket vontam le és ajánlásokat fogalmaztam meg.

A kutatási témám részeredményeit különböző folyóiratokban, magyarul és angolul publikáltam. Az értekezésem összeállítását 2008. szeptember 30-án fejeztem be, de a kutatásomat még nem zártam le, mivel a vezetési és irányítási rendszerek fejlődése, hatékonyságának növekedése, elsősorban a tudományos-technikai vívmányok alkalmazása miatt, tovább növekszik. A kidolgozói munkám során az általános kutatási módszereket, az analízist, a szintézist, az indukciót, az analógiát, a hadtudomány specifikus vizsgálati eljárásainál a történeti eljárást, az összevetést és tendenciavizsgálatot alkalmaztam. A kutatási eredményeim kimutatásokkal, grafikonokkal támasztottam alá.

Az értekezést egy kötetben négy fejezetre osztottam.

Az első fejezetben a nemzetközi biztonságpolitika új elemei által létrehozott új kihívásokat és azok, a vezetési rendszerekre jelentett hatásait vizsgáltam.

Céлом az volt, hogy a NATO tagságból fakadó nemzetbiztonsági kihívások elemzésével, a NATO Prágai, Isztambuli és a Rigai Csúcsértekezleteinek hatásának bemutatásával, rávilágítsak a NATO átalakításának és a magyar haderőreform összefüggéseire. Ezen túlmenően meghatározom a jövő hadviselésének új elmeit, valamint bemutassam, a koalíciós erők Irak elleni háborújának tapasztalatai fényében, a szárazföldi haderő vezetésére gyakorolt hatásokat.

A második fejezetben áttekintem a NATO vezetési doktrínáiban megfogalmazott vezetési elveket és irányítási struktúrákat, majd az USA, az Egyesült Királyság, a Francia Köztársaság és a Svéd Királyság haderőinek vezetési rendszereit mutatom be, és elemzem a NATO doktrínában meghatározott vezetési elvek érvényesülése szempontjából, megfogalmazom ezen országok katonai vezetési elveit és a haderőreformok irányvonalát.

¹¹ Standardization Agreements — Szabványügyi Egyezmény.

A harmadik fejezetben áttekintem a katonai vezetés és irányítás általános funkcióit, majd bemutatom a Védelmi felülvizsgálatot követő, ún. „Stratégiai Döntések” és a 2006-2007-ben hozott, a védelmi tárcát érintő döntések, a szárazföldi haderőnem vezetésére gyakorolt hatásait.

A negyedik fejezetében javaslatot teszek a követendő vezetési elvek és törzsstruktúra kialakítására mind a honi, mind az országhatáron kívüli műveletek tekintetében. A fejezetek végén összegeztem a témával kapcsolatos kutatási eredményeimet és javaslatokat, ajánlásokat fogalmaztam meg a további felhasználásra, alkalmazásra.

A mellékletekben bemutatom, táblázatok, diagramok, vezetési struktúra ábrák segítségével a fent említett öt NATO tagállam vezetési rendszereit, a NATO átalakulását jellemző dokumentumokat.

A kutatás végrehajtásában, illetve az értekezés összeállításában nyújtott segítségükért köszönetemet fejezem ki: témavezetőmnek, Dr. Szabó György nyá. alezredesnek, PhD egyetemi docensnek, aki magas szintű követelménytámasztással és gondoskodással biztosította a szükséges kutatási feltételeket; a Hadtudományi Doktori Iskolának; a ZMNE hadműveleti-harcászati tanszék állományának; és mindazoknak, akik tanácsaikkal, megjegyzéseikkel segítették munkámat.

1. A nemzetközi biztonságpolitika új típusú kihívásai és hatásai a vezetési rendszerekre

1.1. A Magyar Köztársaság NATO-tagságából fakadó nemzetbiztonsági kihívások

Magyarország NATO-tagállammá válása kapcsán egyidejűleg kellett a környezetében bekövetkezett kedvező és kedvezőtlen hatásokkal szembenéznie. Az egyik oldalon az ország hagyományos értelemben vett katonai veszélyeztetettsége jelentősen csökkent, köszönhetően a NATO által nyújtott biztonsági garanciáknak, illetve a hazánkkal szomszédos államokban már szintén végbement, vagy stratégiai célként megfogalmazott euró-atlanti integrációs folyamatnak. A másik oldalon viszont folyamatosan éreztetik hatásukat az ország NATO tagságával összefüggő hagyományos, illetve – mind jelentősebb mértékben – azok az új típusú biztonsági kihívások, melyeknek sajátossága, hogy gyakran a köztük lévő határvonal elmosódásával, egymással kölcsönhatásban jelennek meg. NATO tagságunk, illetve az ország nemzetközi válságkezelő, illetőleg humanitárius akciókban való részvétele kapcsán az ország külpolitikai mozgástere, biztonságpolitikai tevékenységi köre és felelőssége a korábbiakhoz képest jelentős mértékben kibővült, mindez azonban magában hordozza a Szövetséggel, és annak vezető tagállamával, az USA-val szemben álló országok, illetve szélsőséges, radikális szervezetek hazánkkal szembeni fellépésének potenciális veszélyét is. Az újonnan keletkezett feladatok végrehajtása során országunk közvetlen biztonsági érdekeinek érvényesítését a NATO érdekviszonyaival összehangolva szélesebb összefüggésbe kellett helyezni.¹²

A NATO keleti kibővülésével párhuzamosan kibontakozó kedvező irányú geopolitikai változások mellett a délkelet-európai térségben továbbra is jelen vannak a kizárólagos nemzetállami törekvések, illetve a megkésett társadalmi és gazdasági fejlődésből fakadó instabilitás. A hagyományos biztonsági kihívások körébe sorolhatók a balkáni térség rendezetlen etnikai konfliktusaiból fakadó kockázatok, az egykori Szovjetunió európai utódállamainak politikai és gazdasági instabilitása, valamint Oroszország és a NATO viszonyának esetleges kedvezőtlen alakulása, különös tekintettel Magyarország energiahordozók és nyersanyagforrások területén meglévő függő helyzetére. Hazánk NATO-tagságával szintén összefüggő kockázatot jelenthet, ha egyes, Szövetségen kívüli államok hírszerző szervei hazánk területén, illetve az ország külföldi diplomáciai és katonai képviseletein keresztül kívánják a NATO működésére, stratégiai céljaira vonatkozó információkat megszerezni. Egyes országok titkosszolgálateival sok esetben párhuzamosan valósul meg az együttműködés. Az új kihívások, úgymint a terrorizmus, és a szervezett bűnözés elleni küzdelem területén számos alkalommal figyelhető meg szembenállás a politikai, katonai vonatkozású titkos információk felderítésével és megszerzésével kapcsolatban. Ezzel a problémával hosszabb távon számolni kell.

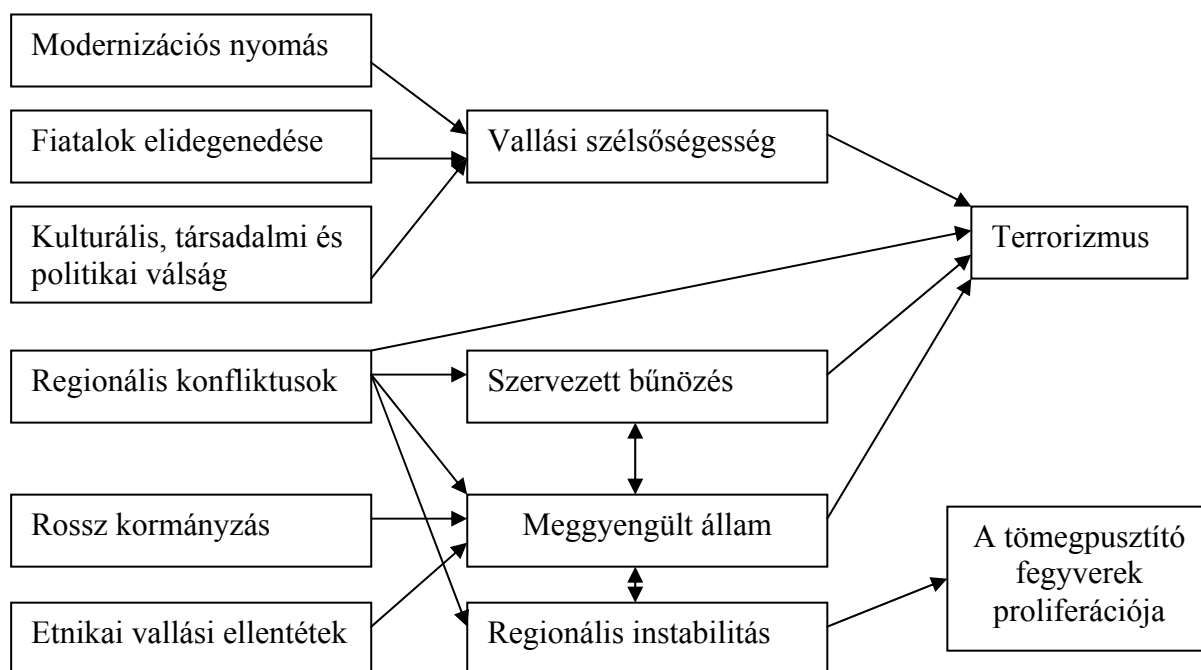
Mind a hagyományos, mind az új típusú biztonsági kihívások kezelése területén fontos tényező, hogy a NATO-tagsággal párhuzamosan Magyarország kapcsolódhatott egy olyan hatékony partnerszolgálati együttműködésre épülő védelmi-elhárító rendszerhez, melybe az információkat a jelentős technikai, személyi, anyagi feltételekkel rendelkező amerikai és nyugat-európai szolgálatok szállítják. A 2001. szeptember 11-e után a terrorizmus elleni küzdelem a NATO-tagállamok számára stratégiai feladattá vált. Ezt követően hazánknak az euró-atlanti érték- és érdekközösséghez való tartozás, illetve a válságövezetekben vállalt stabilizációs szerep kapcsán új típusú, globális jellegű és meglehetősen szerteágazó kihívással kellett szembenéznie, melynek társadalmi és gazdasági következményeivel hosszú

¹² Magyarország és a NATO, HM Kommunikációs és Toborzási Főosztály kiadványa, Budapest, 2004, 3–4. o.

időintervallumon keresztül számolni kell. Növeli az ország potenciális fenyegetettségét, hogy az EU határállamaként hazánk, a korábbi évekhez képest jelentősebb mértékben van kitéve a különböző válságövezetekből induló migrációs folyamatoknak.

A hazánkban tartózkodó migránsok, ideértve a terror-elhárítási szempontból kockázatot jelentő térségekből érkezetteket is, a hatályos jogszabályok alapján gyakorlatilag megszorítások nélkül elhagyhatják a számukra kijelölt lakhelyet, és komolyabb hatósági kontroll nélkül mozoghatnak az ország területén. További probléma, hogy számos magyarországi, főként oktatási intézmény állít ki meghívólevelet olyan külföldi személyek számára, akik a beutazásukat követően eltűnnek az idegenrendészeti hatóságok látóköréből. A válságövezetekben megindult stabilizációs folyamatok elhúzódása esetén továbbra is számolni kell azzal, hogy a NATO tagállamait Európában támadni kívánó terrorszervezetek tagjai az illegális migráció csatornáinak igénybevételével kívánnak átutazni az országon, illetve a szervezetek működését biztosító gazdasági tevékenység színhelyének tekinthetik majd hazánkat is.

A NATO tagállamai nagy energiákat fordítanak a tömegpusztító fegyverek alkalmazását és terjedését korlátozó egyezmények betartására. Mindezen erőfeszítések ellenére továbbra sem csökkent annak a kockázata, hogy terrorista csoportok, illetve a számukra bármilyen formában támogatást nyújtó államok tömegpusztító fegyverek birtokába jutnak. A terrorizmus által megjelenített biztonsági kihívást növeli, hogy a terrorszervezetek részt vesznek a kábítószer-kereskedelemben, a fegyver- és embercsempészetben, a pénzmosásban, a védelmi pénzek gyűjtésében, továbbá a szervezett bűnözéshez sorolható más tevékenységekben is. Az új típusú biztonsági kihívások ebből következően gyakran egyszerre, egymást erősítve jelennek meg.¹³ A fenyegetések komplex összefüggés rendszerét az 1. számú ábra mutatja be.

1. számú ábra: A fenyegetések komplex összefüggési rendszere¹⁴

¹³ EU JOINT SITCENT: Counter-Terrorism Annual Report 2005, Council of the EU, General Secretariat of Joint Situation Centre kiadványa, 2005, 14. oldal

¹⁴ Dr Kőszegvári Tibor: A nemzetközi biztonságot fenyegető új kihívások és kockázatok, ZMNE jegyzet, 1999. 37-41.o.

Veszélyeztetettségünket szintén növelheti, hogy egyes terrorcsoportok esetleg az ország területén kívánják vezető NATO tagországok érdekeltségeit támadni, mivel a felderítő és elhárító képességeinket, az amerikai, nyugat-európai szolgálatok kapacitásával egybevetve, gyengébbnek gondolják. Az objektumvédelem területén változatlanul magasabb a kockázati besorolása az USA és Nagy-Britannia, valamint Izrael Magyarországon működő diplomáciai képviselőinek, gazdasági és kulturális érdekeltségeinek, továbbá a magyarországi izraelita hitfelekezet vallási létesítményeinek.

Magyarország a fenti kockázatok ellenére sem minősül a terrorizmus által közvetlenül fenyegetett államnak, ebben a vonatkozásban az ország biztonsági helyzetét kedvező irányba befolyásolja a globális politikai folyamatok alakításában játszott csekély szerepe, a terrorizmus által leginkább fertőzött térségek államaival meglévő kiegyensúlyozott történelmi-kulturális, illetve aktuális politikai és gazdasági kapcsolatai. Az elmúlt időszakban, Európában végrehajtott terrorakciók kivitelezése tükrében ugyancsak meghatározó tényezőnek számít, hogy a kelet-európai térségben eleve korlátozottabb művelési képességekkel rendelkező terrorszervezeteknek egyelőre nem sikerült megtelepedniük hazánk területén, abból a célból, hogy, az etnikai, kulturális kötődésük, vagy szociális helyzetük folytán radikális nézetekre fogékony személyeket erőszakos cselekmények előkészítésébe, illetve végrehajtásába vonják be. A terrorszervezetekhez kötődő személyek beutazásának akadályozása, illetve a már hazánkban tartózkodó aktivisták kiszorítása azonban önmagában nem minimalizálja az ország fenyegetettségét. A korábbi időszakban, Európában végrehajtott, vagy előkészített terrorakciók mögött álló személyek jelentős része ugyanis nem kapcsolódott semmilyen ismert terrorszervezethez. Az Al-Kaida, afganisztáni bázisának 2001 őszén történt szétzilálása óta, a médián, illetve más telekommunikációs csatornán keresztül, főként eszmei iránymutatást nyújt Európában lévő szimpatizánsai számára. Hazánkban is, mint a kontinens többi államban, főként azok a radikális nézetekre fogékony személyek, illetve csoportok jelenthetnek kockázati tényezőt, akik intenzíven reagálnak az anyaországukat, szülőhelyüket érintő politikai fejleményekre. Ebből a megközelítésből az iraki és az afganisztáni stabilizációs műveletek eseményei mellett különös figyelmet érdemelnek a koszovói és a közel-keleti rendezés fejleményei, valamint Kaukázus térségének biztonsági helyzete. Az MK terrorveszélyeztetettsége szempontjából kedvező tényező, hogy a nemzeti, etnikai, illetve vallási kötődésük miatt érintett magyarországi közösségek tagjainak létszáma nyugat-európai összehasonlításban nem jelentős, tagjai alapvetően integrálódtak a magyar társadalomba, döntő többségük jogkövető magatartást folytat, és elítéli a különböző szélsőséges mozgalmakat, illetve az erőszakos eszközöket.

Számos nyugat-európai államban a terrorcselekményekkel kapcsolatos veszélyérzet a végrehajtott akcióval összefüggésbe hozott helyi vallási, etnikai közösséggel szembeni erőteljes ellenérzésekbe csapott át, ami kockázatos öngerjesztő folyamatot indíthat el.¹⁵ A többségi társadalom részéről felszínre kerülő, az adott vallási vagy etnikai csoportra kiterjesztett kirekesztő törekvések ugyanis a támadások célkeresztjébe kerülő közösség befelé fordulásának, illetve radikalizálódásának katalizátoraként szolgálhatnak. Országunk szempontjából kedvező tényezőként értékelhető, hogy még az elmúlt években végrehajtott jelentősebb terrortámadásokat követő időszakban sem volt kimutatható ilyen típusú ellenséges megnyilvánulás a magyar lakosság részéről. Az elmúlt években, Európában végrehajtott robbantások megerősítették, hogy a terrorcselekmények elleni védekezésnek elsősorban az azt kiváltó okok csökkentésében, illetve az adott akció tervezési-előkészületi szakaszában történő megszakításánál vannak jobb kilátásai. A szélsőséges szervezetek által megjelenített biztonsági kihívások az állampolgári alapjogok gyakorlását biztosító parlamentáris

¹⁵ EU JOINT SITCENT: Annual Report on International Terrorism 2007, Council of the EU, General Secretariat of Joint Situation Centre kiadványa, Brüsszel, 2007, 24. oldal;

demokráciákban azonban sem jogi, sem politikai eszközökkel nem számolhatók fel teljes mértékben. Bár a társadalmi szervezetek bevonásával, a terrorcselekmények elleni hatékony fellépéssel, valamint az államapparátus szerveinek összehangolásával növelhető ugyan az adott ország „ellenálló képessége”, ám a globális okokra visszavezethető, büntető vagy provokatív szándékú, terrorcselekmények a felsorolt intézkedések együttes alkalmazása mellett is nehezen kivédhető fenyegetést jelenthetnek.

1.2. A NATO Prágai, Isztambuli és Rigai Csúcserkeztein meghozott döntések és a nemzetközi biztonságpolitikai környezetben végbement változások

A Magyar Köztársaság a NATO tagság elérésével nem egy stacioner szervezetbe lépett be, hanem egy átalakuló szövetségbe, amely újrafogalmazta a szándékait, újra meghatározta a világban elfoglalt helyét, új vezetési struktúrát hozott létre, és amelynek az átalakítás a lételemévé vált. A 2000-2002 közötti időszakban a NATO integráció területén nem sok érdemleges esemény történt. Ennek egyenes következménye volt, hogy országunk, a csatlakozó három tagállam közül utolsóként, a másik kettőtől jelentősen leszakadva, kettő éves késéssel, tudta csak teljesíteni az interoperabilitását bizonyító gyakorlatát. Közben a világ változott, 2001. szeptember 11-én, a szervezet története során először, életbe lépett a Szerződés V. cikkelye. A terrorizmus a sok fenyegetés egyike közül az első számúvá vált. Az ellene vívott harc eszközeinek megteremtésére a Bush-kormányzat, a szövetség prágai csúcstalálkozóján dinamikus és ambiciózus tervvel állt elő, amire nem lehetett nemet mondani: a NATO globálisan bevethető gyors reagálású haderő létrehozásáról döntött. A prágai nyilatkozat a szövetséget veszélyeztető két legfontosabb fenyegetésként a terrorizmust és a tömegpusztító eszközök és hordozóeszközök proliferációját jelölte meg.

1.2.1. A NATO Prágai Csúcserkezteinek hatásai

A transzformáció legújabb korszakának első állomása, és egyben a NATO Prágai Csúcserkezlet közvetlen logikai előzménye, az 1999. áprilisi washingtoni csúcstalálkozó volt, ahol elfogadták a NATO jelenleg is érvényben lévő új stratégiai koncepcióját. A szövetségi stratégiában megfogalmazódott az euro-atlanti térségen kívüli műveletek megvalósításának igénye. Lényegében az új stratégiai koncepciónak alárendelve dolgozták ki a képességfejlesztési tervet (amit aztán 2002-ben a külügyminiszterek találkozója Reykjavíkban megerősített). A találkozón hagyták jóvá a tagállamok a védelmi képességek kezdeményezés (Defence Capability Initiative /DCI/) programját, amely öt nagy katonai képességcsoportra fókuszálta a fejlesztéseket. Ezek: a mozgékony és telepíthetőség; a fenntarthatóság; a hatékony harci alkalmazás; a túlélőképesség; és a hatékony kommunikáció.

Mivel a NATO már az ezredfordulón felismerte, hogy a biztonsági konfliktusokat, problémákat és válságokat ott kell megoldani, ahol felmerülnek, ehhez a stratégiai felismeréshez alakította a katonai fejlesztési terveit. A DCI katonai képességfejlesztési program lényegében azóta sem változott. Bár bizonyos területen szűkült, a hangsúly eltolódott (ld. terrorizmus elleni harc), de összességében az expedíciós jelleget szolgálta, így napjainkban is aktuális, hiszen a fejlesztések nem fejeződtek be. A 2002 novemberében megtartott prágai csúcstalálkozón az állam- és kormányfők döntöttek arról, hogy az új stratégiai környezet adta követelményekre válaszul átalakítják a NATO teljes egészét. Az útjára indított NATO-transzformáció és a prágai képességek követelmények (Prague Capability Criteria /PCC/ a továbbiakban PCC) néven azóta köztudatba ivódott kezdeményezések célja, hogy a szövetség belső, strukturális átalakításával párhuzamosan növeljék a katonai reagáló

képességeket is.¹⁶ E kihívások kezelése érdekében a NATO döntött a NRF létrehozásáról, amely képes a világon bárhol beavatkozni, a műveleteket nagy távolságban hosszú időn át fenntartani olyan környezetben is, ahol nukleáris, biológiai vagy vegyi fegyverek által jelentett fenyegetéssel kell szembenéznie. A NATO elfogadta a Prágai Képességfejlesztési Csomagot (Prague Capabilities Commitment), amely a következő képességek fejlesztését írja elő: vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris védelem; hírszerzés, figyelés és célazonosítás; levegő-föld figyelés; vezetés, irányítás és kommunikáció; harci hatékonyság, ideértve a precíziós lőszerket és az ellenséges légvédelem elnyomását; stratégiai légi és tengeri szállítás; légi utántöltés; telepíthető harci támogató és harci kiszolgáló egységek.

Az állam- és kormányfők döntöttek továbbá a közös NATO Rakétavédelem megvalósíthatósági tanulmányának elkészítéséről és az információs műveletekkel szembeni védelmi képesség megerősítéséről. A prágai csúcstalálkozó egyik legfontosabb döntése a NATO vezetési struktúrájának ésszerűsítéséről szólt, annak érdekében, hogy karcsúbb, hatékonyabb, hatásosabb és használhatóbb vezetési struktúrát biztosítsanak a Szövetség valamennyi küldetéstípusához.¹⁷ A legfelsőbb szinten, az addigi kettő műveleti stratégiai parancsnokságból egy lett, azaz megszűntek a Szövetséges Atlanti Legfelsőbb Parancsnokság /Supreme Allied Command Atlantic (SACLANT), továbbiakban SACLANT/ műveleti irányítási feladatai, ezeket a SHAPE (Mons, Belgium) bázisán kialakított Szövetséges Műveleti Parancsnokság /Allied Command Operations (ACO), továbbiakban ACO/ vette át, ezzel egyidejűleg a SACLANT átalakult Szövetséges Átalakítási Parancsnoksággá (Allied Command Transformation (ACT), továbbiakban ACT/. Ez a parancsnokság felel a Szövetség katonai átalakításáért. A regionális parancsnokságok közül 12-t szüntettek meg. További fejlemény, hogy a már meglévő kettő Összhaderőnemi Parancsnokság (Brunssum, Nápoly) mellé egy harmadikat is létrehoznak Lisszabonban. Azzal párhuzamosan, hogy a fenyegetés természete más jellegűvé vált, mint amelyet a Szovjetunió hatalmas hagyományos és nukleáris erői jelentettek, szükségessé vált a Szövetség hadseregeinek átalakítása és felkészítése a nem hagyományos és aszimmetrikus fenyegetésekre, amelyekkel a NATO tagországok jelenleg szembesülnek.

Az elkezdett átalakítás megteremti az átmenetet a két korszak fizikai és fogalmi eltérései között. A totális szembenállás, a hidegháború alatt az Észak-atlanti Szövetség nagy anyagi készletek felhasználására készülve, a létszámra, a tüzereire összpontosított, így bármely tagállami felajánlást elfogadott az elrettentés biztosítása érdekében. Napjainkra, más képességekre van szükség, arra van igény, hogy gyors telepítési idővel a világ különböző részein jelenjenek meg katonai erők és kezeljék a még korai fázisban lévő válsághelyzeteket, még mielőtt azok nagyobb mértéket ölténének. A változások eredményei már mutatkoznak, és egyértelmű pozitív előjelet kaptak. A NATO működése gyorsabb és hatékonyabb lett, megszűntek az átfedések, egyértelműbbek a hatáskörök. Világos munkamegosztás jött létre az ACO és az ACT között: ACO határozza meg a követelményeket (ACE Force Standards), az ACT pedig kidolgozza a kiképzési normatívákat, folyamatosan gyűjti és feldolgozza a tapasztalatokat. A NATO Prágai Csúcstalálkozásának másik, és talán a legfontosabb döntése az NRF létrehozásának elhatározása volt. A döntés értelmében az NRF egy technológiailag fejlett, rugalmas, bárhol bevethető, együttműködésre képes és fenntartható haderőnek kell lennie. Természetesen összhaderőnemi kötelékről van szó, amely rendelkezik tengeri, légi, szárazföldi komponenssel és speciális erőkkel is. A kötelék az Észak-atlanti Tanács (North Atlantic Council /NAC/) döntése alapján a világ bármely részén, nagyon gyors idő alatt bevetésre kerülhet. Itt kell megjegyezni, hogy a gondolat nem véletlenül került a csúcspont elé,

¹⁶ Bjorn E. Kristiansen: Defense Transformation, A NATO Perspective, Garmish-Partenkirchen, 2006. 10.o. letöltve a <http://www.marshallcenter.org/site-graphic/lang-en/page-mc-index1/xdocs/conf/2006conferences/-Kristiansen-en.pdf> 2008. október 22-én

¹⁷ Allied Joint Doctrine AJP-01(C), NATO NSA kiadványa, 39. oldal 0224. pont

hiszen a szeptember 11-i támadásokat elszenvedő Amerikai Egyesült Államokban már a csúcspont megelőzően is felvázolták egy gyorsan bevethető NATO erő létrehozásának gondolatát.¹⁸

További fontos mérföldköve volt az NRF létrehozásának, a NATO Katonai Bizottság (NATO Military Committee /NATO MC/) 2003. április 10-i 477 számú határozata az NRF Katonai Koncepciójáról. A katonai szakmai testület ebben a dokumentumban határozta meg, váltotta aprópénzre az NRF kialakításának módozatát, időrendjét, a Kezdeti Műveleti Képesség (Initial Operating Capability /IOC/) elérésének és a Teljes Műveleti Képesség (Full Operating Capability /FOC/) elérésének idejét is.¹⁹

Az FOC elérése után, 2006. október 01-től, a NATO történetében először rendelkezik, egy rotációs elven működő, állandóan rendelkezésre álló, multinacionális elven létrehozott, összhaderőnemi, nagyon gyorsan bevethető, egyetlen parancsnok irányítása alatt lévő haderővel. Ez a haderő együtt gyakorlatozik, együtt szerez képesítéseket a képességeiről, és együtt vonul fel, ha ez szükséges. Az NRF azonnali készenlétű elemei a menetértékesítés (Notice to Move /NTM/) vétele után 5 napon belül képesek megkezdeni az erők telepítését és 30 napig, feltöltés nélkül, fenntartani magát. Tekintettel a már említett filozófiaváltásra, az új globális gondolkodásmódra, amelyet az ISAF felvállalása és kiterjesztése is tanúsít, az NRF-nek valóban a világ bármely részén történő szerepvállalásra kell felkészülnie.

Az NRF kialakításának útján további fontos lépés volt a Részletes Végrehajtási Terv (MC 177) kidolgozása valamint a hitelesítésére szolgáló Normatívák és Eljárások elfogadása és az Összhaderőnemi Multinacionális Haderő-követelmény véglegesítése (Combined Joint Statement of Requirement /CJSOR/) 2003 októberében. Ezt követte a SC 384-04: a „Hitelesítési Rendszer az NRF-re című dokumentum 2004. április 10-én. A hitelesítés az utóbbi dokumentum alapján az alábbi területekre terjed ki: készenlét; műveleti képesség; fenntarthatóság; telepíthetőség; vezetés. A fenti területek vizsgálatához alapvetően a már korábban elfogadott és kidolgozott Haderő Szabványok (Force Standards) I., II., III., IV., VI., VII. kötetének előírásait valamint a Magas Készenlétű Erőkre (High Readiness Forces /HRF/) kialakított előírásokat használták fel. A szövetség a váltásos rendszerű NRF elő prototípusát, az ún. „NRF-1”-t a hollandiai Brunssumban, az Északi Regionális Parancsnokságon iktatta be 2003. október 15-én. Az első két NRF váltás, bár műveletekre képes, kísérleti jellegű volt, kialakítását tekintve kisméretű és alkalmazási körüket tekintetében még korlátozottak. A FOC elérése (2006 október), rendkívül jelentős változás a NATO szellemiségében és kultúrájában, mivel a hidegháború alatt a szövetségesek egyszerűen csak reagáltak az eseményekre, most viszont a megelőző cselekvési képesség birtokába jutott. A megelőző cselekvés azonban nem mindig jelenti azt, hogy gyorsan az erő alkalmazásához kell folyamodni. Bármilyen fontos is az NRF számára, hogy képes legyen hatékony, az intenzitási skála felső végében tevékenykedni, mindenek előtt mozgékonyasága, gyors telepíthetősége, azaz expedíciós jellege segíthet a konfliktus megelőzésében. A NATO fokozott készenlétű erőinek a konfliktus intenzitásához fűződő kapcsolatát az 3. számú mellékletben található ábra szemlélteti.

Az NRF mozgékonyasága és expedíciós jellege biztosítja a Szövetség számára azt a katonai képességet, hogy rosszabbodó helyzet elrettentési szakasza során, kisméretű haderőt juttasson a műveleti területre. Ennek a haderőnek a jelenléte egy humanitárius válság során segíthet a helyzet stabilitásában, még mielőtt az elfajulna, sőt akár hozzájárulhat egy végső politikai rendezés feltételeinek megteremtéséhez anélkül, hogy ezt jelentős számú áldozat előzné meg. Különösen egy humanitárius válság esetén jobb egy potenciális katasztrófa előtt

¹⁸ Edward A. Smith: Complexity, Networking, and Effect-Based Approaches to Operations, 2006, CCRP kiadvány, 198–201. o.

¹⁹ MC 477 Military decision on, Military Concept for the NATO Response Forces, a NATO Katonai Bizottság kiadványa, 2003. 4–5. oldal

felvonulni, mint várni addig, amíg az bekövetkezik és aztán megbirkózni a következményekkel. A NATO 2001 augusztusa és 2003 márciusa között Macedóniában végrehajtott „ESSENTIAL HARVEST” művelete, majd az ezt követő „Operation Amber Fox” művelet tapasztalatai jelzik, hogy egy viszonylag kisebb haderő, de időben történő alkalmazása útját állhatja az eszkalációnak.

Az NRF lehetséges küldetései között azonban nem csak a fenti esetben jelzett küldetéseket találunk. A NATO MC 2005. július 6-án elfogadta az „NRF Háttér papír” című dokumentumot, amelyben meghatározzák pontosan milyen küldetéseket, hajthatnak végre a NATO reagáló erői.

Ezek a küldetések a következők voltak:

- Az Észak-atlanti Szerződés V. cikkelye szerinti műveletekben való részvétel, azaz a kollektív védelemben való részvétel;
- Műveletek, ún. kezdeti belépő erőként (Initial Entry Forces);
- Erődemonstráció;
- Nem V. cikkely szerinti Válságreakáló Műveletekben (NA5CRO) való részvétel, amelyek lehetnek:
 - o Részvétel katasztrófák következményeinek felszámolásában, beleértve az atom, vegyi, biológiai és radiológiai eseményeket is;
 - o Civil személyek nem harci kimenekítése;
 - o A terrorizmus elleni művelet támogatása;
 - o Embargós Műveletekben való részvétel;²⁰

Tekintettel arra, hogy az NRF-t nem az elhúzódó válsághelyzetek kezelésére hozták létre, ezért valamennyi küldetésfajta során alkalmazni fogják, az ún. „elsőként belépő, elsőként távozó” elvet (First in, first out). Egyértelmű feladat megosztás valósul meg a SHAPE és az ACT között az NRF tekintetében. A SHAPE (ACO) felelősségi köre:

- Az összhaderőnemi, multinacionális haderő-követelmény katalógus kidolgozása;
- Haderő-felajánlási konferencia megszervezése és levezetése; Az erők telepítése;
- Az erők felkészítése érdekében közvetlen kapcsolat felvétel és tartás a nemzettel felhatalmazás alapján, az ún. DIRLAUTH, (Direct Liaison Authorization), valamint a felkészítés ellenőrzése, az ún. PRECON, (preparation control);
- Logisztikai támogatás;

Meg kell jegyezni, a gyors reagálási idő nem engedi meg, hogy a nemzetek saját politikai döntési mechanizmusuk útján bocsássák rendelkezésre a csapatokat, ezért az ilyen erők műveleti átalárendeléséhez (Transfer of Authority /TOA/) szükséges politikai döntés a kormányok, és nem a parlamentek körében van. Ezen erők összekovácsolására sincs külön idő, hanem már a rotációs periódus előtt meg kell szerezni a részvételi jogosítványt, így a parancsnoknak különleges felhatalmazásokat adtak a felkészítés tekintetében, ezek a közvetlen kapcsolatba lépési jogosultság és a felkészítés ellenőrzési jogkör. Az NRF tekintetében az ACT felelősségi köre: feltárja azokat a problémákat, amelyek késedelmet okoznak, vagy hátráltatják a végrehajtást; folyamatosan gyűjti, rendszerezi és elemzi a megszerzett tapasztalatokat.

Az NRF műveleti képességeit az összhaderőnemi és multinacionális jelleg határozza meg. A műveleti képességek szárazföldi komponensét egy dandár harccsoport (DDHCS) adja, a haditengerészeti komponens gerincét egy Tengerészeti Alkalmi Harcikötélék alkotja. A

²⁰ IMSM 0506-2005 Background Paper on NRF for the MC Stock Take, NATO International Military Staff kiadványa, Brüsszel, 2005., 2. oldal

teljes NRF létszám mintegy 25 000 főt tesz ki. Természetesen a kötelék elszállítására alkalmas stratégiai légi, tengerészeti eszközök rendelkezésre állnak.

Az NRF összhaderőnemi szervezet, amely szárazföldi, haditengerészeti, légierős haderőnemi elemekből, speciális erőkől és logisztikai támogató elemekből tevődik össze. A szárazföldi komponens alapját egy összefegyvernemi dandár harccsoport alkotja. A teljes szárazföldi komponens létszáma 9519 fő. A szárazföldi komponent egy 150 főből álló parancsnokság vezeti, amelyet 620 főből álló támogató egység biztosít.²¹

Az NRF légierejének alapvetően annak a kritériumnak kell megfelelnie, hogy teljesíteni kell a napi 200 harci bevetést. A speciális erők, mint haderő sokszorozó tényezők, természetesen komoly szerepet kaptak az NRF szervezetében. Az NRF erők műveleti területen maradásának 30 napos idejét a feladathoz igazított logisztikai elemek biztosítják. A feladat logisztikai feladatainak megoldására létrehoznak egy 1884 főből álló, ún. Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Csoportot (Joint Logistic Support Group /JLSG/). Az NRF-t közvetlenül egy Multinacionális²² Összhaderőnemi Alkalmi Harcikötélék (Combined Joint Task Force /CJTF/) elven kialakított, telepíthető összhaderőnemi kötelék parancsnokság (Deployable Joint Task Force Headquarters /DJTF HQ/) irányítja. A speciális erők saját parancsnoksággal vesznek részt a műveletekben.

A parancsnokságok létszáma az alábbiak szerint alakul:

- Telepíthető Összhaderőnemi Kötelékparancsnokság: 650 fő;
- Multinacionális Összhaderőnemi Speciális Műveletek Komponens Parancsnokság (Combined Joint Special Operation Component Command /CJSOCC/): 375 fő;

A vezetéssel szemben támasztott követelmények egyértelműen a CJTF koncepció és a NATO vezetési struktúra átalakításának eredményeként fogható fel.

A stratégiai katonai szintű vezetést valamelyik Összhaderőnemi Parancsnokságból (Joint Force Command /JFC/), Nápoly, Brunssum, Lisszabon, jelölik ki és nincs telepíthetőségi követelmény vele szemben, míg a vezetés második és harmadik szintjén lévő parancsnokságok telepíthetőek kell, hogy legyenek. Az Egyesült Államokon 2005. augusztus 29-én átsöprő, Katrina hurrikán, az általában végigsöprő szélviharok pusztításait messze meghaladó rombolást végzett. A New Orleans városát csaknem megsemmisítő természeti csapás olyan helyzetet teremtett, amikor a világ leggazdagabb állama, az USA is rászorult a nemzetközi segítségre. A Teljes Műveleti Képességét még el nem ért NRF itt került először alkalmazásra, elsősorban az Európából a tengerentúlra történő segélyszállítmányok szervezett eljuttatását célzó koordinációs tevékenységgel és szállítási feladatok tényleges végzésével. A feladatot 2005 szeptembere és október között hajtották végre.

A második, immár szélesebb körű alkalmazásra a 2005. október 08-i pakisztáni földrengés után került sor. A földrengés a térség egyik legsúlyosabb pusztítást végző rengése föld, amelynek következtében 73 000 ember meghalt, 70 000 megsérült és 4 millió ember vesztette el az otthonát. A művelet során a jóváhagyott Műveleti Tervnek megfelelően az alábbi erők kerültek telepítésre:

- Parancsnokság;
- Műveleti összekötő és Felderítő Csoport;
- Műszaki erők; ezen belül 1 műszaki zászlóalj;
- Helikopterek (5 db);
- Táborigorhelyek;

²¹ IMSM-0046-2005 CJSOR for NRF FULL OPERATIONAL CAPABILITY, NATO IMS kiadvány 2005, 6. o.

²² A terminológiai egyeztetés során először a „többszemplicitésű”, majd a „többszemplicités” forma nyert teret, de véleményem szerint a „multinacionális”, mint jövevényszó könnyebben elfogadható, mint a magyar nyelvben eddig nem használt „többszemplicités” formáció.

- Civil Katonai Együttműködés (Civil Military Cooperation /CIMIC/) csoport;
- Logisztikai elemek;
- Légi híd.

A művelet során több mint 1000 óra helikopterrepülést hajtottak végre, a műszaki erők 60 km utat építettek és 42 000 köbméter törmelékkel szállítottak el, 3,8 millió liter megtisztított vizet szállítottak el. Az egészségügyi alegységek mintegy 11 000 beteget láttak el, és 1700 tonna segélyszállítmányt juttattak el a helyszínre. Az NRF létrehozása egy gyorsított menetrend szerint zajlott le, amelyet néha menetközben kellett módosítani. Eddig úgy tűnik, hogy a felmerülő problémákat (az NRF váltások feltöltése, a gyorsított politikai döntéshozatal, az erők „egyszintre” hozása) a NATO tagállamok sikeresen oldják meg, estenként jelentős amerikai vállalatok segítségével. Ugyanakkor, mára már nyilvánvaló, hogy más finanszírozási módszerre van szükség. Továbbra is hiány mutatkozik a Stratégiai Légiszállítási Képességek területén.

Az NRF első kettő alkalmazása nem katonai műveleti jellegű volt, hanem katasztrófhelyzetek következményeinek felszámolásában való részvétel. A két művelet során nyilvánvalóvá vált, hogy a NATO-nak szüksége van katasztrófák kezelésében járatos civil szakértőkre.²³

A magyar kormány reakciója a prágai kezdeményezésekre

A NATO prágai nyilatkozata így fogalmaz: „/a hiányzó képességek fejlesztésére irányuló lépések/ magukban foglalhatnak többnemzetiségű erőfeszítéseket, szerep specializációt és a prioritások újragondolását.”; a WEU Tanácsa pedig már 1999-es luxemburgi ülésén megfogalmazta: „*Hasznos lehet (...) a nemzetek közötti feladatmegosztás. Képességeiktől függően a nemzetek specializált egységek biztosítására koncentrálhatnak.*” Ez a szemlélet tükröződik a dokumentumban felvázolt modulrendszerű haderő koncepciójában: eszerint a NATO-nak tett nemzeti felajánlásokat egyetlen rendszerként kell kezelni, melynek összességében kell képesnek lennie a feladatok ellátására. Nem kell minden tagországnak minden képességgel rendelkeznie, s amennyiben egy tagországnak olyan képességre van szüksége, amellyel ő maga nem rendelkezik, azt a NATO biztosítja számára. (Az MH esetében ezek a hiányzó képességek: rádióelektronikai harc, légi utántöltés, stratégiai szállítás, levegő-föld figyelés.)

A magyar kormány az ún. „Védelmi Felülvizsgálat” keretében megtestesülő, az egész haderőt érintő reakciója a következő harci modulok, kialakítását irányozta elő:

- önállóan is alkalmazható, akár egy hónapig is önfenntartó lövésszáslőaljak és az ezekhez kapcsolódó harci támogató és harci kiszolgáló támogató alegységek;
- négy gépből álló harcászati repülőgép-kötelékek;
- harcihelikopter-századok.

Ezeket egészítik ki a kifejezetten a békefenntartáshoz kapcsolódó speciális, ún. „niche” képességek. A specializáció kiválasztásánál szempont volt, hogy olyan képességre essen a választás, amely valóban „hiánycikk” a szövetségben, meglévő tapasztalatra épít, vagy pedig viszonylag olcsón és gyorsan kifejleszhető. Az előbbi kategóriába a műszaki (hídépítő és víztisztító), egészségügyi és vegyivédelmi; utóbbiba a katonai rendész, a különleges műveleti és a civil-katonai együttműködési képesség tartozik.

²³ Final Report by SCEP on the Lessons Learned from NATO's Pakistan Earthquake Relief Operation and Assistance to the US Following Hurricane Katrina, NATO Főtitkárság kiadványa 2006, Nyt.sz.: SG(2006)0301 9. o.

A HM a tárca feladatai közül a belátható jövőben a következő hét harci feladattal kell számolni: Más NATO-tagország megsegítése: rövid ideig (1-2 hétig) tartó intenzív hadműveletek, ezt követően elhúzódó (legfeljebb 6 hónapig tartó) alacsony intenzitású tevékenység; megelőző csapás esetén ezt 2-3 hónapig tartó légi műveletek és intenzív különleges műveleti tevékenység előzi meg. Nos, a HM, akárcsak néhány NATO tagállam, nem számolt olyan hosszan elhúzódó stabilizációs műveletekre, mint amilyen az ISAF tevékenysége Afganisztánban. Talán ez is az oka annak, hogy jelenleg a NATO és az Amerikai Egyesült Államok is erő és eszköz hiánnyal küzd Afganisztánban. A 2-3 hónapig tartó légi műveleteket a szárazföldi erők rövid ideig (1-2 hétig) tartó intenzív alkalmazása követi, ezután elhúzódó (több hónapig tartó) alacsony intenzitású fegyveres tevékenység; a különleges műveleti erők alkalmazása a tevékenység teljes időszakában.

A MH feladatrendszere napjainkban is változáson megy keresztül. Az euró-atlanti térség, így a Magyar Köztársaság biztonságára a legnagyobb veszélyt jelentő fenyegetések a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek proliferációja és a regionális konfliktusok és válságok kezelése gyors és határozott beavatkozást igényel, gyakran távol Európától. Mind a NATO, mind pedig az EU alkalmazkodott a biztonsági környezet megváltozásához és a konfliktusok megelőzésére, a válságok kezelésére alkalmas expedíciós haderő létrehozását tűzte ki célul. Az új típusú fenyegetések kezelésének szándéka az egyes nemzeti dokumentumokból is kitűnik. A védelmi felülvizsgálat záródokumentuma már alapfeladatként kezeli a béketeremtést és békefenntartást, és kijelenti: *„A kor új kihívásainak megfelelően, már nem kizárólag Magyarország területének védelmére kell felkészülnünk, hanem arra, hogy minél aktívabban, sikerebben vegyünk részt a valódi válságok felszámolásában, amely feladatban viszont igenis kötelezettségeink vannak.”*²⁴

Fel kell ismerni és a közvéleményben is tudatosítani kellene, hogy a nemzetközi válságkezelés nem kizárólag a katonai veszélyek semlegesítését jelenti: a világ már csak olyan, hogy a diplomáciai kapcsolatok után a katonai együttműködés hozza a legközelebb egymáshoz az országokat. Nemzeti érdekeink érvényesítésének egyik legfontosabb helyszíne a NATO (illetve 2004-től az EU), minél komolyabb és hitelesebb a teljesítményünk, annál nagyobb a lehetőségünk azok képviselőjére. A katonai téren kivívott hitelesség nem kizárólag a kül- és biztonságpolitika szektorában kamatoztatható, az kihathat politikai és gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális érdekeink érvényesítésére is.

Az MH fejlesztésének jelenlegi iránya alapvetően a válságkezelő műveletek végrehajtásához szükséges képességeket helyezi előtérbe az országvédelmi képességek stabilizálásával szemben. *Véleményem szerint a honvédelmi képesség stabilizálásához nem járult hozzá az önjáró tüzérség teljes felszámolása, valamint, hazánk katonaföldrajzi adottságait és a közelmúlt háborúinak tapasztalatait is figyelembe véve, meglehetősen kérdésesnek tartom, hogy célszerű volt-e a páncélos képességet mindössze egy századra redukálni.*

Igaz ugyan, hogy a magyar haderő válságkezelő feladataihoz ilyen eszközökre várhatóan nem lesz szükség, azonban nem szabad elfelejteni, hogy a NATO stratégiájának lényeges eleme a potenciális ellenség támadásától való elrettentése, azaz a reális visszatartó erő megjelenítése. Tekintettel az erőforrások szűkös voltára, a fenntartások hangoztatása mellett, helyeselhető az az elgondolás, hogy a fejlesztés olyan képességekre irányul, amelyek a legvalószínűbb fenyegetések kezelését lehetővé teszik, s amelyek politikai haszna a mindennapokban is megmutatkozik.

²⁴ Az „Úton a XXI. század hadserege felé” című kiadvány. A Honvédelmi Minisztérium Kommunikációs Főigazgatóság kiadványa, Budapest, 2003. 3–5. oldal.

1.2.2. A NATO Isztambuli Csúcsértekezlet hatása

A NATO Isztambuli csúcstalálkozója az Irak kapcsán kialakult véleménykülönbségekkel terhes időszakban került sor. Nyilvánvaló volt, hogy a fő kérdések is e téma körül forogtak. A NATO átalakítása szempontjából is fontos állomás volt az isztambuli csúcstalálkozó. A tagállamok itt a felhasználhatóságot, illetve a műveletekhez való alkalmazhatóságot helyezték előtérbe. A NATO által jóváhagyott követelmények szerint a szárazföldi haderő 40%-nak kellene telepíthetőnek lennie 2010-ig, 8%-nak pedig állandóan különböző, Európától távollévő, külföldi műveletben kellene részt vennie.

A 2008-s budapesti NATO informális védelmi miniszteri találkozó ezt a szintet 50%-ra emelte, itt kívánom megjegyezni, hogy a magyar haderő ezen képességi mutatója jelenleg csupán 12%-os. A műveleti részvételi arányok tekintetében Magyarország viszonylag jó helyzetben van, hiszen közel 1000 fő szolgál különböző külföldi missziókban (ezen belül is 70% NATO-műveletekben).²⁵ Ahogy a szárazföldi csapatok létszáma az átalakítás során változik (esetünkben csökken), úgy javul ez a mutató magyar relációban.

Ha mondjuk, a Magyar Honvédség létszáma 6000 fő lenne, máris 50%-os lehetne a telepíthető erőink aránya. A haderő telepíthetősége és nagytávolságú bevetetősége tekintetében a hivatalos HM-statisztika körülbelül 12%-os mutatóról beszél, tehát az ún. „expedíciós” jellegű haderők tekintetében nagyon jelentős lemaradásaink vannak.

Felzárkózás csak akkor lehetséges, ha több pénz jut a fejlesztésekre, ami a jelenlegi gazdasági, politikai helyzetben szinte elképzelhetetlen, mert meglátásom szerint a parlamenti pártok egyike sem támogatna egy, a maitól jelentősen nagyobb védelmi kiadást.

A NATO Isztambuli Csúcsértekezletének másik témája a felhasználhatóság volt.

A szövetség a tagországi teljesítményeket a lehető legkomplexebb módon próbálja mérni. Vagyis nem csupán a szárazföldi hozzájárulást veszi figyelembe, hanem a haditengerészeti és a légi erők részvételt is, kombinálva mindezt az NRF- és más NATO-feladatok beszámításával. Tendenciájában a NATO egyre árnyaltabb mérőrendszert alakít ki, és e megoldással próbálja az országok valós hozzájárulását értékelni, illetve nagyobb hozzájárulásra ösztönözni azokat, akik csupán haszonélvezői a biztonságnak, és nem jelentenek hozzáadott értéket. Természetesen kiemelt gondolat volt Afganisztán kérdése is. Ugyanakkor katona elméleti szempontból is jelentős volt, hiszen ezen a csúcstalálkozón honosodott meg a Hatásalapú Műveletek (Effect-Based Operations /EBO a továbbiakban EBO) terminológia. Ezt a kifejezést a szövetségesek később „a műveletek hatásalapú megközelítése” (Effect-Based Approach to the Operations /EBAO/ a továbbiakban EBAO) formában fogadták el.

Nyilvánvaló, hogy nem egyik napról a másikra született meg a fenti megnevezés, és főleg nem egyik pillanatról a másikra formálódott ki ennek a tartalma. Ha belegondolunk, valójában szinte minden kor nagy hadvezérei, Dzsingisz kántól Napóleonon keresztül Swartzkopf-ig szándékában az állt, hogy a közvetlen katonai műveleteken kívül, más eszközökkel is hatást gyakoroljanak az ellenségre. A NATO Isztambuli Csúcsértekezlete óta a vezető tagállamok között egyre gyakrabban és szélesebb térben foglalkoznak, az EBO néven ismertes elmélettel. Az EBO fogalmának leírásához ismerni kell, azokat a körülményeket, amelyek befolyásolják a tartalmát. A körülmények közül kettőt emelnék ki, az egyik a mai kornak, mint az információ korának a felfogása. A katonai döntéshozók és a politikai szintű vezetők számára egyre több adatra van szükség a helyes döntések meghozatalához, és az említett adatok, információk, ismeretek, a globalizáció és a technológiai fejlődés következtében, rendelkezésre is állnak. Második faktorként azt a matematikai tényt húzom alá, hogy a világ lakossága nagyobb, mint eddig bármikor, és a technológiai oldalról nézve, a

²⁵ A Kormány 2006-s programja írta elő az 1000 fő műveleti részvételét rögzítő ambíciószintet. Ez a létszám azonban a váltások alkalmával, az átszervezések esetén meghaladhatja vagy alulmúlhatja az 1000 főt.

háborús technológia mind szélesebb körben elérhető. Ma, akár egy atombomba is felépíthető az internet segítségével. Mindezek következtében jelentősen nőtt a bizonytalansági faktor. Azaz, matematikailag nőtték a kívánatos és az elkerülendő hatások lehetőségei, mind a közvetett, mind a közvetlen hatások tekintetében. Az EBO éppen azt a lehetőséget adja számunkra, amellyel csökkenthetjük a bizonytalansági faktorokat.

Jelenleg a Hatás Alapú Műveletek fogalma körül még nincs teljes egyetértés, mégis a legtöbb szakíró az alábbiak szerint adja meg az EBO fogalmát: „az EBO egy tervezési, végrehajtási és műveletértékelési módszertan, amelyet, a kitűzött nemzetbiztonsági célok teljesítéséhez szükséges hatások elérése érdekében valósítanak meg”.²⁶

Jellemzőiként a következőket nevezhetjük meg:

- a nemzeti erőforrások valamennyi elemét magába foglalja;
- alkalmazható a békétől a háborúig, tehát a tevékenységek teljes spektrumára;
- megköveteli az általánosan megfogalmazott hadászati célok precíz lebontását a harcászati akciók szintjére;
- bizonytalan vagy megosztott ellenfél esetén ugyanaz a tevékenység különböző hatásokat gerjeszthet.

A Hatás Alapú Műveletek elméletével foglalkozók között gyakorlatilag konszenzus van abban a tekintetben, hogy a hadviselés, különösen a hatékony hadviselés mindig is hatásalapú volt. Szun Ce, Dzsingisz kán, Napóleon, Rommell vagy Swartzkopf mindig is elismerték, még ha nem is nevezték nevén az EBO-t, hogy a hadviselésnek a nemzet valamennyi erejét és minden rendelkezésre álló eszközét fel kell használnia, a kívánt hatás maximális elérése és a nem kívánatos hatások lehető legnagyobb mértékű csökkentése érdekében. Isztambulban fogalmazódott meg először hivatalos NATO dokumentumban²⁷, hogy a jövő hadviselésében csupán katonai eszközök alkalmazása már nem elegendő a kívánt végállapot eléréséhez, hanem diplomáciai, rendőri, bírói, pénzügyi és más anyagi források alkalmazására is szükség van.

Az elmúlt ötven során a harcvezetés jelentős változásokon ment keresztül. A platform alapú hadviselésben a B-29-esek, a különböző harckocsik, tüzérségi komplexumok és vadászrepülők voltak a katonai erő megnyilvánulásának központjai. A hálózat alapú hadviselés teljesen logikus folytatása a fegyverrendszerek már korábban elkezdődött integrációjának. A katonai doktrínák és harceljárások is gyorsan változnak az információs technológia gyors, esetenként robbanásszerű fejlődése következtében. A hálózat alapú hadviselés az emberek viselkedésén és szervezeti elemek működésén alapszik, megvalósítva egy új gondolkodási módot, egy új mentalitást igényel. Az új hadviselési mód a katonai szervezetek és eszközök teljes rendszerbe foglalására koncentrált, beleértve az egyes harcst is, és ezzel új, nagyobb hatékonyságú katonai erőt hoz létre.

Az Információs Korban a parancsnok műveleti elképzelése, amellyel a meglévő harci potenciált alkalmazza győzedelmes hadjáratokban, hadműveletekben és ütközetekben, továbbra is a katonai műveletek kulcseleme marad. A parancsnok az, aki a politikai stratégiai elképzeléseket a háború hadászati, hadműveleti és harcászati szintjeire vezeti le, ily módon biztosítva a küldetés sikeres végrehajtását. Következésképpen a parancsnok művelet elképzelése közvetlenül hat valamennyi, a műveleti területen végbemenő tevékenységre. A cél természetesen a kívánt végállapot elérése. A hálózat alapú képességek alkalmazásának célja, hogy a technológiai fejlődés legújabb eredményeinek kiaknázásával biztosítsuk az

²⁶ Dr Jacqueline R. Henningsen, Dr. Richard E. Hays, Susan Iwanski, MG Dean Cash : Analyzing Effect-Based Operations WS Reports 2002, MORS, 14. o.

²⁷ NATO Istanbul Summit Communiqué, letöltve a <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm> domainről 2008. január 19-én, 8.o.

információs és döntéshozatali fölényt.²⁸ A hálózat központú hadviselés, a hálózat központú műveletek elmélete mind kicsiszoltabb formában válik az USA hadseregének központi katonai elméletévé.²⁹ A koalíciós csapatok a „Desert Storm” művelet során 24 óra alatt több célpont megtámadást terveztek és hajtották végre Irakban, mint Európában a szövetséges bombázások során 1942 és 1943 között a második világháború során. Helyénvaló a kérdés feltevése, hogyan válhatott mindez lehetségessé?

A választ három területen találjuk: egyrészt a technológiai haladás lehetővé tette a lopakodó technológiával kombinált nagy találati pontosságú fegyverek alkalmazását. Erre is szemléltető adat: míg a II. világháborúban egy futballpálya nagyságú célpont lerombolásához 4-5000 bombára volt szükség, ez a szám a vietnámi háborúban 176 bomba volt, a „Desert Storm” során már elegendő volt 2 bomba is. Sőt, ha figyelembe vesszük, hogy a B-1-s bombázó egyszerre képes 16 különböző célt támadni, akkor ez a szám még kisebb is lehet, azaz elérhető az egy cél-egy bomba arány is.³⁰

A másik feltűnő különbség a párhuzamos támadás képessége. Ez nem más, mint hogy nem egymásután, azaz az előrejelző radarok, repülőterek, légvédelmi központok, vezetési pontok logikai sorrendben kerülnek a célok megsemmisítésre, hanem egyidejűleg. Természetesen ehhez újfajta tervezési megközelítésre volt szükség. Az új fegyver, informatikai, érekelő rendszerek hálózatán keresztül a harc megvívói képesek jelentősen kisebb számú eszköz alkalmazásával az eredetinel gyorsabban és hatékonyabban elérni a kívánt hatásokat. És ez a lényeg, nem célokat, elérendő terepszakaszokat jelölünk ki, hanem azokat a hatásokat, amelyek szükségesek a kívánt végállapot eléréséhez. Az egyik fő terület, amelyre a hálózat alapú képességek hatással lesznek, ez a döntéshozatal. A változás elsősorban a döntés meghozatalának gyorsaságában nyilvánul és fog megnyilvánulni és jövőben ez még inkább igaz lesz, hiszen az információ átvitel sebességének növekedése 2010-ig nagyságrendekkel fog nőni.³¹ A szuper gyors információ átvitel következtében a harcmező valamennyi szereplője valós harcászati helyzettel rendelkezhet. A döntési ciklus rendkívüli gyorsasága ugyanakkor feltételezi a rendszerek pontos működését és állandó megbízhatóságát. Ezért a parancsnokok mindennél fontosabbnak fogják tartani a hálózat működőképességét és annak fenntartását. Nyilvánvaló, legalábbis a történelem ezt bizonyítja, hogy egyetlen eszközrendszer kifejlesztése sem maradt válasz nélkül a lehetséges ellenség részéről. Valószínűleg így lesz ez a hálózat alapú képességekkel is. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy egy a rendszert tönkretenni képes vírus kifejlesztése és bejuttatása lényegesen olcsóbb, mint a mi rendszerünk kiépítése. A NATO, hasonlóan a hálózat alapú műveletek terminológiához, a hatás alapú műveletek esetében is a megközelítést tartja fontosabbnak, hiszen a szükséges képességek sok tagállamnál hiányoznak. Ezért, terminológiai oldalról a „műveletek hatás-alapú megközelítése” kifejezést használják. Azt hiszem, tulajdonképpen mindegy a megnevezés, csak mindenki ugyanazt értse alatta.

Mi a lényeges eltérés, a hadviselés korábbi módja és az EBO között?

Az első, ami bizonyára még a nem szakembernek is feltűnik, hogy az összhaderőnemiségtől (jointness) mozgunk, az ún. „átalakult, sokszínűbb összhaderőnemiség” (meta-jointness) felé, amely integrálja a védelmi erőfeszítéseket egy szélesebb értelmezésű erőfeszítési spektrumba, amelybe már belevonják a más minisztériumok erőforrásait, a szövetségesek és/vagy a koalíciós partnerek, valamint a nemzetközi szervezetek és a nem kormányzati szervek tevékenységét is.

²⁸ David A. Honey: Battle command and network centric warfare, SPIE kiadványa, 2004, 41–42.o.

²⁹ Mark R. Sickert: NCW and operational concept of war, US Air War College kiadványa, 2000, 16–17.o.

³⁰ Gary Crowder: Effects-Based Operations Journal kiadványa, 2003, 4.o letöltve a <http://www.mindef.gov.sg-/imindef-> domainről, 2008. január 17-én.

³¹ Tóth Kristóf: 3 milliárd dolláros támogatás a nano-technológiai kutatásokra, Népszabadság, 2003 jún. 27 letöltve a http://www.innovacio.hu/hirlevel_pdf/MISZ_Hirlevel_2005_13.pdf domainről 2008. január 07-én

A második különbség, tulajdonképpen az első következménye, azaz EBO több adatot, információt és ismeretet követel a bizonytalansági faktorok kezeléséhez, mint a hagyományos hadviselési mód. Tekintettel a fentiekre a művelet vezetése más vezetési kultúrát követel meg, más szervezeti felépítést is, más információkezelési eljárást, egyszerűen szólva, a művelet tervezése és vezetése bonyolultabb lesz. Példaként említeném, a rendőri és katonai információs rendszerek átjárhatóságát, az információ megosztás problémáját nem kormányzati szervekkel vagy az ENSZ-el.³²

Tovább folytatva a fenti logikai gondolatsort, az MH szempontjából mind a felkészítés, mind a műveleti részvétel szempontjából nem egyszerűsödött a helyzet, hanem ellenkezőleg, bonyolultabbá vált.³³ Bonyolultabbá vált mind szűkebb értelemben vett katonai és mind a tágabb értelmezést nyerő nemzeti részvétel a szövetségi és koalíciós műveletekben, hiszen, mint azt az afganisztáni PRT tevékenységünk is mutatja, valóban széles spektrumú nemzeti részvételről van szó.

Összegzésképpen megfogalmazhatjuk, hogy abban a legtöbb szakértő egyetért, hogy a Hatás Alapú Műveletek és a Hálózat Központú Hadviselés elméletek nagy átalakító erővel rendelkeznek és még nagyobbal fognak rendelkezni a korábbi vezetési irányítási rendszer átalakításában. Az átalakulás mértékének megítélésében nem minden esetben tapasztalható konszenzus. Abban mindenesetre a legtöbben egyetértenek, hogy a Hatás Alapú Műveletek elmélete a politikai stratégiai és a katonai hadászati szintű tervezésre fog hatni elsősorban, és jelentős hatást fog gyakorolni a műveletek vezetésére is.

1.2.3. A NATO Rigai Csúcsértekezlet hatásai, a NATO ambíció szintjének változása

A NATO ambíciószint-változását a 2005. decemberében kiadott Átfogó Politikai Irányelvek (Comprehensive Political Guidance /CPG/ a továbbiakban CPG) című dokumentum nyomán a védelmi miniszterek 2006. június 8-án fogadták el. Az új ambíciószint gyorsabb, globálisabb és hatékonyabb fellépést vár el a katonai képességektől. Mindez gyökeres átalakítást vetít előre a NATO politikai és katonai tervezését, a katonai és vezetési struktúrák felépítését és a műveletek logisztikai támogatását illetően. A 2006. november 28–29. között megrendezett rigai NATO-csúcsértekezlet döntése, amely mintegy fél esztendő időtávlatában értékelte az új ambíciószint (Level of Ambition /LOA/ a továbbiakban LOA) következményeképpen megindult transzformációs teendőket, mindenképpen az első mérföldkövet jelenti a megvalósítási folyamatban. Tekintettel arra, hogy az elmúlt, viszonylag rövid időszak során megrendezett politikai értekezletek összességében elemi változásokat irányoztak elő a szövetség jövő képében, feltétlenül fontos a megindult trendek elemzése, értékelése és megértése.

Jóllehet a prágai csúcsértekezlet következményeképpen azonnal számos olyan stratégiai projekt indult meg, mint például a NATO katonai struktúráinak, parancsnokságainak radikális átalakítása, a csúcstalálkozót követő legmagasabb szintű koncepcionális dokumentum majd három esztendőt váratott magára. A CPG alapvető változásokat vizionált a NATO stratégiai szerepvállalása tekintetében. A stratégiai körülmények kontextusában a CPG a nemzetközi biztonság körülményei változásának pragmatikus értékelését adja. Egyértelmű állásfoglalásként fogalmazódik meg, hogy az elkövetkező 10-15 évben a szövetségnek az olyan feladatokra kell felkészülnie, amelyek méretüket tekintve kisebbek, viszont szerteágazóbb és intenzívebb feladatteljesítést

³² John Deptula: Effect-based Operations Workshop speaking notes, 2002, 2. o, letöltve a http://www.jfsc.ndu.edu/library/publications/bibliography/effects_based_operations.asp domainről 2008. január 18-én

³³ Dr Pirityi Sándor: NATO-csúcs a Boszporusznál: Pillérekhez-partokhoz híd kerestetik, Budapest, Hadtudomány 2004/3–4. szám, a Magyar Hadtudományi Társaság kiadványa, 2004, 4.o.

igényelnek a szövetség felelősségi területétől akár kifejezetten távol eső, több konfliktus esetén is. A képességekvetelmények ennek megfelelően a korábinál sokkal erősebb, rugalmasabb, gyorsabb, mozgékonyabb, technológiailag pedig fejlettebb haderő felállítását várják el a szövetségesektől.³⁴ Másként fogalmazva, a politikai vezetők nemcsak egyszerűen kibővítették a szövetség területiális kompetenciáját, hanem azzal együtt s ahhoz igazodva számottevően komolyabb követelményt is támasztottak a katonai reagáló-képességek növelésére is.

Rigában azt is megtárgyalták, hogyan lehetne a nemzetközi szereplők munkáját jobban összehangolni. A hatékonyságot növelő programot, az EBAO-koncepciót azonban csak elvileg fogadták el, Afganisztánra pedig nem is dolgozták ki. A koncepció, mint azt már korábban említettem, a műveletek hatásalapú megközelítését, azaz a polgári és katonai képességek integrált megközelítését szorgalmazza, annak érdekében, hogy a műveletek bizonytalansági faktorait csökkentsék. A CPG politikai irányelveit a 2006. június 8-án megtartott NATO-védelmi miniszteri értekezleten kiadott „Miniszteri irányelvek 2006” című dokumentum konkretizálta. A miniszterek döntöttek az új ambíciószintről, nevezetesen arról, hogy a NATO katonai képességeinek ezt követően alkalmasnak kell lenniük két nagy (Major Joint Operation /MJO/, a továbbiakban MJO) és hat kisebb összhaderőnemi művelet (Smaller Joint Operation /SJO/, a továbbiakban SJO) egyidejű folytatására, akár a szövetség határaitól nagy távolságokra is. Határoztak arról is, hogy ezen elvárások érvényre juttatása érdekében újra kell fogalmazni a haderő-tervezési célokat (Force Goals /FG/), azokhoz pedig igazítani kell a haderő-kategóriákat (Force Categories /FC/).³⁵

Az új politikai és védelempolitikai irányelvek és főleg a bejelentett ambíciószint-változás teljes áthangolásra készítetik a szövetség védelmi és haderő-tervezési diszciplínáit, azok közül is elsősorban a Védelmi Követelmények 2007 Felülvizsgálatát (Defence Requirements Review 2007 /DRR 07/ a továbbiakban DRR), valamint az ahhoz alapvetően fontos Minimális Katonai Követelményeket (Minimum Military Requirements /MMR/).³⁶ A DRR 07 mindazonáltal szintén változott, a korábban széttagolt tervezési diszciplínákat immáron egy dokumentumban egyesítette, integrálta. Katonai szempontból az új politikai és védelempolitikai irányelvek nemcsak a tervezést, hanem a katonai képességek gyökeres átalakítását is előrevetítették.

A korábban 3 MJO-val számoló parancsnoki és haderőstruktúrával szemben támasztott új követelmény, hogy a NATO felelősségi területén (Area of Responsibility /AOR/) kívül, akár kifejezetten távol is, egyszerre, egy időben két MJO-t és hat SJO-t legyen képes vezetni. Az MJO-k 60 ezer, az SJO-k pedig 20-30 ezer fős katonai erővel megvívandó műveleteket jelentenek, összesen 300 ezer fős katonai erőt feltételezve. A katonai erő nagyságát illetően egy MJO, egy összhaderőnemi szárazföldi hadtest, vagy egy haditengerészeti harci kötelék, illetve – a légierő esetén – napi ezer harci, harci-támogató műveletet takar. Az SJO viszonylatában a műveleti komponenseknek nem feltétlenül kell összhaderőneminek lenniük, méretüket tekintve maximum hadosztály, vagy haditengerészeti harccsoport, vagy, a légierő esetén napi 350 harci, harci-támogató bevetést jelent.

A haderőtervezés tér-, idő- és intenzitás-összefüggései tekintetében az alábbi mutatók igényelnek különleges figyelmet:

- egy MJO felelősségi körzete 5 ezer, míg egy SJO-é 15 ezer kilométer Brüsszeltől;
- mindkét műveleti forma esetében két év időtartammal számolnak;

³⁴ Jeffrey Larsen: Development of the agreed NATO Policy, Institute for National Security Studies kiadványa, 2006, 8. o.

³⁵ Final communiqué, Ministerial meeting of the Defence Planning Committee and the NPG 2006, 11.o. letöltve a <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb070102.htm> domainről 2007. december 21-én

³⁶ Hein Schreuder: From Concepts to Capabilities, Implementation a Defense Planner's View, 2006 letöltve a http://www.fdewb.unimaas.nl/hoogleraren/default_en.asp?mode=single&userid=51 domainről 2008 március 10.

- az MJO-k és SJO-k fele magas harci intenzitású lehet.

A fentiek világosan szemléltetik, hogy e követelményrendszer felállításával nemcsak a szövetség ambíciószintje, hanem felelőssége is nőtt, ami összességében ismét az egész földgömbre kiterjedő, globális szerepvállalás irányába mozdította el a katonai képességek szervezését. Jóllehet a dokumentum kitér az MJO-nál nagyobb méretű műveletek megvívásának körülményeire is, ennek jellemzői azonban nemigen térnek el az előző, miniszteri irányelvekben már lefektetettektől. John Colston, védelmi tervezésért felelős helyettes NATO-főtiszt bejelentése szerint a 26 tagállamot számláló szövetség haderőtervezői jelenleg, mindösszesen 1,4 milliós haderővel számolnak.³⁷ Tekintettel arra, hogy a bejelentett LOA tartalmilag és a határidők vonatkozásában is számottevően megváltoztatta a katonai képességekkel szemben támasztott követelményeket, először a szövetség tervezési részlegei jutottak munkához. A Védelmi Miniszterek 2006-ban kiadott Utasítása (Ministerial Guidance 2006 /MG 06/ a továbbiakban MG06) igényei szerint átstrukturált DRR 07, valamint a 2008-ra vonatkozó haderő-tervezési ajánlások (Force Proposals /FP/) már 2006 őszén megmutatkoznak a nemzeti tervezésben is. A stratégiai tervezők számításai szerint mindazonáltal – paradox módon – előfordulhat, hogy a harcoló képességekkel szembeni kvantitatív elvárások akár jelenösen is csökkenhetnek. A LOA változása új alapokra helyezi az NRF helyét és szerepét is. Az MG 06 és az annak nyomán megindult katonai tervezési dokumentumok a korábbiaknál erősebb kontúrt húznak az NRF és a főerők műveletei között, miközben az NRF egyértelműen még hangsúlyosabb szerephez jut. Ez elsősorban abban jut kifejezésre, hogy az NRF mind önállóan, mind az MJO-k, illetve az SJO-k esetében is alkalmazható, mint vezető egység (Lead Element). Az NRF képességeinek javítása nagy fontosságú kérdés a szövetség minden szintjén.

Mivel a szövetségi ambíciók alapjául a nemzeti haderők szolgálnak, a nemzeti katonai képességek NATO elvű transzformációja szintúgy elengedhetetlen. Ez különösen igaz azon újonnan csatlakozott nemzetekre, ahol a haderőreform még nem fejeződött be, viszont más irányba, vagy más súlypontokkal folyik, és ahol még nem volt mód az expedíciós jelleget prioritásként számba venni. A nemzeti képességek kialakításánál külön figyelmet érdemel a rotáció kérdése. A NATO követelményeknek megfelelő váltási kontingensek biztosítása a kisebb nemzetek szempontjából jelenleg nehezen teljesíthető feladat. A meghatározó expedíciós jelleg a parancsnoki struktúrában is racionalizálást követel. A jelenleg telepített, statikus jellemzővel bíró vezetési pontok rendszerét egy rugalmas, mobil és gyorsan telepíthető struktúrával kell felváltani. Túlzás nélkül állítható, hogy e képességek követelmény a vezetési felépítési modell és struktúra totális átalakítását igényli.

A jövőbeni műveletek távolsága, intenzitása, de leginkább a feladat rekonstrukciós mivolta hatványozott harci támogató és harci biztosító képességet igényel. Itt elsődlegesen a stratégiai tengeri és légi szállítási kapacitások drasztikus javítása indokolt. Elsősorban a technológia segítségével és a hálózat alapú képesség (NATO Network Enabled Capability /NNEC/ a továbbiakban NNEC) követelményei alapján kell átépíteni a vezetés, irányítás és kommunikáció technológiai bázisát biztosító híradó és informatikai rendszert.

A korábbinál globálisabb, ugyanakkor még inkább műveletközpontú információbiztosítást várnak el a hírszerzésért felelős alrendszerektől. Tekintettel arra, hogy a NATO stratégiai dokumentumai közé emelkedett a jövőbeni biztonsági környezetet (Future Security Environment /FSE/) elemző értékelés, a hírszerző közösség felelős ennek naprakész

³⁷ John Colston: NATO defence ministers approve guidance for modern operations, 2006, 9.o. letöltve a http://www.nato.int/cv/is/asg-dpo/colston_ministerial_guidance.htm domainről 2008. február 08-án

információkkal, értékelt, konkrét elemzéseket tartalmazó adatokkal történő feltöltéséért.³⁸

1.2. A NATO átalakítása és a magyar haderóreform összefüggései

Korábban már megfogalmaztam azon az álláspontomat, amely szerint a NATO nem statikus állapotban lévő szervezet, és a szövetségben jelenleg jelentős, több komponensből álló átalakítási folyamat zajlik. A Prágától Rigáig tartó áttekintéssel sikerült ezt a kijelentést megfelelően bizonyítani. Teljesen kézenfekvő, hogy a NATO átalakítása, a NATO tervezési folyamatának hatásaként, a koncepció-, doktrínafejlesztéseken keresztül, a NATO haderófejlesztési célok megvalósításának folyamatában hatást gyakorolnak a magyar haderőre.

A transzformáció átalakulást, állandó változásokat jelent, amely az Észak-atlanti Szövetségben folyamatosan jelen van, de markánsan a hidegháború befejezése után nyert teret, és új dimenziót kapott. A szövetség legújabb kori története 1999-től vette kezdetét.

A vizsgálódásom arra irányul, hogy a szövetség változásai hogyan hatottak a magyar biztonság- és védelempolitikára, a haderőre, mindennapi katonai életünkre. Tézisem szerint a szövetség egyrészt az „open door” politikával, a bővítéssel gyökeresen átalakította hazánk biztonságpolitikai környezetét, másrészt pedig a tagsággal igyekszik a NATO egységes előírások, STANAG-k segítségével a „saját képére” formálni az MH-t.

Tény, hogy szomszédunk többsége tagja a NATO-nak, illetve az Európai Uniónak (vagy valamilyen szintű együttműködésre törekszik azokkal), másfelől azzal, hogy tagjai vagyunk a kollektív védelmi rendszernek – politikai szempontból lehetővé tették az elmúlt évtizedben a magyar hadsereg létszámának jelentős csökkenését. A NATO viszont állandó kezdeményezéseivel, javaslataival, követelménytámasztásaival mégis bizonyos „feket” jelent politikai szempontból; tehát a haderőt nem lehet olyan mértékben leépíteni, mint ahogy esetenként a gazdasági vagy politikai érdek megkívánná.

Ennek az átalakításnak – szövetségi tagságunkból eredően – hazánk is tevékeny részese. A transzformációs folyamat célja, hogy az Észak-atlanti Szövetség a megváltozott biztonsági környezetben képes legyen az új típusú kihívásoknak megfelelni képességeinek tudatos, a biztonságpolitikai igények szerinti átalakításával és azok folyamatos fejlesztésével. Szükséges, hogy bemutassam ennek a folyamatnak az aktualitásait, valamint kiemeljem azokat a lehetőségeket és célokat, amelyeket a kisebb szövetséges hadseregek (így az MH is) képességeinek alakítása (átalakítása) során mindenképpen indokoltnak tartok szem előtt tartani. A transzformáció jelenleg szinte valamennyi biztonság- és védelempolitikus, katonai vezető és tervező gondolatainak középpontjában elhelyezkedő fogalom a tengeren túl és Európában egyaránt. A NATO transzformációjának szükségességét a 2002-es prágai csúcstalálkozón kiadott nyilatkozat fogalmazta meg.

A kérdést az Észak-atlanti Tanács és a Katonai Bizottság is a szövetség prioritásaként kezeli. A 2005 decemberében kiadott CPG azt „követeli meg a szövetségtől, hogy folytassa az átalakítás folyamatát, beleértve az elvi és szervezeti reagáló képességet (agilitást) és az olyan robusztus képességek megteremtését, amelyek bevethetők (expedíciósak), fenntarthatók, interoperábilisak és felhasználhatók (a szövetség számára hozzáférhető)”. A fogalom tartalmát illetően egy olyan átalakítási folyamatról beszélhetünk, melynek célja, hogy a NATO és a tagállamok a változó biztonsági környezetben legyenek képesek az új típusú kihívásoknak megfelelni. Mindenki számára nyilvánvaló, hogy szükség van a katonai képességek rendelkezésre állásának, felhasználhatóságának térben és időben történő biztosítására, az erőforrások racionális kihasználására.

³⁸ Chuck Sitarsky, *The Emerging Security Environment*, 2004. 40–41.o., letöltve a <http://2020ok.com/books/40/-chucksitarsky-the-future-security-environment-20640.htm> domainről 2009. január 11-én

Mindehhez elengedhetetlen a haderő folyamatos modernizációja, átalakítása, hiszen a kihívásokra reagálni képes hadsereg fenntartása minden ország alapvető érdeke. Ezt a kijelentést az a tény támasztja alá leginkább, mely szerint a nemzetközi terrorizmus elleni világméretű küzdelemben a szövetségre és tagországaira veszélyt jelentő globális válságok kezelésében, valamint a súlyos természeti katasztrófák megelőzésében, azok következményeinek felszámolásában felértékelődött a katonai erő alkalmazása. A szövetségi transzformációnak, a NATO kettős arculatából adódóan, nyilvánvalóan két dimenziója van: a politikai és a katonai. Magyarországon, talán a szükségesnél kevesebbet beszélnek a politikai transzformációról, a NATO politika átalakulásáról, a fejlődési tendenciákról. A szövetség politikai vitái, az új NATO stratégia megfogalmazásának igénye, a globalizációs törekvések, a rigai csúcstalálkozó által jóváhagyott CPG ugyanis meghatározzák a szövetség jövőbeli katonai evolúciójának, fejlődésének fő irányait.

Véleményem szerint, a transzformációt nem szabad leegyszerűsíteni csupán a katonai képességfejlesztésre, mert az átalakítás ennél jóval több: kiterjed a NATO szervezetének és működésének szinte valamennyi területére. Ez még akkor is igaz, ha a figyelem – Lord Robertson híressé vált kijelentése „a NATO lényege: képességek, képességek és képességek” nyomán – sokszor a katonai oldalra tevődik át. Nem nehéz belátni ugyanis, hogy valódi politikai konszenzus és akarat, főleg azonban anyagi-technikai és humán erőforrások biztosítása nélkül a katonai képességek fejlesztése, egészen egyszerűen nem lehet, és nem is lesz olyan, mint amilyenek a NATO politikai vezetői megálmodták.

A rigai csúcstalálkozó talán legfontosabb politikai vitája akörül bontakozott ki, miszerint a NATO politikai értelemben az Európa-központúságtól a globális irányba mozdul el. Bár a vita ezen a téren még nem hozott politikai áttörést, a szövetség fejlődésének tendenciája kétségtelenül az euro-atlanti térségen túlmutató irányba hat. A NATO és az MH nyújtotta biztonsági garanciákat az állampolgárok is egyre inkább felismerik. A biztonságérzet fokozását csak tudatos és folyamatos képességfejlesztés révén érhetjük el a haderő reagáló, hiteles válaszadó képességének megteremtésével. Mindezt leginkább multinacionális együttműködés eredményeként és elsősorban szövetséges keretek között teremthetjük meg. A teljes interoperabilitás elérése érdekében a jövőben további jelentős feladataink jelentkeznek, melynek keretén belül folytatni kell a haderő átalakítását az új kihívásoknak megfelelő, képességalapú, modulrendszerű haderő kialakítása érdekében.

A NATO jelenlegi transzformációjának három komponense közül az első a képességek, küldetések, és a szervezetek változásaira összpontosít, amelyet még a korábbi főtitkár, indította útjára 2002-ben. A második komponens már a jelenlegi főtitkár, Jaap de Hoop Scheffer nevéhez fűződik, és a 2004-ben megfogalmazott kezdeményezése a védelmi tervezés, a haderő-felajánlás és a közös finanszírozás változtatásaira koncentrál. A transzformáció harmadik pillérét Gerhard Schröder, német kancellár kezdeményezte. Ez a pillér a NATO szerepének változásaira (illetve azok hiányára) összpontosít a valódi transzatlanti stratégiai konzultáció és döntéshozatal eszközeként. A „transzformációs csomag” egyik legnagyobb vitát gerjesztő kérdése a szövetség műveleti LOA meghatározása.

A kérdés már a védelmi miniszterek 2006. június 8-i brüsszeli értekezletének napirendjén is kiemelten szerepelt. A megbeszélés egyik legmarkánsabban megjeleníthető eredményének a vonatkozó MG 06 elfogadása tekinthető. A NATO haderő tervezési folyamata a négyévente kiadott (kétévente felülvizsgált) miniszteri irányelvekkel indul, melyet értelemszerűen a tagországok védelmi miniszterei hagynak jóvá. A CPG és a prognosztizált biztonsági helyzet értékeléséből adódó katonai követelmények elemzése alapján a NATO egészét átfogó politikai-stratégiai iránymutatást ad. A CPG alapokmányának számít a szövetséges katonai stratégiai koncepciók, valamint tervezési alapvetések meghatározása és kidolgozása során. Meghatározza a haderő és fegyverzeti tervezésre, a válságkezelésre és béketámogató műveletekre vonatkozó tervezési irányelveket, a tervezési

periódus végére elérendő katonai képességeket és az ezek biztosításához szükséges struktúrát, valamint kijelöli a hosszú távú prioritásokat, továbbá iránymutatást ad az erőforrások felhasználásával kapcsolatban. Folyamatban van a NATO Átalakítási Parancsnoksága által koordinált védelmi követelmények felülvizsgálata. A DRR 07, amely célja a fentebb említett dokumentumok alapján, a szövetségi védelmi képesség igények NATO-művelti ambíciószintjének meghatározása és a katonai képességbeazonosítás folyamatában a védelempolitikai és katonai-technikai tartalmú döntések előkészítése. A felülvizsgálat a NATO-művelti képességek tervezési elvei és eredményei révén a magyar ambíciószint kialakításához és pontosításához is, reményem szerint, hozzájárul.

Ez a pontosítás lehetőséget adna arra is, hogy az MH vezetése szembenézzon azzal a megkerülhetetlen ténnyel, hogy a kialakított szervezeti egységek nem felelnek meg annak, aminek nevezik őket. Erre az ellenmondásra már utaltam a „Gondolatok a NATO típusú hadosztályról” című munkámban.³⁹ Nem nosztalgiaiként, de azt hiszem, nem árt megjegyezni, hogy például 1980-ban a MN 37. Budapesti Forradalmi Ezred létszáma 2100 fő volt alezredes parancsnokkal, a MN 3335 Nagyatád Gépesített lövész ezred 1985-ben 1800 fős létszámú volt és alezredes volt a parancsnoka. Ma a hasonló erővel rendelkező katonai szervezetet dandárnak nevezzük és egy egycsillagos tábornok a parancsnoka. Szintén növeli a kontrasztot, ha hozzáteszem, hogy 1995-ben az 1. Katonai Kerület létszáma 16. 500 fő volt, de csak a kerület parancsnok volt egy csillagos tábornok.

Ez a valódi képességek és a megnevezés közötti ellentmondás igaz a csapatok vezetésére hivatott az MH Összhaderőnemi Parancsnokságra is, hiszen ez a parancsnokság hadtest szintű vezetőszerkvént van aposztrofálva, holott a NATO meghatározások szerint a hadtest elsőszámú kritériuma az, hogy alárendelt hadosztályokkal rendelkezik.

A NATO elvek alapján kialakított művelti egységek hierarchiáját és azok létszámbeli nagyságát a 4. számú melléklet szemlélteti. Az ellentmondások kérdéseket vetnek fel arra az ambíciókra vonatkozóan, hogy egy teljes gyalogos dandárt kívánunk a szövetségeseknek felajánlani. Nyilvánvaló, hogy ez nem lehet a jelenlegi szervezeti struktúrával és képességekkel ellátott dandár, hiszen azt nem tudjuk akkreditálni a szövetséges struktúrákba. Tételezzük fel, embert és pénzt nem sajnálva létrehozunk ezt a bizonyos dandárt. Ekkor egyrészt azt is észre kell vennünk hogy az MH, a felajánlásokra fordított relative jelentős összegek miatt, két részre szakad, a forrásokkal viszonylag ellátottakra és az abban hiányt szenvedőkre.⁴⁰ Még ekkor is problémás terület a dandár kiképzése, gyakoroltatása. Vannak-e megfelelő eljárásaink, módszereink a gyakoroltatáshoz?

A fenti probléma felvetés máris húsbavágó, amikor észrevesszük, hogy a NATO az ambíció szintjeinek meghatározásához ezeket a 4. számú mellékletben látható művelti egységeket alkalmazza. A NATO művelti ambíciószintjének meghatározása a haderő- és képességtervezés kiindulási alapja. Az ambíciószint rögzítése több tervezési ciklusra bontva határozza meg a tagállamok fejlesztési célkitűzéseit, illetve védelmi erőforrásainak elosztását. A NATO-ambíciószint érinti az EU-s célokra tervezhető/ felajánlható nemzeti képességeket is. A tagállamok között kialakult konszenzus nyomán a NATO művelti ambíciószintje kettő nagyobb összhaderőnemi művelet MJO, illetve hat SJO egyidejű végrehajtásában határozható meg. Mindez azonban nem a mennyiségi szemlélet, hanem a képességekkel szembeni követelmények, határozottan minőségi jellegű emelkedését jelenti. Az MJO általánosan elfogadott definíciója szerint hadtestméretű műveletet jelöl. Összetétele az adott misszió jellegétől függ, így a haderőnemek aránya a legtöbb esetben eltérő képet mutat. Kiemelendő, hogy a NATO eddigi MJO szintű műveletei főként szárazföldi jellegűek voltak.

³⁹ Tomolya János mk. alez.: Gondolatok a NATO típusú hadosztály alkalmazásáról, Szárazföldi Haderő, az MH SZFP kiadványa 2003 decemberi száma, 28–31.o

⁴⁰ Dr. Padányi József: A NATO tagság hatása a Magyar Honvédség szárazföldi csapatai műszaki támogatásának elméletére és gyakorlatára, MTA Doktori értekezés, 6. o.

Az SJO méretére és jellegére nincs általánosan elfogadott értelmezés. A nemzetek között – hosszú egyeztetés eredményeként – kialakított kompromisszum nyomán számvetési alapként a hadosztály-, illetve a dandárméretű (nem magyar) szintet vesszük figyelembe. A SJO mérete és száma körüli vita lezárult, tervezési szempontból egyidejűleg 6 SJO jöhet szóba, méretüket tekintve 2 hadosztály-, 2 dandár-, illetve 1 tengeri és 1 légi művelet végrehajtására alkalmas képesség kialakításával.

Konszenzus alakult ki arról, hogy a NATO ambíciószintje (a 2 MJO melletti) maximum 6 SJO lehet, de ezek összességükben nem lehetnek nagyobbak 3 MJO erőigényénél. Az ambíciószint mindkét műveleti típus esetében tervezési szempontként szabná, hogy azok felének – azaz 1 MJO és 3 SJO – végrehajtására az erőknek szélsőséges esetben akár „stratégiai távolságban” (15 000 km), a befogadó nemzeti támogatás (infrastruktúra) teljes hiányában és szélsőséges éghajlati körülmények között is alkalmazhatónak kell lenniük. Az MJO-nál is nagyobb (pl. egy V. cikkely szerinti), illetve a „szomszédos térségekben” (5000 km-en belül) végrehajtandó SJO-műveletek esetében a tagállamok a jelenlegi NATO-infrastruktúrára támaszkodnak. Az ambíciószint fentiek szerint várható meghatározása – összességében emelkedése – további lépés a NATO globális expedíciós katonai potenciállal rendelkező szervezetté válása felé. A szövetség jövőbeni összhaderónemi műveleteinek koncepciója (Concept for Alliance Future Joint Operations /CAFJO/) elvi keretet fogalmaz meg az elkövetkező 15 évre vonatkozóan, amely körvonalazza a koncepciók, a doktrínák és képességek jövőbeni fejlesztését annak érdekében, hogy lehetővé váljon az Észak-atlanti Szövetség számára az EBO megvalósító képességek egyértelmű fejlesztése. A kulcskérdés a béke, a biztonság és a fejlesztés közötti kapcsolatrendszer. A szövetségnek egy jobban körülhatárolt biztonsági megközelítés elfogadására van szüksége, amely lehetővé teszi a szövetség különböző elemeinek (felépítményeinek) koherens és átfogó felhasználását, valamint a tagországok, a partnerországok, a nemzetközi szervezetek és a nem kormányzati szervezetek közötti gyakorlati együttműködés továbbfejlesztését.

Ma már abban szinte mindenki egyetért a NATO berkeiben, hogy a NATO átalakításában az EBAO elméletének nagy szerepe lesz⁴¹. Hasonló a vélemény a NNEC tekintetében is. A hatásalapú megközelítés koncepcióján belül a NATO három kritikus fontosságú elrendő célt fogalmazott meg, ezek: a Döntéshozatali Főlény és az Összehangolt Bevetés elérése, valamint az alkalmazott haderő telepítése és fenntartása multinacionális környezetben képesség fejlesztése. A három fő cél eléréséhez hét kiemelt fontosságú területet azonosítottak be, amelyek:

- Információs Főlény;
- NATO Hálózatalapú Képessége;
- Hatékony Bevetés;
- Összhaderónemi Műveletek;
- Megnövelt Polgári-Katonai Együttműködés;
- Expedíciós Műveletek;
- Integrált Logisztika.

Az átalakítás céljainak és a NATO erők jövőbeni képességeinek viszonyát a Műveletek Hatásalapú Megközelítése elméleti környezetben az 5. számú melléklet ábrája szemlélteti. A jövőbeni műveletek során a szövetséges, koalíciós és más partnerek mellett a nemzetközi szervezetek és a nem kormányzati szervezetek is részt vesznek a válságkezelő műveletekben,

⁴¹ Tomolya János mk. alez.: A hatás alapú műveletek és a hálózat központú hadviselés elméletek lehetséges hatásai a vezetés és irányítás rendszerére, Szárazföldi Haderő, az MH SZFP kiadványa, Székesfehérvár, 2004/2 11–12.o

és az általuk felajánlott képességek kiegészítik a NATO képességhiányait. Ez azonban nem pótolja a kollektív védelemhez szükséges képességek meglétét és azok fejlesztését. A hatékony fellépés érdekében a szövetségnek folytatnia kell a katonai képességeinek fejlesztését azzal, hogy nemcsak az elégséges elrettentő erőt tartja fenn, hanem megelőzi, meggátolja és választ ad a kihívásokra a szükséges időben, nagy pontossággal és rugalmassággal. A jövő katonai erőinek jellemvonásaik és összetételük alapján mozgékonyak, összhaderőneminek és expedíciós jellegűnek kell lenniük, így a haderő – szükség szerint – bármikor és bárhol bevethető. Ugyancsak rendelkeznie kell olyan kapacitással, amely képes integrálni a nem NATO-országok haderő-felajánlásait, valamint olyan képességekkel, hogy együttesen léphessenek fel minden szinten a civil hatóságokkal, a nemzeti és a nem kormányzati szervezetekkel (Non-Governmental Organization /NGO/), valamint nemzetközi szervezetekkel (International Organization /IO/).

A Magyar Köztársaságra, mint a szövetség tagjára, ezen belül pedig az MH-ra, a NATO transzformációs folyamatai jelentős mértékű hatással vannak. A magyar haderő alkalmazásával kapcsolatos alapelgondolásban jelentős mértékű súlyponteltolódás következett be, amit a jelenleg érvényben lévő küldetés és a megfogalmazott feladatrendszer fémjelez. Az ennek következtében végrehajtott haderő-átalakítást és képességfejlesztést pedig már a NATO transzformációs szándékaival összhangban hajtottuk végre. A MH-nek dinamikusan változó biztonságpolitikai környezetben, a mennyiségben történő folyamatos csökkentéssel egyidejűleg, a védelem területén korábban szükségesnek ítélt források elmaradása mellett, a vonatkozó törvények és országgyűlési határozatok alapján, a nemzet biztonságának fő letéteményeseként kell végrehajtania a feladatait.

A biztonságot szövetséges keretek között, „kisebb tagállam” hadseregeként, speciális képességek révén, minőséget nyújtva kell garantálnia. Az említett célok eléréséhez a stratégiai tervezés során folyamatos feladat- és szervezeti elemzéseket kell végrehajtanunk.

Figyelembe kell vennünk a nemzeti politikai igényeket és egyeztetnünk szükséges a szövetségesekkel is. Tekintettel a stratégiai körülmények változásaira, és közöttük is kiemelten a csapatoknak a szövetség földrajzi határain kívüli telepíthetőségi képességeire vonatkozó új szövetségi követelményekre, az informatika és a nano-technológia területén zajló viharos sebességű fejlődésre, hadügy területén zajló forradalom újabb szakaszának eredményeire, valamint hazánk növekvő árvíz-veszélyeztetettsége és a terrorizmus elleni harc megkülönböztetett igényeire, szükségessé tették a feladatrendszer átdolgozását, egyes eleminek újraértelmezését is.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogyan zajlik az átalakítás a Magyar Honvédségben?

Hogyan lehet a transzformációval kapcsolatos igényeknek és a tudatos képességfejlesztési követelményeknek eleget tenni? Ahhoz, hogy a hadsereget céltudatosan lehessen felkészíteni az előtte álló feladatokra, számításba kell venni a fegyveres erővel szemben támasztott követelmények teljes körét. Pontosítani szükséges a nemzeti érdekeket, egyeztetve azokat a szövetséges igényekkel. Számot kell vetni azokkal a feltételekkel és lehetőségekkel, amelyek a haderő képességeinek kialakítását politikai, jogi értelemben véve lehetővé teszik. Ehhez figyelembe kell venni a nemzetgazdaság teljesítőképességét, a humán és anyagi technikai erőforrásokat. Csak az előbbi dimenziókat magába foglaló, logikusan felépített védelmi- és haderő-tervezési folyamat eredményeként, feladatokra, alkalmazási időszakokra, földrajzilag beazonosítható távolságokra és területekre bontva határozhatjuk meg a lehetséges küldetések teljesítéséhez szükséges alapvetéseket. Ennek megfelelően tervezhető a hadsereg szervezete, működése és készíthető fel a személyi állománya. A fegyveres erők, az MH rendeltetését az Alkotmánya határozza meg, a részletes feladatait pedig a Honvédelmi törvény foglalja magába. A törvényekkel összhangban vannak a még 1998-ban elfogadott biztonság- és védelempolitikai alapelvek. Az új Nemzeti Biztonsági Stratégia, amely a Külügyminisztérium koordinálásával készült el, 2004. április 15-én lépett életbe.

A dokumentumban foglaltak lényege, hogy Magyarország a biztonságot átfogó módon értelmezi, amely a politikai és katonai tényezőkön túl magába foglalja annak gazdasági, pénzügyi, nemzetbiztonsági, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti, közegészségügyi, valamint nemzetközi jogi (értsd: ENSZ alapokmány, hadviselés szabályai stb.) dimenzióit is. A kormányprogram meghatározza a kormányzati ciklus legfontosabb prioritásait a fegyveres erők, azok fejlesztése és alkalmazása vonatkozásában. Az elérendő cél a nemzetközi keretek között alkalmazható, expedíciós és professzionális jellemvonásokkal rendelkező fegyveres erő további fejlesztése. Az új követelményeknek megfelelő, elsősorban önkéntes alapon szervezett, professzionális, szükség esetén hadkötelezettség alapján behívott személyi állománnyal feltöltött MH-nak képesnek kell lennie a NATO keretein belül, szövetségeseivel együtt megvédeni Magyarország függetlenségét és garantálni területi sérthetlenségét, továbbá hozzájárulást nyújtani a szövetség közös védelmi képességéhez és a szövetségi műveletekhez.

Emellett hozzá kell járulnia az EU biztonság- és védelempolitikájának keretében végrehajtott műveletek teljes skálájához, valamint részt kell vennie az ENSZ és az EBESZ által vezetett, illetve egyéb alkalmi koalíciókban végrehajtott műveletekben. A válságok hatékonyabb megelőzéséhez és kezeléséhez történő hozzájárulás nemzeti érdekünk, ennek keretében szükséges a magyar haderő részvétele, esetenként egy időben, több régióban is, a béketámogató és válságkezelő műveletekben. Ehhez gyorsan alkalmazható, modulrendszerű, expedíciós képességekkel is rendelkező erőkre, a hadrafoghatóság és a feltöltöttség szintjének emelésére, valamint a változó feladatrendszer és képességi követelményeket is kielégítő haderőstruktúrára van szükség, amely megfelel a szövetség katonai elvárásainak. A haderők feladatrendszerében súlyponteltolódás keletkezett, és ennek következtében a klasszikus ország-védelmi feladatokra való képességi szükségletek háttérbe szorultak.

Ezzel párhuzamosan viszont előtérbe kerültek a honi területtől nagy távolságban végrehajtott műveletekben való részvétel, valamint a nagy kiterjedésű természeti katasztrófák (pl.: Katrina hurrikán, földrengés Pakisztánban) következményeinek felszámolásához szükséges képességek.⁴² A szövetség stratégiai koncepciója szerint a földrajzi (állam) határok helyett az érdekek védelmére helyeződött át a hangsúly, illetve az erők alkalmazása vonatkozásában az Európán kívüli műveletek valószínűsége nagyobb. Ennek megfelelően a képességeinket a minél szélesebb műveleti spektrumra kell tervezni, függetlenül attól, hogy humanitárius segítségnyújtásról, békefenntartó, béketámogató feladatról vagy más koalíciós (értsd Irak, Afganisztán) műveletben történő részvételtől van szó. Az előző feladatrendszerhez képest nagyobb hangsúlyt kaptak a terrorelhárításhoz és a katasztrófa-elhárításhoz kapcsolódó képességek és a légtérelőzítés kerültek előtérbe. A fentiek alapján a haderővel szemben olyan új követelmények fogalmazódtak meg, amelyek teljesítése révén katonáink és a kijelölt alakulataink rendelkeznek azokkal a képességekkel, hogy a feladataikat a megváltozott világban is eredményesen végrehajtsák akár honi területen, akár külföldön, a határainktól távol, esetleg más földrészekeken is.

A nemzetközi részvételünket a Vezérkar Főnök Helyettes úr 2007-s, a „NATO Transformation and National Defence Reform” c. parlamenti előadásában, rámutatott arra, hogy a „kisebb” tagállamok, köztük hazánk, speciális módon járulnak és járulhatnak hozzá a NATO kollektív védelméhez. Olyan hozzáadott értékekkel, amelyek minőségi képességeket jelentenek és pótolhatják azokat a hiányosságokat, amelyek a szövetség és a tagállamok sebezhetőségéhez vezetnek. Fontos megemlíteni, hogy a XXI. század elején nincs szükség arra, hogy minden tagország a képességek teljes spektrumával rendelkezzen. Ma már az egyes államok által biztosított speciális képességek eredője alkotja a szövetség erejét. A hazánkhoz hasonló adottságokkal rendelkező valamennyi NATO tagországban – nagyméretű kötelékek

⁴² C.J. Dick: Conflict in a Changing World: Looking Two Decades Forward, Conflict Studies R.C kiadványa, Washington, 2002, 6–7.o.

helyett – egyre inkább a kisebb, de mobilizálható, speciális feladatok ellátására képes egységek kialakításában és fenntartásában gondolkodnak.

A szakosodás miatt is nagy hangsúlyt kapott az ACT által irányított átalakítási folyamat nyomon követése, mert ennek során olyan tapasztalatokra tehetünk szert, amelyek felhasználásával lehetőségünk nyílik azon képességeink tökéletesítésére, amelyeket a kollektív szerepvállalás és a minőségi haderő kialakítása érdekében felvállaltunk. Mindezt azért, hogy az MH nemzeti területen és az ország határain túl egyaránt rendelkezzen a szükséges képességekkel többnemzetű összhaderőnemi keretek közötti feladatok végrehajtása során. A nemzeti kihívások vizsgálatából megállapítható, hogy a közvetlen határaink mentén nincsenek olyan valós katonai veszélyeztetésen alapuló kihívások és potenciális fenyegetettség tényezők, amelyekre konkrét képességi szükségletet lehetne számításba venni. Ugyanakkor fenn kell tartani azt a katonai képességet, amely a nemzeti érdekeinkkel, szövetségi és EU-s tagságunkból eredő kötelezettségeinkkel és a rendelkezésre álló erőforrásokkal arányos, ugyanakkor hiteles és meggyőző haderőt képvisel és alkalmas arra, hogy nemzetközi környezetben végrehajtandó feladatokban is megállja a helyét.

Az MH jelenlegi külföldi szerepvállalása elsősorban a különböző béketámogató műveletekben történő részvétel. A parlament felhatalmazása alapján katonáink jelenleg a különböző ENSZ-, EBESZ-missziókban, békefenntartó műveletben Cipruson és a Sínai-félszigeten, NATO-műveletben KFOR erőként a Balkánon, Koszovóban, ISAF erőként Afganisztánban, és egy koalíciós műveletben, Irakban teljesítenek szolgálatot.

A békefenntartó műveletekben való részvételünk az utóbbi időben megnőtt. Míg a kontingenslétszám a délszláv válság rendezését követően 700-800 főben stabilizálódott, addig napjainkban az afganisztáni újjáépítési csoport (Provincial Reconstruction Team /PRT/) megalakításával meghaladja már az 1000 főt. Amennyiben az NRF-hez kijelölt készenléti erők lehívása megtörténik, a külföldön állomásozó csapataink létszáma meghaladhatja az 1200 főt is. Mindezekon felül az MH állományából hozzávetőlegesen 200 fő teljesít külszolgálatot különböző NATO- és nemzeti beosztásokban. Szövetségei, nemzetközi szerepvállalásunk egyik legújabb és legjelentősebb példája az afganisztáni PRT-ban való katonai részvételünk. Hollandia által korábban felügyelt területen vettük át a tevékenység folytatását Baghlan tartományban. A PRT főbb feladatai közé tartoznak a kormányzati infrastruktúra fejlesztése, az ipari tevékenységek segítése, a fegyverek begyűjtése; a különböző CIMIC projektek, utak építése, egyes mezőgazdasági projektek, valamint az iskolarendszer fejlesztése. A feladatokat fokozatosan vettük át a holland erőktől. A műveletet 2006. október 1-jétől hajtjuk végre, a PRT a teljes készenlétet 2007. április 1-jén érte el.

A feladatok végrehajtása során alkalmazzuk az ACT elemzéseit és a korábban és jelenleg is ott szolgálatot teljesítő szövetséges tagállamok tapasztalatait a PRT vonatkozásában. A szövetséges szerepvállalásunk másik jelentős tényezője az NRF számára történő felajánlásaink. Az NRF célja, hogy a NATO számára hiteles magas készenléti erőt biztosítson, amely teljesen kiképzett összhaderőnemi haderő, és amely gyorsan bevethető annak érdekében, hogy szükség esetén részt vegyen a NATO missziók teljes spektrumában. Az NRF ugyanakkor olyan erő, amely képes megmutatni a NATO határozottságát és beavatkozó képességét a válságok megakadályozásában és megoldásában. Magyarország teljes mértékben támogatja az NRF koncepciót, és egyre növekvő mértékű erővel is hozzájárul. Mivel az NRF a fejlesztések területén a transzformáció hajtómotorja a NATO-ban, és bátran kijelenthetjük, hogy az MH-ban is, ezért elengedhetetlenül fontos a NRF-be felajánlott erőink további folyamatos fejlesztése, a kiképzettségük NATO előírások szerinti, és hadrafoghatóságuk állandó magas szintű biztosítása. Joggal merülhet fel a kérdés, kis ország vagyunk kis hadsereggel, és hatékony érdekérvényesítési lehetőség folyamatos fenntartásával kell egyenértékű (minőséget nyújtó) partnerként hozzájárulnunk a kollektív biztonság megteremtéséhez. Hogyan erősíthető ez a célkitűzés?

A „SZÖVETSÉG A SZÖVETSÉGBEN” elv betartásával, a NATO-missziókban szerzett tapasztalatok folyamatos elemzésével, a közös érdekek mentén elkötelezett országokkal együtt kialakított, vagy a már meglévő, élet- és működőképességet igazolni tudó katonai-technikai együttműködési formák céltudatos fejlesztésével, a műveleti hatékonyság fokozásával. Mindez azt jelenti, hogy az európai környezetben rendelkezésre álló, multinacionális kötelékek szerepének növelése, illetőleg az általuk, hosszú éveken keresztül, tökéletesített és reálisan megjeleníthető képességek a közös regionális célkitűzéseknek megfelelően biztos alapot jelentenek (a kisebb országok, így hazánk számára is) a reagáló képesség és a gyors alkalmazhatóság katonai követelményeinek történő közös megfeleléshez és a nemzeti erőforrások megfelelő mértékű, ténylegesen hatékony felhasználásához.

1.3. A jövő hadviselésének új elemei, a koalíciós erők által vezetett Irak elleni háború, a szárazföldi haderő vezetésére vonatkozó tapasztalatai

A legutóbbi iraki háború (a második Öböl-háború–2003) tapasztalatai egyértelművé tették, hogy alapvető változások következtek be a haderők háborús és ezzel együtt szoros összefüggésben a béke- és válsághelyzeti alkalmazásában. Az aszimmetrikus hadviselési forma meghatározó lehet egy elsöprő erejű koalíciós haderő elleni háború során.⁴³

A jövő hadviselésének új elemei

A több évszázados múlttal rendelkező, korábbi felmorzsoló jellegű háborúkat felváltó számítógéphálózat-alapú háborúkra (Network Centric Warfare /NCW/) történő áttérés a XXI. század elején, továbbá ezen belül a légi-kozmosz eszközökre támaszkodó EBO megjelenése fontos helyet, és szerepet jelöl ki a felderítésnek, a precíziós fegyvereknek, valamint a pilóta nélküli repülőgépeknek.⁴⁴ A 2003-as iraki háborúval teljesen új korszak kezdődött a háborúk történetében. Megkezdődött a számítógépes hálózatokra alapozott háborúk korszaka és annak legújabb légi-kozmosz, hadműveleti jelensége, vagyis a hatás alapú művelet alkalmazásának időszaka.⁴⁵ Ez a hadműveleti elv az ellenség célországát és erőforrásait egymással szorosan összefüggő rendszerek szövevényes hálózathalmazának tekinti (cluster of system of systems). EBO a rombolás központú, felmorzsoláson alapuló és hadviselés lineáris megközelítésétől való eltérést keresi. A hatás alapú megközelítés a hadjáratban elválasztja egymástól a megkívánt végállapot eléréséhez szükséges eszközöket, az azok megtartásához szükséges eszközöktől. Ebben az értelemben az EBO stratégia-készítő megközelítés.⁴⁶

Tudni kell, hogy az EBO valójában nem egy teljesen új elmélet, hanem már a régi nagy katonai gondolkodóknál is megtaláljuk a nyomait, hiszen Szun Ce és Clausewitz is hangsúlyozta a háború lélektani hatását, annak érdekében, hogy akaratunkat rákényszerítsük az ellenfélre.⁴⁷ A modern kori gondolkodók közül Liddell Hart és Douhet is kiemeli az ellenség gondolkodására és magatartására való ráhatás fontosságát a stratégia, illetve a

⁴³ Albert A. Nofi: Recent Trends in Thinking about Warfare, CAN kiadványa, 2006, 65–68.o.

⁴⁴ William T. Johnsen, Douglas V. Johnson, Douglas Lovelace, Dr. Steven Metz: The Principles of War in 21st Century: Strategic Considerations, US SSI kiadványa, 2007, 11.o.

⁴⁵ Ho How Hoang: Effects-Based Operations Equals to “Shock And Awe”?, 2004. 2–3.o. letöltve a http://www.rsis.edu.sg/about_rsis/staff_profiles/Joshua_Ho.html domainről 2008. január 12-én.

⁴⁶ Colin S. Gray: Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History, US SSI kiadványa, Washington, 2006. 3.o.

⁴⁷ Tao Hanzhang, Sun Tzu’s Art of War, New York: Sterling kiadványa, 1987, 99. o. és Michael Howard & Peter Paret, Carl von Clausewitz: On War, Princeton University Press kiadványa, New York, 1976, 566.o.

mélyégi légicsapások útján.⁴⁸ A legtöbb kutató, a jelenkor hadviselését kutatva, a háború természete tekintetében megállapítja, hogy az a globalizáció hatására módosult, de a lényegét tekintve megmaradt a Clausewitz által leírt jellegűnek.⁴⁹ Ebből a horizontális és vertikális irányokban komplex módon összekapcsolt óriás hálózati halmazból felderítő elemzés-értékelés útján választják ki azokat a kulcsfontosságú, más néven súlyponti célpontokat, amelyeket nagy találati pontosságú, ún. precíziós fegyverekkel semmisítenek meg. Az ellenségnek nem áll módjában hatalmas erőket összevonni, összpontosítani, mivel azokat azonnal felderítik és felszámolják. A háborúk légi hadviselésében is új korszak kezdődött.

A tömeges légi bevetéseket felváltja az egyes célpontokra mért precíziós csapások új korszaka, amelyekben egyes, vagy kis kötelékekben működő harci repülő gépekkel, cirkáló rakétákkal és pilóta nélküli repülőgépekkel oldják meg a csapásmérési feladatokat. Napjainkban egy hadászati bombázó repülőgép annyi nagy tüzéret képviselő precíziós fegyvert képes szállítani, mint korábban több ezer hagyományos repülőgép. Ma már repülés közben is képesek újonnan felmerülő, ún. „időkritikus” feladatok átadására-átvételére, hiszen a pilótának csak az új célpont digitális koordinátáit kell megadni és betáplálni a precíziós fegyverek fedélzeti számítógépébe. Ezt az új vezetési képességet a számítógép-hálózatok széles körű alkalmazása teszi lehetővé, amelybe vertikális és horizontális formában minden harci elemet bekapcsolnak. A második Öböl-háború 2003-ban a hálózat alapú művelet (Network Centric Operation /NCO/), továbbá a hatásalapú művelet főpróbája és sikeres alkalmazása volt.⁵⁰ A háborús tapasztalatok elemzése arra utalnak, hogy a jövőben lefolytatandó háborúk tervezése és vezetése valószínűleg ebbe az általános főirányban fog fejlődni.

A haderő programvezérelt fejlesztése

A haderő átalakítási és hálózatba kapcsolási (networking) programok már több országban fellelhetők. Ezek: az USA, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Hollandia, Kanada, Svédország, Izrael, Ausztrália, Szingapúr, Oroszország, Kína, India. A haderő-átalakítási programokat a programvezérelt tudatos fejlesztés keretében valósítják meg gyakran évtizedeket átívelő időtartammal. Az átalakításhoz szükséges pénzügyi keretet a meglévő programok átalakításával, csökkentésével vagy törlésével oldják meg. A fejlődés alapvető irányát, vagyis a főáramlatot az USA határozza meg. Példáját a többi fejlett ipari állam, mintegy 10 éves késéssel követi. (Ezekben az országokban követő fejlesztés és felzárkózó jellegű fejlesztés történik). A világ katonai jellegű kiadásainak mértéke 2005-ben elérte a 1118 milliárd USD-t. Ez az összeg a világ GDP-jének 2,5%-ot jelentette. Ebből az óriási összegből az USA kiadásai jelentettek mintegy 48%-ot, a legnagyobb mértékű növekedést Kína és India produkálta.⁵¹ A haderők programvezérelt fejlesztése tudatosan tervezett és szervezett nemzeti a védelmi szektor teljes egészét átfogó, „összvédelmi” tevékenység, amelyet összhangba hoznak a szövetségi, koalíciós és nemzeti érdekekkel, igényekkel, illetve gazdasági, tudományos, ipari lehetőségekkel és képességekkel. A nemzeti haderőkkel szemben a társadalmi-politikai teljesítményelvárások egyre nagyobbak lesznek. Ha nem reálisan mérik fel a lehetőségeket és az óhajtott képességeket, gyakran irreális, nem teljesíthető feladatokat tűznek ki a haderő elé, amelynek következménye a tragikus vereség, a lemaradás, a hatalmi alárendeltség.

⁴⁸ Basil H. Liddell Hart: *Strategy* Praeger kiadványa, 1972, 338-339. o., és Giulio Douhet, *The Command of the Air*, Coward and McCann kiadványa, 1942, 20. o.

⁴⁹ LtCol Antulio J. Echevarria: *Globalization and the nature of war*, US SSI kiadványa, 2002; 11–12.o

⁵⁰ Michael P. Noonan, “The Military Lessons of Operation Iraqi Freedom”, FPRI kiadványa 2003.,66–67.o,

⁵¹ SIPRI Yearbook 2006: *Armaments, Disarmaments, and International Security*, a Swedish International Peace Research Institute 2007. 15.o. letöltve a <http://www.sipri.org/yearbook/2006> domainről 2008. január 11-én

Erre jó példa volt az iraki haderő veresége és összeomlása. Hiába vásárolták meg a korszerű külföldi haditechnikát, a koalíciós erők szét tudták verni a vezetést, gyenge volt a kiképzés és nem volt pótalkatrész a karbantartáshoz. A nemzeti túlvállalás veszélye akkor jelentkezik, ha egyidejűleg több műveleti helyen, hosszabb ideig kell jelentős nagyságú nemzeti kontingenst állomásoztatni, és azok folyamatos működését biztosítani az anyaországtól távoli körzetekben. A tömeghadseregek kora lejárt, a haderő létszáma egyre kisebb lesz, fegyverzetének mennyisége és alakulatainak száma egyre jobban csökken. Fokozódik a specializáció, amelyben viszonylag kis létszámú összhaderőnemi és összfégyvernemi harci kötelékek oldják meg a politikai meghatalmazás (küldetés, misszió) által megszabott katonai feladatokat.⁵²

A kis létszám kötelezően új és megnövelt katonai-technikai képességek megjelenését vonja maga után, amelyeket az információs ipari korszak fejlett és precíziós technológiára épülő ipara már képes biztosítani.⁵³ A haderő fejlesztése a XXI. században erősen technika- és költségorientált. Új és növekvő védelmi képességek beszerzését, honosítását, rendszeresítését teszi lehetővé, ugyanakkor a korszerű eszközök kezelésének professzionális szintű elsajátítását igényli. Törvényszerű követelmény, hogy a haderő személyi állományának tudásszintje folyamatosan növekedjen. A korszerű haderő fejlesztése gondosan tervezett programok szerint történik. Ez nem egyszerűen mennyiségi növekedést jelentő lineáris folyamat, hanem nagyobb léptékben jelentkező, diszkrét (szakaszos) tevékenység. Közben hosszú távon állandóan számolni kell újabb és újabb katonatechnikai képességek (fegyverek, eszközök, harcéljárások stb.) időközbeni megjelenésére, amelyeket törvényszerűen be kell illeszteni a fejlesztés folyamatába (lásd a spirális fejlesztés elvét). Ez a sajátosság megnehezíti a tervezést, rendszeres áttervezéseket, átütőméréseket, átszervezéseket igényel.

A haderőfejlesztés tehát erősen függ a folyamatban levő és a számítógépek megjelenésével kezdődött új haditechnikai forradalom felfedezéseitől, technológiai áttöréseitől, eredményeitől és az alkalmazás sikereitől. Összegezve megállapíthatjuk, hogy a haderők programvezérelt fejlődési-fejlesztési irányát az élenjáró globális fejlődési trendek határozzák meg. A korszerű technikai képességek szükségességét és hatását hosszú távon nem lehet figyelmen kívül hagyni, mivel ezek biztosítják a versenyben maradás és az ellenfél feletti fölény (információs, döntési és vezetési fölény) kivívásának lehetőségeit és képességeit.⁵⁴ A fejlesztés kezdetben új képességek (új védelmi minőségek) megszerzésére irányul.

Később az eleinte csak kis mennyiségben rendelkezésre álló új védelmi képességekből, a gazdasági, tudományos, ipari lehetőségek függvényében, egyre nagyobb képességek, és kapacitások születnek, vagyis a minőség terén mennyiségi növekedést érnek el. Úgy tűnik, hogy a mindenoldalú, arányos és egyenletes fejlesztés kora lejárt, mivel az új biztonsági helyzet, a koalíciós összképesség és környezet nem igényli a mindenoldalú haderőfejlesztést.

Új minőségi követelmények a haderők fejlesztésében

A nemzetközi védelmi erőfeszítések gyakorlati tapasztalataiból kiindulva megállapítható, hogy a *haderők fejlesztése* nem egyszerűen a katonák belső ügye, hanem annál jóval több. Megvalósítása *az egész társadalom közös erőfeszítését igényli*. Valamennyi

⁵² Niegel Howard: Confrontation analysis: How to win operations other than war, UK Evaluation and Research Agency (DERA) kiadványa, 2002. 29. o.

⁵³ Dr. Williamson Murray Prof.Em : Implications of the Future Military Environment, Principles of War Culminating Seminar, Ohio State University-n elhangzott előadása, 2005, 13.o. letöltve a http://www.jhuapl.edu/POW/notes/Murray_13_April.pdf domainről 2008. január 14-én

⁵⁴ David S. Alberts, John J. Garstka, and Frederick P. Stein, Network-Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority, DoD CCRP Publication Series kiadvány, 1999 augusztusi száma, 87–93. o.

haderő törvényszerűen végighalad egy sajátos, a tudomány, a technika és a technológia által orientált, nem ritkán determinált fejlődési úton, ahol a haderőfejlesztésnek különböző minőséget jelentő fejlődési fokozatait lehet megfigyelni. Ennek következtében – a teljességre való törekvés igénye és hely hiányában a részletek kifejtése nélkül – a korszerű nemzeti haderő az alábbi minőségi osztályok szerint jelenhet meg:⁵⁵

- *Társadalmi-katonapolitikai minősége szerint:* hagyományos haderő, modern humán haderő, fejlett hibrid – humán+robot – haderő, ultrafejlett hibrid haderő. Ez olyan fejlődési-fejlesztési szabály, amely minden haderőre vonatkozóan érvényes.
- *Mobilitást érintő osztályozás szerint:* nehéz, közepes, könnyű és kombinált (kevert) típusú haderő.
- *A vezetés kultúra és a jelátvitel típusa szerint:* manuális vezetésű, analóg jelátvitelű haderő, digitális vezetésű –, digitális jelátvitelű haderő, hálózatos vezetésű, szélessávú multimédiás jelátvitelű haderő. Azzal is komolyan számolnak, hogy a belátható időn belül a híradó és navigációs műholdak működését az ellenség elektronikai hadviselési zavaróeljárásokkal korlátozhatja, vagy megszüntetheti. Olyan léggömbök és pilóta nélküli repülőgépek beszerzését tervezik, amelyek a hadszíntér felett lebegve képesek híradó átjátszó állomások funkcióját betöltve állandó jelleggel üzemelni. A csapathíradás területén felkészülnek a mobil számítógéphálózat-alapú harcvezetésre és a szoftvervezérlésű frekvenciaugratásos URH rádiók bevezetésére.

Továbbá, a mobil hálózatos vezetést biztosító adaptív ortogonális modulációval működő, frekvenciaosztásos, egyúttal virtuális kódosztásos modulációnak megfelelő csapatrádiók rendszeresítésére. Ezeket igen nehéz lehallgatni, bemérni és zavarni, miközben 2 Mbit/s-os digitális jelfolyam továbbítására alkalmasak, amelyet igen jó hatásfoknak említenek. Az ellenség folyamatos figyelése, felderítése és követése, valamint annak állandó ismerete, hogy a saját és baráti haderő hol tartózkodik, lehetővé teszi egy új vezetési képesség kibontakozását, amelyben a döntéshez szükséges időtartam lecsökkenthető (shrinking the time-to-decision factor). Az aktuális összhaderőnemi koalíciós hadműveleti helyzetkép (Joint Coalition Operational Picture /JCOP/) követésére irányuló számítógépes és érzékelő programok megvalósítása kiemelt támogatottságot élvez.

- *Tűzfegyvereket illető kategorizálás szerint:* hagyományos típusú – pontatlan tűzerejű, első generációs – precíziós tűzerejű, második generációs – fejlett precíziós tűzerejű, robot és exotikus tűzerejű haderő. (Az exotikus jelző olyan fegyvereket takar, amelyeket eddig nem alkalmaztak.)
- *A vegyes haderőt (hibrid=humán+robot haderőt) érintően megkülönböztethető:* prototípus jellegű robothaderő, első generációs robothaderő, második generációs robothaderő, exotikus robothaderő. Az általános célú katonai robotok (milbots), valamint a harci robotok (warbots) beszerzése és alkalmazása területén 2015–2020 között áttörést terveznek elérni (amerikai és francia adatok szerint). Amerikai források szerint a légierőnél már 2010–2015 között megvalósítják a kezdeti fejlettségi szintet jelentő hibridhaderőt. A légierő gépállományában a humán- és robotvezetésű repülő eszközök állományában eléri a 30%-ot a robotok javára.

Ezzel átlérik a fejlődést komolyan meghatározó „kritikus tömegnek” számító, 20–25%-os minőségi küszöbhatárt. A szárazföldi haderő vonatkozásában, ugyanerre az időszakra a tervek szerint 15–20%-os robothaderő-állománnyal fognak rendelkezni, ami megközelíti a kritikus tömeget jelentő minőségváltozási küszöbhatárt. A szárazföldi gyorsreagálású, közepes típusú dandárok állományában több száz légi, földi és logisztikai

⁵⁵ Várhegyi István: Organikus és programvezérelt haderő-fejlesztés a XXI. században, Budapest, Hadtudomány, a MHT kiadványa, XIII. évf. 2003./3–4. 23. o.,

robot rendszeresítését és felhasználását tervezik amerikai és francia tervek szerint.

A „hálózatos katona”, azaz a hálózat alapú környezetben harcolni képes katona került a figyelem középpontjába. A XXI. századi követelmények a tervező tevékenység figyelmének középpontjába állították a legkisebb harci egységet, vagyis a páncélozott lövészrajt és az egyes katonát, amelyeknek harci képességeit tovább növelik a hálózatos katona-programok megvalósításával. A gépesített lövészek ugyanis gyakran kénytelenek „gyalogos” terepi harci tevékenységet folytatni, jelentősen eltávolodva a páncélozott személyszállító és egyúttal közvetlen tűztámogatást nyújtó harci járműtől. A digitális-hálózatos hierarchiában a legelső információs csomópont a lövészrajt szállító páncélozott szállító jármű, amelyből, egyenkénti rácsatlakozással, helyzetadatokkal feltöltik a katonák személyi számítógépét.⁵⁶

- *Felderítés – csapásmérés:* Az időtényező egyre inkább a vezetés központi és kritikus tényezőjévé válik. A felderítést végző érzékelőtől a csapásmérés végrehajtásáig terjedő vezetési–csapásmérési lánc (sensor-to-shooter) időtartamának hossza kulcsfontosságú tényezővé válik, különösen mobil célpontok esetében. A koszovói tapasztalatokat az afganisztáni harci eredményekkel összehasonlítva ez az időtartam kétszer rövidebb lett.

Az átalakítás tervezése, vezetése és a program főbb mutatói

Az átalakítás tervezési módszere szerint a hosszú távú, 25–30 évre szóló, fejlesztési elgondolásokat ún. haderő-átalakítási programokba sűrítik, és azokat program-költségvetésekkel támogatják. A haderő-átalakítási programnak csak az első 10–15 évét tervezik meg részleteiben. A többi időt érintően csak a fejlesztések általános kötelező haladási irányait határozzák meg. Ugyanis azzal számolnak, hogy 20–30 éven belül a tudományos, technikai és katonai kutatások területén számos áttörést, felfedezést és ún. mini-forradalmat érhetnek el,⁵⁷ pl. az elektromechanikai mikro-érezékelők, a nano-technológia (10^{-9}), a biotechnológia, a szupravezetés, a hidegfúzió, a plazmafizika, és az antigravitáció vonatkozásában.

Ezeket az eredményeket menetközben kell majd a haderő-átalakítási folyamatba beilleszteni. Az említett tervezési eljárással a haderő organikus, lassú evolúciós fejlődése felgyorsítható, programozhatóvá, tervszerűvé, finanszírozhatóvá és ütemezhetővé válik. Ez a magyarázata annak, hogy világszerte áttérnek az új, rugalmas tervezésre alapozott, fejlesztési módszerre. Új képességek megjelenítése tekintetében, a haderőfejlesztés tervezésre alapozott, tudatos célja, egy olyan folyamat beindítása, amely új kezdeti képességeket (új hadművelleti, harci minőségeket), a meglévő képességek modernizálását és végül az új képességeket érintő kapacitások (minőséget jelentő mennyiségek) megteremtését irányozza elő. Általános tapasztalat az, hogy egy új képesség (új harci eszköz, fegyverrendszer) hadrafoghatóságát a megrendeléstől számítva mintegy 8–10 éven belül érik el. Ez azt jelenti, hogy a legység szinten az új képességű eszközökkel megtörténik az átfegyverzés, kiképzés és begyakorlás. Ez a kezdeti képesség új minőségű, hadművelleti-harci képesség felmutatását jelenti, amelynél még nem érik el a kritikus tömegarányokat (20–25%). Ezt követi az új képességgel történő teljes hadrafoghatósághoz vezető további lépcsőzetes képességnövelés (kapacitásnövelés), ami, beszerzés és begyakorlás ütemének függvényében, esetenként 5–15 évet is igénybe vehet.

Az átalakítás vezetése területén, a haderő összhaderőnemi átalakítási programjának levezénylését egy külön operatív vezető törzsre bízák (az USA-ban pl. 20 főre), miniszterhelyettesi rangban levő tábormok irányításával (Director US DOD Office of Force

⁵⁶ Kim Hjun-tak: Future Soldier Systems; USA Soldier Systems Research Center kiadványa, 2003. 4. o.

⁵⁷ Kis Antal Zoltán: Az Intel már a 65 nanométeres technológiánál jár, PC World 2006. júniusi száma, 2–3. o. letöltve a <http://pcworld.hu/65-nanometeres-gyar-europaban-is-20060623.html> domainről 2008. január 28-án

Transformation). A napi feladatvégzést a transzformáció feladatainak szervezett módon történő levezetésével tehát nem terhelik. Ezáltal a haderő átalakítási programjának megvalósítása folyamán a maximális hatékonyságot tervezik elérni. Tudni kell, hogy az USA hadereje rendkívül tudatosan készült a hadműveletek tapasztalatainak megszerzésére és felhasználására. Mintegy 500 főt küldtek ki azzal a feladattal, hogy a műveleti terület egészéről gyűjtsenek folyamatosan információkat a meglévő doktrínák, eljárások alkalmazhatóságáról, a fegyverek és felszerelések alkalmazhatóságáról, a parancsnokok és a törzsbe beosztott tisztek felkészültségéről.

Természetesen ez nem véletlenül, hanem Erik K. Shinseki vezérezredes, parancsára történt. Az ún. „Iraki Szabadság Művelet Tanulmányozó Csoport” (Operation Iraqi Freedom Study Group /OIF SG/) az államokba való visszatérése után három tanulmány született.

Az első, az első benyomásokat tartalmazó, ún. „gyors jelentés”, a csoport visszatérése után harminc nappal készített jelentés, ami igyekezett a legfontosabb, azonnal megoldandó kérdésekre fókuszálni.

A második Tommy R. Franks vezérezredes előszavával fémjelzett, az ún. Iraki Szabadság Művelet Tanulmányozó Csoport jelentése, munkája, ami angolul az „On Point” címet kapta. A 2004 januárjában elkészült, több mint 400 oldalas művet, a művelet valamennyi dokumentációját, feljegyzését, fénykép és videó archívumát magába foglaló teljes dokumentáció követte, amit a Fort Leavenworth-i, Kansas állambeli Összefegyvernemi Kutató Központ készített el. Franks vezérezredes az On Point-ban az Iraki Szabadság Műveletet úgy jellemezte, mint amely egyértelműen az információ alapú hadviselés példája, hiszen teljes amerikai hadosztályok harcoltak a digitális alapú a hálózat központú hadviselés elvei alapján.

A tanulmányozó munkacsoport megállapítása szerint, annak ellenére, hogy kevesebb amerikai haderő vonult fel, szinte ugyanazon technikai eszközökkel, a fölénye nőtt a hálózat alapú technológia adta lehetőségek miatt. Az amerikaiak elemzők megállapításai szerint az FM 3-0 Operations doktrína működött az adott körülmények között, de a kiképzés területén még mindig van mit tenni a parancsnokoknak.⁵⁸ A továbbiakban határozottan kijelentik, hogy az iraki háború demonstrálta az információ hatalmát. Azaz, aki hamarabb szerez információt és hálózatán keresztül hamarabb, juttatja el a felhasználóig, az olyan előnyben van, amit semmivel nem lehet helyettesíteni. Majd megállapítják, hogy a hálózat alapú képességek, az információs műveletek és a hírszerzési, megfigyelési és felderítési tevékenységek azok, amik a háború sorsát alapvetően eldöntötték.⁵⁹

1.4. Következtetések levonása, javaslatok megfogalmazása

A NATO új típusú kihívásainak szöveges és táblázatos bemutatásával jól szemléltethető, hogy a NATO csúcserkezetek milyen követelményeket és eljárásokat fogalmaztak meg a jelenleg zajló, vagy már korábban elkezdett haderőreformok irányvonalaira, ezen belül is a hálózat alapú képességeket alkalmazó haderőstruktúra kiépítésére.

Az iraki háborúban egyértelműen a hálózat alapú képességek nyújtotta előnyök váltak közismertté. Ezek az előnyök adják az alapját annak, hogy mind a döntéshozatal, mind az információ megszerzés, kezelés tekintetében, fölényre lehessen szert tenni. A technikai

⁵⁸ Gregory Fomtenot, E.J. Degen, David Tohn: On Point, 2004, Operation Iraqi Freedom Study Group kiadványa, 2004, Tommy R. Franks vezérezredes előszava 2–3. o.

⁵⁹ Gregory Fomtenot, E.J. Degen, David Tohn: On Point, 2004, Operation Iraqi Freedom Study Group kiadványa, Washington, 2004, 368.o.;

lehetőségek összekapcsolása a magasan képzett, a lehetőségeket kihasználni képes személyi állománnyal adja azt a mindent elsöprő erőt, amit az irakiak megtapasztaltak.⁶⁰

További tapasztalat, hogy a művelet stratégiai céljainak eléréséhez nem elegendők a katonai eszközök, komoly polgári eszközrendszer igénybevételére van szükség. Ezek a rendőri, az igazságszolgáltatási és a gazdaságfejlesztési és népjóléti területeken jelentkeznek. Mindezeknek pénzügyi vonzatai vannak, amiket a művelet előkészítése során figyelembe kell venni. A vezetés tekintetében az iraki háború előre vetíti, olyan hadviselés lehetőségét, amikor a hagyományos vonalak mentén támadó erőket, egy kívülálló számára rendezetlen méhrajhoz hasonlító, kis katonai egységekből álló tömeg fog megtámadni, az ellenség ellen harcba szállni.

Természetesen az egyéni katona szintjéig hálózatba kapcsolt haderőnemnek nincs szüksége nagy formációkra, hiszen így is a valós idejű helyzettel kapcsolatos információkkal rendelkeznek. A medve és a méhraj harcához hasonlóan, a hálózat adta képességek adta előnyök kihasználásával fogják az ellenséget a legérzékenyebb pontjain pusztítani.⁶¹

A „rajzás”-ként (swarming) definiált harcmód a szerzők véleménye szerint a negyedik generációs hadviselési forma az emberiség történetében. Az első a „mélée” (csetepaté, zűrzavar), a második a tömeghadseregek kora, a harmadik a manőverező hadviselési mód, és negyedik lesz a rajzás.⁶² A jövőre vonatkozó kihívások között az alábbiakat kell említenem:

- A hálózat alapú hadviselés jelentette kihívások elsődlegesen szervezeti jellegűek;
- Több és nagyobb mélységű összhaderőnemiség;
- Nagyon decentralizált vezetés;
- Az információ adta lehetőségek kihasználása;
- Védett adatmegosztás a partnerekkel;

Magyar szempontból a NATO-ambíciószint minőségi értelemben vett emelkedése és átalakulása szükségessé teszi hosszú távú képességfejlesztési prioritásaink átgondolását. Magyarország (és a tagállamok jelentős többségének) erőforrásain túlmutat az önálló részvételi képesség felvállalása „stratégiai távolságokban”. A szövetség a koszovói kérdés rendezésével jelentősen csökkentheti utolsó európai műveletének méretét. Az 1000 fős műveleti részvételi szintünk jelenleg több mint 50%-a (NATO-s és EU-s keretben) a Balkánra összpontosul. Perspektivikusan továbbra is a jelenlegi szinten kívánjuk tartani a szövetségen belüli politikai súlyunkat, de kiemelten kell kezelni az Európán kívüli műveleti részvétel lehetőségét is. Megnö a jelentőségük a katonai konfliktust lezáró, stabilizációs műveleteknek.

Az ilyen műveletekben a kifejezetten harci támogató képességeket (pl. tüzérségi és páncéltörő képesség) kevésbé lehet alkalmazni. Előtérbe kerülnek a CIMIC és más, a stabilizációt elősegítő, ún. béke-építő elősegítő képességek (pl. PRT) alkalmazása. Várhatóan emelkednek a követelmények a vezetés-irányítási és az erők megóvását biztosító telepíthető képességek területén. A magasabb követelmények teljesítése érdekében a NATO szorgalmazza az összhaderőnemi környezetű, multinacionális, bilaterális és többnemzetű együttműködést.

Az Európai Unió is tanulmányokat végez a multinacionális erők alkalmazási lehetőségei területén. Tekintettel hazánk, illetve a haderők méretéből adódó szerepvállalás mértékére, elsősorban a specializáció további folytatására kell fókuszálnunk, melyek során kihasználhatóak a már megszerzett komparatív előnyök a NATO-képesség hiányainak

⁶⁰ Tomolya János mk. alezredes: Az iraki háború tapasztalatai, Szárazföldi Haderő, az MH SZFP kiadványa, Székesfehérvár, 2004/1 11-12.o;

⁶¹ John Arquilla, David Ronfeldt: Swarming and Future of Conflict, USA National Defence Research Institute kiadványa, Washington, 2004, 13. o.

⁶² John Arquilla, David Ronfeldt: Swarming and Future of Conflict, USA National Defence Research Institute kiadványa, Washington, 2004, 14. o..

pótlásánál. Tovább kell folytatni a már kialakított és a még kialakítás alatt álló képességek fejlesztését (CIMIC, víztisztító képesség, az erők megóvását biztosító képesség, műszaki és hidász-képesség.) Mivel a NATO műveletek súlypontja a jövőben egyre inkább Európán kívülre mozdul el, kiemelten kell kezelnünk az Európán kívüli műveleti szerepvállalásunkat lehetővé tevő képességeink fejlesztését. Katonai vonatkozásban a DRR 07 értékelései alapján kiemelendő, hogy a nemzeti ambíció szintjének pontosítása során az eddigieknél nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a stratégiai tervezés műveleti igényekkel összhangban történő végrehajtására.

A NATO kívánatosnak tartott ambíciószintje jelentős mértékben befolyásolja a nemzeti képességfejlesztési folyamatot. A NATO szorgalmazza az alkalmazási korlátozások elkerülését a nemzeti képességek kialakítása és az erők rendelkezésre bocsátásának előkészítése során. A védelmi és haderőtervezés folyamatában a NATO szakértői a rendelkezésre álló erők, a készenlét szintje és a felajánlások közötti összhangot tekintik a későbbi stratégiai, hadműveleti, és harcászati szintű alkalmazhatóság alapjának. A fejlesztéseket esetlegesen a hagyományosan együttműködő és a műveletek során stratégiai partnerként számon tartott nemzetekkel (Olaszország, Szlovénia) közös projektben célszerű végrehajtani, így erősítve a műveleti és technikai interoperabilitást.

Összességében megállapítható, hogy a képességek nemzeti szempontok szerinti alakításánál kiemelt prioritást kell biztosítanunk a hazánkat érintő globális veszélyforrások kezeléséhez szükséges feltételek megteremtésének. A hagyományos értelemben vett háborús konfliktus valós bekövetkeztével, a hazánkat közvetlenül érintő régióban, továbbra sem kell számolnunk, de egyre nagyobb jelentőséget kapnak a határainktól távol végrehajtandó béke-, illetve stabilizációs műveletek. Itt kívánom hangsúlyozni, hogy nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy a mában meghatározott, és a közeljövőre, vagy a nagyobb valószínűséggel megítélhető középtávú jövőre vonatkozó prioritások változhatnak.

Éppen ezért, egy terület elsődlegessége nem azt jelenti, hogy a másodlagosnak megítélt területre nem kellene figyelmet fordítani.⁶³

Véleményem szerint, olyan országnak, mint Magyarország, amely a szövetség azon államainak egyike, amely kisebb méretű haderővel rendelkezik, a katonai képességek fejlesztését a fent kifejtett irányba kell folytatnia. A szűkülő erőforrások figyelembevételével kell törekednünk a speciális képessége(in)k folyamatos fejlesztésére és a modernizációs programok megvalósítására. A specializált képességekre célszerű a nagyobb hangsúlyt fektetnünk, de ez nem jelentheti azt, hogy más, a nemzeti érdekből szükséges képességeket teljesen fel kellene adnunk. Célkitűzéseink teljesítéséhez természetesen kötelességünk követni azokat a koncepcionális irányelveket, elképzeléseket, amelyek a NATO iránymutatásai alapján születnek, és nagymértékben hozzájárulnak a nemzetek fegyveres erőinek tudatos és terv szerinti képesség-fejlesztéséhez.

⁶³ Az előre nagyobb valószínűséggel tervezhető jövő tekintetében általában 20 évre előre végeznek megítéléseket. Véleményem szerint, azonban Európában és a világban, 20 év alatt sok minden radikálisan változhat, pl.: 1979-ban ki lett volna képes előre megjósolni, hogy Magyarország 1999-ban NATO tag lesz?!

2. NATO doktrínák által megfogalmazott vezetési és irányítási rendszer és néhány NATO tagállam vezetési struktúrája

2.1. A NATO-ban érvényben lévő és a Magyar Honvédség által is elfogadott és bevezetett doktrínáiban leírt elvek és vezetési struktúrák

2.1.1. A NATO doktrínákban megfogalmazott elvek és struktúrák

A NATO doktrínái nagyon koherens módon határozzák meg a vezetés és irányítás fogalmát (command and control /C2/), elveit, és azokhoz hozzárendelt struktúrákat. A C2 fogalmát a NATO doktrína hierarchiájában, fentről lefelé, egyre részletesebben, de ugyanazon elvek alapján fogalmazzák meg. A vizsgálatunk első tárgya a NATO definíció gyűjteménye, az AAP-6. Az AAP-6 (2008) a 2-C-9 paragrafusában az alábbiak szerint határozza meg a „command” fogalmát: „The authority vested in an individual of the armed forces for direction, coordination and control of military forces.”

A „control” fogalma ugyanitt: „*That authority exercised by a commander over part of the activities of subordinate organizations, or other organizations not normally under his command, which encompasses the responsibility for implementing orders or directives. All or part of this authority may be transferred or delegated.*” Egy kicsit érdemes elidőzni az angol eredeti elképzelés és az idők során hozzárendelt magyar fordítás szöveg hűségén. Ma elfogadottan a „command and control”-t vezetés és irányítás szópárral fordítják le.

Két szinonim szóról van szó, nem igazán fejezve ki azt a kapcsolatot, amit a „control” definíciója ad meg, mely szerint a parancsnoki hatalomgyakorlás azon részéről van szó, amely nem az állománytáblába tartozó, hanem valamilyen átalárendelt katonai erőre terjed ki. A command az én fordításomban az alábbi meghatározást takarja: „*A fegyveres erők tagja által gyakorolt, a fegyveres erők irányítására, koordinálására és vezetésére vonatkozó felhatalmazás.*” Míg a „control” esetében a fordítás a következő: „*A parancsnok által, az alárendelt szervezetek vagy más szervezetek tevékenysége felett gyakorolt felhatalmazás azon része, amely a parancsok és utasítások végrehajtásának kötelezettségét foglalja magába. Ezen felhatalmazás egészen vagy részben átadható, lejjebb adható.*” Látszik, hogy ugyanazon jogkör, felhatalmazás szervezetszerű és nem szervezetszerű erőkre vonatkoztatott két oldaláról van szó.

Tehát, véleményem szerint itt a parancsadás jogáról, azaz a parancsnoklásról van szó, vagyis helyesebbnek tartanám az irányítás helyett a parancsnoklás kifejezést használni.

Másfelől megközelítve a kérdést, a jelenlegi fordításainkban a „command” kifejezést azonosítjuk a parancsnokság kifejezéssel is, például a „Land Component Command”-t Szárazföldi Komponens Parancsnokságnak fordítjuk. Mindemelllett, a parancsnokság kifejezést nemcsak egy szervezeti egységgel azonosítottuk a parancsnoki státusszal is, hiszen voltak/vannak olyan kifejezéseink, mint például az „átveszem a parancsnokságot” vagy „átadom a parancsnokságot” stb. Lehet, hogy a katonai kultúra változásával ez a fajta terminológiai hozzárendelés lesz a természetes, de jelenleg, meglátásom szerint, még ez nem teljesen elterjedt értelmezés.

Az AJP-01(C), a Szövetséges Összhaderőnemi Doktrína is leszögezi, hogy bár a command és a control együtt használatosak, de nem szinonimák,⁶⁴ tehát, eltérő módon alkalmazzák, mint a magyar terminológia. Meglátásom szerint, a kérdés szakmai alapú tisztázására, szükséges lenne egy terminológiai egyeztetési aktus levezetése. A továbbiakban

⁶⁴ Allied Joint Doctrine AJP-01 (C), NATO NSA kiadványa, 2007, 98.o. 0502 pontja

az AJP-01(C), az AAP-6-ban megadott definíciókat használja.⁶⁵ Megállapítja, hogy a vezetés válsághelyzetekben bonyolultabb lett, a polgári válságkezelő képességek és a nem kormányzati szervek jelenléte miatt.⁶⁶ Az elvek tekintetében a következőket fogalmazza meg: a vezetés egysége; a vezetés folyamatossága; tiszta vezetési rend; a vezetés integráltsága; a manőverista megközelítés; a küldetés alapú vezetés;⁶⁷ az AJP-01(C) 5. Fejezet: „Vezetés és Irányítás Szövetséges Összhaderőnemi Műveletekben” (Command and Control in Allied Joint Operation) 0522 pontja szerint, az Összhaderőnemi Parancsnokság elemei a következők: Parancsnok és a személyes törzse; a törzs, amelyet a törzsfőnök vezet. A parancsnok személyes törzse tartalmazza a politikai és a jogi tanácsadókat. A törzset a következő funkcionális elemekben szervezik:

- Személy és adminisztrációs ügyek;
- Felderítés;
- Műveletek;
- Logisztikai és egészségügyi támogatás;
- Műveleti tervezés;
- Híradás és Informatika;
- Kiképzés és Doktrína;
- Pénzügy,
- Polgári-katonai együttműködés (CIMIC).

A doktrína 4. számú melléklet „A” pontja foglalkozik a törzs funkcióival. A törzs felépítésének modelljét a 2. számú ábra mutatja be. A melléklet A.2 pontja írja le a személy és adminisztrációs funkcionális terület feladatait. A J1- személy és adminisztrációs ügyek – funkcionális területhez az alábbi feladatok tartoznak:

- Személyügy;
- Mentálhigénia;
- Erkölcsi állapot;
- Hadifoglyok nyilvántartása;
- Táborig csendőrség /katonai rendészet/;
- Fegyelmi helyzet;
- Postai szolgálat.

A melléklet A3-s pontja foglalkozik a felderítéssel, míg az A4 a hadműveleti funkcionális területtel, amelyhez alábbi műveleti feladatok tartoznak:

- Haditengerészeti,
- Szárazföldi,
- Légi,
- Információs Műveletek,
- Különleges Műveletek,
- Űrhadviselés.

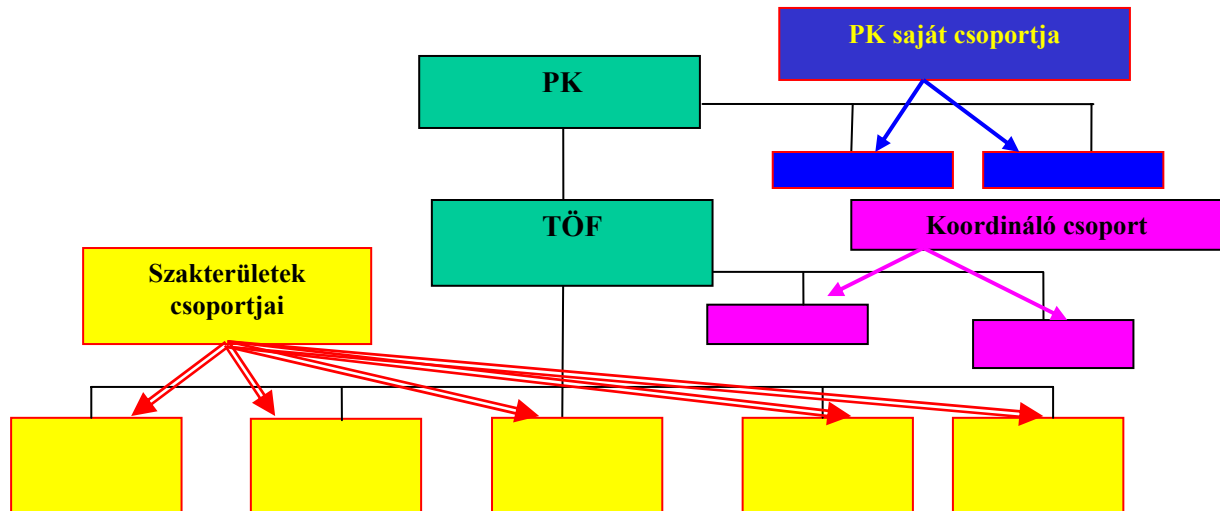
Az A5-s pont írja le a J4-s, azaz a Logisztikai és egészségügyi támogatás funkcionális területét, az A6-s pedig a J5-t, vagyis a műveleti tervezést. Ez utóbbi magába foglalja a „Hadjárat terv előkészítése és jövőben folytatandó műveletek tervezése” feladatot.

A továbbiakban az A7, A8, A9 és A10 taglalja a „Híradás és informatika”, a „Kiképzés és doktrína”, a „Pénzügy”, és a „CIMIC” feladatait. Végül az A12-s foglalkozik a Linguistic Service, vagyis a Tolmács-fordító Szolgálat /Nyelvészeti Szolgálat/ feladataival.

⁶⁵ Allied Joint Doctrine AJP-01 (C), NATO NSA kiadványa, 2007, 98.o. 0502 a és b pontjai;

⁶⁶ Allied Joint Doctrine AJP-01 (C), NATO NSA kiadványa, 2007, 72., 73.o. 0402, 0408 a pontjai;

⁶⁷ Allied Joint Doctrine AJP-01 (C), NATO NSA kiadványa, 2007, 102. o. 0504 pontja;

2. számú ábra: A Törzs felépítés modellje⁶⁸

Az AJP-3(A) az első fejezet 0147 pontjában fejt ki a parancsnoki szervezet lehetséges modelljeit a multinacionalitás függvényében. Ennek megfelelően három változatot ír le:

- A teljesen integrált változat. Ez alatt az arányos megosztás elvén történő parancsnoki struktúra kialakítást értik. A részvétel arányában osztják szét a parancsnokság beosztásait, a munkanyelv és a követendő eljárások előzetesen egyeztetettek és elfogadottak a résztvevő nemzetek között. A parancsnoki beosztás általában rotációs alapon kerül feltöltésre.
- A vezető nemzet változat. Ebben az esetben a művelet tervezése, végrehajtása, a parancsnok, a törzs, a vezetési rend a kommunikációs hálózat, a követendő eljárások és a logisztika koordinálása egy nemzet felelőssége, amelyhez a többi valamilyen hozzájárulást adhat erőiben, és törzsi beosztások feltöltésében.
- A keret nemzet változat. Az előző esethez képest az az eltérés, hogy a keretnemzet csupán a kulcsfontosságú erőket, törzsi elemet és parancsnoksági kiszolgálást biztosítja. A munkanyelv és eljárási rend a NATO szabványokon alapul.

A doktrína külön részfejezetet szentel a műveletekben gyakorolt felhatalmazás fokának. (1. fejezet, 10. alfejezet). Ezek szerint megkülönbözteti a következőket:

- Teljes vezetés (full command). Ez alatt a parancsnok azon felhatalmazását, jogkörét érti, hogy parancsokat adhat az alárendeltje számára a művelet minden aspektusa tekintetében. Általában ez csak a nemzeti alárendeltségben működik, a NATO parancsnokok általában nem kapnak ilyen szintű felhatalmazást. *Véleményem szerint ebben az esetben talán célszerűbb lenne a teljes alárendeltség kifejezés.*
- Műveleti vezetés (operational command). Ez alatt a parancsnok azon felhatalmazását értik, amely alapján feladatokat és küldetéseket jelölhet ki az alárendelt parancsnokok részére, amelyek általában a funkció, az idő, a helyszín tekintetében korlátozottak és nem járnak az alárendelt egység megbontásával és nem jelent adminisztratív és logisztikai irányítást.

⁶⁸ AJP 3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces 2007, NATO NSA kiadványa D melléklet D 105 pontja

- Műveleti irányítás (operational control). Ez alatt a parancsnok azon felhatalmazását, jogkörét értik, amely alapján az előre kijelölt egységek számára feladatokat adhat, amelyek a műveleti vezetéshez hasonlóan általában korlátozottak.
- Harcászati vezetés (tactical command). Ez a parancsnok azon felhatalmazása, amely alapján az előljáró által adott küldetések végrehajtása érdekében feladatokat adhat az alárendeltségébe tartozó erők számára.
- Harcászati irányítás (tactical control). Ez részletes és általában helyi szintű irányítás és mozgás és manőver irányítás a kijelölt feladatok végrehajtása érdekében.
- Adminisztratív irányítás (administrative control). Ez irányítás vagy jogkörgyakorlás az alárendelt szervezet felett a személyügyi, ellátási, kiszolgálási és más ügyekben, amelyek nem foglalják magukba a műveleti küldetéssel kapcsolatos kérdéseket.
- Logisztikai irányítás (logistic control). A NATO parancsnok számára azon felhatalmazás, amely alapján a parancsnok az Összhaderőnemi Műveleti Körzetben hatalmat gyakorol a logisztikai egységek, szervezetek felett, beleértve a Nemzeti Támogató Elemeket is. A feladatok végrehajtása érdekében szinkronizálja, integrálja és fontossági sorrendbe rendezi a logisztikai funkciókat, tevékenységeket.
- Koordinálási felhatalmazás vagy közvetlen összekötő felhatalmazás. (Coordinating Authority or Direct Liaison Authority). A parancsnok vagy kijelölt személy azon felhatalmazása, amely alapján kettő vagy több szervezet (ország, parancsnokság) között, speciális tevékenységek, és funkciók koordináló szerepkörét gyakorolja. Az a felhatalmazás legalacsonyabb szintje, amelyet az NRF-el kapcsolatos parancsnoki tevékenység támogatásához hozták létre.

AJP-3(A) második fejezete írja le a vezetési elveket, gyakorlatilag megismételve az AJP-1(C)-ben leírtakat, de azokat részletesebben magyarázza. Az AJP-3(A) második fejezet ötödik alfejezete foglalkozik a törzs funkcionális területeivel és azok feladataival. A doktrína szerint a parancsnoknak alapvetően három fő tanácsadója van, a törzsfőnök, a politikai tanácsadó és a jogi tanácsadó. A törzsfőnöknek tapasztalt vezetőnek kell lennie, aki képes a törzs munkájának összehangolására, világos iránymutatást ad, megállapítja a végrehajtandó feladatok sorrendjét, biztosítja a csapatszellemet, és hogy a törzs, mint egy jól működő, de családias hangulatú szervezet legyen. A politikai tanácsadó lehet polgári, vagy katonai szakértő. Alapvetően tanácsokat ad a NATO politikája, a helyi, nemzeti, regionális nemzetközi politikai kérdésekben, a szövetségesek, a nem NATO tagállamok és a befogadó nemzet politikája, valamint a nemzetközi szervezetek és a nem kormányzati szervezetekkel való kapcsolattartás tekintetében.

A jogi tanácsadó tanácsokkal szolgál a nemzetközi jogi és mandátumok tekintetében, az Erőszak Alkalmazás Szabályainak jogi aspektusaiban, a szövetségesek, a nem NATO tagállamok és a befogadó nemzet jogi témáiban, valamint a tevékenységi területen jelenlevő haderő ottlétével összefüggő jogi problémák tekintetében. A funkcionális területek tekintetében az alábbiakat különbözteti meg:

- CJ1 (humán és adminisztráció), ua. mint AJP-01(C)
- CJ2 (hírszerzés),
- CJ3 (folyó műveletek irányítása, szárazföldi, légi, haditengerészeti hadműveletek, információs műveletek /INFOOPS/, speciális erők műveletei)
- CJ4 (logisztika, beleértve az egészségügyet is),
- CJ5 (tervezés –a műveletek előkészítése és a jövőbeni műveletek tervezése),
- CJ6 (kommunikáció és informatika),
- CJ7 (képzés és doktrína),
- CJ8 (pénzügy),
- CJ9 (CIMIC),

- média műveletek/tömegtájékoztatás

Az AJP-3.2 (Szövetséges Szárazföldi Műveletek) és az AJP 3.2.2 a Szárazföldi Műveletek Vezetése és Irányítása doktrínák gyakorlatilag egyformán definiálják a vezetés fogalmát. Az AJP3.2.2. a következő módon definiálja a vezetést: „A vezetés a fegyveres erők tagjára, a katonai erők irányítása, koordinálása és ellenőrzése érdekében, ruházott jogkör. A vezetés emberi erőfeszítés, amely nem csak egyszerűen egy jogi felhatalmazás, hanem inkább a parancsnok és az alárendelt közötti dinamikát jelenti. A vezetés kettő nagy felelősségi kört foglal magába, az egyik a küldetés teljesítése, a másik az alárendeltek megóvása”.

A fenti doktrínák az irányítás elemeiként a következőket határozzák meg: információ; kommunikáció; szervezet.

A kettő fenti doktrína a törzs funkcionális területe tekintetében az alábbi részeket azonosítják:

- G-1: Személyügy és Adminisztráció
- G-2: Hírszerzés
- G-3: Műveletek
- G-4: Logisztika
- G-5: Tervezés
- G-6: Távközlési és Informatikai Rendszer
- G-7: Doktrína és Kiképzés
- G-8: Pénzügy
- G-8: CIMIC⁶⁹

A Törzs felépítése vonatkozásában három fő csoportot határoznak meg: koordináló; szakmai, és a parancsnok saját csoportja. Az AJP-3.2.2 vezetési és irányítási doktrína D melléklete a funkcionális területekhez az alábbi feladatokat rendeli hozzá:

D-36 G-1 (Személyügy és Adminisztráció)

- Személyügy;
- Személyügyi adminisztráció (tartalékosok is, helyettesítők is);
- Katonai rendész és fegyelmi tevékenység;
- Hadifoglyokkal kapcsolatos adminisztráció;
- Veszteségekkel kapcsolatos adminisztráció;

D-37 G-2 (Hírszerzés)

- Hírszerzési Adatelemző Központok által minden forrásból származó elemzési támogatás a műveleti törzs és a helyzetet követő rész számára;
- Hírszerzési Műveleti Részleg
- Hírszerzési Támogató Részleg
- Meteorológia;
- Terepelemző részleg;

D-38 G-3 (Műveletek)

- Folyamatban-lévő Műveletek Irányító Központja;
- C2W (Elektronikai harc, Műveleti biztonság /OPSEC/, Lélektani hadviselés/PSYOPS/ és Megtévesztés)
- A folyamatban lévő műveletek felügyelete;
- Műveleti Támogató Részleg (mint pl.: ROE, Kutatás-mentés)
- Jelentő Részleg /Reporting Cell/(valamennyi jelentés a PK számára, napi jelentések, műveleti összefoglaló jelentések stb.)
- Nukleáris Műveleti és ABV részleg

D-39 G-4 (Logisztika)

⁶⁹ AJP 3.2.2, Szövetséges Szárazföldi Műveletek Vezetése és Irányítása, NSA kiadványa, Brüsszel, 2007 május, D melléklet D102 b.(1-9) 165.o.

- Logisztika és Harckiszolgáló támogatás
 - Egészségügyi Biztosítás
 - Befogadó Nemzeti Támogatás
- D-40 G-5 (Műveleti Tervezés)
- Műveleti tervezés és előrejelzési folyamat;
 - A következő műveletre vonatkozó Előzetes Tervezés és koordináció;
 - Előre nem átható eseményekre vonatkozó Szükséghelyzeti Tervezés;
 - Műveleti Elemzés;
- D-41 G-6 (Távközlési és Informatikai Rendszer)
- Híradás;
 - Frekvenciakezelés;
 - Titkosítás;
- D-42 G-7 (Doktrína és kiképzés)
- Doktrína;
 - Gyakorlattervezés;
 - Megszerzett tapasztalatok hasznosítása;
 - Doktrinális ciklus működtetése;
- D-43 G-8 (Pénzügy)
- Polgári Titkárság;
 - Polgári személyügy;
 - Pénzügyi és költségvetési tervezés;
 - Szerződésalkötő hatóság;
- D-44 G-9 (CIMIC)
- Együtműködési és Támogató Egyezmények, Megállapodások tárgyalásainak levezetése
 - CIMIC támogatás koordinálása
 - A Nemzeti Szükséghelyzeti Tervező Szervezetekkel való együttműködés

2.1.2. A NATO hálózat alapú képességek hatása a vezetésre

2001. szeptember 11-i terrortámadás alapvetően megváltoztatta biztonsági környezetünket. A kétpólusú szembenállás veszélye helyett a terrorizmus fenyegetése lépett színre, amely arctalan, és amelyet az esetek többségében nem vagyunk képesek időben azonosítani. A terror kockázati tényezője területhez, földrészhez nem köthető.

Reagálásképpen egy új hadászati elrettentés kialakításának igénye merült fel, amely egyrészt a terroristák szponzorainak elriasztásán, másrészt a terroristák meggyőzésén alapul. Ez a megelőzés szemléletű elrettentés, valamint az új viselkedésmód kialakítása a civil és a katonai erők másfajta, kiegyensúlyozott alkalmazását igényli. A viselkedésmód újraformálása a hatékonyság alapú műveletek kulcsa. Azt az alapvető fontosságú tényezőt, amely ezt az új megközelítést lehetővé teszi, új terminológiával és tartalommal, hálózat alapú képességnek nevezzük. Tekintsük át a hálózat, nyújtotta képesség determinálta összhaderőnemi követelményeket, majd ezt követően vessünk egy pillantást arra, hogy a NATO részéről milyen tevékenységek kezdődtek meg ennek szellemében, és milyen kihívásokkal nézünk szembe. Az alap kutatások az Egyesült Államokban kezdődtek, a szakirodalomban először az ún. Network Centric Warfare (NCW), azaz hálózat centrikus hadviselés elnevezés jelent meg először.

Amikor a NATO - a NATO Command, Control and Communication Board /NC3B/) vezetésével - döntést hozott a kutatások NATO égisze alatt történő megkezdéséről, a kutatást finanszírozó tagállamok javaslatára az NC3B NATO Network Enabled Capability, azaz NATO hálózat alapú képesség névre keresztelte (a továbbiakban NNEC) az újképességet,

amely kizárólagosan e néven vonult be a NATO-szakirodalomba. Tartalmát tekintve gyakorlatilag nincs különbség a két elnevezés között, ezért napjainkban mindkét elnevezést széleskörűen használják. A NATO-elnevezés következetes használata mellett az idézetekben, a jobb érthetőség kedvéért vagy csupán csak a stilisztika kedvéért, a munkámban mindkét terminológiát, elnevezést egyaránt használom.

Az USA-ban már a 90'-es években megkezdődtek az ún. „Információs Kor” hatásainak kutatása, nem utolsósorban a hadviselésre gyakorolt hatások kutatása. Ez nem csak a technikai eszközök kutatásában nyilvánult meg, hanem a háború művészetének változásait kutató feltáró munkákban is. Manuel W. Wik, a mára már klasszikusnak számító, az „Információs Forradalom” című művében megállapítja: „Új kor született, az információs kor”. A svéd szerző az információ alapú kor egyik, a védelmi szférára gyakorolt hatásaként vezeti le a hálózat alapú képességek iránti igény megjelenését, fejlődését.⁷⁰ Hasonló megállapítást tesz Alberts, Garstka és Stein a „Network Centric Warfare” című művében.⁷¹

A NATO Prágai Csúcsértekezletén, 2002 októberében a NATO vezetői egyetértettek, hogy modernizálják a vezetési struktúrát egy karcsúbb, eredményesebb, hatékony és bevethető erőt fenntartva, amely a szövetséges műveletek teljes skáláján képes eleget tenni bármilyen hadműveleti követelménynek. Szerves részelemként magába foglalva a NATO-reagáló erőt - az NRF-t, amely technológiailag fejlett, rugalmas, bevethető, interoperábilis és fenntartható erő, egyaránt tartalmazza a szárazföldi, tengeri és légierő komponenseket. 2003 októberében a NATO hivatalosan is felállította az NRF-t, és elérte a kezdeti műveleti képességét, az IOC-t. Az iraki háború kapcsán 2003 júliusában magas szintű NATO-szemináriumot tartottak, amelyen az USA és az Egyesült Királyság kezdeti tapasztalatait feldolgozva elkészítették a kezdeti tapasztalatok listáját, amelyből a NATO számos előnyös következtetést vonhat le.

A legfontosabbnak ítélt első 20 pontból öt közvetlenül a hálózat alapú képességgel kapcsolatos:

1. A NATO döntéshozói folyamata nem elég válaszképes;
2. A gyors bevethetőség és az eredmény elérése a meghatározó képességekben;
3. Tudásalapú hadviselés;
4. Hálózatcentrikus hadviselés;
5. Bevethető vezetési pontok és vezetés-irányítás, illetve híradó és informatikai rendszerek.

Mindezek, véleményem szerint, azt jelentik, hogy az NRF-nek gyorsan bevethetőnek, hálózatcentrikusnak, gyors eredmény elérésére képesnek kell lennie. Rendelkezzen erre alkalmas vezetés-irányítási, hírszerző, légtér-felügyeleti és felderítő rendszerekkel, amelyek együttműködnek a közös helyzetkép biztosításában. A hálózat alapú képességek gyökereit, főleg az USA-ban végzett, az információs korszak katonai műveletekre gyakorolt hatását, kihasználását, a jövő hadászati, harcászati tevékenységét kutató projektek eredményeire, megállapításaiban fedezhetjük fel. A hálózat alapú képesség kialakítására ható kutatási eredmények, és megközelítések új meghatározásokat, terminológiát, kategóriákat hoztak létre, újszerű elveket generáltak.

Véleményem szerint, a vezetés-irányítást humán- és szervezeti elemként kell értelmezni. A kommunikációt, számítógépet, hírszerzést, légtérelenőrzést, felderítést, mint aspektusokat, olyan összetevőknek tekintem, amelyek leírják, hogy az ismereteket technikailag hogyan gyűjtjük össze, hogyan analizáljuk, hogyan jelenítjük meg és azokat, nem analóg módon, azaz digitálisan hangként, adatként vagy képként, hogyan terítjük. Meglátásom szerint, a hálózat

⁷⁰ Manuel W. Wik: *Revolution in Information Affairs: Tactical and Strategic Implications of Information Warfare and Information Operations*, Swedish National Defence College kiadványa, 2004, 43.o.

⁷¹ David S. Alberts, John J. Garstka, Frederick P. Stein: *Network Centric Warfare, Developing and Leveraging Information Superiority*, CCRP kiadványa, 2000, 93.o.

alapú képesség biztosítani fogja az eszközöket a NATO-erők számára, hogy gyorsan bevezethető expedíciós erökké váljanak és műveleteket hajthassanak végre, amelyek koherensen összhaderőnemi, együttműködők, hálózatcentrikusak és eredményesek.

A döntéshozatali mechanizmusban a következő egyszerűsített modell válik általánossá a nyugati terminológiában: megfigyelés, ismeret, döntés, tevékenység. A döntés ciklusa markánsan három fő területen megy végbe: a fizikai, az információs és a kognitív területeken. Megfigyelünk, keresünk, hogy megértsünk; döntünk és tevékenykedünk ezeken az említett területeken. Kategorizáljuk és egymásra építjük a négy meghatározó elemet, azaz:

- először érzékelni és többet érzékelni, hogy elérjük az információs fölényt,
- gyorsabban és jobban megérteni, hogy elérjük a tudásfölényt,
- jobban és gyorsabban dönteni, hogy megvalósítsuk a döntésfölényt,
- ellentmondást nem tűrően tevékenykedni, hogy eredményesség-alapú műveleteken keresztül elérjük az eredményességfölényt.

Az információs fölény a harctéri adatok hadműveleti és hírszerző szenzorok által történő gyűjtésén, e szenzorok adatainak információvávaló átalakításán alapszik. Képzelnünk el egy szenzor- és információshálózatot, amely egybekapcsolja az összes vizuális, radar-, pilótánélküli felderítő repülőgép továbbította képeket, műholdas képanyagokat, elektronikus és más hírszerző adatokat. A megfelelően kezelt és egyesített adatok minden szinten növelhetik a csapatok között a megosztott helyzetkép pontosságát. Az információs fölény előnyt biztosít az információs versenyben a szövetségesekeknek, ami a jövő eredményesség-alapú művelet megnyeréséhez szükséges.

A hálózat alapú képesség

A hálózat alapú képesség átfogja mindazon elemeket, amelyek az információgyűjtők, végrehajtók és a döntéshozók együvé kapcsolásában részt vesznek, hogy lehetővé tegyék egy NATO hálózatcentrikus, eredményesség-alapú hadműveleti képesség kifejlesztését. Ez magába fogja foglalni azon összhaderőnemi erők bevetését és fenntartását, amelyek képesek az információt megnövekedett harci erővé és hatékony feladat-végrehajtássá átalakítani. A NNEC a teljes harcmezőn keresztül lehetővé teszi a döntéshozás kezdeményező-készségét, a műveletek precizitását és koherenciáját.

A tudásfölény biztosítja a parancsnokok és döntéshozók számára a harctér eredményes megértését. Minden arra felhatalmazott egyénnek hozzáférése lesz a lehetséges legjobb információhoz és tudáshalmazhoz, amely a hálózaton található. Az információ ily módon bármikor, bárhol, bárki számára elérhetővé válik. Képzelnünk el egy tudáshálózatot, amely ellátja a felhasználót a harctérre vonatkozó, referenciával rendelkező használatra kész ismeretekkel. Ez segíteni fogja a döntéshozókat, hogy jobb és gyorsabb döntéseket hozzanak. A döntésfölény magába foglalja a döntéstámogató rendszerekkel felszerelt törzseket, amelyek analízissal és opciók felajánlásával segítik a döntést, így támogatva a döntéshozókat, hogy jobb döntéseket, sokkal gyorsabban érjenek el. Egy világos parancsnoki szándékhoz történő könnyű hozzáférés lehetővé teszi az alárendelt parancsnokok számára, hogy megértsék az utasításokat és teljes kezdeményező-készséget gyakoroljanak feladataik végrehajtásában.⁷²

Ez az erők önszinkronizálásának lehetőségében és az eredményesség fölényében fog kicsúcsosodni. A tevékenységek középpontjában a hálózat alapú képesség döntőszerepet játszik. A hálózat alapú képességet erősokszorozóként kell felfogni. A Millennium Challenge 2002, az USA-tengerészgyalogsága által végrehajtott összhaderőnemi gyakorlat azt

⁷² Stephen Biddle, Wade P. Hinkle, Michael P. Fischerkeller, Skill and Technology in Modern Warfare, US Department of Defence Office of Transformation kiadványa, 2002, 27.o

bizonyította, hogy a hálózatba kapcsolt erők sikeresen legyőzték a háromszoros túlerőben levő ellenfelet. A konklúzió szöges ellentétben áll, ellentmond a jelenlegi erő-eszköz számvetési gyakorlatnak, azaz többet érhetünk el kevesebb erővel. Ez azt jelenti, hogy a nagybani erő-eszköz számvetések során ezzel a faktorról is számolni kell, mind a saját erők, mind az ellenség megítélése során. A hálózat alapú képesség, az amerikai források szerint, nem korlátozódik kimondottan csak az információ feldolgozásba bevont elemekre. Szerves egységként magába foglalja a korábban elkülönítve kezelt összes tradicionális katonai területet is. A hálózat alapú képesség óriási lehetőségeket takar. Ha gondosan végiggondoljuk az említett modell új filozófia követelményeit, megállapíthatjuk, hogy a hálózat alapú képesség messze nemcsak információs technológiai, hanem annál sokkal messzebbre mutató, fájdalmas következményekkel járó komplex átalakulás.

Meg kell változtatni szervezeteket és a működést. A hagyományos szervezetek ideje lejárt, le kell váltani őket hálózat alapú képességeken alapuló struktúrákkal, amelyek nagyobb rugalmasságot, oldalirányú kapcsolatokat, a szervezeti határokon túlnyúló együttműködést biztosítanak. A NATO is magáévá tette, átvette azokat az elveket, amelyek elvezettek az USA által meghatározott hálózatcentrikus hadviselés elveihez. Ezek az elvek teljes mértékben azonosak. Ezek mindegyike egymásra épülve drámaian fokozza egy-egy küldetés hatékonyságát:

- egy erőteljesen hálózatossított erő fokozza az információmegosztást,
- az információmegosztás és az együttműködés erősíti az információ minőségét és a megosztott helyzetképet,
- a megosztott helyzetkép lehetővé teszi az önszinkronizációt.

A NATO felelős szakmai szerveinek tevékenysége

A NATO szakmai, technológiai tevékenysége sokkal korábban kezdődött, és valószínűleg hatással volt a NATO Katonai Bizottságra is. 2002 novemberében a NATO illetékes testülete felismerte egy NATO NNEC koncepció kialakításának szükségességét. Kilenc ország, nevezetesen Kanada, Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Spanyolország, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok részvételével (2004-ben csatlakozott Törökország és Belgium is) megkezdődött a felkészülés. A NATO Katonai Bizottság megbízta az ACT-t, hogy alakítsa ki a koncepciót, mivel az ACT alapvető rendeltetéséből adódóan a legjobb helyzetben van egy minden katonai aspektust figyelembe vevő elképzelés kidolgozására. Híradó és informatikai rendszer nélkül nem lehet semmiféle hálózat alapú képesség koncepciót megvalósítani.

Ez a koncepció hivatott az összhaderőnemi kapcsolatok rendszerének és azok információcsere követelményeinek meghatározására a hálózat alapú képességekre alapozott műveletekben. Meghatározza az összeköttetésekre, információval történő ellátásra és az információkivonására vonatkozó követelményeket és szabványokat, ily módon nyújtva segítséget a nemzetek számára, hogy kifejlesszék és integrálják a nemzeti hálózat alapú képességet a NATO keretébe.⁷³ Amennyiben a koncepció elkészül, valószínűleg szabványosítási eljárás alá vetik.

A létező titkosítási termékek legnagyobb hiányossága talán nemmelegpő módon az interoperabilitás hiánya. Az információ biztonsági, amely az elmúlt évben egyfolytában ezen az alapvető kérdésen dolgozott, egy Norvégia által kezelt titkosítási munkaterv alapján alapegyezményt ért el mind a NATO-ban, mind a koalíciós környezetben egyaránt alkalmazható új generációs interoperabilis fejlesztésben. Ezt az alapegyezményt követően

⁷³ Fred P. Stein: Observations on the Emergence of Network Centric Warfare, USA Evidence Based Research Institute kiadványa. 2006. 46–47.o.

elindították a Titkosítási Modernizálási Kezdeményezés elnevezésű programját a következő tevékenységekkel:

- A NATO-követelmények meghatározása, harmonizálása az új generációs kriptográfiai termékek számára, amelyek interoperábilisak és kiadhatók a partnerek részére.
- A nemzeti kriptográfiai programok harmonizálása, amelyeket olyan kezdeményezések számára indítottak, mint például a harcászati vezetési pont 2000 (Tactical Command Post 2000 /TP2K /) projekt.

A technikai követelmények

Tekintsük át a berendezésekkel kapcsolatos tevékenységeket, először a a harcászati szintű kommunikációt, a TP2K-t. A tagállamok harcászati kommunikációs hálózatai csak korlátozott mértékben interoperábilisak. Egy projektcsoportot állítottak fel, hogy a kérdést megoldja. Ebből alakult ki a TP2K szervezet a mai formájában. Az a céljuk, hogy STANAG-et bocsássonak ki, amely növeli a szárazföldi harcászati rendszerek interoperabilitását. Az alapító szervezetek formálják a TP2K-t irányító, párizsi székhelyű Nemzetközi Projekt Hivatalt, amelyet a Felsőszintű Irányító Csoport felügyel.

A jóváhagyáson és ratifikáláson túl a prototípus kialakítására, annak kipróbálására és megfelelő tesztelésére is figyelmet kell fordítani. Napjainkban a NATO és a NATO-nemzetek különböző hálózatokat (civil/katonai) használnak. Az alkalmazott és alkalmazásra felajánlott kripto-berendezések nem mindig, a valóságban alig, interoperábilisak. A NATO jelentős erőfeszítéseket tesz az interopábilis titkosító végberendezések problémáinak a megoldására.

A NATO hálózat alapú képesség koncepciója egy a kulcsfontosságú elképzelések közül, amely a NATO-átalakítás középpontjában áll.

Sokkal inkább emberekről, szervezetekről és új, sokkal dinamikusabb, rugalmasabb, hatékonyabb módon együttműködésre képessé tett nemzetekről szól, mint technológiáról. Mégis a technológia az, amely az információt nagysebességgel, a szükséges bőséggel biztosítja, amely lehetővé teszi, hogy az átalakulás megtörténjen. Alapvető természete folytán az NNEC és az átalakítás sokkal inkább utazásról szól, mintsem végállomásról. Utazásról, ahol a szervezeti és technológiai innovációnak és változásnak az átalakulás érdekében kéz a kézben kell együttműködni. Először a NNEC humán, kognitív, társadalmi és szervezeti aspektusait, majd a technológiai, a híradó és informatikai rendszerét említjük, amelyeken mindketten megosztoznak, az nem más, mint az információ. A dolgok humán oldaláról az a kérdés vetődik fel, hogy milyen információt akarunk, milyen információra van szükségünk, illetve milyet szeretnénk, hogy végrehajthassuk a feladatunkat.

A technológia oldaláról viszont azt kérdezhetjük magunktól, hogyan biztosítsuk a megfelelő információt a megfelelő embernek a megfelelő időben és a megfelelő helyen. Fontos, hogy lássuk az információs követelmények hálózat centrikus műveletekre vonatkozó "milyen és hogyan" változatainak kialakulását. Az ideális szituáció az lenne, amikor a műveletekben jártas személy az információ feldolgozásban jártas személlyel közösen alakítaná ki a hadművelet információs igényének, műveleti követelményeinek, a "milyen és hogyan" alkotóelemeit. Ez a párbeszéd különböző módon megtörténhet, kezdve a katonai műveletektől a gyakorlatokon keresztül a levont tanulságokat feldolgozó tevékenységig úgy, hogy a mérnököket és végrehajtókat egy terembe gyűjtjük, hogy közösen gondolkozzanak a feladatterv fölött. A fontos az, hogy ezt a tevékenységet ne hagyományos követelmény specifikus, rendszerszállító szemszögből nézzük, ahol megkérik a hadműveleti embert, hogy írja le a követelményeit, majd a mérnökök fogják ezeket, és elmennek megoldást találni az igényekre. Ez a hagyományos lineáris modell egyszerűen nem tudja, nem képes biztosítani, szállítani az igényelt megoldást. Az NNEC-koncepció megvalósításának egyik legellentmondásosabb területe az információvédelem. Számos változás tapasztalható, hogyan

hajtják végre napjainkban a katonai műveleteket, amelyek óriási hatással vannak az információvédelemre. Három markáns területre hívom fel a figyelmet:

1. A koalíciós környezet

A katonai műveletek rendszerint a szövetség vezetésével mentek végbe, míg ellenben a jelenlegi trend szerint egy szövetség (vagy a NATO vagy az EU), illetve egy nemzet (pl. Az USA) viseli a vezető szerepet, vezeti a műveleteket, amelyek mind kihatással vannak a biztonsági irányelvekre, valamint a védettinformáció és védett technológia kiadására, különös tekintettel a partnerekre.

2. A katonai erők összetétele.

A múltban a katonai műveleteket olyan nagyságrendű nemzeti erőkkel hajtották végbe, mint a hadtest és ahadosztály. Napjainkban a nemzeti hozzájárulás változók, és a felajánlott formációk ezred-, zászlóalj- és nem ritkán alacsonyabb szinteket, század, szakasz, ének el. Ennek nyilvánvaló hatása van a biztonságos interoperabilitásra, amelyet a vezetési és irányítási rend mentén, egészen alacsony szintig ki kell kinyújtani, kiterjeszteni.

3. A műveleti ütem és szinkronizáció.

Egy integrált, méretezhető, teljes mértékben kitelepített híradó és informatikai rendszerben a hadműveleti és információcsere követelményeit a következő tényezők határozzák meg:

- az összekapcsolandó, de különböző klasszifikációs szinten levő hálózatok technikai topológiája;
- a biztonsági irányelvek és az információcserét megvalósító felhasználó szervezetek és érdekközösségek biztonsági szintjei;
- a cserére kerülő információ érzékenysége;
- a hálózatok földrajzi elhelyezkedése;
- a hálózatok mérete;
- a rendelkezésre álló idő, beleértve a technikai és adminisztratív szempontok elvégzését.

Kétségkívül az interoperabilitás az egyik legnagyobb kihívás, amellyel ma szembesülünk. Az integrált, méretezhető, teljes mértékben telepített híradó és informatikai rendszer koalíciós környezetben még súlyosbítja is a jelenleg alig megoldott helyzetet. Amikor a biztonság interoperabilitásáról beszélünk, a következő korlátokkal szembesülünk:

- különböző biztonsági irányelvek, úgymint a NATO, a nemzeti vagy mint az EU (például a jelenlegi irányelvek nem engedik meg a szövetségben használt kriptográfiai termékek kibocsátását a szövetség területén kívülre);
- fejlett nemzeti technológiák kiadásának nemzeti irányelvek által történő tilalma;
- különböző technológiák használata található meg a harcászati szinten.

Három fő figyelembe veendő kérdés vetődik fel:

- minden hálózatnak van egy sebezhetőségi foka, és a hálózat által elfogadott kockázat minden más hálózatra ugyanazzal a biztonsági kockázattal jár;
- szigorú követelmények vannak a különböző klasszifikációs szinteken levő (koalíciós és nem kormányzati) hálózatok összekapcsolására, valamint különösen koalíciós környezetben, különböző megbízhatósági szinten levő (NATO- és partnernemzetek) hálózatokra;

- a földrajzilag széttagolt dinamikus hálózatok összekapcsolásának akkreditációja. Az akkreditáció ma egy formális állandó eljárás, ami nagyon dinamikus környezetben nem biztosítható.

A biztonságos információcsere a hálózat alapú képességeket alkalmazó környezet alapvető tárgya. Az információ sokrétű formában, tartalommal, kategóriával lesz jelen, és a rögtön rendelkezésre álló információ teljes méretét a szó szoros értelmében lehetetlen mennyiségileg meghatározni. Vegyünk számba néhányat az alapvető kérdések közül:

- hogyan biztosítjuk a tárolt, feldolgozott és hálózaton keresztül továbbított információ bizalmasságát, sértetlenségét és rendelkezésre állását? Az információ-menedzsment élettartamával összefüggésben minimum olyan alapelvek meglétére van szükség, mint a tulajdonjog, az érzékenység, elszámoltathatóság, valamint a „szükséges, hogy tudja” elv,
- az információ-megosztási szabályokat és eljárásokat minden szervezeten belül világosan meg kell határozni,
- meg kell oldani a technikai kérdéseket: a megbízható hozzáférést, az ellenőrzést és a hitelesítést.

Valós probléma, hogy a NATO-nak nincs információ kezelési irányelve és nincs megvalósítási direktívája, útmutatási dokumentációja sem. Az információ biztonsággal foglalkozó közösségnek nincs egyetlen alapidokumentuma sem, amelyen ellenrendszabályokat foganatosítana a saját védelme érdekében, valamint nincs szabály a biztonságos információterítésre. Az információ teljes élettartamát lefedő világos szabályok és eljárások nélkül, hálózat alapú képességeket alkalmazó környezetben, az információ engedély nélküli kiáramlásához vezethet. Úgy vélem, az információ biztonságos kezeléséhez egyfajta kulturális változtatásra is szükség van.

Néhány példán keresztül tekintsük át, milyen kulturális változásra van szükség e területen. Az első példán keresztül az információ biztonságot általában gátnak tartják, pedig az többé már nem egy fekete doboz, amelyet már egy korábban kiválasztott technikai megoldáshoz hozzáadhatnak. Meg kell állítani a „kályhacső fazonú” tervezést, amelyben az egyik közösség tervezi a kommunikációs rendszert, a másik az információs rendszert és még egy másik az információvédelmi rendszert.” Ezt nevezték korábban lineáris fejlesztési modellnek.

A másik példa az összhaderőnemi követelményekből fakadóan szimpatikus lehet, azonban nagyon félrevezető. Kétségtelen, hogy a hálózat alapú képességeket alkalmazó környezetben az információ-megosztás egy közös helyzetkép érdekében elvitathatatlan fontosságú követelmény. Napjainkig viszont a „need-to-know” elv alapján korlátoztuk az információhoz történő hozzáférést. Az információ megosztásnak azonban nem a „need-to-know” elv szab gátat. Amit meg akarnak velem osztani, az a minden, amit tudnom kell. Az igazi probléma az, hogy a NATO-nak nincs információmenedzsment irányelve és információs menedzsment-eszköze, lehetővé téve a felhasználónak, hogy létrehozza, vagy azonosítsa, vagy kiválassza az információt, amit meg akar másokkal osztani.

2.2. A NATO vezetési doktrínák megvalósulása az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország és Svédország fegyveres erőinek vezetési rendszereiben

A korábbi részekben már taglaltam, hogy a világ legnagyobb katonai költségvetésével és a legnagyobb kutatásokra fordított anyagi erőforrásával rendelkező ország, az Amerikai Egyesült Államok, határozza meg a Hadügy Forradalmának (Revolution in Military Affairs /RMA/) új trendjeit. A fejlett nyugati államok közül mintegy 10 képes az USA-val többé-

kevésbé lépést tartani, a NATO többi tagállama pedig „követő üzemmódra” állította a haderő-fejlesztését. A fejlesztésnek nem csak a technikai alapjai fontosak, hanem a jövő haderejének vezetését meghatározó elvek ismerete is. Az USA meghatározó jellege nemcsak a fejlesztésekben nyilvánul meg, hanem a hadiipari eladásokból származó profit megszerzésében is. A NATO tagállamok szinte mindegyike egyúttal a hivatásos haderőre állt át, a sorozott állomány egyedül az NSZK-ban játszik fontos szerepet, amelynek nem szakmai, hanem történelmi okai vannak. Az MH szempontjából fontos, hogy összevetést tegyünk, a fejlett nyugati államok haderejének vezetése és a saját vezetési struktúra között, hiszen az utóbbi években, nem múlt el év, hogy ez valamilyen formában ne változott volna. Viszont fel kell tennünk a kérdést, hogy a változások minden esetben a szövetségeseink országaiban tapasztalható haderő reformok útját célozták-e meg, az új vezetési struktúra kialakításánál a NATO elveit figyelembe vették-e, vagy más szempontokat követtek?

Az összevetéshez a címben említett NATO tagállamokat választottam, amelyek véleményem szerint meghatározó szerepet játszanak a szövetség vezetésében. Németország elemzésétől eltekintettem, mivel ők nem hivatásos haderőt működtetnek, ugyanakkor kitekintettem, a semleges Svédországra, amely a sajátunkkal összevethető nagyságú haderővel rendelkezik és élen jár a modern technológia katonai alkalmazásában. A NATO 1990-s csúcstalálkozóján, a szövetséges államok komoly vitákat folytattak a felelősségi körzeten kívüli szerepről és küldetésekről. Ezt a vitát a Perzsa-öböl térségében létrejött háborús feszültség fényében folytatták le, és lökést adott a tagállamok erőkitetítő képességeinek fejlesztéséhez. Azonban, e képességek fejlesztése nem egyforma kihívást jelentettek a szövetséges államoknak, hiszen az USA gyakorlatilag a hadereje nagy részét már ezen képességek mentén alakította ki. Mindemellett, az európai nyugati államok számára nem könnyű feladat a katonai költségvetés növelése, hiszen a kormányok több prés alatt vannak.

Egyfelől az Európai Unió integrációs erőfeszítéseit, az új tagállamok felzárkóztatását kell szponzorálni, másfelől folytatni kell a gazdasági versenyfutást az USA-val, Japánnal és Kínával. Plusz, a nemzeti kormányoknak meg kell küzdeni a munkanélküliség, és a bevándorlás okozta szociális kihívásokkal, és a gazdasági visszaesés okozta nehézségekkel is.

2.2.1. Az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinek vezetése

Az Amerikai Egyesült Államok korunk vezető hatalma, szerepe meghatározó a világgazdaságban, és a világpolitikában egyaránt. A gazdasági vezető szerepét, és a pénzügyi hatalmát az utóbbi időben egyre több kihívás éri, de a katonai elsőbbségét senki nem kérdőjelezi meg. A világ, a Svéd Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI) adatai szerint, 2007-ben 1339 milliárd USD-t költött védelmi célokra. Ebből 45%-t az USA kiadásai tesznek ki. A hadi kiadások globális eloszlását a 6. számú melléklet ábrázolja. Az más kérdés, hogy a legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező ország, és katonai kutatások vezető hatalma, mennyi ideig tud még ekkora összegeket költeni védelmi célokra.

Az amerikai tudomány és technológia súlya a világban

Az amerikai National Security Foundation, az NSF kétévente megjelenő, alapidokumentumként kezelt TÉT (Tudomány és Technológia) statisztikai kiadványa (Science and Engineering Indicators 2002) szerint az USA 1999-ben a világ teljes K+F (Kutatás és fejlesztés) ráfordításainak 44%-át adta. Annyit, amennyit a sorban utána következő Japán, Nagy-Britannia, Németország, Franciaország, Kanada és Olaszország együttesen fordít K+F-re. Az Indikátorok szerint az amerikai ipari K+F az elmúlt évtized dinamikus növekedése folytán 2000-re elérte a 75%-os részarányt a teljes K+F ráfordításon belül (a kormányzati ráfordítások ugyanebben az időszakban lényegében szinten maradtak). Folyamatosan

növekszik az alapkutatások részaránya, és az 1980-as 14%-ról 2000-re 18%-ot ért el. A különböző tudományterületek közül jelentősen előretörték az élettudományok, míg a fizikai és mérnöki tudományok visszaestek. A Tét végzettséget igénylő munkahelyek száma jóval gyorsabban növekszik, mint a teljes amerikai munkaerő, illetve a megfelelő végzettséget szerettek száma. A Tét munkahelyek száma a jelen évtizedben várhatóan 47%-os növekedést mutat majd, míg a munkaerő növekedését csak 15%-ra becsülik. 1980 és 1998 között a high tech ágazatok aránya a GDP-ben 9,6%-ról 16,6%-ra nőtt. Az EU 2004-ben megjelent „Key figures 2003-2004.”⁷⁴ kiadványa alapján a kutatásba és fejlesztésbe való befektetés mértéke az USA, az Európai Unió és Japán között jelentős különbséget mutat.

A Kutatás és Fejlesztés EU-s, USA, és Japán tekintetében kialakult arányait a 8. számú mellékletben található grafikon szemlélteti. Az USA céljai a nemzetközi Tét együttműködést illetően a feltételeket, prioritásokat és az eszközöket tekintve lényegesen különböznek az EU céljaitól. Az USA törekvéseinek két domináns eleme van: a nemzetközi Tét tevékenység járuljon hozzá az USA biztonságának fokozásához és segítse elő az ország nemzetközi kereskedelmét.

Az amerikai szövetségi pénzeket szinte kizárólagosan amerikai kutatók, szakemberek és intézeteik kutatási tevékenységének támogatására használják. Az európai országok törekvéseivel összehasonlítva nagyon kevés szövetségi pénzt szánnak kétoldalú együttműködésre és nemzetközi tudományos projektek és intézmények támogatására.

A nemzetközi együttműködés és a kutatók cseréjének finanszírozására az országos intézmények, szervezetek alapjaiból lehet pályázni. Ezek a pályázatok a nemzeti kutatási programokkal versenyeznek a támogatásért. A teljes nemzeti Tét befektetés szövetségi része szigorúan azon területekre összpontosul, amelyeket a magán szektor nem, vagy nem kellő mértékben támogat. Összességében az USA a GDP 2,7%-át fordítja kutatásra. Ez az arány Európában sokkal alacsonyabb, a 15 tagállam átlaga 1,8%. A szövetségi Tét költségvetés a teljes amerikai Tét ráfordítások mintegy 25%-át teszi ki.⁷⁵ Ezt a szövetségi kutatási intézmények használják fel. Ennek kb. fele a nem katonai kutatás.) Az összes szövetségi Tét költségvetés 22%-át alapkutatásra fordítják. Nincs stratégiai program, amely összefogná a különböző ügynökségeknél szövetségi pénzből folyó Tét tevékenységet, azok saját programjaik feltételei szerint tevékenykednek. Az amerikai Tét támogatás egyik alapelve az alulról történő megközelítés, valamint a felülről megtervezett programok szigorú elutasítása. (You have an idea, you make a proposal.)

A tematikai prioritások, mint pl. az NSF és más intézmények téma szerinti programjai, azért léteznek, és specifikus területek támogatását biztosítják. A decentralizált Tét ráfordítások és a nem egységes elszámolási gyakorlat alapján nehéz azonosítani az USA által nemzetközi együttműködésre fordított összegeket. Az USA jelentősen hozzájárul a multinacionális finanszírozás intézményeinek munkájához is. Az amerikaiak szerint a nemzeti kormány feladata az akadályok elhárítása és az együttműködés megkönnyítése. Az amerikai kormány gyakran vonakodik formális kormányközi megállapodásokat kötni a Tét területén, hacsak nincs egyértelmű hasznuk belőle. Gyakran előnyben részesítik az informális kapcsolatokat. Az amerikai ipart a nemzetközi Tét együttműködésre motiváló tényezők:

- kompetitív előnyök fenntartása;
- olyan know-how megszerzése, ami nincs az USA-ban;
- hozzájutás minőségi munkaerőhöz;
- a piachoz vagy a fogyasztóhoz közeli pozíció;
- a munkaerő alacsony költségéből származó előny;

⁷⁴ European Commission: Key figures 2003-2004, Directorate for Research kiadványa, 2004, 17–19.o. Letöltve a http://ec.europa.eu/research/era/pdf/indicators/benchmarking2003_en.pdf domainről 2008. január 11-én

⁷⁵ David Tucker: Confronting the Unconventional: Innovation and Transformation in military Affairs, USA DoD kiadványa, 2006. 34–36. o.

A 2004. évi K+F költségvetés fő száma, a 117,3 milliárd dolláros K+F kiadás a 2003. évi szintén jelentős növekedésre épülve, különösen figyelemre méltó, 20 év óta arányában a legnagyobb emelkedést jelenti. A kiemelt területek, a védelem, az egészségügy, valamint a belbiztonság kiugró növekedést könyvelhetnek el. A Védelmi Minisztérium költségvetése 8,8 milliárd dollárral (17,6%) 58,6 milliárd dollárra emelkedett.

2001. szeptember 11-e óta az amerikai társadalom rendkívül érzékenyvé vált a biztonság kérdéseire, és ezen a területen az amerikaiak nem ismernek kompromisszumot. A sokszor viták által megosztott amerikai Kongresszus is egyetért a tudomány és a kutatás szerepének növekedésében, és a szakembereknek jelentős szerepet szának a nemzetbiztonság garantálásában. A képviselők vitája az újonnan létrehozott kormányzati csúcsszerv, a szövetségi szinten 170 ezer alkalmazottat foglalkoztató, és mintegy 38 milliárd dollár költségvetéssel rendelkező Belbiztonsági Minisztérium szerepéről és struktúrájáról az év elejére számos kérdésben nyugvópontra jutott.

Ezek a következők:

- Jóllehet a biztonság kérdése a teljes kormányzati struktúrában szerepet kap, az azzal kapcsolatos tevékenységek koordinálására, összefogására, szükség van egy új csúcsmisztériumra, a Belbiztonsági Minisztériumra.
- Az amerikai biztonsági stratégiának és a Belbiztonsági Minisztérium központi eleme a tudomány és a technológia.
- Az informatikával kapcsolatos részterület kiemelkedő jelentőségű az USA biztonságának a tudomány és technológia eszközeivel történő garantálásában.
- A Belbiztonsági Minisztériumnak felépítésének tükröznie kell a TÉT jelentőségét, az új minisztériumnak olyan lehetőségekkel kell rendelkeznie, amelyek vonzóvá teszik a legjobb szakemberek számára is az ezen a területen végzett munkát.
- A kormány ez irányú TÉT tevékenysége az egyetemi körökkel és a vállalati szférával szoros együttműködésben valósítható meg.

Az amerikai haderő nem csak minőségében áll az élen, hanem a legkorszerűbb elvek alapján kívánják vezetni a drága pénzen létrehozott katonai erőket. Az USA fegyveres erőinek irányítását meghatározza az USA világhatalmi szerepe, az elnöki funkció erős jellege, valamint az amerikai demokrácia fejlettségéből adódó erős polgári ellenőrzés. További meghatározó tényező az erős haderőnemi vetélkedésből adódó, nagy haderőnemi önállóság.

A fenti tényezőkből eredő nemzeti jelleg mellett is kijelenthető, hogy teljes mértékben érvényesülnek a NATO vezetési doktrínáiban leírt elvek és szervezeti funkcionális felépítési modellek. Az USA, a háborús, vagy más forrásokból származó tapasztalatait, egy nagyon jól megkomponált tapasztalat-hasznosítási rendszerben dolgozza fel, azonosítja és integrálja a meglévő ismeretibe. Az USA Alkotmánya az amerikai állam a hatalmi berendezkedésében három területet különített el, ezek: a törvényhozás, a végrehajtó hatalom, és az igazságszolgáltatás. A törvényhozást a Kongresszus, az igazságszolgáltatási területet az USA legfelsőbb Bírósága irányítja. Az USA Elnöke a végrehajtó hatalom csúcán elhelyezkedő személy, amely alelnökkel és elnöki végrehajtó hivatallal rendelkezik. Ez a hivatal tíz alárendelt szervezetet irányít, mint például a Nemzetbiztonsági Tanács. Az USA Elnökének vannak alárendelve a különböző minisztériális szervezetek, szám szerint 15, valamint a különböző kormányzati alapítványok és kormányzati szervek, szám szerint 56, mint például az USA Postai Szolgálat vagy a Békehadtest.

Jelen munkámban nem kívánom a minisztériális szervezetek valamennyikét ismertetni, hanem a témából adódóan csupán a védelmire koncentrálni. Az USA Védelmi Minisztérium nagybani felépítését a 2. számú melléklet tartalmazza. A Vezérkari Főnökök Egyesített Testületének Elnöke funkcionális és regionális parancsnokságokat irányít, a

szervezeti felépítését a 9. számú melléklet tartalmazza. A vezetése alá az alábbi regionális parancsnokságok tartoznak:

- USA Afrikai Parancsnokság (US Africa Command);
- USA Európai Parancsnokság (US European Command);
- USA Csendes-óceáni Parancsnokság (US Pacific Command)
- USA Északi Parancsnokság (US Northern Command);
- USA Központi Parancsnokság (US Central Command);
- USA Déli Parancsnokság (US Southern Command);

A Vezérkari Főnökök Egyesített Testületének Elnökének alárendeltségébe négy funkcionális parancsnokság tartozik, amelyek a következők:

- USA Stratégiai Parancsnokság (US Strategic Command);
- USA Összhaderőnemi Parancsnokság (US Joint Forces Command);
- USA Különleges Műveleti Parancsnokság (US Special Operations Command);
- USA Szállító Parancsnokság (US Transportation Command);

Az USA haderejének vezetési elveit az Összhaderőnemi Műveletek (JP 3-0), az FM 3-0 Műveletek (Operations) doktrína 5. fejezete, a „Vezetés és Irányítás Hadviselés Összhaderőnemi Doktrínája” (Joint Doctrine for Command and Control Warfare JP 3.13.1), az FM 6-0, a Küldetés Alapú Vezetés: a Szárazföldi Erők Vezetése és Irányítása (Mission Command: Command and Control of Army Forces) doktrínák írják le.

A fenti doktrínák a parancsnok vezetési és irányítási tevékenységének lényegét három csomópont köré csoportosítják, ezek a helyzet értékelése, döntéshozatal és a tevékenységek irányítása. Szeptember 11-t követően, az USA a haderejének a II. világháborút követő legnagyobb átalakítási folyamatát indította el, amelyet Peter Schoomaker vezérezredes 2006 decemberében ismertetett az USA Kongresszusa előtt. A tervzet szerint, tekintettel többek között az iraki háború tapasztalataira, a hadosztály centrikus haderőt dandár központú, a világ bármely hadszínterén alkalmazható, expedíciós jellegű haderővé kívánják átalakítani.

Az átalakítás során 42 dandár harccsoportot (Brigade Combat Team /BCT/ a továbbiakban BCT) hoznak létre, amelyet 75 támogató dandár fog a jövő műveleteiben támogatni. Ezzel egyidejűleg a Nemzeti Gárda erejét és a tartalék erőket is erre a szervezési modellre állítják át. A dandár harccsoportok három típusban valósulnak meg, nehéz, gyalogos és csapásmérő. Természetesen mindegyik moduláris elven fog felépülni. A támogató dandárok öt típusban fognak felépülni, helikopteres, tűztámogató, harcmező felügyelő, manőver-támogató és fenntartó. Érdekes megemlíteni, hogy a tűztámogató dandárokban, nem csak hagyományos tüzérségi eszközök lesznek, de ide szervezik be az információs műveleti és a nem halálos hatású képességeket is. Az átalakítás és modernizálás a világ minden országában sokba kerül. Különösen igaz ez USA-ra, hiszen az egy katonára jutó felhasznált pénz itt a legmagasabb.

Ezenfelül, az amerikai haderőt az iraki és az afganisztáni szerepvállalás is megterheli, ez az átalakítás terheivel együtt az oka a haderő, különösen a szárazföldi haderő túlterheltségének.⁷⁶ Száz pontba összefoglalva fogalmazták meg azokat az elveket, eseteket, amikor az USA hadbalép más államok és nem állami szereplők ellen, valamint a hadviselés során elérendő célokat, a háborúhoz igénybeveendő erőket, a háború utáni tevékenységeket.⁷⁷

Ebben a dokumentumban írták le a valószínű kulcsfontosságú NATO és más

⁷⁶ US Department of Defence: 2008 Army Modernizations Strategy, Office of the Chief of Staff Army kiadványa, Washington, 2008. július 25. 14. oldal;

⁷⁷ Dr. Thomas P. M. Barnett and Dr. Henry H. Gaffney Jr.: The Top 100 Rules of the New American Way of War, US Center for Strategic Studies kiadványa, 2006, 8. oldal;

szövetségesek körét is. Ugyanakkor az amerikai katonai költségvetés kétségtelenül a legnagyobb a világon, a Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI) adatai alapján 536,64 milliárd USD-t tett ki 2006-ban, ez a világ katonai kiadásainak 48 %-a. Jellemző, hogy a második helyen álló Egyesült Királyságtól az USA csaknem tízszer többet költ védelemre. Az amerikai demokrácia fejlettsége nem engedi meg, hogy ezek a hihetetlenül nagy pénzek ellenőrzés nélkül kerüljenek elköltésre, és a katonai tevékenység során megszerzett tapasztalatok ne kerüljenek hasznosításra. Az USA széles körben alkalmazza a legutóbbi háborúk és a béketámogató műveletek során keletkezett tapasztalatokat. A tapasztalatok gyűjtését állandó feladatnak tekintik, és mint állandó feladathoz állandó szervezeti struktúrát rendeltek hozzá.

A haderőnemek és a tengerészgyalogság is saját tapasztalatok gyűjtésére, beazonosítására, elemzésére szolgáló központokat hozott létre. Mindezt kiegészíti az Összhaderőnemi Tapasztalatok Központja (Joint Lessons Learned Center /JLLC/). A központok kapcsolatban állnak a doktrínakészítő és kiképző központokkal, így az új elképzelések nagyon rövid idő alatt jelenhetnek meg a katonai gyakorlatban. Ezen tapasztalatok alapján például a raj szinten rendszeresített 5,56 mm-es Mark 46-s géppuskát 7,62 mm-es Mark 48-as géppuskával cserélték le és kettőt rendszeresítettek a rajok szintjén. A cserét a speciális erőknél kezdték el. A fegyver súlyát az új kompozit anyagok alkalmazásának köszönhetően 10 kg-ról 8 kg-ra csökkentették. A fejlesztés okaként az 5,56-s lövedék gyenge megállító képessége szolgál, ugyanis az öngyilkos merénylők egy-két lövésből álló megállítására a Mark 46-s nem volt képes. Az elvégzett kísérletek alapján a 7,62 mm-s lövedék kétszer nagyobb energiát közölt a céltárggyal. A Mark 48-s 730 lövés/min gyorsaságával, és 800 méteres hatásos lőtávolságával megfelelő válasz lett a fent említett kihívásra.

Szintén az iraki és az afganisztáni háborúk tapasztalatai alapján növelték a precíziós fegyverek pontosságát. A nagyobb pontosság lehetővé teszi a kisebb robbanó tömeg alkalmazását, aminek következtében ugyanazon hordozó eszköz több fegyvert is vihet magával. Ugyanakkor, jogosan merül fel a kérdés, hogy mi lesz a meglévő hagyományos bombák sorsa?

Természetesen, az USA-ban erre is találtak megoldást, egy GPS vezérlésű kiegészítő eszközzel elérték, hogy a hagyományos bombák átalakuljanak precíziós bombákká. Természetesen, a fegyverzeti korszerűsítés mellett, nem feledkeztek meg a megfogalmazott szervezeti struktúrákat érintő tapasztalatokról sem, hiszen az erő sokszorozó hatású speciális erők létszámát növelik 15%-al. Az USA Speciális Műveleti Parancsnoksága (United States Special Operation Command /US SOCOM/) alatt létrehozzák, a már korábban létező haderőnemi speciális parancsnokságokhoz hasonlóan, a Tengerészgyalogság Speciális Műveleti Parancsnokságát. A légierő a speciális műveletek támogatására létrehoz egy pilótánélküli repülő ezredet.⁷⁸

Az USA hadereje nagy erőfeszítéseket tesz a jövő technikai eszközeinek minél előbbi rendszerbeállítására. Ennek eredményeképpen, miniatűr, távirányítható, fegyverrel is felszerelt, hernyótalpas eszközöket állítottak rendszerbe. Ezek az eszközök az aknamentesítésre használt, rádió távirányítású eszközök bázisán lettek kifejlesztve, és képesek 30 mm-s, 40 mm-es gránátvetőt, vagy 7,62 mm-es géppuskát, 14,5 mm-es nehéz géppuskát magukkal vinni, az eszköz 5 kamerával van felszerelve, az akkumulátor telepe 7 napi tevékenységre elegendő energiával rendelkezik.

⁷⁸ Donald Rumsfeld: Quadrennial Defense Review Report, US Department of Defence kiadványa, 2006. 17.o;

2.2.2. Az Egyesült Királyság fegyveres erőinek vezetése

Az Egyesült Királyság hadereje (angolul *British Armed Forces*, vagyis „Brit Haderő”, *Her Majesty's Armed Forces*, azaz „Öfelsége Hadereje” vagy néha *Armed Forces of the Crown*, azaz „A Korona Hadereje”) a hadászati (nukleáris) erőkből, a szárazföldi erőkből, a légierőből, a haditengerészetből és a tengerészgyalogságból áll. A brit fegyveres erők átalakítását az első öböl háború (Operation Desert Storm) tapasztalatai adták, amelyek ráirányították a figyelmet a telepíthetőség fontosságára, azaz arra, hogy az érdekek védelmének érdekében a honi területtől esetenként nagy távolságra kell harcra szállni.⁷⁹ Ezt az új képességet expedíciós jellegűnek nevezték el, a NATO több tagállamához hasonlóan.

Az Egyesült Királyság 2006-ban nyilvánosságra hozta az új külpolitikai Fehér Könyvét, („Aktív diplomácia egy változó világban”), amelynek célja a brit külpolitikai prioritások és elemzése és a következő évtized meghatározó globális trendjeinek azonosítása. Az Egyesült Királyság a külpolitikai Fehér Könyvhöz elkészítették a védelmi Fehér Könyvet is, („Biztonság szavatolása egy változó világban”). Az új védelmi Fehér Könyv meghatározta az új fejlesztési prioritásokat, és ehhez a költségvetést is módosították, egy növekedő költségvetést biztosítottak. A dokumentum meghatározta az Egyesült Királyság ambíció szintjét, ami az alapját képezi a jövőbeli létszámviszonyok meghatározásának.

Az ambíciók az alábbiak:

- Képesnek kell lenni egyszerre három kis vagy közepes nagyságú műveletben való részvételre, ebből legalább egy békefenntartó küldetésnek kell lennie. A kis nagyságú művelet alatt a Sierra Leonében folytatott Operation Palliser-nek megfelelő nagyságot értik, míg a közepes nagyságú művelet alatt az Afganisztánban folytatott Operation Veritas nagyságú műveletet értik. A békefenntartó küldetés nagysága alatt példaképpen a koszovói részvételt értik. Meghatározták azt is, hogy ezen erőknek képesnek kell lenni a vezető szerep vállalására bármilyen koalíciós környezetben;
- Hosszabb reagálási idővel, de képesnek kell lenni az erők telepítésére nagyméretű műveletekhez, és ezzel egyidejűleg, a három kis-közepes műveletet folytatására is képesnek kell lenni. A nagy művelet példaként az iraki Operation Telic-et értik;

A brit haderőreform és költségvetés

A brit haderőreformot nem szabad egy, egyszer valamikor elkezdett és egyszer véglegesen befejezett munkának tekinteni. Ez egy állandó folyamat, a folyamat mérföldköveit a rendszeres időközönként megtartandó „Strategic Defence Review”-k, azaz a stratégiai védelmi felülvizsgálatok adják.⁸⁰ A 2004. július 21.-n kiadták a védelmi Fehér Könyv jövő képességeit meghatározó részét, amely a haderőnemek tekintetében a jelentős változtatásokat ír elő. A brit kormány a 2007-08-s védelmi költségvetést 32,6 milliárd fontról 36,9 milliárd fontra növeli 2010-2011-re. Ez éves szinten 1,5%-s reálnövekedést jelent.

A megnövelt költségvetés lehetővé teszi a brit haderő számára, hogy kettő új repülőgép anyahajót vegyenek, amelyek a királyi haditengerészet történetének legnagyobb hajói lesznek. Szintén a növekményből szándékoznak beszerezni 6 db C-17-es Super Galaxy stratégiai szállító repülőgépet a légierő és új páncélozott harcjárművet a szárazföldi haderő számára. Ugyanakkor a Védelmi Minisztériumot elkötelezték arra, hogy 2,7 milliárd fontot spóroljon meg a fenti periódusban. Ennek teljesítésére a minisztérium adminisztratív létszámát évente 5%-al csökkentik, beleértve a Védelmi Minisztérium 25%-os adminisztratív

⁷⁹ Geoffrey Hoon: *The Strategic Defence Review: A New Chapter*, 2002, UK Ministry of Defence kiadványa 2002, 7.o.

⁸⁰ Geoffrey Hoon: *The Strategic Defence Review: a New Chapter*, UK MoD kiadványa, 2002, 14.o.

létszám csökkentését is. Az új brit haderőreform alapján megszüntetnek 6 harckocsi ezredet, 6 önjáró tüzér üteget, ezek helyet könnyű gyalogos erőket hoznak létre, 19 gépesített gyalogos zászlóalj alakítanak át könnyű gyalogos zászlóaljjá, jelentősen fejlesztik a brit speciális erőket. Az észak-írországi telepítésű helikoptereket, az elavult hadihajókat kivonják, és újabbakkal váltják fel. Mindezek során a szárazföldi haderőt 1000 fővel, a légiert 7000 fővel, a haditengerészetet 1500 fővel csökkentik.

További fejlemény, hogy az önálló gyalogos zászlóaljakat a már meglévő ezredekbe integrálják, valamint az ejtőernyős zászlóaljakat ezredeké szervezik. A területiális erők 14 zászlóalját átalárendelik a szárazföldi haderőnek, ezzel egyidejűleg a gyalogos zászlóaljak számát 40-ről 36-ra csökkentik. Csökkentik a zenekarok számát is, a felszabaduló létszámon Speciális Felderítő Ezredet hoznak létre. Látható, hogy az átalakítás egyértelmű célja a telepíthetőség növelése, a valódi harcoló erők arányának növelése, az ún. „papír katonák” csökkentése, a jelenleg folyó műveletek tapasztalatai alapján, azon erők arányának növelése, amelyekre a jövő műveleteihez várhatóan szükség lesz (könnyű gyalogos, felderítő, ejtőernyős, speciális erők). Az előre nem látható műveleti kiadásokat, mint amilyenek Irakban vagy Afganisztánban jelentkeztek, a Kincstári Tartalékból fizetik, ez 2001-óta elérte a 6,6 milliárd fontot. A „Sürgős Műveleti Igények”-re, a Kincstár 3 milliárdot különített el.

A védelmi költségvetés 2, 5%-os aránya azt jelenti, hogy az Egyesült Királyság az USA után a második legnagyobb védelmi kiadással rendelkező ország, arányban az európai országok közül csak a francia költségvetés éri el a brit szintet. A fentiekből látható, hogy a létszámcsökkentés a vezetés adminisztratív szegmensében, elsősorban a miniszteriális oldalon jelentkezik. A haderőnek létszámcsökkentése a haditechnika modernizációjával van összefüggésben és nem jelentős arányú. Ugyanakkor a haderő átalakításához egy bővülő költségvetést rendeltek hozzá, amely lehetővé teszi a haderő-átalakítás valamennyi szegmensének finanszírozását.

A brit fegyveres erők vezetése

A brit Védelmi Minisztérium egyszerre politikai irányító és a legfelsőbb katonai parancsnokság Nagy Britanniában, amely valamennyi művelet politikai ellenőrzéséért felelős. A Védelmi Minisztériumot a Védelmi Államtitkár vezeti, aki a védelmi politika kialakításáért és annak vezetéséért felel. Három Védelmi Miniszter támogatja a tevékenységét, a Fegyveres Erők Államminisztere, a Védelmi Felszerelés és Támogatás Államminisztere, és a Veteránok Minisztere. A Védelmi Államtitkár és a három miniszter a Parlamentnek tartozik számadással. A Védelmi Miniszter kettő fő tanácsadóval rendelkezik, az egyik a Vezérkari Főnök, a másik, civil személy, az Állandó Titkár. Nincs közöttük alá-fölrendeltségi viszony. A Vezérkari Főnök a fegyveres erők hivatásos vezetője és a miniszter valamint a kormány legfőbb katonai tanácsadója. Az Állandó Titkár a kormányzat fő polgári tanácsadója a védelmi ügyekben, elsődlegesen a minisztérium politikai, pénzügyi és adminisztratív irányításáért felel.⁸¹ A Parlament felé ő felel személy szerint, és számol el a közpénzek védelmi célokra történő elköltésért.

A védelmi ügyek intézése a minisztériumon belül meglehetősen komplex ügy, a már említett minisztereken kívül, katonatisztek, polgári tisztviselők dolgoznak együtt a hatékony irányításért. A minisztérium számos bizottságot, tanácsot működtet, ezek közül a legfontosabb a Védelmi Tanács és a Védelem Irányító Testület. A Védelmi Tanács a legfelsőbb minisztériumok közötti testület, amelyet a Védelmi Miniszter vezet. A Védelem Irányító Testület a legmagasabb nem miniszteriális tanács. Ez az együttműködő testület adja a magas szintű vezetést és a védelem stratégiai kezelését annak érdekében, hogy a legmagasabb

⁸¹ Letöltve a <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/Organisation/KeyFacts> domainről 2008. január 30-án;

szinten növelje a védelemi képességet és a nemzetközi békéhez és stabilitáshoz való hozzájárulást. A testület a Védelmi Tanács nem miniszteriális tagokból és külső, független tagokból áll. A Védelmi tanács üléseinek napirendjét és a nyílt minősítésű ülési jegyzőkönyveket közzéteszik. A Védelmi Minisztériumon belül létezik egy ún. „Központi Törzs”, amely egy integrált polgári és katonai szervezet, amelyet közösen vezet az Állandó Titkár helyettese, és a Vezérkari Főnök helyettese. Ez a szervezet felel a következő négy alapvető területért a Védelmi Minisztériumon belül:

- A három haderőnem stratégiai vezetése;
- Hosszútávú stratégiai tervezés;
- A minisztérium tervezési folyamatának vezetése;
- Célok, erőforrások és teendő rendszabályok összhangba hozása.

A Minisztériumon belül, de a Központi Törzsen kívül működik a három haderőnem vezérkari főnöke. Ezek: a Haditengerészet Első Lordja és a Haditengerészeti Vezérkari Főnök, Szárazföldi Vezérkari Főnök, és a Légierő Vezérkari Főnök. Valamennyien tagjai a Védelmi Tanácsnak és a Védelem Irányító Testületnek.

A kollégáikkal való együttműködésen kívül felelnek a haderőnemük harctéren mutatott hatékonyságáért, moráljáért, harcképességéért, hadrafoghatóságáért. A haderőnemi vezérkari főnökök és a Vezérkari Főnök rendelkeznek azzal a joggal, hogy közvetlenül forduljanak a Védelmi Miniszterhez és a Miniszterelnökhöz. Ezen felül önálló haderőnemi állásfoglalást juttathatnak el a Vezérkari Főnök a vezérkari főnökök bizottságán keresztül (Chiefs of Staff Committee). A Védelmi Minisztérium és az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság (Permanent Joint Headquarters /PJHQ/ továbbiakban PJHQ) más szervezetekkel együtt, azokkal való kapcsolattartásukon keresztül, valósítja meg a Védelmi Válságkezelő Szervezet működtetését. A szervezet felépítését és az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság helyét a szervezetben, a 10. számú melléklet ábrázolja. Az ábrából is kiderül, hogy a parancsnokság elsődleges feladata a katonai állásfoglalások készítése a politikai stratégiai szint számára. A szervezet elemei földrajzilag nincsenek egy helyen elhelyezve, de videó-konferencia technológiával vannak összekötve, amelybe be vannak kötve a haderőnemi parancsnokságok és a fő NATO szövetségesek. Az előbb említett Védelmi Miniszteren, az Állandó Titkáron, annak helyettesén, a Vezérkari Főnökön, annak helyettesén, a haderőnemi vezérkari főnökökön kívül még fontos védelemmel kapcsolatos személyek a Védelmi Anyagi Főnök, valamint a Tudományos Tanácsadó Főnök. A Központi Törzsben található a Műveleti Főnök, aki egyúttal az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka.

A brit Állandó Összhaderőnemi Parancsnokságot (PJHQ) 1996-ban hozták létre. A cél a brit vezetésű összhaderőnemi, potenciálisan összhaderőnemi, multinacionális műveletek műveleti hatékonyságának növelése, valamint a nemzetközi szervezetek brit nemzeti parancsnoki szerepkörének megvalósítása. A parancsnokság küldetése az alábbiakban összegezhető:

- Mint a Védelmi Válságkezelő Szervezet része, katonai állásfoglalás készítése a Védelmi Minisztérium részére a brit stratégiai, tengeren túli, összhaderőnemi és multinacionális részvételtől;
- Amikor a Vezérkari Főnök vezeti, a brit stratégiai célok elérése érdekében, brit nemzeti műveleti parancsnokságként irányítani az Egyesült Királyság tengeren túli összhaderőnemi és multinacionális műveleteit, függetlenül attól, hogy az Egyesült Királyság vagy más nemzet vezeti a műveletet;
- Együttműködésben a harcászati szintű csapavezetési elemekkel és a Védelmi Minisztériummal, folyamatosan fejleszteni a brit összhaderőnemi harci képességeket.

A parancsnokság létszáma 630 fő, amelyben mindhárom haderőnem képviselteti magát. A PJHQ felelős a brit összhaderőnemi erők irányításáért, telepítésért, fenntartásáért és visszatelepítéséért, ugyanakkor vannak területek, ahol a PJHQ nem rendelkezik feladatokkal.

Ezek:

- Stratégiai nukleáris elrettentés;
- A brit terület, légtér és tengeri területek védelme;
- Terrorizmus elleni harc;
- Az Észak-atlani Szerződés V. cikkelye szerinti műveletek (általános háború);

A Northwood-i parancsnokságon valójában több parancsnokság dolgozik, vannak személyek, szervezeti elemek, akik kettős, vagy akár hármas feladattal is rendelkeznek. A bázis ad otthont az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokságnak, a NATO Haditengerészeti Komponens Parancsnokságának, valamint az EU számára felajánlott Műveleti Parancsnokság és Kötelékparancsnokság központi magjának. Az Állandó Műveleti Parancsnokságból, kettő napos készenléti idővel, képesek kikülöníteni egy Magas Készenlétű Telepíthető Összhaderőnemi Parancsnokságot és egy Állandó Telepíthető Logisztikai Komponens Parancsnokságot. Az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság szervezeti felépítését a 11. számú melléklet tartalmazza. A parancsnok altábornagy rendfokozatú személy, amely beosztást a három haderőnem között rotációs elven váltva töltenek fel. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a vezérkari főnök, kijelölhet egy magasabb rendfokozatú parancsnokot is a haderőnemi vezérkari főnök közül, ha a művelet nagy méretű. Ebben az esetben a jelenlegi parancsnok, parancsnokhelyettségé válik.

A parancsnok kettő helyetttel rendelkezik, a Műveleti Helyetttel és a Támogató Helyetttel. A törzs J-1 – J-9 NATO elvű szervezeti felépítésű, amelyhez csatlakozik a Parancsnoki Titkárság, ami polgári vezetésű. A titkárság fele a jogi, a politikai tanácsadói és a tömegtájékoztatósi feladatokért. Tudni kell, hogy a parancsnokság számos haderőnemi beosztással rendelkezik, amelyek kapcsolatot tartanak a haderőnemi műveleti parancsnokságokkal, tehát a haderőnemi vezetés elve szigorúan be van tartva. Az Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka felel az Összhaderőnemi Gyorsreagálású Erőkért (Joint Rapid Reaction Forces /JRRF/), a haderőnemi erők a telepítésükig három haderőnemi műveleti parancsnokság műveleti vezetése (Operation Command /OPCOM/) alá tartoznak. Az erők széles palettája lehetővé teszi az ambíció szintben meghatározottak megvalósítását. A JRRF a teljes műveleti készenlétet 2001-ben érte el. A telepített erők közvetlen vezetése az Összhaderőnemi Alkalmi Harci Kötelékparancsnokság (Joint Task Force Headquarters /JTFHQ/) feladata, amely kettő napos készenléti idővel rendelkezik.

2.2.3. A Francia Köztársaság haderejének vezetése

Franciaország szerepe az európai biztonság alakításában nagy jelentőséggel bír, melynek egyik legerősebb eleme az új rendszerű és struktúrájú hivatásos hadsereg. A NATO európai tagállamai közül az Egyesült Királyság és Franciaország rendelkezik nukleáris fegyverekkel, amely aláhúzza a szerepüket a világ biztonsága kérdésében. Franciaország, mint régi gyarmatosító állam számára nem újdonság katonai erőt külföldre küldeni, és ott állomásoztatni. Nyilvánvaló, hogy az elsődleges célterület a számukra az ún. „Frankofón Afrika”. Franciaország rendelkezik Európában a legnagyobb félkatonai szervezettel a Nemzeti Csendőrséggel (Gendarmarie Nationale). Ennek létszáma 1998-ban 93 400 fő volt, ami 2007-re 103 481 főre nőtt, úgy hogy a sorozott állomány eltűnt. A felszerelése is nagyon nagy, többek között mintegy 50 db helikopter, 10 000 gépjármű, 2500 motorkerékpár, és 130

különböző folyami hajó tartozik.⁸² A Csendőrség specialitását az adja, hogy státuszuk katona, a költségvetésüket a védelmi minisztérium állja, ugyanakkor a belső rendfenntartási feladataik képezik a feladatrendszerük legnagyobb tételét. Mindemellett még ellátják a köztársasági elnök védelmét, speciális erőket tartanak fenn, és részt vesznek nemzetközi békefenntartásban, többek között Koszovóban.

A francia haderő átalakítása

A hidegháborút és az Öböl-háborút követően a francia haderőben jelentős változások mentek végbe. Az Öböl-háború első tanulságait már 1992/93-ban levonták, és egyúttal létrehozták az új feladatokhoz, döntéshozatalhoz és irányításhoz szükséges és nélkülözhetetlen szervezeteket a kialakult új nemzetközi és stratégiai környezetben. Ezzel kezdetét vette a francia haderő, és a szélesebb értelemben a francia biztonságpolitika a átalakítási folyamata. A professzionális haderőre történő átállás egy hosszú, több évig tartó és a katonai és civil élet szinte minden területére kiterjedő tervezési folyamattal indult, és magában foglalta a hivatásos haderő kialakítását, a vezetési szintek reagáló képességének átgondolását, valamint a katonai szervezetek belső rendjének átalakítását, esetenkénti teljes átstrukturálását is. A vezetési struktúrák kialakításának elsődleges célja az volt, hogy képes legyen biztosítani a csapat- és dandártörzsek állandó harcalképességét az új kihívásoknak megfelelően.

Az új szervezet kialakítása után élesen elkülönültek a csapatok hadműveleti irányítását végző, valamint a területi szervezettel parancsnokságok. Ezzel tehermentesítették a törzseket a napi „ügyviteli” és adminisztrációs feladatok alól. Az átalakított struktúrájú ezredek, mint a szárazföldi csapatok alappillérei, két komplementer részből állnak. Az „áttelepíthető rész”-t törzs és kiszolgáló alegység, valamint négy–hat harcoló és harcbiztosító alegység alkotja, míg a „nem-áttelepíthető rész”-t a támogatást, ügyvitelt, kiképzést, a tapasztalatgyűjtést és a védelmet biztosító elemek alkotják. Az új struktúra kialakításánál a vezetési szinteken is változás történt, nevezetesen létrehozták a Katonai Felderítő Hivatalt (DRM), az Összhaderőnemi Törzseket (EMIA), melyeknek fő feladata a hadműveleti tervezés koordinálása, és az Összhaderőnemi Tervezési Központot (CPCO).

Jacques Chirac köztársasági elnök 1996. február 22-én ismertette döntéseit a televízióban a francia haderő és hadiipar fejlesztéséről. Az új haderő modellje a hivatásos hadsereg lett, amely a haderő áttelepítés képességein alapul a kiadások fokozott ellenőrzése mellett. Chirac elnök tehát felfüggesztette a sorozáson alapuló hadsereget, amely a Nagy Francia Forradalomban (1789) jött létre. A döntés hosszú vitákat váltott ki, hiszen Chirac elnök ezzel nem „egyszerűen” csak a haderőt, hanem az ország államformájának alappilléreit, az oktatást és a kötelező sorkatonai szolgálatot is megreformálta. A hivatásos haderő megteremtésének társadalmi visszhangja pozitív volt. A parlament által 1996. július 2-án megszavazott 1997–2002-ig szóló Tervezési Törvény meghatározta a védelmi politika irányait és a költségvetést 2002-ig, amely a hivatásos haderővé történő átalakulás dátuma is volt egyben. Meg kell jegyezni azonban, hogy a reformlépések előkészítése első ízben képezte tárgyát egy olyan minisztériumok közötti egyeztetésnek, amely összehangolta a haderőreformot a területi átalakítás politikájával.

Figyelembe vették a speciális kísérőintézkedések fontosságát a katonai objektumok és az infrastruktúra gazdasági átalakítása érdekében, vizsgálták egy-egy alakulat megszüntetésének a régióra gyakorolt, munkanélküliség növelő és más szociális hatását is. Természetesen a reform folyamat nem állt meg ennél a dátumnál, hiszen olyan fontos projektek is a részét képezték, mint az új, negyedik generációs vadászpilóta gyártását célzó „Rafael-program”, aminek a kifutási ideje túl nyúlt a tervezett időszakon. A 2002-ig szóló

⁸² Letöltve a <http://www.defense.gouv.fr/gendarmarie> domainről 2008. január 30-án

tervezésnek három fő célja volt: a hivatásos hadsereg létrehozása és a létszámcsökkentés végrehajtása, a nők részarányának növelése, csapatok fegyverzetének, felszerelésének modernizálása, a hadiipar XXI. századi követelmények szerinti átalakítása. A haderő átalakítási folyamat két időszakban ment végbe.

Az első ütemben 1997–99 között a vezérkarok, törzsek, szárazföldi ezredek, légi bázisok, haditengerészet és a csendőrség alakulatainak át- és kialakítását hajtották végre, majd ezt követte a területi, kiképzési és támogató struktúrák létrehozása 2000–2002 között. A haderőreform következtében a személyi állomány létszáma 536 000-ról 2002-re 436 000-re csökkent. A szárazföldi haderőnemre nézve ez a reform nagyon fontos volt. Fő elve a csapatok (parancsnokságok, harcoló alakulatok, a támogatás és a logisztika kialakítása) a válságidőszaki felkészítés volt, az állandó szervezeti struktúrára támaszkodva. Ez gyakorlatilag a béke-háború struktúráról egy állandó válságstruktúrára történő áttérést jelentette. A haderő reformját tervszerűen be is fejezték, mely sikeresnek tekinthető.

Igazolja ezt a francia haderő eddig soha nem látott mértékben történő bevetése. Az utóbbi években 60 szárazföldi művelet volt 1990–98 között, az addigi 30 művelethez képest 1950–90 között. A francia katonai részvétel a különböző békefenntartó műveletekben, és egyéb műveletekben elérte a 36 000 főt.⁸³ A franciák a hidegháború végén, 1985-ben 46,5 milliárd USD-t költött védelmi kiadásokra.

1996-ban ez a szám 41,4 milliárd USD volt, amely csaknem 10%-s csökkentést jelent.⁸⁴ A haderő átalakítása és fejlesztése nagyon fontos volt abból a szempontból is, hogy a haderő, mint a diplomácia hatékony eszköze és a francia hatalmi eszme nélkülözhetetlen velejárója, már egy kicsit „elfáradt” a túlterhelés miatt. Az anyagi-technikai eszközök hadrafoghatósága jelentősen csökkent, amely az alakulatok hadműveleti képességeit is veszélyeztette, valamint a haderő utánpótlása és a hadiipar lassú reagálása is problémákba ütközött.

A „Haderő 2015” program

A „Haderő 2015” program eredetileg az 1994-es „Fehér könyv” modelljén alapul, amely 4 fő hadműveleti alaprendeltetést határoz meg a haderő részére, mint az elrettentés, a megelőzés, a harctevékenység és a védelem. A hangsúly ettől kezdve a haderő áttelepítési képességeire tevődött át, azaz a professzionális, hivatásos katonákból és szerződésesekből álló haderőre. A különböző konfliktusok, válságok kitörése szükségessé tették olyan képességek kifejlesztését a regionális válságok megoldása érdekében, melyekkel a Francia Köztársaság hadereje korábban nem rendelkezett.

A Jugoszlávia elleni légi háború rámutatott a francia haderő néhány gyenge pontjára, ezen tapasztalatok alapján kezdték el az új harci repülőgépek gyártást, a Rafael-programot. Franciaország nukleáris elrettentési stratégiáját garanciának tekintik mindenfajta nemzeti érdeket és értékeket fenyegető lépés ellen. A hadászati erők az átalakítás után tengeralattjáró komponensből (új generációs nukleáris tengeralattjáró és M-51 típusú hadászati rakéta), és légierő komponensből (új közepes hatótávolságú levegő–föld rakéta) állnak majd. Az M-51-s rakétákat a haditengerészetnél és a légierőnél is hadrendbe állítják. A HADES fegyverrendszert végleg kivonták a hadrendből, és a megelőzés minden korábbi időszaknál nagyobb jelentőséget kapott. Ennek érdekében a felderítés és az előretolt alakulatok központi szerepet játszanak a hadműveleti alkalmazások során. A honi terület védelmét és biztonságát is újra át kellett gondolni. A hidegháborút követően a belső fenyegetések természete, mint a

⁸³ Az adat letöltve a <http://www.users.globalnet.co.uk/~dheb/2300/Europe/France/LATAS> domainről 2008. január 30-án

⁸⁴ Lutz Unterseher: Europe’s Armed Forces at the Millennium: A Case Study of Change in France, the United Kingdom, and Germany, Defense Alternatives Briefing Report NR 11, Bundeswehr Center for Analyses and Studies kiadványa, 2000, 5. oldal.

terrorizmus, a fegyver- és kábítószer-kereskedelem, stb. nagymértékben megváltozott. A biztonság fogalma ugyanakkor már a védelem fogalmát is magában foglalja, mely a francia fegyveres erők közül főként a csendőrség feladatai közé tartozik. A védelmi költségvetés összegét a Védelmi Tervezési Törvény időszakára évi 185 milliárd euróban határozták meg. Az áttelepítés a hagyományos erő alapvető feladatává vált.

A csapatok állandó beavatkozásra képes alakulatokkal rendelkeznek és bevetésük sikertelensége esetén, ha a helyzet igényli, a fegyveres erők képesek lesznek a támogató és logisztikai erőkkel együtt honi területtől távolra áttelepülni:

- 50 000 főt a szárazföldi csapatok állományából az észak-atlanti szövetség keretén belül történő nagy kiterjedésű hadművelet végrehajtása céljából,
- illetve 30 000 főt a fő hadszínterre egy évig részleges váltásokkal és 5000 főt egy másodlagos hadszínterre, hosszabb időszakra;
- egy légi–tengeri csoportot (GAN6) és annak kísérését biztosító, valamint egy nukleáris tengeralattjárót több ezer km távolságra az országtól a haditengerészet állományából; egy harcászati és egy nagy távolságú légi szállító kapacitást biztosító erőt, mintegy 100 harci- és légi utántöltést biztosító repülőgépet, valamint légi felderítést és irányítást végző eszközöket (légitámaszpontjaikkal) a légierő állományából;
- különleges és kísérő alakulatokat a csendőrség állományából, valamint;
- olyan összhaderőnemi vezetési képességeket egy összhaderőnemi hadszíntér harcállásonra, amelyek többnemzetiségű erőkbe integrálhatók.

Ezzel a nagymértékű átalakítási programmal a francia haderő még ütőképesebb, nagyobb reagáló képességgel rendelkező alakulatokból fog állni, mely tovább erősíti Franciaország nemzetközi szerepvállalását a terrorizmus elleni harcban és a nemzetközi békefolyamat fenntartásában. Ugyanakkor látni kell, hogy a védelmi költségvetés 1999-től meglévő abszolút értékű megőrzése, valós értékben, mintegy évi 1,5 %-s csökkenést jelent, ami az ambíciók, és a valós képességek közötti meglévő szakadékot tovább szélesítheti.

A francia fegyveres erők vezetése

A francia fegyveres erők vezetése az elmúlt 10-15 évben sokat változott. Megtartott számos, még a De Gaulli-i, sőt egyes elemei tekintetében még Napóleon-i, időkből származó nemzeti sajátosságot, de alapvetően adaptálták a NATO vezetési koncepcióiban megfogalmazottakat, és felkészültek mind egy NATO vezetésű, mind ENSZ, mind EU vezetésű művelet végrehajtására. Ugyanakkor készen állnak nemzeti vezetésű műveletek végrehajtására is, amelyek területe, a gyarmati múltból eredően az afrikai részeket érinti.

A ma meglévő nemzeti sajátosságok a nukleáris fegyverek birtoklásával, a volt gyarmatok iránti elkötelezettséggel és a nagyhatalmi státusz féltve őrzött ideáljával, az európai normatívák szerint, viszonylag erős, köztársasági elnöki poszttal függnek össze.

A Védelmi Minisztérium hatáskörét, feladatait és irányítási tevékenységét az 1962. július 18.-n elfogadott, 62-811-s sorszámú törvény írja le. A francia védelmi minisztérium felépítésében tetten érhető a hagyományok megőrzése és a modern vezetői tevékenység gyakorlásának egyidejű igénye. A miniszter a Fegyverkezési Főigazgatóságot, az Adminisztrációs Főtitkárságot, az Összhaderőnemi Vezérkart és néhány közvetlen elemet irányít. A fegyverkezési főigazgatóság feladata, hogy a jövő védelmi fegyverrendszereit elképzelje, megalkossa, felszerelje a haderőt, és exportálja a fegyvereket.

A szervezet az alábbi elemekből tevődik össze:⁸⁵

- Fegyverrendszerek Igazgatósága
- Technikai Igazgatóság
- Fegyverrendszerek próbáinak, tesztjeinek Igazgatósága
- Repülő műszaki Igazgatóság
- A stratégiai haderő, hadipar, technológia és nemzetközi együttműködési Igazgatóság
- Nemzetközi Fejlesztési Igazgatóság (export)
- Tervezési, pénzügyi Igazgatóság
- Minőségi és fejlesztési Igazgatóság
- Személyügyi Igazgatóság

Az Adminisztrációs Főtitkárság az alábbi elemekből áll: Pénzügyi Igazgatóság, Általános Igazgatóság, Jogi Igazgatóság, Ügyviteli, archiválási Igazgatóság, Nyugdíj, és a társadalomba való visszaillesztési Igazgatóság, Mozgósítási, hadkötelezettségi Igazgatóság, Elhelyezési Igazgatóság, A Védelmi Minisztérium Személyügyi Igazgatósága.

Az Adminisztrációs Főtitkárság alárendeltségébe a következő szervezetek tartoznak: Hadtörténeti Intézet, Védelmi Képzési Központ, Haderő átalakításáért felelős központ, A védelemmel kapcsolatos szociális tanulmányok központja, A veteránok egészségügyi konzultációs központja. A miniszter közvetlen alárendeltjei: a Védelmi és a veteránokért felelős Államtitkár; Főfelügyelőség (szárazföldi, haditengerészeti, légi, csendőrség, egészségügyi, fegyverzet), Tanácsadók (polgári közalkalmazottak főtanácsadója, tartalékos katonák főtanácsadója, katonai funkció főtanácsadója), a haderő főellenőrjei, Biztonsági Igazgatóság. A fentiekén kívül a védelmi miniszter vezeti a honvédelem átalakításáért felelős tárcaközi bizottságot, a stratégiai ügyek bizottságát, és a védelmi szektor kommunikációs és távközlési bizottságát. Az Összhaderőnemi Vezérkar szervezeti felépítését a 12. számú melléklet mutatja be, amely alárendeltségébe az alábbi szervezetek tartoznak:

- Szárazföldi Haderő
- Légierő
- Haditengerészet
- Csendőrség
- Összhaderőnemi Egészségügyi Szolgálat
- Összhaderőnemi Üzemanyag Szolgálat

A haderőnemek közül a szárazföldi haderő a legnagyobb létszámú, jelenleg mintegy 168 000 főt számlál. A következő, francia felfogás szerint haderőnek tekintett, csendőrség, amely 103 500 főt tesz ki. A harmadik legnépesebb haderőnem a légi, amely 70 000 fővel rendelkezik, és ezt követi a haditengerészet 55 500 fővel. A Szárazföldi Haderőnemi Vezérkari Főnök közvetlen alárendeltségébe a következő szervezetek tartoznak:

- Az erők alkalmazási doktrinális központ;
- A szárazföldi haderő felügyelősége;
- A szárazföldi haderő könnyű légi parancsnoksága;
- Az idegen légi parancsnoksága;
- A szárazföldi haderő technikai felügyelete.

A 2003-as francia haderőreform egyik elemeként, 2006-os határidővel létrehozták a francia szárazföldi Gyorsreagálású Hadtestparancsnokságot Lille-ben. A parancsnokság

⁸⁵ Letöltve a http://www.defense.gouv.fr/defense/content/download/87664/786494/file/organig_mindef.pdf domainről 2008. január 23-án;

szervezeti felépítését a 13. számú melléklet tartalmazza. A parancsnokságnak képesnek kell lennie mind a NATO, mind az EU alárendeltségében, gyorsreagálású, szárazföldi műveletek vezetésére. A továbbiakban a hadtestparancsnokság bázisán létrehozták a francia Szárazföldi Erők Reagáló Parancsnokságát, ezzel párhuzamosan a Szárazföldi Logisztikai Erők Parancsnokságát. A francia reagáló erők létszáma eléri a 80 000 főt, amely több mint a szárazföldi erők fele. A vezetésük három szinten valósul meg:

- Szárazföldi Erők Reagáló Parancsnokság és Szárazföldi Logisztikai Erők Parancsnokság;
- Négy kötelékparancsnokság, amely a NATO hadosztály típusú parancsnokságának felel meg;
- Dandárok vezetési szintje (9 összefegyvernemi, 4 támogató dandár, 1 speciális erő dandár, 1 légimobil és 1 logisztikai dandár)

A 500 fős békelétszámú (415 katona, 85 polgári) reagáló erők parancsnokság klasszikus J-1 – J-9 felépítést mutat, tehát szigorúan alkalmazza a NATO funkcionális területenkénti felosztását. A 415 fős békelétszámból 71 fő külföldi, amely 13 nemzet között oszlik meg. Nem kis meglepetésre 11 amerikai is jelen van a parancsnokságon. Hazánk nem képviselteti magát ezen a parancsnokságon. A francia Szárazföldi Reagáló Erők parancsnokság alárendeltségébe az alábbiak tartoznak: 4 db kötelékparancsnokság, 1 hadtestparancsnokság, 9 összefegyvernemi dandár, és 5 fegyvernemi támogató dandár.

A szárazföldi Logisztikai Reagáló Erő Parancsnokság alárendeltségébe kettő logisztikai dandár tartozik. A Szárazföldi Reagáló Erők Parancsnoksága azonban a kötelékparancsnokságokat és az erőket egymástól elválasztva, egyfajta „pool”-ban tartva vezeti, azaz a küldetés jellege, mérete, várható időtartama alapján döntenek el, hogy melyik parancsnokságot aktivizálják, és melyik erőket rendelik hozzá.

A hadműveleti szintű kötelékparancsnokságok feladatai az alábbiak: EU-s vagy ad hoc koalíciós, vagy NATO-s alárendeltségben, az alárendelt haderőnemi komponensek vezetése Európán kívüli műveleti területeken, közvetlen kapcsolattartás a nem kormányzati szervezetekkel, nemzetközi szervezetekkel. A multinacionális parancsnokság munkanyelve az angol, létszámát a műveleti követelményekhez igazítják, létszáma elérheti a 450 főt is. Szervezeti felépítése a telepíthető NATO parancsnokságok modelljével megegyező felépítésű. A haderőreform során, a honi terület biztonságát is újra kellett értékelni. A hivatásos haderő kialakításával párhuzamosan növelték a csendőrség létszámát. Az elnökválasztások során valamennyi politikai párt zászlajára tűzte a biztonság kérdését, aminek eredményeképpen a francia csendőrség jelentős költségvetési támogatásnövelésben és létszámfejlesztésben részesült. Nicolas Sarkozy hatalomra kerülését követően a csendőrség létszámát 7000 fővel növelték meg.⁸⁶

2.2.4. A Svéd Királyság haderejének vezetése

A svéd parlament védelmi felülvizsgálata 2001-ben a haderő csökkentéséről és radikális átalakításáról hozott határozatot. A döntés a modernkori svéd történelem legnagyobb horderejű védelmi átalakítását eredményezte. Az átalakítás nem kisebb célt tűzött ki, mint az orosz invázió elhárítására, a területvédelemre orientálódott haderő átalakítását, a mai fenyegetésekre rugalmasan és gyorsan reagálni képes katonai erővé. Az átalakítás során négy faktort vettek figyelembe:

⁸⁶ Antoine Lebeuf: „Le Pays” 2009. januári 29-i számában megjelent „Des Effectifs Militaires Français” című cikke, második bekezdés;

1. A svéd biztonsági és védelmi célokat, amelyek között most előtérbe került a nemzetközi műveletekben való részvétel;
2. A változó biztonságpolitikai környezetet, amelynek két példája, az hogy csökkent Oroszország katonai képessége és agresszivitása valamint a balkáni konfliktus;
3. A technológia gyors fejlődése és változása, amely az anyagok élelciklusának rövidülését eredményezik;
4. A védelmi költségvetés vékonyodása, amely a fegyveres erők szükségletei kielégítése tekintetében fontossági sorrend felállítását eredményezi.⁸⁷

A svéd gyorsreagálási képesség kialakítása az egyik sarokköve az átalakítás folyamatának. A svéd katonai erők struktúráját a modern szakmai elvárások, feladatok szerint szervezték át.⁸⁸ Az átszervezés során a svéd fegyveres erők négy alapvető küldetése nem változott:

1. Svédország védelme a világ bármely részéből érkező fegyveres támadás ellen;
2. A svéd területek integritásának fenntartása;
3. Részt venni a nemzetközi béke és stabilitást célzó akciókban, beleértve az ENSZ, az Európai Unió és más szervezetek akcióit;
4. Segítségnyújtás a polgári társadalom részére válsághelyzetekben.

A légi erőt három független parancsnokság vezeti, területi eloszlás szerint, déli, közép és északi. Mellettük működik még a FlygTastika Kommando, a gyors reagálású, azonnal bevethető repülő csoport. A kommandó parancsnoksága az uppsala-i bázison található. Az ország területét négy katonai körzetre osztották, három a különböző parancsnokságok területe, a negyedik a Gotland szigete.

A svéd fegyveres erők vezetése

A svéd védelmi minisztérium, mint modern kormányzati szerv 1920 óta létezik. A védelmi minisztérium jelenleg 150 fős állománnyal rendelkezik, az állomány biztonságpolitikai tanácsadókból, ügykezelőkből, segítőkből, vallási tisztviselőkből és természetesen katonai tanácsadókból áll. A miniszter alatt, a miniszter nevében intézkedhető államtitkár található. A miniszter munkáját politikai tanácsadó és sajtó titkár segíti. Ezt a trojkát, szokás szerint, politikai vezetésnek is hívják. Szintén a miniszter közvetlen alárendeltségében található az ún. „Adminisztrációs és Jogi Főigazgató”, aki a törvények, intézkedések előkészítése mellett felel a hírszerzési, felkészítési és válságkezelés minisztérium hatáskörébe tartozó ügyeiért, elsősorban a svéd felségterületen történt incidensekért valamint a svéd területre történő belépések engedélyezéséért. A minisztérium napi munkáját az osztályok és titkárságok végzik. Az osztályok élén igazgatók állnak, az osztályok munkája elsősorban a kormányzati tevékenységgel függnek össze. Az osztályok végzik a védelemmel összefüggő intézmények felügyeletét is.

A Svéd Védelmi Minisztérium speciális képviselővel van jelen a Svéd Királyság Európai Unió mellett működő Állandó Képviseletén, a NATO képviseletén, valamint a New York-i ENSZ képviseleten is.⁸⁹ Ezen felül a genfi Biztonságpolitikai Központban is találunk egy képviselőt. A fentiekből is látható, hogy a védelmi minisztériumnak nincs semmilyen műveleti szerepe, mivel elsősorban polgári szakértőkből áll. Ennek megfelelően a svéd fegyveres erők nem kapnak utasításokat a védelmi minisztériumtól közvetlen módon. A svéd

⁸⁷ Anders Byren: Revolution in Military Affairs – The Swedish Programme, *SIPRI Insights on Peace and Security* kiadvány, 2002/1. szám, Stockholm, 2002, 33. oldal;

⁸⁸ A feladatrendszer elemei letöltve a http://www.mil.se/article_new_missions.htm domainről, 2008. január 29-n

⁸⁹ Letöltve a <http://www.sweden.gov.se/sb/d/3777> domainről 2008. január 12-én

kormány évente ad direktívákat a fegyveres erők számára. A védelmi minisztérium teljes felelősséget visel a védelmi szervezetek „nagy családjának” (Katonai Ügyészség, Védelmi Kutató Központ, Fegyveres Erők, Nemzetvédelmi Kollégium stb.) általános felügyeletéért.⁹⁰

A Minisztérium feladata, hogy felügyelje, hogy ezen szervezetek a kormánytól kapott feladatokat, maradéktalanul végrehajtják-e, és a kapott költségvetésükön belül gazdálkodnak-e. A fegyveres erők éves periodicitással kapnak költségvetést, pénzügyi forrásokat a kormányzattól a feladataik végrehajtására.

Amennyiben kiegészítő feladatot kapnak, ahhoz pótköltségvetési előirányzatot kapnak. Teljesen egyértelmű, hogy a kormányzati éves direktíva keret jellegű, és nem köti meg a katonai vezetők kezét teljes egészében, ellenkezőleg, az adott keretek között szabad döntéshozatala van a katonai felső vezetésnek, abban a tekintetben, hogy a kapott feladatokat, hogyan hajtják végre. Művelet végrehajtása esetén, a fegyveres erők a védelmi minisztériummal folytatott dialógus után, javaslatot tesznek a kormánynak, hogy melyik katonai egységet, milyen időtartamra, milyen mandátummal küldjék ki, és a kormány dönt a kiküldésről. A minisztériumi osztályok elsősorban a kormányzati döntések előkészítésével foglalkoznak. Az osztályok és titkárságok:

- Jogi Titkárság,
- Hírszerzési Koordinációs Titkárság,
- Stratégiai Tervező Titkárság;
- Védelmi Bizottság Titkársága;
- Pénzügyi Tervezési, Személyügyi és Koordinációs Osztály;
- Nemzetközi és Biztonsági Ügyek Osztálya;
- Katonai Ügyek Osztálya,
- Polgári Védelmi Koordinációs Osztály;

A Jogi Titkárság

A Jogi Titkárság felel a jogi és adminisztrációs ügyekért, valamint valamennyi a védelemmel összefüggő kormányzati szintű törvényalkalmazással, vagy kormányzati szintű törvény előkészítéssel kapcsolatos kérdésekért. A titkárság felelős a nemzetközi jog érvényesítéséért, a különböző dokumentumok publikussá tételéért, tanácsadásért.

A Hírszerzési Koordinációs Titkárság

Ezen titkárság feladata a hírszerzési tevékenység felügyelete, irányítása, a minőségi információk biztosítása és a hírszerzési tevékenység fejlesztése. A titkárság feladata az is, hogy fejlessze a különböző védelmi hírszerző ügynökségek és más hírszerző ügynökségek közötti koordinációt. A kormányzat szintjén részt vesz a svéd külföldi érdekek és fenyegetések árnyalt megfogalmazásában.

A Stratégiai Tervező Titkárság

A Stratégiai Tervező Titkárság a Védelmi Minisztérium stratégiai tervező képességét biztosítja miniszteriális szinten. Következésképpen, az a feladata, hogy irányítást adjon a védelmi tervezésnek, különösen a hosszú távú tervezésnek. A nemzetközi környezetben tapasztalható fejlemények, trendek, haditechnikai fejlődés, hadiipari fejlesztések és katonai gondolkodásbeli változások, széles elemzése révén, következtetéseket fogalmaznak meg a

⁹⁰ Karl Engelbrekton: The Swedish Armed Forces, az EU Katonai Bizottság (EUMC) 2005. június 11-i ülésén elhangzott előadása

saját haderőre. A titkárság feladata az is hogy honvédelem tekintetében megfogalmazzák a fellépő szükségleteket. Továbbá, a titkárság elemzi a svéd képességeket, hogy a honvédelem megfelelően támogatott-e forrás oldalról, megfelelően van-e biztosítva a területi sérthetlenség kérdése. Szintén ez a titkárság foglalkozik a békeidőben fellépő szükséghelyzeti problémákkal.

A Védelmi Bizottság Titkársága

A Védelmi Bizottság a kormányzat és a parlament politikai pártjainak konzultációs fóruma. Rendkívül fontos, hogy minél szélesebb politikai konszenzust találjanak a svéd biztonsági és védelmi politika kérdéseiben. A fenti konzultációk alapján fogalmazza meg a svéd kormány a javaslatait a Parlament felé. A bizottság munkájában részt vesznek, a kormányzati és politikai pártok képviselőn kívül, a Védelmi, a Kül,- és a Pénzügyminisztérium, a svéd vezérkar, továbbá a polgári védelemmel foglalkozó szervezetek képviselői is. A Védelmi Bizottságot a Védelmi Minisztérium irányítja, a bizottság titkársága koordinálja a védelmi jellegű kutatást. A bizottság fő feladata a más országokban folyó biztonsággal összefüggő fejlemények állandó figyelemmel kísérése, a nemzetközi biztonsági és védelmi együttműködésben végbemenő változások figyelése. A bizottság elemzi a jelentős változások mozgatórugóit, és amennyiben szükséges, javaslatokat tesznek a svéd biztonsági és védelmi politika változtatására.

A Pénzügyi Tervezési, Személyügyi és Koordinációs Osztály

Ez az osztály a felelős a minisztérium gazdasági és pénzügyi tevékenységéért. Az osztály együttműködik a Védelmi Minisztérium többi osztályával általános gazdálkodási és pénzügyi kérdésekben. A feladatai között szerepel az ellenőrzési módszerek fejlesztése, a Védelmi Minisztérium hatáskörébe tartozó ügynökségek tevékenységének pénzügyi ellenőrzése. Ez az osztály felelős a Védelmi Minisztérium általános személyügyi munkájáért is. Ide tartoznak számítástechnikai, kommunikációs problémák, és minden olyan adminisztratív kérdés, amely nem tartozik az egyik osztály profiljába sem.

Nemzetközi és Biztonsági Ügyek Osztálya

A Nemzetközi és Biztonsági Ügyek Osztálya állandóan elemzi a biztonság és védelem nemzetközi fejleményeit és ezek hatását a svéd biztonságra. Az osztály egyik fő feladata, hogy előkészítse és tervezzék Svédország részvételét a nemzetközi béketámogató akciókban. Ez az osztály a felelős a Partnerség a Békéért (PfP), az Euro-Atlanti Partnerségi Tanács (EAPC) és a honvédelmi hatóságok együttműködésének általános koordinálásáért. Ez az osztály felel az EBESZ és az Európai Unió válságkezelési műveleiben való részvétel koordinációjáért. Szintén ezen osztály feladata, hogy fejlessze, az ún. „NORDIC együttműködést” (skandináv államok együttműködése), valamint a biztonság és bizalom erősítését a Balti-tenger térségében, kihangsúlyozva a balti államokkal való szoros együttműködést. A fegyverzet ellenőrzés témaköre szintén a fenti osztályhoz tartozik.

Katonai Ügyek Osztálya

A Katonai Ügyek Osztálya a svéd katonai műveletek, képességek, és feladatok tervezéséért, ellenőrzéséért és értékeléséért felel, vagyis ez az osztály felel a honvédelem katonai oldalával kapcsolatos funkciókért, hatóságokért és szervezetekért. A tevékenységi területük közé tartozik a svéd fegyveres erők fejlesztésével, a háborús szervezettel, a

gyorsreagálással, a felszerelések és fegyverzetek fejlesztésével, a hadiiparral, a kutatással a személyzeti képzéssel, a környezettel, a sorkatonai szolgálattal kapcsolatos anyagok előkészítése és kiadása. Ez az osztály felel a más országokkal fenntartott védelmi felszerelési és hadi ipari együttműködésekért is.

A Polgári Védelmi Koordinációs Osztály

Ez az osztály négy különböző területért felel, valamint ezek nemzetközi dimenzióiért. Az első felelősségi kör a polgári védelem. A következő ügynökségek tartoznak a koordinációs alárendeltségükbe: Svéd Szükséghelyzet-kezelési Ügynökség, Svéd Mentőszolgálati Ügynökség; és a Nemzeti Lélektani Védelmi Ügynökség. A Védelmi Minisztérium felel a kormányzati hivatalok közötti polgári védelmi témájú koordinációért.

A második tevékenységi kör a társadalom szükség helyzeti felkészítésével kapcsolatos, ennek során felkészítik a polgári lakosságot, olyan körülmények közötti tevékenységre, amikor az életfontosságú központi szervek, intézetek katasztrófák következtében nem működnek. A harmadik terület a nagyméretű balesetek következményeinek korlátozására irányuló tevékenység. Ebben a munkában a Parti Őrség, és a Mentőszolgálat vesz részt.

A negyedik terület a svéd kormány védett objektumainak és a kormány és fontos kormányzati szervek evakuációjával kapcsolatos tevékenységeket öleli fel. A Svéd Fegyveres Erők Parancsnoksága magába foglalja az Összhaderőnemi Parancsnokságot, a Szárazföldi Komponens Parancsnokságot, a Légierő Komponens és Haditengerészeti Komponens Parancsnokságokat. A Svéd Fegyveres Erők Parancsnoksága felelős a svéd területen vezetett és a külföldön végrehajtandó összhaderőnemi műveletekért beleértve a NATO vezette PFP műveleteket. Az Összhaderőnemi Parancsnokság a NATO szabványoknak megfelelően lett kialakítva, beleértve a J1-J10 szervezeti elemeket is.⁹¹

Tehát, a védelmi minisztérium nincs semmilyen közvetlen kapcsolatban az Összhaderőnemi Parancsnoksággal, hanem a vezérkari szintű Svéd Fegyveres Erők Parancsnokságával van kapcsolata és az is csak a kormányon keresztül valósul meg. Az Összhaderőnemi Parancsnokság nem irányít közvetlenül katonai alakulatokat, hanem haderőnemi komponens parancsnokságokat irányít. A svéd kormány minden kedden tart ülést a szűk kabinettel, amelyen a védelmi miniszter is részt vesz. A védelmi miniszter nem hoz kormányzati döntést, csupán előkészítheti azt.

A svéd vezérkar szervezeti felépítését a 7. számú melléklet szemlélteti. Az ábránál is fontosabb talán annak kiemelése, hogy milyen folyamatokat kívánnak a vezetési struktúrával végrehajtani. Ezek:

- Fejlesztés és irányítás;
- Vezetési dokumentumok előállítás;
- Műveleti alkalmazás;
- Támogatási folyamat.

A folyamatok vezetéséért altábornagy rendfokozatú vezetők felelnek. A küldetésük teljesítéséhez az erőforrásokat az ún. „erőforrás szervezetek”-től kapják. A parancsnokság erőforrás szervezetei a következők:

- Parancsnoki egység;
- Haderő egység;
- Műveleti egység;

⁹¹ A Svéd Királyság 2006 évi adatszolgáltatása a “Vienna Document 1999: Participating State: The Kingdom of Sweden, Information on Defence Planning” című dokumentumhoz, EBESZ (Organization for Security and Co-operation in Europe /OSCE/) kiadványa, 2006, 31–33.o.

- Menedzsment egység;
- Katonai hírszerző igazgatóság.

Az erőforrás egységek nem felelnek közvetlenül a projekttel kapcsolatos dokumentáció elkészüléséért, hanem a szükséges, felkészült állományt biztosítják hozzá. Ugyanakkor felelnek a megfelelő felkészültségű személyi állomány rendelkezésére állásáról, azaz nem egyszerű passzív magatartásuk van, hanem aktívan kutatják a megfelelő személyeket, valamint felkészítik őket a projektekre. Sőt, kutatják, hogy a jövő projektjeihez milyen állományra lesz szükség. Megállapítható, hogy a struktúra kialakításánál a legkorszerűbbnek ismert *mátrix* alapú szervezést alkalmazták. A mátrix alapú szervezés lényege, hogy a szervezeti felépítésben egy szakértőnek, a Henri Fayol által, 1916-ban megfogalmazott 14 vezetési elvtől eltérően, nem csak egy főnöke lehet, hanem egy időben akár kettő is. A polgári életben, elsősorban az üzleti tevékenységben már régebben ismert a mátrix elvű munkaszervezés.⁹² E szervezet-típus jellegzetessége, hogy egy szervezetbe foglalja a hagyományos értelemben vett rutinműveletek és az aktuális projektfeladatok végzését. A munkatársak így – legalábbis a projektek időtartamára – két irányba tartoznak elszámolással. Ezért a mátrix-szervezet az önállóság és a szakmai ismeretekben való felkészültség magas szintjét várja el az alkalmazottaktól, akiket a használók és a munkatársak egyaránt ösztönöznek, amelyet elvi felépítését a 14. számú melléklet szemlélteti. A projektek koordinációjáért a projekt menedzser felel. A mátrix-szervezet különösen azokban a helyzetekben sikeres, amikor kreativitásra és rugalmasságra van szükség, pl. egy új szolgáltatás vagy termék kifejlesztésekor. S mivel új termékekkel, szolgáltatásokkal rendszeresen megjelenni egyre inkább azt jelenti, hogy a szervezet életben akar maradni, számos vállalat esetében alkalmazzák. A jelen hazai (könyvtári) kihívások, mint gyorsan változó, alig kiszámítható környezet, csökkenő források stb. között nagyra értékelődik a rugalmasság és az új összefüggések gyors meglátása.

Számos használat szemben vannak árnyoldalai is; például, hogy a hagyományos környezetben nehéz bevezetni. Ellenkezik a kulturális hagyományokkal, keresztülvágja a korábbi elveket, például a számadási kötelezettség vagy illetékesség elvét, ami a gyakorlatban gyakran bonyodalmakhoz vezet: például, hogy melyik tevékenység élvezzen elsőbbséget. A svéd fegyveres erők fejlesztésére 2004-ben négy opciót dolgoztak, amelyekben a műveleti funkciók (nemzetközi műveletekben való részvétel, honvédelmi feladatok, és előre nem látható reagáló feladatok) részarányát határozták meg. Ezek az arányok szolgáltak alapul a 2015-re elérendő képességek meghatározásában, valamint abban, hogy ezen képességeket milyen elsőbbségi sorrendben éri el. Az elérendő célok között szerepel a hálózat-alapú képességek területén kialakítandó teljes interoperabilitás is.

Talán ezzel is magyarázható, hogy ma a svéd fegyveres erők a hálózat-alapú képességek megvalósításában az úttörők között szerepelnek.⁹³

2005. december 31-i határidővel átszervezték a területvédelem gerincét alkotó katonai körzetek struktúráját, ezzel egyidejűleg 22 körzeti egység alárendeltségét és feladatát változtatták meg. A feladatrendszer változtatás központjában a területvédelemről a kiképzési feladatokra való áttérés állt, amely utat nyitott a Hazai Gárda és más önkéntes védelmi szervezetek, elsősorban kiképzési jellegű, támogatására. A Hazai Gárda a területvédelem fő ereje, mintegy 113 zászlóaljat számlál. A katonai körzetek felosztása:

- Északi Katonai Körzet, parancsnokság Boden-ben;
- Középső Katonai Körzet, parancsnokság Strängnäs,-ban

⁹² Booz A. Hamilton: The Matrix Reloaded, The Multi-Axis organization as Key to Competitive Advantage, SFIWT kiadványa 2006. 8. oldal;

⁹³ Walter Perry, Gina Kingston: Network-Based Operations for the Swedish Defence Forces, RAND kiadványa, Washington, 2004, 18.o.

- Déli Katonai Körzet, parancsnokság Göteborg-ban;
- Gotland-i Katonai Körzet, parancsnokság Visby-ben.

A katonai körzetparancsnokságok törzseit 2006 elején feloszlatták, és a feladatkörüket a Fegyveres Erők Főparancsnoksága vette át. A svéd szárazföldi erők, a haderő legnagyobb létszámú komponense, a 2004-es Védelmi Határozat alapján, az alapvető küldetésében jelentősen orientálódott a svéd területi integritás szavatolásáról és a hazai terület védelméről a hangsúly a nemzetközi béketeremtő műveletekben való részvételre tolódott el. Ennek jegyében került kialakításra az ún. Északi Harccsoport (Nordic Battlegroup). A gyalogos zászlóalj alapú harccsoportban részt vesz Norvégia, Finnország, Írország és Észtország is.

A harccsoportcsomagnak része a Svéd Gyorsreagálós Parancsnokság, amely egy dandárparancsnokságon kialakított összhaderőnemi kötelékparancsnokság (Force Headquarters /FHQ/). Az Északi Harccsoport az Európai Unió rotációs ciklusának megfelelően 2008-tól áll készen az európai gyorsreagálós feladatok végrehajtására. A légielő csapatok főként az északi- és déli katonai körzetben találhatóak. A két körzetben két-két vadászrezd és öt szállító század állomásozik. Az összhaderőnemi szintű vezetési szint alatt megtalálhatóak a haderőnemi jellegekkel rendelkező komponens parancsnokságok. A svéd fegyveres erők nagy figyelmet szentelnek a legkorszerűbb vezetési elvek és technológiák kifejlesztésének és meghonosításának. A svéd hadiipari cégek, más nyugat-európai és amerikai cégekkel együttműködve nagy erőfeszítéseket tesznek a hálózatalapú képességek technológiai bázisának létrehozása érdekében. Komolyan veszik a terrorizmus jelentette fenyegetéseket, felfogásuk szerint, a tudomány és a technológia vívmányainak alkalmazásával, megfelelő válaszokat lehet adni.

Példaként említhetjük, a svéd Bofors cég, a BAE tagjaként végrehajtott fejlesztését, amelynek eredményeképpen kidolgozták a MARK 110 57 mm-es gépágyút. Maga a gépágyú tüzelési sebessége is lenyűgöző, 220 lövés/perc, de a valódi áttörést a löszerek jelentik. A fegyverhez előreprogramozható intelligens löszereket fejlesztettek ki. A rendszer lelke a 60 000 G-t is kibíró AN/SPQ-9B miniatűr radar, amely képes 6 fajta időzítéshez paramétereket adni. A löszer 2400 darab wolfram repeszt tartalmaz, amely a robbanás után 5400 km/h sebességgel csapódnak a célba. Nem véletlen, hogy a fejlesztési sikerre felfigyeltek a tengerentúlon is. Az USA kereste a 2000 októberében a USS Cole ellen végrehajtott terrorista támadás kivédésének technológiáját. 2004 szeptemberében a cég meg is kapta az első amerikai megrendelést 12 millió dollár értékben, amelyeket újabbak követtek. Első lépésként a parti őrség hajói kaptak az új fegyverből, majd az amerikai haditengerészet is rendelt belőlük. A haditengerészet az ún. közel-védelmi fegyverrendszerként (Close-In Gun System) alkalmazza.

2. 3. Következtetések levonása, javaslatok megfogalmazása

A vezetéssel kapcsolatos műveleti és specifikus doktrínák a vezetés emberi mivoltát emelik ki. E mellett megemlítik a küldetés orientált vezetési stílus (mission command) preferált voltát és nagyon összecsengő módon írják le a törzs felépítés funkcionális rendszerét, területeit, az egyes területekhez tartozó feladatköröket.

Összehasonlítva a magyar katonai szervezetek felépítésével és a megvalósuló vezetési elveivel, részletes elemzés nélkül is nyilvánvaló, hogy nagy különbségek vannak, amelyek nem magyarázhatóak a nemzeti sajátosságokkal vagy tradíciókkal. A különbségek annak ellenére nagyok, hogy a Magyar Köztársaság elfogadta, és bevezette a vezetéssel kapcsolatos doktrínákat, azonban, szembezőkő módon, nem törődik azok megvalósításával.

A jövő hadviselésében meghatározó lesz a hálózat alapú képességek birtoklása. Az áramoltatott információk „rendszer a rendszerben” elvű szervezetben, környezetben való védelme egy sor technikai kihívást jelent a NATO tagállamok számára. Az információk megosztása, polgári vagy más szervezetek részére történő átadása is felveti az információ védelem szükségességét.

Ugyanakkor a hálózat alapú képességek birtoklása határozottan felveti a szervezeti és vezetési kultúra változtatásának szükségességét. Ezen képességek használata nem képzelhető el egy saját akaratot mindenáron rákényszerítő vezetési stílusú, erősen centralizált katonai szervezetben. Mindenképpen szükséges a decentralizáció.

Az Amerikai Egyesült Államok a NATO által is elfogadott vezetési elvek alapján valósítja meg a haderő vezetését, irányítását. Az új biztonsági környezethez alkalmazkodva alakítják át a fegyveres erők szervezetét, amelyet nem csak technikailag modernizálnak, de az új képességekkel rendelkező haderő vezetését új elvek alapján, a legmodernebb technikai bázis adta lehetőségek kihasználásával valósítanak meg. A szervezeti formák átalakítása során, a hadosztály helyett a nagy önállósággal rendelkező dandárt, az összhaderőnemi dandár harccsoportot (BCT) tekintik az alap manőver egységnek. A gondolkodási mód és vezetői kultúra átalakulásának egyik példája az USA 2002-s afganisztáni katonai tevékenysége jelenti, amikor a tevé, ló és öszvérhátan mozgó speciális erők, műholdas kommunikációs eszközökkel adtak célpontokat, az immár 50 éve szolgálatban lévő B-52-eknek, amelyek intelligens fegyverekkel pusztították az Al-Kaida és a tálib célpontokat.⁹⁴

Az USA sok tekintetben megelőzi a NATO fejlesztési trendjeit, vezetési elveiben, harceljárásaiban, kihasználva a világ legnagyobb szellemi potenciálját, a nagy összegű támogatást élvező kutatások nyújtotta, élenjáró technikai lehetőségeit, a világ legkorszerűbb hadseregét tartja fenn, és a megszerzett előnyeit, minden haderővel szemben fenn kívánja tartani.

Az amerikai haderő átalakítási programjának megvalósítása olyan integrált program, amely 1999-ben kezdődött és 33 évig tart, 60 milliárd dollár felhasználásával.

Az integrált átalakítási program keretében négy fő célkitűzést valósítanak meg:

1. A meglévő haderőt korszerűsítik, digitalizálják, és alkalmassá teszik a hálózatos harcvezetésre, új és korszerű híradó eszközök és alkalmazási programok rendszeresítésével.
2. Felállítanak egy gyorsreagálású hadtestbe összpontosítható, közepes típusú beavatkozó expedíciós erőt, hat gyorsreagálású dandárral, amelyeket Stryker típusú, 20 tonnás, légi szállításra alkalmas, kerekes PSZH-val szerelnek fel.
3. Új harceszközöket, pilóta nélküli repülőgépeket, földi, légi, tengeri és űrrobotokat fejlesztenek ki.
4. Áttérnek a második generációs robotok alkalmazására, és megkezdik az egzotikus fegyverek, fegyverrendszerek és a nanorobotok kifejlesztését, illetve kezdeti hadrafoghatóságot jelentő (IOC) alkalmazását.

A „célhaderőnek” (Objective Force) nevezett új típusú szárazföldi haderő Kezdeti Műveleti Képességét (IOC) 2010-re tervezik elérni. Az amerikai haderő átalakítási programjának készenléte magas fokú: a fejlesztések intenzíven folynak, a gyártási tervek elkészültek, a rendszerintegráló vállalatokat kiválasztották, a gyártók kiválasztása folyamatban van. Az első két Stryker típusú dandárt már átadták a szárazföldi haderőnek. Folyamatosan állítják rendszerbe az új fejlesztésű haditechnikai eszközöket. Például, az

⁹⁴ Richard B. Myers: Changing military culture key to transformation, US Forces Press kiadványa, 2004, 16. o;

amerikai hadsereg (US Army) 2008 decemberében több tucatnyi, új fejlesztésű MAV (Micro Air Vehicle) apró légi járművet küldött Irakba, hogy harci körülmények között tudják tesztelni őket. A mikro-szerkezet paraméterei igen figyelemre méltóak, hiszen súlya körülbelül 5 kilogramm, átmérője 0,3 méter, és 27 km/órás erősségű szélben is magasba tud emelkedni. Normális körülmények között a MAV 3-150 méter közötti magasságon képes repülni, de a 3000 méteres magasság sem jelent számára különösebb akadályt.⁹⁵

Az új sci-fi filmekbe illő találmány előtt – a szakemberek szerint – igen fényes jövő áll. A MAV egyik legnagyobb előnye, hogy képes a levegőben lebegni, és bármilyen területre leszállni. Egyhuzamban 40 percet tölthet a levegőben, maximális sebessége pedig 80 km/óra, ezáltal pedig hasznos segítséget nyújthat a különböző bevetéseken, különös tekintettel a városi hadviselésre. A MAV csendességét bizonyítja, hogy csak körülbelül 100 méteres távolságból észlelhető elsőként a közeledése. A rajta lévő kamerák segítségével az irányító képes, nappali fényviszonyok között, a 250 méteres távolságban lévő emberek beazonosítására. Kezelése is egyszerű, hiszen mindössze pár órát vesz igénybe az alapvető szabályok elsajátítása. A NATO elvű törzskialakítást messzemenően követik, a haderőnemek szerepét nem korlátozzák. A brit haderőnél a közepesen nehéz felszereléssel ellátott és hálózatos haderőre áttérés fejlesztési terveinek elkészítése folyamatban van. Nagymértékben növelték a könnyű gyalogos erők arányát, ezzel biztosítva a légiszállíthatóságukat. Jelentősen növelték stratégiai légi szállítási képességüket C-17-es repülőgépek beszerzésével.

A telepítési kapacitásuk tekintetében továbbra is az USA mögötti második hely megtartására törekszenek. A PJHQ a gyorsreagálású erők vezetését csak a telepítés után veszi át, addig haderőnemi alárendeltségben vannak. Maga a parancsnokság elemei több feladat megoldására alkalmaznak, így esetenként kettős vagy akár hármas feladattal is rendelkeznek. A haderőnemi vezetés elve maximálisan érvényesül, a törzsek kialakításában a NATO elveket követik. Az átalakítások, reformok néhány eltérő nemzeti sajátosság mellett, egyirányúak, sok azonosságot mutatnak, és nem csak az általam vizsgált országok haderejénél, hanem gyakorlatilag a NATO valamennyi tagállamában.⁹⁶ Ezek: az expedíciós jelleg erősítése, a közepes páncélozott harceszközök kifejlesztése, a hálózat-alapú képességek, nyújtotta technikai lehetőségek maximális kihasználására való törekvés, a tudomány és a technológia élenjáró vívmányinak segítségével a terrorizmus jelentette fenyegetésekre való válaszkeresések.

A francia haderő vezetése a NATO elvek mentén valósul meg, a legteljesebb interoperabilitásra törekszenek. A haderőben és annak vezetésében nagymértékű változások tapasztalhatók, a hagyományos nukleáris elrettentés mellett, a nagytávolságra való telepíthetőséget és mobilitást tartják kulcsfontosságú tényezőnek. Ennek érdekében jelentős eszközfejlesztéseket is megvalósítanak, mint például az 50 db Airbus 400 M beszerzése. Ide tartozik az új típusú gyalogsági harcjármű program is, amelynek során 700 db VBCI-t, közepesen nehéz páncélozott harcjárművet, terveznek beszerezni.

A francia haderőnél elkészült az átalakítás stratégiai elgondolása. A technika fejlesztésénél itt is előtérbe került a közepes jelleg fejlesztése, valamint a nagy távolságra történő átszállítás megoldása. Az EU önálló katonai eleminek kiépítésének szorgalmazása mellett, felkészültek a NATO katonai struktúrájába való visszaintegrálódásra. Nagy fontosságot tulajdonítanak a haderőnemi vezetésnek, a haderőnemi parancsnokságok összevonását, megszüntetését nem tervezik. A NATO elveken kialakított funkcionális vezetést megvalósították a gyakorlatban, a régi francia különködés mára a múlté. Vezetési és szabványosítási szempontból egyaránt felkészültek a NATO integrált vezetési struktúrájába való visszatérésre.

⁹⁵ David Trucker: Confronting the unconventional innovation and transformation in military affairs, Advanced Brain Monitoring Incorporation kiadványa, Washington, 2008., 24–25 oldal;

⁹⁶ Dr. Hajma Lajos: A világ fegyveres erői; Egyetemi Kiadó, Budapest, 2004, 145-254 oldal.

A svéd fegyveres erők 2001-óta zajló átalakításának célja a szovjet invázió elhárítására képes haderőből egy gyorsreagálású képességekkel rendelkező, a nemzetközi porondon is helytállni tudó, modern haderő kialakítása. A miniszteriális vezetési szint valóban csak az ún. „policy”szintű kérdésekkel foglalkozik. A Védelmi Minisztérium létszáma csupán 150 fő, amely hatékony védelmi politikai szintű döntéshozatalt tesz lehetővé, de nem kíván a katonai szakmai kérdésekkel foglalkozni. Így a kialakítása példaértékű lehet a hatékony kormányzati működést kereső magyar kormányzat számára is. A svéd haderő soron kívül megkezdte a hálózat-alapú képességeken nyugvó harcvezetésre áttérés gyakorlati végrehajtását.⁹⁷ A haderő átalakítás során, a NATO egységes előírásokat messzemenően adaptálták és érvényesítették. Jelentkezik ez a vezetési struktúrákban is. Az Összhaderőnemi Parancsnokság szervezeti elemeit a J1-J10-es struktúrában valósították meg. A parancsnokoknak mindenhol csupán egy, a teljes hatáskörrel rendelkező helyettese van, és ez teljes összhangban van a NATO AJP 3.2.2 doktrínában megfogalmazottakkal. Az Összhaderőnemi Parancsnokság nem irányít közvetlenül katonai műveleti egységeket, hanem a haderőnemi komponens parancsnokságokon keresztül irányít.

Tehát a haderőnemi vezetés elve nem sérül. Az Összhaderőnemi Parancsnokság felett egy vezérkar szintű parancsnokság funkcionál. Külön érdekesség, hogy a hatékony logisztikai kiszolgálás, a hatékony működés és gyors döntéshozatal érdekében a vezérkari, összhaderőnemi és haderőnemi komponens szintű vezetési elemeket egy helyen helyezték el.

A svéd fegyveres erők haderőreformot hajtanak végre, amelynek célja, területvédelemre (honvédelem) való csökkentett nagyságú képesség megtartása mellett, a gyorsreagálási képesség, az expedíciós jelleg kialakítása. A vezetés területén határozottan követik a NATO doktrínákat és elveket. A védelmi minisztérium a védelmi politikával foglalkozik, a katonai szakmai kérdések a vezérkar hatáskörébe tartoznak. A svéd fegyveres erők, az új eljárások és technológiák kutatásának és bevezetésének élenjáró táborába tartozik.

A kutatásaim eredményei bennem azt a véleményt alakították ki, hogy a világ vezető fegyveres erői valójában egy irányba fejlesztik haderejüket, azaz, a telepíthetőség és az expedíciós jelleg erősítésének irányába. Kézenfekvő, hogy a magyar fegyveres erőknek egyfajta „követő üzemmódra” kell állni, annak érdekében, hogy képesek legyenek ezen erőkkel műveletekben résztvenni, együttműködni. Ennek érdekében, a vezetés technológiai bázisának fejlesztése mellett, annak humán faktorára is nagy hangsúlyt kell fektetni. Értve ez alatt a NATO vezetési elvek oktatását, a vezetőképzésben való megvalósulását, a „mission command” vezetői stílus elsajátíttatását, a katonai szervezetek NATO elvek alapján történő átszervezését, az expedíciós jelleg erősítését, a mátrix elvű szervezetek elterjesztését.

⁹⁷ Moore W. H. Col. UK Army: U.S Army Transformation: The U.K. View, Military Review, US Army Command and General Staff College kiadványa, Washington, 2002. 241–243. o.

3. A Magyar Honvédség szárazföldi haderő csapatai vezetésének jelenlegi helyzete a NATO doktrínákban megfogalmazott elvek és más országok gyakorlatának tükrében

3.1. A katonai vezetés és irányítás általános funkciói

A XXI. század elejére megváltozott európai biztonságpolitikai helyzet előtérbe állította az alacsony intenzitású helyi konfliktusok kezelésének fontosságát. A katonai szakirodalom a „nem háborús műveletek” címszó alá rendel olyan katonai tevékenységeket, mint például a békefenntartás, béketámogatás vagy a humanitárius segítségnyújtás. Jelenleg a béketámogató műveletek a NATO katonai stratégiájának kiemelkedő fontosságú részévé váltak. Ezek a műveletek speciális szemléletet és képzést követelnek meg a parancsnokoktól és beosztottaktól, valamint a katonai szervezetek vezetésének átstrukturálását is megköveteli.

A nem háborús katonai műveletek

A mindennapok során a nem 5. cikkely szerinti válságreakáló műveleteket „nem háborús katonai műveleteknek” is, még rosszabb terminológiával „békeműveleteknek” is nevezik.⁹⁸ A parancsnoki munka, lényegét tekintve, annyiban azonosítható a menedzseri munkával, amennyiben a szervezet mérhető anyagi-technikai erőforrásaival és ezek elosztásával, a szervezeti működésének egészével foglalkozik. A háborús és nem háborús vezetés tekintetében elmondhatjuk, hogy a békében elsajátított ismeretek, készségek lesznek azok, amelyek meghatározzák az alegységek, egységek háborús lehetőségeit. Tudomásul kell venni, hogy ma elsősorban az anyagi korlátok határozzák meg a harckiképzés (a harc) lehetőségeit is. A személyi állomány humán potenciálja annyira lesz emelhető, érvényesíthető, amennyiben biztosított lesz számára a képességei fejlesztéséhez, harc (kiképzés) végrehajtásához szükséges anyagi-technikai oldal. A harcolók és az őket ellátók, kiszolgálók együttműködése lényegesen nem térhet el a háborús és a nem háborús viszonyok között.⁹⁹ A nem háborús katonai műveletek viszonylag új területként jelentkeznek a katonai alakulatok előtt, amelyre napjainkban egyre gyakrabban kerül sor. Jelen korunkban a nem háborús katonai műveletek több fajtájának végzésében is részt vesznek katonai erők azért, hogy ezzel is előremozdítsák a nemzetek közötti-, nemzetben belüli konfliktusok megoldását, katasztrófák, okozta szenvedések csökkentését, anyagi javakban keletkezett károk növekedésének megakadályozását.

A nem háborús katonai műveletek sokrétűsége új szemléletet, értékelési eljárásokat, struktúra-felépítést, eltérő felkészítést igényel, és vezetési fogásokat igényel, amely során meg kell tanulni, és jártasságot kell szerezni más, polgári, félkatonai, és nem kormányzati szervezetekkel való együttműködés területén. A háborús és nem háborús vezetés jól érzékelhető dimenziói elsőként a tevékenységek dinamikájában jelennek meg. A nem háborús vezetés ezen része inkább módszertani elemeket tartalmaz, míg a háborús vezetésben ezek eltűnnek és a teljesítmény kerül az előtérbe és az igénybevétel az emberi teljesítőképesség határán zajlik. A vezetésen belül megnő a személyes példamutatás a konfliktuskezelés és a háborús stressz kezelésének a szerepe. Békében rendszeres, módszeres felkészítés zajlik, háborúban pedig a harci tapasztalatok elemzése lesz a meghatározó módszertani elem.

⁹⁸ A NATO terminológiájában ez a kettő megnevezés nem létezik. A fenti megnevezések az amerikai kifejezések közvetlen átvételével, helytelenül kerültek a katonai nyelvbe.

⁹⁹ Dr. Pintér István: Katonai vezetés és szervezés elmélete. ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest, 2000, 62–71.o.

A háborús és nem háborús vezetés különbségének problémája fel sem merül a fejlett országokban, ott ugyanis a vezetést a humán szervezeti paradigma keretei között értelmezik. A vezetők-beosztottak együttműködésének, a közöttük meglévő kapcsolatoknak, bizalomnak a szakértelmen és hozzáértésen alapuló vezetői kiválasztásnak, a személyiség gyarapodását figyelemmel kísérő karriernak van egy, a hadsereg egészét átható következménye. Mindenki a helyén van (korban, testi, fizikai képességekben, készségekben, felkészültségben, tehetségben, együttműködési képességekben...) és aki nem képes megfelelni a rendszeres számonkérésnek, a gyakorlat által állított feladatoknak, annak el kell távoznia a beosztásából, mert egy alkalmatlan vezető, nemcsak önmagára, hanem környezetére is veszélyt jelent.

A kiképzés során, amelynek szituációs tényezőit minél inkább a várható tevékenység követelményeinek megfelelően állítják össze, hogy a katona már békében szokjon hozzá a hang, a fényeffektusokhoz, a fizikai terheléshez, tanulja meg, fejlessze tovább azokat az egyezményes jeleket, amelyek az összehangolt csoport tevékenységhez, a tüzeléshez, manőverekhez, előremozgáshoz a terep adottságainak a kihasználásához szükséges. Ez a felkészülés szinte átmenet nélkül folyhat bele az éles körülmények között folyó tevékenységbe. A még ma is uralkodó humánszolgálati értékelés alapján nincs különbség háborús és nem háborús vezetés között. Az emberi magatartást szabályzó befolyásolást kettő, vagy több ember egymásra hatását, interakciót jelenti. Természetesen nem mindegy, hogy ez háborúban, vagy békében zajlik, mert békében van lehetőség a javítására, a problémák megbeszélésére, míg háborúban az ilyen fajta tapasztalatért életekkel, vérrel kell fizetni.

A parancsnok feladatai

A parancsnok a hadművelettel (harccal) kapcsolatos tevékenységek végrehajtása időszakában a törzs által készített adatok, az alárendelttől és szomszédoktól beérkező információk értékelésével folyamatosan elemzi a helyzetet és a bekövetkezett változásokat összehasonlíttja a tevékenységre hozott elhatározásával. A kialakult helyzet és a körülmények függvényében dönt arról, hogy milyen intézkedéseket, rendszabályokat kell foganatosítani az elhatározás teljesítése érdekében. Intézkedéseket, parancsokat ad ki az alárendelt csapatoknak, annak érdekében, hogy azok a feladataikat a meghatározott célok, illetve a parancsnok döntésének megfelelően hajtsák végre. Ennek érdekében a parancsnoknak folyamatosan meg kell oldania az alábbi feladatokat:

- csapásokat hajt végre,
- szükség szerint új erőket vet be,
- szükség szerint kiegészítő feladatot szab,
- ideiglenes csoportosításokat hoz létre,
- az alárendelt parancsnokok elhatározásait jóváhagyja,
- szervezi és fenntartja az együttműködést,
- személyesen ellenőrizz.¹⁰⁰

3.1.1. A törzs feladatai a tevékenységek végrehajtásának időszakában

A műveletek, harctevékenységek vagy az ezekkel kapcsolatos tevékenységek folyamán a törzs által megoldandó feladatok tartalma minden konkrét helyzetben más és más. Ez elsősorban függ a (harc)feladat jellegétől, az ellenség csoportosításától, tevékenységétől, illetve várható szándékától, a rendelkezésre álló időtől, a saját csapatok helyzetétől és állapotától, a törzstisztek képzettségétől, a törzs összekovácsoltságától valamint a körülményektől. Azonban vannak olyan általános és rendszeresen megoldandó alapvető

¹⁰⁰ Dr. Hajdú István: A törzsszolgálat alapjai. Budapest, ZMNE Egyetemi jegyzet, Nyt. szám: J 1330. 47–48. o.

feladatok, amelyeket a helyzettől és a körülményektől függetlenül a törzsnek folyamatosan végezni kell. A törzs alapvető feladatai a tevékenységek előkészítésének és vezetésének időszakában:

- az információk gyűjtése, feldolgozása,
- a törzsön belüli tájékoztatás végrehajtása,
- a parancsnok számára szükséges adatok biztosítása,
- a kialakult helyzet folyamatos nyilvántartása,
- a számvetések elkészítése,
- a cselekvési változatok kidolgozása,
- a javaslatok megtétele,
- a parancsnok döntéseinek rögzítése,
- a hadműveleti napló, az intézkedések, jelentések naplójának vezetése,
- parancsok, intézkedések alárendeltekhez való eljuttatása,
- a vezetés és az együttműködés folyamatosságának biztosítása,
- a szomszédok, együttműködők, tájékoztatásának végrehajtása,
- a biztosítás feladatai végrehajtásának szervezése, ellenőrzése,
- az alárendeltek segítése, ellenőrzése.¹⁰¹

3.1.2. A törzs által a helyzet függvényében megoldandó feladatok

A hadművelet, harc vagy az ezekkel kapcsolatos tevékenységek végrehajtásának időszakában az alapvető és rendszeresen jelentkező feladatokon túl több váratlanul jelentkező feladatot vagy feladatok sorozatát kell a parancsnoknak és a törzsnek megoldani. Ez a tevékenység sorozat eredményezheti az elhatározás pontosítását vagy új elhatározás meghozatalát. Az elhatározás pontosítására a helyzet elemeiben bekövetkezett lényeges, rendszerint előre nem látott fejlemény(ek) alapján kerülhet sor. Ezekben az esetekben a bekövetkezett változások alapvetően nem teszik szükségessé új elhatározás megalkotását, de fontos részeinek, vagy a feladatok egy részének pontosítása szükségessé válhat.

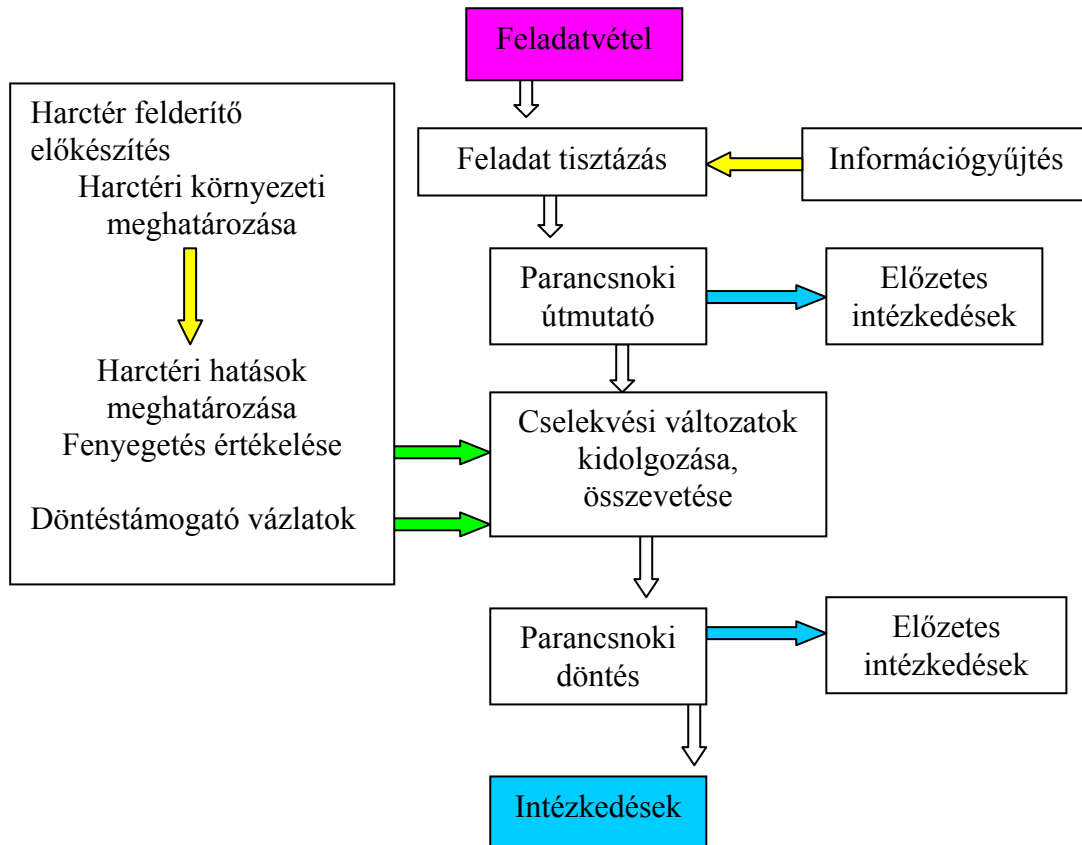
Ez a tevékenység folyhat a parancsnok aktív közreműködésével, vagy a parancsnok távollétében. A döntést azonban mindenkor a parancsnok hozza meg. Ha a helyzet elemeiben bekövetkezett gyökeres változás, vagy az előljárótól kapott új feladat szükségessé teheti, hogy a parancsnoknak új elhatározást kell hoznia. Ebben a helyzetben a parancsnoknak és törzsének több feladatot kell párhuzamosan megoldania. Ehhez a törzs funkcionális felosztásán kívül további csoportosítások kijelölése is szükségessé válhat. Ezek a csoportok a jelenleg folyó tevékenység koordinálására, a soron következő tevékenység összehangolására és az új tevékenység tervezésére (új elhatározás kidolgozása) fordítják a fő figyelmet. Sajátosságként jelentkezik, hogy a parancsnok és törzsfőnök koordináló tevékenysége megnő. A tervezést végző részleg ebben a helyzetben is nagy figyelmet kell, hogy fordítson a végrehajthatósági (megvalósíthatósági) elemzésre.

Az idő, tér és eszközök elemzésén túl nagyon fontos szem előtt tartani, hogy csapataink megelőző tevékenysége mennyire befolyásolhatja a következő feladatra való rugalmas áttérést. A hadművelet (harc) vagy az ezekkel kapcsolatos tevékenységek közbeni elhatározás meghozatala egy olyan döntési folyamat, amelyik az adott körülmények között kellő időben, helyes és elfogadható megoldásra törekszik. Ez csak együttes munkával valósítható meg, felhasználva a parancsnok és a törzs tapasztalatait, szakértelmét. Figyelemmel kell kísérni a folyamatban lévő eseményeket, de előre kell látni a soron

¹⁰¹ Dr. Szabó György: Parancsnokságok és harcászati törzsek felépítése, és funkcionális tagozódásuk. 1999. Budapest, ZMNE Egyetemi jegyzet, Ny.tsz.: J-1341, 47–66.o

következő feladatot (harcfeladatot) és eközben fent kell tartani a csapatok aktivitását, meg kell őrizni a kezdeményezést.

A tervezési folyamatot a következő ábra szemlélteti:

3. számú ábra: a tervezési folyamat¹⁰²

Összegzés

A közelmúlt katonai cselekményei végérvényesen bebizonyították, *a korszerű harc: csoportmunka*, ahol az egymással szoros kapcsolatban levő, összekovácsolódott katonák (vezetők és beosztottak) között kialakul egy bizalmi háló. Ez a békeidőszakban kialakuló bizalmi háló, és az erre épülő interakció, egymás ismerete, a kiképzés során alakul ki. A parancsnokok és törzsek feladataikat a konkrét helyzethez igazodva végzik.

A parancsnok senki más által gyakorolt funkciója a döntések meghozatala. A törzs az elemzések, és következtetések elkészítésével, megoldási változatok kidolgozásával, azok tesztelésével segíti a parancsnokot döntései meghozatalában.

¹⁰² Dr. Szabó György: Parancsnokságok és harcászati törzsek felépítése, és funkcionális tagozódásuk. 1999. Budapest, ZMNE Egyetemi jegyzet Nyf.sz.: J-1341, 67–69.o

3.2. Az országon belül jelentkező tényezők, a Magyar Honvédség egészét érintő stratégiai döntések, valamint a 2006-07-ben hozott, a védelmi szektort érintő átalakítások

Mielőtt a HM és az MH, azaz a védelmi szektor teljes spektrumának helyzetét elemeznénk, próbáljuk meghatározni, hogy mi is az a stratégiai döntés. A stratégiai döntések az egyén, a szervezet, az intézmény vagy egy vállalat életében a legfontosabb döntések.¹⁰³ Rendszerint visszafordíthatatlan vagy nagyon nehezen és költségesen módosítható folyamatokat indítanak el. Így pl. a NATO-hoz vagy EU-hoz való csatlakozás az ország, egy parlamenti választás az ország lakói számára stratégiai fontosságú döntéseknek minősíthető. Már maguknak, a döntéseknek az előkészítése (a stratégia megtervezése) is időigényes (hónapokban, években számolhatunk) és költséges. Még inkább ez a helyzet megvalósításukkal: a döntés végrehajtása rendszerint hosszabb időt igényel, sokba kerül. Mindezekon felül a megvalósított döntés következményeivel hosszú időn át, évekig, évtizedekig vagy még tovább együtt kell élni, a döntés évtizedek múlva értékelhető.

Itt kell rámutatnom arra a paradoxonra, hogy sajnos ezeknek a legnagyobb fontosságú döntéseknek a módszertani megalapozása a leggyengébb. Az egyszerűbb, kisebb jelentőségű döntéseinket számításokkal, elemzésekkel jobban alá tudjuk támasztani. Minél fontosabb az egyén, a szervezet számára a döntés, annál bizonytalanabbak vagyunk, annál inkább becslésekre, intuíciónkra vagyunk utalva. Vajon miért?

A válasz a stratégiai döntések természetében keresendő, azokban a körülményekben, amelyek miatt a probléma megfogalmazása és az arra adandó válasz rosszul strukturálttá válik, és amelyek lehetetlenné teszik az egyébként ma már szép számban rendelkezésre álló döntést segítő módszerek, eljárások alkalmazását.

Melyek ezek az ellehetetlenítő tényezők? Vegyük sorra a nehezítő körülményeket!

Nos, a körülmények közül elsőként az információ hiányt kell említenünk. Minél előrébb tekintünk a jövőbe, annál kevesebb információ áll rendelkezésünkre. Sokszor azt is nehéz megjósolni, mi lesz holnap, nemhogy néhány év múlva. Az adórendszer törvényi előírásai sokszor még a tárgyév végéig sem stabilak, több évre előretekintve a döntéshozó végképp csak sötétben tapogatózik. Az infláció mértéke még egy éven belül is nehezen becsülhető, nemhogy évekre, évtizedekre előretekintve. Ugyanez a helyzet a társadalmi-politikai élet, a műszaki haladás kiszámíthatatlan technikai robbanásaival is. A stratégiai döntés hosszú távú jellegéből következik, hogy az időtényezőnek itt kritikus szerepe van, hiszen több évre, több évtizedre kell előretekinteni és számos jövőbeli információt, kellene a korrekt, megalapozott döntéshez felhasználni. Tipikusnak tekinthető tehát, hogy a stratégiai döntés megalapozásához a teljes körű informálódásról általában le kell mondanunk.

A következő elemként a megbízhatatlan információt kell említeni. Felületesen tájékozódunk, memóriánk nem képes pontosan rögzíteni a begyűjtött információt, sok az eleve hamis hír, a torzított közlés („nem osztogatnak, hanem fosztogatnak..”). Az újságok, a vállalati nyilvántartások és belső adatbázisok is tele vannak hibás adatokkal, de a KSH kiadványai sem mentesek hibáktól, hiányosságoktól. Még az a kevés információ, ami a stratégiai döntéshez rendelkezésre áll vagy összeszedhető, még az sem elég megbízható.

A harmadik probléma kör a több cél jelenléte.

Viszonylag bőven el vagyunk látva olyan döntési modellekkel, amelyek egy adott cél szempontjából segítenek kiválasztani a legjobb alternatívák. Ha most eltekintünk attól, hogy ezen modellek zöme csak rövid távú problémakezelésre alkalmas (tehát inkább taktikai vagy programozás-szintű szituációk kezelésére), akkor további nehézséget jelent, hogy a döntési modellek többsége egyidejűleg csak egy cél szerint képes optimális megoldást találni.

¹⁰³ Dr. Kobilka János: A stratégiai döntés, Szakmai Szemle, Budapest, a MK KBH kiadványa, 2006, 23–42. o.

Azonban a fenti hiányosságok miatt (információ hiány, megbízhatatlan adatok) még egy célmegejtése esetén is nehéz a választás, mivel a modelleket nem vagyunk képesek feltölteni teljes körűen pontos adatokkal. A stratégiai döntésekre azonban az a jellemző, hogy ritkán elegendő egy cél szerint elvégezni az alternatívák értékelését: az optimális választásnak rendszerint több célnak kell egyidejűleg megfelelni.

Az EU csatlakozás is több célú döntés: legyen összhangban az ország, a gazdaság, a védelmi szektor, az intézmények, a vállalkozók, az állampolgárok stb. érdekeivel is. Egyidejűleg több cél van jelen, amelyeket nem szabad figyelmen kívül hagyni a későbbi konfliktus veszélye nélkül.

A „Stratégiai Döntés”-t tehát több cél egyidejű figyelembevételével kell meghozni, valamiféle egyensúlyt, kompromisszumot teremtve közöttük.

Utoljára, de nem utolsósorban említeném a több forgatókönyv problematikáját. A stratégiai kérdés hosszú távú jellege miatt a ma meglévő döntési környezet változásával kell számolnunk. A környezet fogalmát itt most szélesebben, általános értelemben használjuk. Minden olyan tőlünk független tényezőt magába foglal, amely a döntésünk végeredményét jelentősen befolyásolja, de általunk nem vagy csak kismértékben alakítható. A döntéshozó annyit tehet, hogy igyekszik ezeket a meghatározó külső tényezőket felismerni, számba venni, jövőbeli lefolyásukat prognosztizálni, majd ezekhez a tőlünk független tényezőkhez alkalmazkodni, jövőbeli lépéseit ezekkel összhangban megtenni. A stratégiai döntésnek tehát a környezeti kritikus tényezőkhez való alkalmazkodás tehát lényeges eleme. A tőlünk független, általunk alapvetően nem befolyásolható, tényezők azonban valószínűségi változók: prognosztizált jövőbeli alakulásukra csak bizonyos valószínűséggel számíthatunk. Más valószínűséggel más folyásirányt is vehetnek az események. Az infláció tartósan fennmaradhat, stagnálhat, vagy csökkenhet: bizonyos valószínűséggel mindegyiknek kimenetnek van esélye: ha egy kimenet bekövetkezik, más–más környezeti láncreakciót indíthat el, részünkről pedig más–más stratégiai döntést és akciótervet igényel. Ezzel eljutottunk a forgatókönyvek alkalmazásához: a forgatókönyvek ezeket a lehetséges környezeti konstellációkat írják le.

A stratégiai döntéshozónak, amellett, hogy esetenként jelentős információ hiányban szenved, meglévő információi is megbízhatatlanok, több cél egyidejű figyelembevételével és a stratégiai döntésben résztvevők konfrontációs veszélyével is szembe kell néznie – még a független környezeti tényezők valamennyi releváns változatára, az azokhoz tartozó eltérő forgatókönyvekre is végig kellene futtatni a döntés előkészítési folyamatot. Ez pedig még több információt, időt és pénzt igényel.

Az elmúlt 16-17 évben – különösen pedig az ország NATO-tagsága óta – részben realizálódott haderőreformok következtében, a Magyar Honvédség képe megváltozott. Megszűnt tömeghadsereg jellege, azaz nagyságrendileg kisebb lett, de képessé vált nemzetközi, elsősorban békefenntartói feladatokat ellátására.¹⁰⁴ Beindultak a haditechnikai fejlesztések, bár vontatottan haladtak, és dőcögve haladnak mostanság is. A reformok menedzselése azonban komoly fenntartásokra ad okot, ami elsősorban a pénzügyi háttér hiányosságára vezethető vissza. A rendszerváltás óta több haderő-reformnak, átalakításnak lehettünk tanúi, azonban egyik sem érte el alapvető célját, jobbára a létszám leépítés területén jeleskedtek, amelyek maguk után vonták a szervezeti átalakításokat is. Jelen munkának nem célja a rendszerváltás óta bekövetkezett átalakítások elemzése. Munkámban csak a 2002 óta végrehajtott bemutatására, elemzésére vállalkozom. Az elmúlt kormányok ugyan hangzatos ígéretet tettek a haderőreform beindítására, majd folytatására, és hiába születtek különböző koncepciók, a védelmi költségvetés fokozatos megkurtítása következtében ezek vagy elhaltak,

¹⁰⁴ Dr. Szenes Zoltán: A NATO transzformáció hatása Magyarországra, a Magyar Honvédségre, Budapest, Új Honvédségi Szemle, 2007 májusi száma, HM kiadványa, 6–7.o.

vagy csupán a fokozatos létszámleépítésben, illetve laktanya- és repülőtér bezárásokban öltöttek testet.

A haderőreform elképzelt modellje jól illeszkedett abba a kormányzati filozófiába, hogy egy költség-hatékony, takarékosabb haderő jöjjön létre. Alapvetően a társadalmi elfogadottság igénye motiválta, hogy 2004 elejétől végrehajtották a sorozáson alapuló hadseregmodell eltörlését és a professzionális honvédség felállítását. A 2002 és a 2006 közötti „reformok” legjelentősebb, szinte egyedüli eredményének így a professzionális hadseregmodellre történő átállás alapjainak letétele bizonyult. Kisebb viták után a parlamenti ellenzék legnagyobb pártja is támogatta a professzionális hadseregmodell bevezetését és az ezzel összefüggő alkotmánymódosítás végrehajtását. Mindemellett fel kell hívnunk a figyelmet arra a körülményre is, hogy a hadsereg fordítható költségvetési keret további apadását az új honvédelmi vezetés sem tudta megállítani.

Az ország biztonsági környezete 2006–2007-ben nem változott alapvetően. Hazánkat jelenleg egyáltalán nem fenyegeti hagyományos jellegű katonai agresszió, sőt ez hosszú távon sem prognosztizálható, miként kicsi a valószínűsége annak is, hogy az EU vagy a NATO valamely tagállamát ilyen jellegű atrocitás érné. A szövetségi rendszerekhez tartozás kapcsán azonban célszerű leszögezni, hogy a tagságból eredően Magyarországnak egyidejűleg kell kedvező és kedvezőtlen hatásokra felkészülnie.¹⁰⁵ Hazánk hagyományos értelemben vett katonai veszélyeztetettsége jelentősen visszaesett a NATO-, illetve EU-tagságból eredő biztonsági garanciáknak köszönhetően, ugyanakkor a tagságból származóan új típusú biztonsági kihívások érik az országot (például terrorizmus, erőteljes migráció). A vizsgált periódusban mindenesetre hazánknak komoly biztonsági kihívással nem kellett szembenéznie. Mindebből következik, hogy a magyar haderő önálló műveleti alkalmazásának a közeljövőben is igen kicsi az esélye.

A Magyarország geostratégiai helyzetére leginkább befolyással bíró térségek 2006–2007 folyamán stabilak maradtak. Kedvező helyzetet teremtett, hogy Románia 2007. január 1-jén bekövetkezett európai uniós csatlakozásával tovább szűkült azoknak a szomszédos országoknak a száma, amelyek nem tagjai sem az EU-nak, sem a NATO-nak.

Nem elhanyagolható tény ugyanakkor, hogy a bővítési körből kimaradt szomszédos országok (például Horvátország, Szerbia) ugyancsak hitet tettek az euro-atlanti integráció mellett. Ezek az államok az elmúlt évek alatt jelentős erőfeszítéseket tettek a demokratikus átalakulás érdekében, komoly mértékben növelve a régió, így Magyarország biztonságát is. A térség biztonságát tovább növelte, hogy a NATO a rigai csúcson bejelentette, a 2008-as csúcstalálkozón meghívót nyújtott át Albániának, Horvátországnak, míg Macedónia tekintetében, a görög vétót követően ezt nem sikerült megtenni, ugyanakkor Bosznia-Hercegovinát, Montenegrót és Szerbiát bevonták a Partnerség a Békéért programba.

A NATO emellett intenzív párbeszédet folytatott Grúziával és Ukrajnával, bátorítva őket a megkezdett reformok folytatására, illetve kiemelve, hogy továbbra is komolyan számít rájuk a békefenntartás terén. A Magyarország számára fontos nyugat-balkáni térség továbbra is kockázatokat rejt. A térségben – elsősorban a NATO-nak és az EU-nak köszönhetően – alapvetően pozitív változások történtek (például Bosznia-Hercegovinában, Macedóniában), ám továbbra is rendezetlenek egyes területi, etnikai vagy vallási problémák, ezért a nemzetközi (köztük magyar) békefenntartó és békeépítő erők hosszú távú jelenlétére kell felkészülni, elsősorban Koszovóban, ahol a nemzetközi közösség nem volt képes az ország státuszát megfelelő kompromisszumok mentén megoldani, és így a függetlenség kikiáltásra került sor.

¹⁰⁵ Urbán Attila: A Magyar Köztársaság NATO-tagságából fakadó nemzetbiztonsági kihívások, Hadtudomány, 2006, 4. szám, Budapest, MHT kiadvány, 2006. december, elektronikus változat, letöltve a <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/4/tartalom.html> 2008. január 21-én

Sajnos továbbra sem kizárt egy esetleges menekülthullám kialakulása, illetve az ezzel összefüggő terrorveszély biztonsági kockázat növekedése. Növeli Magyarország potenciális fenyegetettségét, hogy az EU határállamként jelentős mértékben ki van téve a válságövezetekből induló migrációs nyomásnak. Terrorista, illetve egyéb bűncselekmények (például szervezett bűnözés) elkövetésének esélyét növeli, hogy a jelenlegi szabályozás szerint az országban tartózkodó migránsok megszorítások nélkül elhagyhatják kijelölt lakóhelyüket, komolyabb hatósági ellenőrzés nélkül utazhatnak az ország területén.

A térség egyik jelentős szereplője a Putyin vezette Oroszország lett. Az új orosz „birodalom” számára persze értelmetlen lenne az európai térség irányába katonai értelemben expanzív, fenyegető lépéseket tenni, ugyanakkor az a mód, ahogyan Moszkva gazdasági (energiagazdasági) értelemben egyes EU-tagországok orosz energiatartózkodását kezeli, jól mutatja, hogy komoly szándékokat táplál a régióval kapcsolatban.

Hazánkat 2006–2007 folyamán nem érte közvetlen fenyegetés, igaz, ilyen események realizálódása nem kizárható, különösen az afganisztáni, iraki, közel-keleti vagy balkáni magyar katonai szerepvállalás következtében. Az ország, a Honvédelmi Minisztérium, illetve a magyar haderő – megítélésem szerint – továbbra sem célpontja a nemzetközi terrorizmusnak, ám a külföldön – különösen az iszlám szélsőségeseknek menedéket nyújtó válságrégiókban – állomásozó magyar katonai alakulatok növekedett veszélyeztetettség mellett látják el feladatukat. A legfontosabb, hogy a Magyar Honvédség önálló művelési alkalmazására területvédelmi szempontból nem került sor, és ezzel hosszabb távon sem kell számolni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy Magyarországnak nem kellene modern, a védelmi szövetségi igényekhez alkalmazkodó, nemzetközi szerepvállalásokra alkalmas, ugyanakkor önálló védelmi képességekkel is rendelkező, nemzeti hadseregmodellt kialakítania. A legutóbbi kormány programja¹⁰⁶, meglehetősen szűkszavúan ismerteti védelempolitikai álláspontját.

A „Hazánk külső biztonsága” címet viselő alfejezet mindössze másfél oldalban összegzi a fontosabb prioritásokat. Ezen túl is egyrészt meglehetősen sok benne az általános gondolat (például „Külső biztonságunk kettős pilléren nyugszik, az európai és transzatlanti elkötelezettségen.”), másrészt feltűnő tömörséggel szerepelnek azok a konkrét feladatok, amelyeket a honvédelmi kormányzatnak 2006–2010 között teljesítenie kell. A program legfontosabb vonása, hogy kerüli „honvédelmi reform” vagy a „haderőreform” kifejezéseket. Világossá vált, hogy a következő években a megszorítások következtében, és a jelenleg kibontakozó nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság miatt, reform értékű lépésekről a honvédelem területén kevés szó esett, amit mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a kormány 2007-es munkatervében a honvédelem és katonapolitika területén nincs szakmai célkitűzés.¹⁰⁷

A kormányzati dokumentum pozitívuma, hogy a korábbi kormány programjától eltérően, már nem kizárólagos veszélyforrásként kezeli a nemzetközi terrorizmust. A program nevesíti, többek között, a szélsőséges nacionalizmusból, a tömegpusztító fegyverek terjedéséből, illetve a világszerte növekvő egyenlőtlenségekből táplálkozó fenyegetettséget is.

A program legfontosabb prioritása a 2002 óta tartó haderő-átalakítás befejezése. Erre a dokumentum szerint három okból van szükség. Egyrészt, hogy az ország szuverenitása a jobb képességek, valamint a jobb felszereltség megszerzése révén biztosított legyen; másrészt, hogy a honvédség eleget tegyen a nemzetközi szervezetekkel való hatékony együttműködés követelményének; harmadrészt, a magyar haderő érdemben tudjon hozzájárulni a szövetség által elhatározott missziók teljesítéséhez.

¹⁰⁶ MK Kormányának programja a sikeres, modern és igazságos Magyarországért 2006-2010: Új Magyarország. Szabadság és szolidaritás. OGY Hivatala irományszám.:H/64, Budapest 2006, letöltve a <http://www.miniszt-erelnok.hu/domain2/files/modules/module25/fileok/Kormanyprogram.pdf> domainről 2008. január 22-én

¹⁰⁷ A Magyar Köztársaság kormányának munkaterve 2007: Átfogó reformlépések és szakpolitikai kérdések letöltve a http://misc.meh.hu/letoltheto/munkaterv_2007.pdf domainről 2008. január 22-én

A prioritás, illetve a prioritási sorrend meghatározása szakszerű, racionális alapokon nyugszik, egyszerre fejezi ki a Magyar Honvédség nemzeti és nemzetközi jellegét. Nagyon helyesen állapítja meg a kormányprogram idevágó része, hogy „Magyarország nem lehet pusztán a kollektív biztonság fogyasztója”, ezért mintegy 1000 fővel aktív szerepet kíván betölteni a NATO, EU, ENSZ békefenntartó műveleteiben. Az új kormány tehát változatlanul fontosnak tartja a béketeremtési folyamatban az aktív magyar közreműködést.

Az expedíciós feladatok ellátásán túl a kormányzat a nemzetközi szinten azt vállalta, hogy a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem hatékonyságának növelése érdekében erősíti a szövetséges országok közötti információcserét, valamint új képességek kialakításával (például a Gripen vadászpilóták rendszerbe állítása, 3D-s radarok üzembe helyezése) aktívan hozzájárul a NATO átfogó reformjához. A dokumentum nem vállalja túl magát a nemzeti kötelezettségek teljesítése terén sem (például az új Központi Honvédkórház átadása, az önkéntes és hivatásos haderő professzionalizmusának növelése, felszereltségük javítása, valamint a katasztrófa-elhárító képességek fejlesztése). Az világosan kiderül, hogy a fiskális szemlélet egyértelműen rányomja bélyegét a tervezetre, hiszen „vezetői létszámában, háttérintézményeiben jelentősebb karcsúbb” szervezeti struktúra megalapozásáról beszél.

Új elem az „expedíciós feladatokat” ellátni képes haderőmodell kialakításáról szóló ígéret, amely egyértelművé teszi, hogy amikor a Magyar Honvédség alakulatai több földrészen veszik ki részüket a békefenntartási feladatokból, akkor az nem csupán szövetségesi kötelezettségből táplálkozik, hanem egyben a nemzeti érdekek markáns kifejezése is. A honi haderő expedíciós képességeinek hangsúlyozása ugyanakkor lezárni látszik egy vitát is: a kormány a honi területvédelem kontra missziós képességek fejlesztése, pontosabban expedíciós haderő megteremtése terén az utóbbira szavazott.

Ezt a kérdést azonban ötpárti politikai támogatottságot biztosító országgyűlési dokumentum nélkül nem lehet reálisan kezelni. Aggodalomra ad okot ugyanakkor az is, hogy a felvázolt, lényegében minimalista feladat-meghatározás finanszírozási garanciája nem szerepel a kormányzati dokumentumban, miképpen az sem, hogy hogyan kívánja a kormányzat a ciklus alatt orvosolni a professzionális hadsereg szempontjából kiemelkedően fontos tartalékos haderő hiányából eredő problémákat. Alapvető hiba az is, hogy a program meghatározó humánpolitikai jellegű feladatokról sem tesz említést, mintha a hivatásos és az önkéntes állomány nem játszana meghatározó szerepet az ország védelmében.

A humán szféra alulfinanszírozottságának első jelei már megjelentek, hiszen az MH ÖHP jelentős, szerződéses állományánál jelentkező hiánnyal küszködik, azaz a jelenlegi fizetés nem elég vonzó, nem teszi lehetővé a beosztások feltöltését. Nyilvánvaló, hogy a gazdasági recesszió miatti nagyobb munkanélküli tömegeből származó, esetleges beáramlás sem fogja az alap problémát megoldani.

Véleményem szerint jelentős gond az is, hogy az elégtelen anyagi keretek következtében a halaszthatatlan technikai fejlesztések egész sora maradt el, ami a jövőbeli alkalmazáshoz szükséges képességek kifejlesztéséhez elengedhetetlenül fontos lenne. A NATO 2002-es prágai csúcsertekezletén a magyar kormány újra a védelmi kiadások növelését jelentette be. A kormányzati ígérek szerint a 2003–2006 közötti időszakra a védelmi költség GDP-hez viszonyított arányát 1,81 százalékról 2,01 százalékra kellett volna emelni, amelyből közvetlenül a Honvédelmi Minisztérium részaránya 1,81 százalék lett volna. Ez a konkrét és egyben számon kérhető vállalás azonban nem teljesült, a négyéves ciklus alatt a katonai kiadások radikálisan csökkentek: 2003-ban a GDP 1,69 százaléka, 2004-ben 1,53 százaléka, 2005-ben 1,28 százaléka, míg 2006-ban már csak 1,17 százaléka fedezte a magyar honvédelem kiadásait.¹⁰⁸ A 16., a 17., és a 18. számú mellékletekben látható, hogy a sikerként

¹⁰⁸ Európai Védelmi Ügynökség (EDA): Európai katonai költségvetések, védelmi kiadások 2006, letöltve a <http://www.eda.europa.eu/defencefacts/CountryID=HU&Year=2007> domainről 2008. március 20-án

elkönyvelt magyar mintegy ezerfős műveleti részvétel, valójában csupán arra szolgál, hogy a vállalt kötelezettségek alacsony szintű teljesítését elkendőzze. Mind az egy főre jutó kiadás, mind a GDP arányban számított, mind a bruttó kiadás tekintetében mélyen az európai átlag alatt teljesítünk.

Azt hiszem, nem kell hosszan magyarázni, hogy a katonai költségvetés évről évre megfigyelhető, radikális csökkenése miként tette bizonytalanra mind a haderőterveket, mind pedig a NATO-, illetve a hazai fejlesztési vállalásokat. A tisztánlátás érdekében talán nem közömbös ismertetni a magyar kormányok 2002 előtti vállalásait is. A kormány 1996-ban ígéretet tett a NATO-nak, hogy a magyar katonai kiadások GDP-hez viszonyított arányát az 1997. évi 1,44 százalékról 2001-re 1,81 százalékra emeli. Ez a vállalás 2000-re 1,51 százalékra mérséklődött, majd a 2001–2004 közötti időintervallum alatt 1,61-re változott. A vállalásokkal szemben a valós ráfordítások a következőképpen alakultak: 1999-ben 1,65 százalék, 2000-ben 1,72 százalék, 2001-ben 1,83 százalék, 2002-ben 1,67 százalék a GDP-hez viszonyított arányban.¹⁰⁹ A 2006-os választási kampányban, még az ígérek ellenére is világossá válhatott az éberebb megfigyelők számára, hogy a társadalom és a humánszféra (például oktatás, egészségügy, honvédelem) területén a következő évek komoly megszorításokat hoznak. A következő kormány legnagyobb feladata ennek megfelelően az lett, hogy amennyire csak lehet, elkerülje annak bélyegét, hogy a védelmi szövetségi rendszerben csak amolyan „biztonsági potyautasként” vesz részt. Ez az igyekezete azonban kissé megkésett. 2006 novemberében ugyanis a NATO főtitkára, Jaap de Hoop Scheffer még diplomatikusan, majd 2007 januárjában a brit Konzervatív Párt árnyékkormányának védelminiszter-jelöltje, Liam Fox immáron nyíltan és erőteljesen kritizálta a magyar kabinetet, amiért mindössze a GDP 1,1-1,2 százalékát fordítja katonai kiadásokra, holott a NATO a tagállamai számára 2005-ben meghatározott egy elvárt szintet, ami a GDP 2 százaléka körül mozog. Sőt, a brit ellenzéki politikus kijelentette: a pártja által szorgalmazott megállapodás alapján felfüggeszthető lesz azon NATO-országok tagsága, amelyek (védelmi) kiadásai elmaradnak a közösen elfogadott szinttől”.¹¹⁰

Még ha Fox álláspontját a tagság felfüggesztésével kapcsolatban maga a brit kormány, illetve a NATO-bürokrácia sem osztja maradéktalanul, az nem tagadható, hogy a szövetséghez tartozó 26 tagállam közül jelenleg Magyarország fordítja, a GDP-hez viszonyítva, a legkevesebbet a védelmi szférára. Különösen látványos Magyarország lemaradása a visegrádi országokhoz képest. Csehország, Lengyelország és Szlovákia a GDP 1,7–1,9 százalékát fordítja katonai védelemre. Nem menti fel a kormányzatot az a tény, hogy összesen csak hét tagállam felel meg a NATO 2 százalékos elvárásának, (USA, Bulgária, Franciaország, Görögország, Románia, Törökország, Egyesült Királyság).

E szerint, nem a nemzetközi standardoknak megfelelő, az összehasonlítást lehetővé tevő GDP-arányos ráfordítást kell vizsgálni, hanem egyrészt a hatékony felhasználást, másrészt a tényleges katonai teljesítményt. Márpedig, a honvédelmi tárca hivatalos álláspontja szerint, Magyarországnak nincs szégyenkezni valója, hiszen a minisztérium az általa is elismert, visszafogott katonai költségvetési kereten belül az egyik leghatékonyabb felhasználást produkálja a szövetségi rendszeren belül, másrészt a kimeneti teljesítmény (kb. 1000 fő állandó állomásoztatása különböző béketeremtő- és békefenntartó hadműveletekben) egyfajta elismerést vált ki a NATO hivatali szervezeteinek körében. Nem tagadható, hogy a hadsereg létszámához viszonyítva az ország viszonylag jelentős létszámú erővel vesz részt a

¹⁰⁹ Dr. Szenes Zoltán.: Magyar Honvédség a NATO-ban. Mit várhatunk Rigától?, Budapest, Hadtudomány, 2006/4. száma, MHT kiadványa Letöltve a <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/4/tartalom.html> domainről 2007. január 11-én;

¹¹⁰ A toryk kitennék a NATO-ból Magyarországot. Népszabadság, 2007. január 12.-i száma letöltve a <http://nol.hu/kereses/?q=toryk+kitenn%C3%A9k+a+NATO-b%C3%B3l+Magyarorsz%C3%A1got&w=cikk&a=&d1=2006-01-01&d2=2008-06-10> 2008. június 10-én;

külföldi katonai műveletekben, ugyanakkor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez a vállalása az egyedüli, amelynek maradéktalanul eleget tesz a közösen elfogadott szövetségi (NATO, EU) célkitűzésekből. Mind nominális értelemben, mind a GDP arányához viszonyítva tehát újabb elvonások érték az ágazatot az előző évhez képest, főleg annak ismeretében, hogy az új védelmi miniszter lobbitevékenységének köszönhetően a szektor 2006-ban végül is nem a költségvetési törvényben elfogadott nemzeti össztermék 1,17 százalékából gazdálkodott, hanem a GDP 1,27 százalékából. Ezek a tények a 2007-es költségvetés elfogadásakor már nem játszhattak meghatározó szerepet, hiszen a konvergencia program elfogadása után a védelmi ágazat finanszírozásakor a kormányfő és a pénzügyminiszter által képviselt fiskális szempontok lettek mérvadóak a szakmai elképzelések helyett.

A honvédelmi tárca mégis képes volt eredményeket felmutatni. Sikerült keresztülvinni a pénzügyi adminisztráción, hogy a NATO gyorsreagálású erőinek, valamint az EU harccsoportjába felajánlott magyar egységeknek a lehívásakor a hadműveleteket nem a honvédelmi költségvetés finanszírozza. Problémát jelent, hogy a HM 2007-ben már nem kezdett bele új beruházásokba, hanem a folyamatban lévő fejlesztések (Gripen-program, rádiótender, gépjárműpark felújítása) befejezésére fókuszál. A haditechnikai beszerzések így most már nem először maradnak a szükséges források nélkül, az átfogó rekonstrukció hiányában pedig a magyar honvédelem elveszítheti meghatározó helyét a szövetségi műveletekben. A honvédelmi miniszter azon nyilatkozata, miszerint „a költségvetés konszolidálása után pedig fokozatosan emelni fogjuk a védelmi kiadásokat a tízéves fejlesztési program alapján”, egyelőre nem tűnik biztatónak.

Ezek alapján a 2007-re elfogadott 278 milliárd forintról 2010-re 322 milliárdra nő a védelempolitikára felhasználható összeg nagysága.¹¹¹ A nominális növekmény természetesen észlelhető, amennyiben azonban figyelembe vesszük a pénzügyi tárca inflációs előrejelzését, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a honvédelemre költendő keret 2010-ig reálértékben, legjobb esetben is, csupán szinten marad. Az Állami Számvevőszék megállapítása szerint így 2010-ben sem haladja meg a GDP 1,1 százalékát a támogatási előirányzat. A kormány tehát nem tudott szakítani azzal az immár legalább öt éve tartó folyamattal, miszerint évről évre növekvő mértékben von el forrásokat a védelmi szférától. A pénzügyi válság, majd az azt követő globális gazdasági visszaesés tekintetében, a kormány, elődeihez hasonlóan, a közzsféra megszorításával, mivel az ott hajtható végre a legkönnyebben, próbál takarékoskodni. Ezen belül is leginkább a védelmi-katonai ágazatban, találta meg azt a területet, ahol a viszonylag alacsony politikai, ágazati és lakossági ellenállás miatt, jelentős összegeket képes megtakarítani. Az új minisztériumi vezetés közvetlenül a kormányváltás után szisztematikus munkához látott, melynek következtében 2007 végére egy teljesen új intézményrendszert hozott létre.

A Magyar Honvédség szervezeti átalakítása 2006-2007

A Magyar Honvédség az elmúlt évtizedekben számos átalakításon esett át, amely alapjaiban érintette a haderő struktúráját, dízlokációját és képességeit.

Az átalakítások részint a biztonságpolitikai környezet átalakulásából, a hidegháború befejezéséből, a Varsói Szerződés felbomlásából, illetve a Magyar Köztársaság NATO (1999) és EU (2004) tagságából, vagy a globális biztonsági kihívások változásaiból¹¹² eredtek,

¹¹¹ Megtagadott múlt, modern baloldaliság. Interjú Szekeres Imrével, Magyar Nemzet 2007. március 12-i száma, letöltve a <http://www.mno.hu/portal/archkat?date=2007-03-12> domainről 2008. január 11-én

¹¹² 2073/2004. (IV. 15.) Korm. Határozat a Nemzetbiztonsági Stratégiáról, II. fejezet (4. oldal), letöltve a http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/0AA54AD7-0954-4770-A092-F4C5A05CB54A/0/bizt_pol_hu.pdf domainről 2008. január 11-én;

másrészről pedig a hadkötelezettség békeidőben történő megszüntetéséből és az ország pénzügyi lehetőségeiből, valamint a honvédelem polgári irányítását is ellátó Országgyűlés által meghatározott nemzetgazdasági prioritások honvédelmet érintő hatásaiból vezethetőek le. Az okok listája kiegészíthető még a haditechnikai fejlesztéseket és az elavult eszközök kivonását kísérő szükségszerű szervezeti korrekciókkal.

Az elmúlt időszak legjelentősebb módosulását azonban kétségkívül a 2006-2007. évben végrehajtott szervezeti átalakítás eredményezte. Ez a folyamat egyszerre tekinthető a közigazgatás korszerűsítésének elemeként és a többször megkezdett és újraértékelt, és valójában soha végig nem vitt, „haderőreform”-nak nevezett folyamat lezárásaként.

A 2006-ban megalakult Kormány elsődleges célkitűzései között szerepelt a közigazgatás reformja, a központi közigazgatási szervek átalakítása. A cél egy hatékony és olcsó közigazgatás kialakítása volt, mely során az igazgatási rendszer részét képező HM sem kerülhetett el az átalakítást. A Kormányprogram célul tűzte ki a haderő átalakítását oly módon, hogy a hivatásos haderő megfelelő szervezetben, jobb képességekkel és felszereltséggel védelmezze hazánk szuverenitását és az ország nagyságával és teherbíró képességével arányosan, legyen képes eleget tenni a nemzetközi kötelezettségeinknek. Az átalakítás elsődleges feladatszabását a 2117/2006. (VI. 30.) Kormányhatározat tartalmazta, amely a HM létszámát már 2006-ban 499 főre csökkentette.¹¹³

A határozat végrehajtása nem csupán Honvédelmi Minisztérium létszámának több mint 20%-os csökkentését jelentette (650 főről 499 főre), hanem a főosztályszintű szervezeti egységek, és a főosztályvezetői szintű beosztások számának csökkentését is. A létszám radikális csökkentését nem előzte meg külön a HM szervezetét érintő elemzés, az a hatékony közigazgatás programjának részeként került végrehajtásra. A HM szervezetét a 2. ábra szemlélteti. A kialakított szervezet egyes részeinek funkcióival az értekezésem későbbi részében foglalkozom. A feladatok további listáját az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről szóló 2118/2006. (VI. 30.) Kormányhatározat tartalmazta, amely a HM háttérintézményei mellett érintette az MH középszintű vezető szerveit, feladatot szabott a haderőnemi parancsnokságok egy szervezetbe történő összevonására.

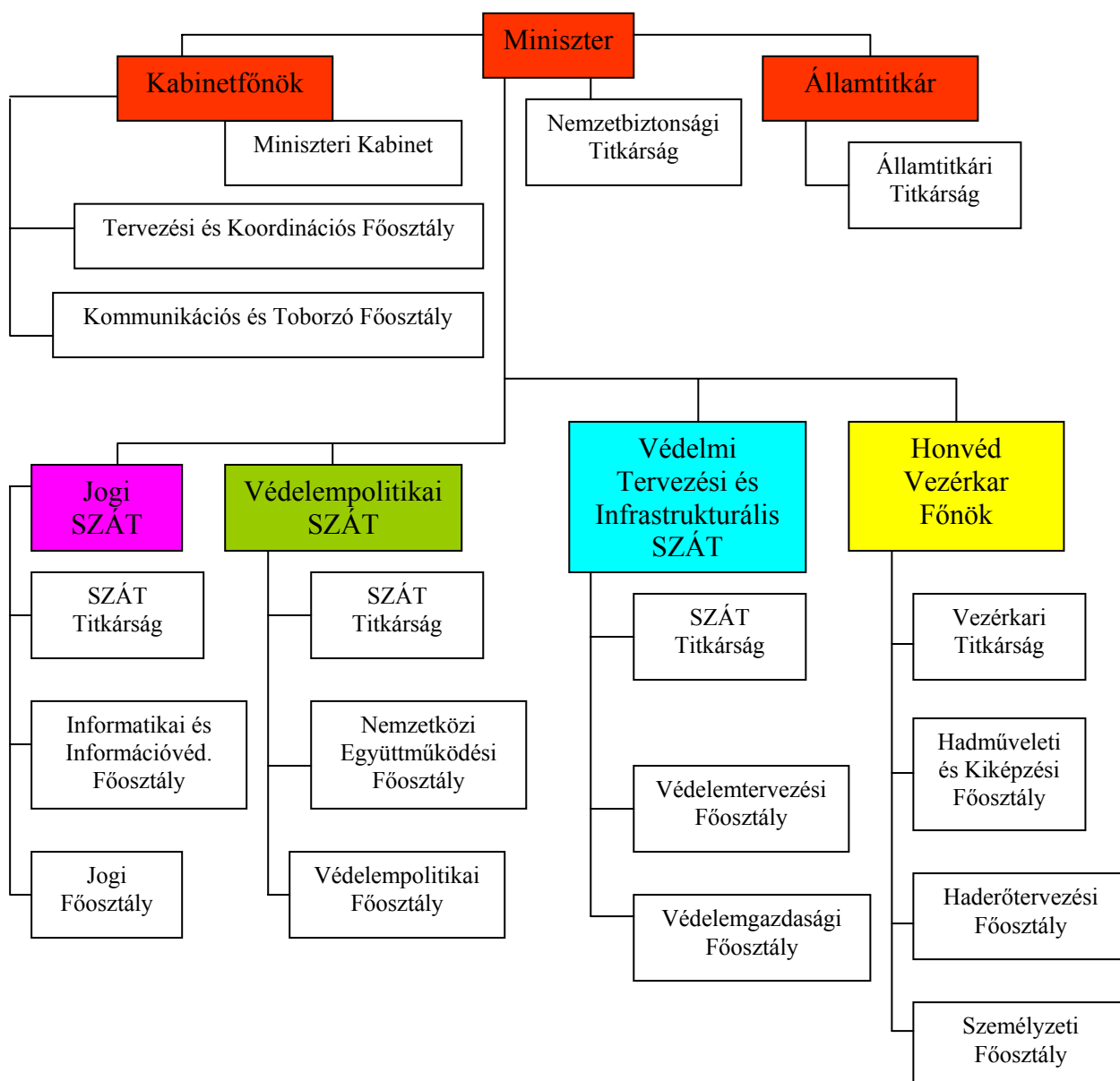
A 2006. évi korszerűsítését követően, a háttérintézményi struktúra átalakításának keretében 2007. január 1.-én az addig 5 minisztériumi háttérszervezet, illetve katonai vezetőszerző által ellátott feladatok egységes irányítására létre jött a HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség (HM FLÜ), amely a szervezeti átalakítás mellett a logisztikai rendszer új alapokra helyezését is jelentette. Szervezetében és feladatrendszerében – egységes szakirányítás mellett – elkülönült a termelői és fogyasztói logisztikai terület, átalakult a korábbi szakági biztosítási rendszer. Az ágazatokra elaprózott logisztikai szakterületet egy integrált szervezet váltotta fel a termelői logisztika terén, míg a fogyasztói logisztikai szervezetek a hadrendbe kerültek. 2006 augusztusának végére a minisztériumi szervezeti korszerűsítés első üteme befejeződött.

Ennek eredményeként a korábbi 650 főről 500 alá csökkent az apparátus létszáma, a korábbi 23 helyett 12 főosztály működik tovább, és közel negyedével csökkent a vezetői helyek száma is.

A pénzügyi ellátás rendszerének átalakítása keretében ugyancsak 2007. január 1.-én alakult meg a HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség a korábbi HM Pénzügyi és Számviteli Szolgálat 4 szervezeti eleméből, amely lehetővé tett, bizonyos az adminisztratív létszámcsökkenést.

¹¹³ 2117/2006 (VI. 30.) Korm. Határozat a Miniszterelnöki Hivatalban, a minisztériumokban, az igazgatási és az igazgatás jellegű tevékenységet ellátó központi költségvetési szerveknél foglalkoztatottak létszámáról, letöltve a <http://www.itb.hu/dokumentumok/hatarozatok/> domainről 2008. január 11-én;

A HM felépítését az alábbi, 4. számú ábra mutatja be:

4. számú ábra: A HM felépítése¹¹⁴

Ugyancsak 2007. január 1-jei hatállyal megszűnt az MH Katonai Fogház, melynek feladatrendszerét a büntetés-végrehajtási szervezetek vették át. A szervezeti korrekció a HM egyéb háttérintézményeit és a miniszter közvetlen irányítása alá tartozó szervezeteket is érintette. A HM közvetlen alárendeltségébe a következő szervezetek maradtak: HM Védelmi Hivatal, HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség, HM Tábori Lelkészi Szolgálat, HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, HM Infrastrukturális Ügynökség, HM Központi Hatósági és Ellenőrzési Hivatal, MK Állandó EBESZ Képviselő Katonai Képviselő, MK Állandó NATO Képviselő Védelempolitikai Részleg. A fejlesztési ügynökség a továbbiakban egyszemélyi vezetés alatt látja el a korábbi öt organizáció által folytatott és széttagoltan irányított termelői logisztikai feladatokat, míg a

¹¹⁴ Dr Kádár Pál ezredes: A Magyar Honvédség 2007. évi átalakítása és a Honvédelmi Minisztérium új szervezete, Hadtudomány 2008. elektronikus változat, letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany-/2008_e_4.pdf domainről, 3. oldal.

közgazdasági ügynökség, ugyancsak egy vezetési szint alatt, négy korábbi pénzügyi szervezet bázisán alakult meg.

Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a hatékonyság növekedése, valamint a vezetési szintek számának erőteljes csökkentése mellett a hivataloknak az ügynökségekbe történő összevonásából adódó létszámcsökkenés (kb. 450 fő) jelentős megtakarításokat eredményez a tárca számára. 2004 végén a kormány döntést hozott az önkéntes haderőre való áttéréstről. Ennek a mély strukturális változásnak következtében alapvetően megváltozott a hadkiegészítés korábbi feltételrendszere, ám a korábbi honvédelmi vezetés a katonai igazgatás eme fontos intézményrendszerét nem igazította hozzá a professzionális haderő modellhez. 2006. december 31-ig, így egy túlzottan szétaprózódó rendszer, 19 megyei, illetve egy fővárosi hadkiegészítő parancsnokság látta el a toborzó- és érdekvédelmi feladatokat.

A minisztérium ezen a területen is indokoltnak vélte az átszervezést: 2007. január 1-jével az országban két, egy nyugat- és egy kelet-magyarországi hadkiegészítő parancsnokság folytatja a munkát Veszprém és Szolnok központtal, a megyei szinteket pedig megszüntették. A toborzási-hadkiegészítési intézményrendszer átalakításától a HM azt várja, hogy a jövőben hatékonyabban és gazdaságosabban végezhető majd el a védelmi igazgatás. Ennek tesztelésére az eddig eltelt pár hónap kevés, az azonban tény, hogy a megyei hadkiegészítő központok átszervezésével a korábban ott dolgozó 404 főből csak 200 fő maradt az új szervezetrendszerben. A HM kiadásai ezen a területen tehát várhatóan jelentősen visszaesnek, miközben teljesülhetett volna az a fontos cél is, hogy a felszabaduló állomány jelentős része a csapatok létszámának növelésére használható, de valójában az átszervezésben érintettek a korkedvezményes nyugdíjat választották. A feleslegessé váló épületek eladásából származó bevételeket pedig, a tervek szerint, a HM a csapatok elhelyezésének és munkakörülményeinek javítására fordítja majd.

A megelőző kormány legfontosabb vállalt feladata az egészségügyi rendszer átalakítása volt. Ehhez igazodva, folytatva a Központi Honvédkórház rekonstrukcióját, a tárca 2007. március 1-jével létrehozta a Honvéd Egészségügyi Központot (HEK).¹¹⁵ A HEK a VKF közvetlen alárendeltségébe tartozó önálló hadrendi elem, amely a jövőben a prevenció és kutatói feladatokat is ellát majd. 2007-ben végrehajtották az MH csapattagozati eleminek strukturális átalakítását is. Ennek eredményeképpen a korábbi 77 hadrendi elem helyett – ideértve a katonai képviselő hivatalokat is – 35 látja el a haza védelmének jogszabályban előírt feladatait, illetve tesz eleget a szövetségi kötelezettségeinkből eredő vállalásainknak. Az átalakítás során két helyőrség szűnt meg (Eger és Nagytarcsa). Mindemellett a csapatrendeltetésű szervezetek rendszeresített beosztásainak száma, papíron, a korábbi 15–16 000 beosztásról, papíron, több mint 20 000-re emelkedett 2007. végéig

Véleményem szerint, azért beszélhetünk csupán papíron megvalósuló létszámnövelésről, mivel az alacsony fizetés miatt, a szerződéses beosztások nem elhanyagolható része, jelentkező hiányában, üresen maradt. Különösen igaz feltöltési nehézségek jelenléte a képzettséget igénylő, vagy a különleges beosztások tekintetében (pl. tüzserész). Az átszervezés után a Magyar Honvédség hadrendjébe a következő szervezetek tartoznak:

Csapatrendeltetésű szervezetek:

- MH Összhaderőnemi Parancsnokság;
- MH 25. Klapka György Lövészdandár;
- MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj;
- MH 5. Bocskai István Lövészdandár;
- MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj;

¹¹⁵ 2009/2007. (I. 30.) Korm. Határozat a központi egészségügyi szolgáltató szervezetek létrehozásáról letöltve a http://www.khem.gov.hu/data/cms1919257/KMBT_211_00060.pdf domainről 2008. január 11-én;

- MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóalj;
- MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj;
- MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred;
- MH 43. Híradó és Vezetéstámogató Ezred;
- MH Bakony Harckiképző Központ;
- MH Görgey Artúr Vegyivédelmi Információs Központ;
- MH Béketámogató Kiképző Központ;
- MH Pápa Bázisrepülőtér;
- MH Központi Kiképző Bázis;
- MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis;
- MH 86. Szolnok Helikopter Bázis;
- MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred;
- MH 54. Veszprém Légtérelőőrző Ezred;
- MH Logisztikai Ellátó Központ;
- MH Veszélyesanyag Ellátó Központ;
- MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ;
- MH Támogató Dandár;
- MH Katonai Közlekedési Központ;
- MH Légijármű Javítóüzem;
- MH 1. Tűzszerész és Hadihajós Zászlóalj;
- MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola;
- MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ;

Nem csapatrendeltetésű szervezetek:

- MH Nemzeti Katonai Képviselő Hivatala;
- MH Nemzeti Katonai Képviselőlet;
- MH Nemzeti Összekötő Képviselőlet;
- MH Műveleti Központ;
- MH Geoinformációs Szolgálat;
- MH Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ;
- MH Kelet-Magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság;
- MH Nyugat-Magyarországi Hadkiegészítési Parancsnokság.¹¹⁶

A hadrend kialakítása során a fő szempontokat, követelményeket és elveket a Kormány határozta meg.¹¹⁷ A fő célkitűzés – a költségvetési lehetőségekre is figyelemmel – a kitűzött ambíciószint eléréséhez szükséges szervezetek működésének biztosítása és a csapatoknál szolgálatot teljesítők létszamarányának növelése volt.

Mindemellett célként jelentkezett minden olyan katonai szakmai kultúra megőrzése, amelyek szükségesek lehetnek a szövetségi rendszer tagjaként az MH által ellátandó feladatokhoz.¹¹⁸

¹¹⁶ Dr. Kádár Pál ezredes: A magyar Honvédség 2007. évi átalakítása és a Honvédelmi Minisztérium új szervezete, Hadtudomány 2008. elektronikus változat, letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/-2008_e_4.pdf domainről, 6. oldal;

¹¹⁷ 2204/2006. (XI. 27.) Korm. Határozat a Magyar Honvédség fejlesztésének egyes elveiről, feladatairól letöltve a <http://www.kozlonykiado.hu/kozlonyok/Kozlonyok/10/PDF/2006/57.pdf> domainről 2008. január 11-én;

¹¹⁸ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről (Honvédelmi Törvény- /Hvt/), 70.§. 19.o, letöltve a <http://www.magyar kozlony.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk04011.pdf>. domainről 2008. január 10-én

Következtetések

A kormány, a honvédelmi tárca és a magyar haderő átalakítása során, még ha esetenként racionális okok is közrejátszottak (mint például a hadkiegészítés rendszerének átalakítása), esetenként a szakmai érveket figyelmen kívül hagyva, vagy néha a szakmai elemzést nem kérve, szinte teljes egészében pénzügyi alapokon döntött arról, hogy hol, mekkora és milyen szervezetet kell létrehozni.

A 2134/2006 Kormányhatározatban, a HM Kabinetfőnök döntési jogkört kapott, miniszteriális döntések meghozatalára. Így, az eredetileg miniszteri és nem közvetlen kabinet főnöki alárendeltségű főosztályok, szintén a kabinet főnök alá kerültek besorolásra, azaz kvázi a rangsorban még eggyel hátrább kerültek.¹¹⁹

Véleményem szerint problémát jelent az is, hogy a védelmi tervezés hét területe közül csak néhány tartozik a védelmi tervezési főosztály tevékenységi körébe. Az egyik legfontosabb, a haderőtervezés más, a vezérkari főnök alárendeltségébe tartozó, főosztályhoz tartozik, és a polgári szükséghelyzeti tervezés a HM szintjén, mint valamelyik osztályhoz kötődő feladat, meg sem jelenik. Ugyanakkor, meglepő módon, a más országokban jól működő, a stratégia alkotás és a tervezés funkcionális összekapcsolása (plans and policy), nálunk nem valósul meg, ez a két terület két szakállamtitkár alárendeltségében található.

3.3. A Stratégiai Döntések hatásai a szárazföldi haderő vezetésére

A honvédelmi tárca, és az ezt megelőző kormány közszolgálati szférában dolgozók létszámának csökkentését célzó politikájának támogatására, az ún. „Stratégiai Döntések” névvel átalakítási csomagot dolgozott ki és hajtott végre. Nyilvánvaló, hogy a „HM és HVK integrációja” fedőnéven végbemenő átalakítást, nem minden esetben szakmai szempontok mentén hajtották végbe. Ennek belátásához elegendő egy adat az „integráció” során a Honvád Vezérkar állomány 415 főről 208 főre csökkent, ami 50%-s csökkenést jelent, és egyúttal a vezérkar, mint szervezeti elem megszűnt. A HM eközben csupán 10%-al csökkentette létszámát, és olyan funkciókat vett magára, amelyek nem miniszteriális feladatok.¹²⁰

A „Stratégiai Döntések” azonban a legnagyobb hatást a középszintű vezetési struktúrákra gyakorolták, 2007. január 1-jén megalakult a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnoksága. A székesfehérvári székhellyel létrejött új középszintű vezető szervezet a Szárazföldi és a Légierő Parancsnokság, az Összhaderőnemi Logisztikai Támogató, az Egészségügyi, a Híradó-informatikai Parancsnokságok integrálásával jött létre.

Az amerikai, brit, francia, svéd fegyveres erők vezetésének elemzése során már levezettem és bizonyítottam, hogy ezen országok a haderőreformjaik során megőrizték a haderőnemi parancsnokságaikat. Az MH-ban a haderőnemi parancsnokságok megszüntetése, elsősorban a törzstisztek nyugdíjba vonulásával járó létszámcsökkentést célozta meg. Emellett egy jelentős összlétszámban megmutatkozó létszámcsökkenés is végbement, hiszen a tárca összlétszáma a 2006 végi 24 102 főről 2007 végére 21 700 főre csökkent, amely csökkenés elsősorban a katonai szervezetek megszűnéséből eredt.

Kern Tamás a Századvég műhelytanulmányok 5. számában kijelenti, hogy az Összhaderőnemi Parancsnokság megalakítása szakmailag megalapozott volt.¹²¹ Érvei között

¹¹⁹ 82/2006. HM utasítás (MK 94) a HM Szervezeti és Működési Szabályzatáról letöltve a http://www.honvedelem.hu/files/9/8778/hm_ut_a_hm_szmsz.pdf domainről 2008. január 10-én

¹²⁰ Nagy Gábor mk. ezds.: Védelmi Felülvizsgálat és Haderőreform, 2003 november 06-n a magyar-lengyel miniszteri találkozón elhangzott előadás

¹²¹ Kern Tamás: A második Gyurcsány-kormány első évének biztonság- és katonapolitikája (Századvég műhelytanulmányok 5. szám) 20–21. o.

a következők szerepelnek: „Az összhaderőnemi parancsnokság a világon elsőként Magyarországon jött létre, ugyanakkor az Egyesült Államok mellett a brit, a dán és a cseh katonai felső vezetés is hasonló elképzelések mentén szervezi át haderejét. Magyarország esetében az előny elsősorban abból adódik, hogy a magyar haderő létszáma alacsony, és már emiatt is felesleges a párhuzamosságok (például több parancsnoki szint) fenntartása.”

Kijelenti továbbá, hogy „A székesfehérvári székhellyel létrejött új középszintű vezető szervezet a Szárazföldi és a Légierő Parancsnokság, az Összhaderőnemi Logisztikai Támogató, az Egészségügyi, a Híradó-informatikai Parancsnokságok, valamint egyes minisztériumi szervezetek integrálásával jött létre.”

Az átalakítás eredményeképpen pedig megállapítja: „a vezetési és irányítási szintek száma mérséklődött”. A felületes szemlélő számára is egyértelmű ellentmondásokat tartalmaznak a megállapításai. Kezdjük az első megállapításával, hogy a világon elsőként jött létre összhaderőnemi parancsnokság. Azt hiszem, Kern Tamás téved!

A második világháború során, a németek a Norvégiában elért sikerüket, több katonai elemző megállapítása alapján is, elsősorban a harcoló erők, háborúban történő, összhaderőnemi jellegű vezetésének és alkalmazásának köszönheték.¹²² Továbbá, teljesen világos, hogy a NATO már a hidegháború időszakában kialakított vezetési struktúrája is tartalmazott összhaderőnemi jellegű parancsnokságokat, csak hogy ne menjünk messzire például, a Veronai NATO Parancsnokság, és a Nápolyban székelő NATO Parancsnokság is, ahol magyar tisztek, tábornokok is szolgáltak vagy szolgálnak, összhaderőnemi parancsnokság volt. Logikailag is ellentmondásos, annak egyidejű állítása, hogy egyfelől nálunk jött először létre ilyen jellegű parancsnokság, másrészt más nemzetektől vettünk át példát?! Tehát, ha átvettünk példát másoktól, akkor nem Magyarországon jött létre először ilyen szervezet!

Az érvelésként felhozott példák, a vizsgálatom alapján, ugyanolyan hamisnak bizonyultak, mint az, hogy a világon először nálunk jött létre. Az USA vezetési struktúráját a munkám 2.2. fejezetében meglehetősen részletesen ismertettem. Bizonyítottam, hogy az amerikai haderő vezetésében nem történt meg a haderőnemi parancsnokságok megszüntetése. Egyszerűen arról van szó, hogy az összhaderőnemiség egyre alacsonyabb és alacsonyabb szinten valósul meg, de ez nem azt jelenti, hogy a haderőnemek szűnnek meg.¹²³

A békevezetést szolgáló haderőnemi parancsnokságok léteznek, a műveletek vezetését szolgáló különböző összhaderőnemi parancsnokságok szintén léteznek! Ezenfelül, egy, békefeladatokat végrehajtó, a nevében összhaderőnemi parancsnokság létezik, az Egyesült Államok Összhaderőnemi Erők Parancsnoksága (USJFCOM). Azonban, a nevével ellentétben az USJFCOM az USA kilenc harcoló parancsnoksága közül az egyetlen, amely az amerikai haderő képességeinek átalakításával foglalkozik. Az Átalakítás Tervezési Útmutató, az USJFCOM-ot jelöli meg az USA fegyveres erőinek transzformációs laboratóriumaként azzal a céllal, hogy növelje a harcoló parancsnokságok képességeit az elnöki stratégia végrehajtása érdekében. A USJFCOM összhaderőnemi műveleti koncepciókat fejleszt ki, és teszteli a koncepciókat kísérletek útján, oktatja az összhaderőnemi vezetőket, kiképzzi az összhaderőnemi műveleti parancsnokságok parancsnokait és törzsüket, javaslatokat tesz a szárazföldi haderő, a légierő, a haditengerészet és a tengerészgyalogság részére a harc megvívásához szükséges műveleti képességek integrációjának tökéletesítésére.¹²⁴

¹²² Lippai Péter: A küldetésorientált vezetés történelmi tapasztalatai 6. o., 2004.; Honvédelem 2004/2 száma, letöltve a <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2004/2/2004-2-8.html> domainről 2008. január 10-én

¹²³ Tomolya János mk. alez.: Az iraki háború tapasztalatai Szárazföldi Haderő 2004. március;

¹²⁴ Donald Rumsfeld: Transformation Planning Guidance, 1. számú melléklet 23. o., 2003. április, az USA DoD. kiadványa letöltve a <https://acc.dau.mil/GetAttachment.aspx?id=19253&pname=file&aid=964&lang=en-US> domainről 2008. január 10-én

Az USJFCOM alapfeladatai, közé tartozik az is, hogy kielégítse a harcoló parancsnokok igényeit, így többek között az USJFCOM dolgozik a katonai képességek, valamint a nemzeti és multinacionális erők és eszközök integrálásán. A program alapköve a jövőbeni összhaderőnemi háborús műveletek koncepcióinak fejlesztése. Ez a munka összhangban van a Nemzetbiztonsági Stratégia, a Katonai Stratégia és az Egyesített Vezérkari Főnökök Bizottsága elnökének elvárásaival, erősíti, illetve összehangolja a haderőnemek és a hadiipar képviselőinek törekvéseit is.¹²⁵

A megállapítás további része a brit, a cseh, és a dán haderő vezetését hozza példaként. Kern Tamás tévedései itt is folytatódnak! A cseh haderő reformok folyamata meglehetősen hasonló a magyar reformokéhoz. A haderő összevethető nagyságú a magyar haderővel (36000 fő), az ország lélekszáma is, ráadásul egyszerre csatlakoztunk a NATO-hoz, az EU-hoz, a piacgazdaság kiépítése ugyanolyan kihívást jelentett mindkét országban.

Ráadásul a cseh haderő is a hivatásos haderőre való áttérést választotta. A NATO három új tagországa közül a Cseh Köztársaság készítette el először a külföldön és itthon is annyira „áhitott” alapdokumentumokat: a biztonsági és a katonai stratégiát. A cseh haderő doktrínáját 2004-ben adták ki, amelynek alapját az akkor hatályban lévő NATO csúcspdoktrína, az AJP 01(B) képezte.¹²⁶ A dokumentumokban kifejeződnek a stratégia mindhárom alapvető összetevői, a döntésrendszerek, a végrehajtó szervezetek és a célok eléréséhez szükséges politika, a tervek és a követelmények.

A „2003 Concept” alapján két alapvető forgatókönyvet képzeltek el a haderő alkalmazására. Ezek az Észak-atlanti Szerződés V. cikkely szerinti magas és alacsony intenzitású műveletek, valamint a nem V. cikkely szerinti válságreagáló műveletekben való részvétel. Az alacsony és magas intenzitást az ország vagy annak közvetlen közelében kibontakozó harccselekmények vagy a NATO más területein kibontakozó harccselekmények szerint különböztették meg.

A magas intenzitás esetén a teljes haderő mobilizálásával számolnak, míg egyéb esetekben dandár, dandár harccsoport nagyságú erőkkel számoltak. Mindamellet, a dandár teljes készenlétét és ezzel a cseh haderő Kezdeti Műveleti Készenlétét 2007-re határozták meg. A cseh haderő az új létszámviszonyokra való beállását 2010-2012 között tervezi elérni. A Teljes Műveleti Készenlétet a haderő reform harmadik fázisa végén, 2018-ra fogja elérni. A haderő belső feladatai tekintetében a rendőrség támogatására 1000 főt 3 hónap időtartamra, a katasztrófák felszámolására 1200 főt 1 hónap időtartamra terveznek igénybe venni.

A cseh haderőreform lépéseit meglehetősen részletesen elemzi a Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI) 2006/14 számú kiadványa. Ebben megjelenik a felületes szemlélő számára az összevont összhaderőnemi parancsnokság.¹²⁷ A parancsnokság székhelye Olomouc, a cseh haderő vezetését a 15. számú melléklet ábrázolja. Azonban ez a parancsnokság csak a parancsnoki szinten integrált, azaz a kettő parancsnok helyettes, a szárazföldi és a légi erők valósítja meg a haderőnemi csapatok irányítását, azaz a haderőnemi vezetés elve nem sérül! Az egy helyen való elhelyezést csupán az olcsóbb logisztikai biztosítás indokolta, a két haderőnemi parancsnokság gyakorlatilag elkülönül egymástól. A közös parancsnok, csupán „helyőrség-parancsnok” szerepet tölt be. A SIPRI elemzésben három fontos tanulságra mutat rá a szerző:

¹²⁵ Juhász Mihály: Az Egyesült Államok Összhaderőnemi Erők Parancsnokságáról, Honvédségi Szemle 3.o. letöltve a http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/az_egyesult_llamok, domainről 2008. január 10-én

¹²⁶ Pavel Stefka: Doctrine of the Armed Forces of the Czech Republic, 2004, 16. o. letöltve a <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5766> domainről 2008. január 10-én

¹²⁷ Miroslav Tuma: Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic, 2006, Stockholm International Peace Research Institute kiadványa, 60. o. letöltve a <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI14.pdf> domainről 2007. december 21-én;

- a civil ellenőrzés kiépítése, de a katonai szakmai döntések meghagyása a katonai szakértők számára;
- két-, és többoldalú segítségnyújtás a haderőreform tekintetében;
- a hosszú távú előretekintések megléte;

Ezek a tanulságok egytől egyik igazak a magyar haderő átalakításokra is. Talán nem lényegtelen megemlíteni, hogy a cseh fegyveres erők reformjának irányítására ún. „Reform Központ-t” hoztak létre, amelynek a haderő átalakításának megtervezésén kívül feladata volt az oktatási és kiképzési rendszer megreformálásának kidolgozása is, azaz a hardware és software egységének biztosítása.

A dán példa legalább ennyire sántít. Nézzük sorjában a dán fegyveres erők vezetését. A piramis csúcán itt is a védelmi minisztérium, a „Forsvarsministeriet” áll. A minisztérium alárendeltségébe az alábbi szervezetek tartoznak:

- Vezérkar;
- Területvédelmi Parancsnokság;
- Védelmi Hírszerzés;
- Hadbíróóság;
- Védelmi Információs és Jóléti Szolgálat;
- Védelmi Infrastrukturális Szolgálat;
- Védelmi Belső Ellenőrzés;
- Katonai Adminisztrációs Szolgálat;
- Válságkezelő Ügynökség;
- Meteorológiai, Hidrográfiai és Térképészeti Szolgálat;¹²⁸

A fegyveres erők három haderőnemre és a terület védelmi erőkre tagozódnak, a fegyveres erők főparancsnoka a dán királynő. A vezérkari főnök a Védelmi Miniszter elsősorú katonai tanácsadója, és a dán katonai költségvetés 93%-t felügyeli. A dán vezérkari főnöki beosztást felváltva töltik be a különböző haderőnem vezetői. A védelmi költségvetés a GDP 1,3-1,4 %-a, amelyből 50-53%-ot költenek a bérekre. Mintegy 21%-ot költenek új felszerelések beszerzésére, kb. 23%-ot fenntartásra költenek. A költségvetés 21,6 milliárd DK-t (3,3 milliárd USD) jelent, ami a kormányzat ötödik legnagyobb költségvetési tétele. Nyilvánvalóan a 22500 fős dán haderő¹²⁹ és a magyar haderő valamennyire összevethető, de az ország létszáma, 5,3 millió fő, Magyarországgal már nem vethető össze.

Ez a költségvetést, ha egy főre vetítjük ki, akkor Dánia mintegy 600 USD-t költ el, amivel Európában második helyen áll.¹³⁰ Érdekes talán megemlíteni, hogy a dán légi erő, az elöregedett F-16-osokat a svéd Gripenekre cseréli le. Dániában is folyik a haderőreform, amelynek alapját, a 2004-ben megkötött, ún. „Védelmi Szerződés” jelenti. A szerződést a parlamenti pártok (hat párt) kötötték, amelyben kijelölték a védelmi erők fejlesztésének főbb irányait, beleértve az elérendő képességeket, ambíció szinteket és költségvetési határokat.¹³¹ A hadkötelezettség ebben az országban még jelen van, de a gyorsreagáló erőknél már csak szerződéses állomány található. A többi NATO tagállamhoz hasonlóan, a reagáló képesség és a telepíthetőség került a középpontba. Ugyanakkor az ország védelmére is képesnek kell

¹²⁸ Letöltve a http://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Defence_%28Denmark domainről 2008 április 23.-n

¹²⁹ Végh Ferenc: A dán haderő, Haditechnika, 2007/3 (május-június), 2–6. oldal;

¹³⁰ Soren Gade: Danish Armed Forces - International Perspectives, 2004, 46. o. a Danish Institute for International Studies kiadványa, letöltve a http://www.fmn.dk/Ministeren/Taler%20og%20artikler/Documents-/2004/International_Perspectives_2004.pdf 2008. január 10-én;

¹³¹ The Danish Defense Agreement 2005–2009, 2004, 3. o., letöltve a http://www.fmn.dk/Ministeren/Taler%20og%20artikler/Documents/2004/Danish_Defence_Agreement_2005-09.pdf domainről 2008. január 10-én;

lenni, beleértve a terrorizmus elleni fellépést és a terrorista támadás következményeinek felszámolásában való részvételt. Az új ambíció szint szerint egy dandárnyi erőt kell állandó készenlétben tartani, 2000 fő hosszú távú vagy 5000 fő rövid idejű külföldre telepítésével számolnak. A vezérkar (Forsvarskommandoen) alárendeltségébe a következő parancsnokságok tartoznak:

- Szárazföldi Műveleti Parancsnokság;
- Haditengerészeti Műveleti Parancsnokság;
- Légi Műveleti Parancsnokság;
- Védelmi Anyagi Szolgálat;
- Grönlandi Parancsnokság;
- Védelmi Egészségügyi Szolgálat;
- Förevert Szigetek Parancsnokság;
- Dán Királyi Védelmi Kollégium;

Maga a vezérkar relatíve nem nagy, 170 katona és 80 polgári személy tartozik az állományába. A vezérkar három törzsrészből áll, műveleti, koordinációs és fejlesztési.¹³²

A fenti felsorolásból is látszik, hogy a magyar Összhaderőnemi Parancsnokságnak a nyomát sem látni a dán haderő vezetési struktúrájában, így bizonyítva látom, hogy a dán példa sem szolgálhatott az MH ÖHP létrehozásának okaként.

Második megállapítása mely szerint egyes minisztériumi szervezetek is beintegrálásra kerültek egyszerűen tárgyi tévedés, hiszen egyetlen ilyen szervezet sem lett része a parancsnokságnak! Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság az MH Szárazföldi Parancsnokság, az MH Légierő Parancsnokság megszüntetésével, azok jogutódjaként, illetve a megszűnő MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság, az MH Híradó és Informatikai Parancsnokság, az MH Művelet Irányító Központ és az MH Egészségügyi Parancsnokság egyes feladatainak átvételével, 2007. január 1-jei hatállyal alakult meg.

Ugyancsak téved a vezetési és irányítási szintek számának mérséklődése tekintetében, hiszen szintekről beszél és nem a parancsnokságok **számáról!** A nem szakértő számára is világos, hogy megmaradt a felső szintű vezetési szint (integrált HM-VK), a középszintű vezetési szint (MH ÖHP) és az alsó szintű vezetés, a csapatok vezetési szintje. Lássuk, hogy valójában milyen eredményei lettek a haderőnemi vezetési struktúrák felszámolásának?!

A parancsnokságok egybeolvasztásának eredményeképpen kialakult jelentős törzstiszti létszámcsökkenést a 2. számú táblázat mutatja be.

PK-ságok	Létszáma	Tábornok	Ezredes		Létszám	Tábornok	Ezredes
MH SZFP	244	4	13	MH ÖHP	500	5	25
MH LEP	285	4	15				
MH ÖLTP	252	5	22				
MH HIP	181	1	3				
Összesen:	962	14	53				

2. számú táblázat: az MH ÖHP megalakításával járó létszámcsökkenés¹³³

Az MH ÖHP parancsnoka a szervezetének megalakulásáról a miniszternek tett, 2007. január 23-i Székesfehérváron megtartott jelentésében az átalakítás céljai között egy létszám

¹³² Letöltve a http://en.wikipedia.org/wiki/DefenceCommand_of_Denmark domainről 2007. március 20-án;

¹³³ Tömböl László mk. altábornagy: Jelentés az MH Összhaderőnemi Parancsnokságáról ppt, 2007. január 23.

takarékos, NATO elveket alkalmazó vezetési struktúra létrehozását fogalmazta meg.¹³⁴ A kialakított szervezeti struktúrát a 19. számú melléklet tartalmazza. Ezt összehasonlítva a NATO vezetési doktrínáiban megfogalmazott törzsstruktúrával (2. számú ábra), az eltérések már az első pillantásra szembeötlők. Mindenek előtt, a parancsnoknak nem egy, hanem három helyettese van. A parancsnok alá tartozik közvetlenül a J-1 főnökség, ami a NATO elvek be nem tartását jelenti, és a rendszerváltás előtti katonai szervezeteket idézi.

Nem integrálták a logisztikai főnök alárendeltségébe, hanem az ún. „parancsnok légierő helyettese” alá rendelték a repüléssel kapcsolatos valamennyi szakmai tevékenységet, úgy, mint a repülő műszaki, haditechnikai, felkészítési, hadtáp, biztonsági tevékenységeket és ezeknek megfelelő szervezeteket (osztályokat) hoztak létre. Ez mindenképpen létszám pazarló megoldás! Szintén ezen helyettes alárendeltségébe helyezték a továbbra is Veszprémben található repülő műveleti központot. A parancsnokságnak van egy kisebb része Szolnokon is (4 fő). Nos, ezen megoldások sértik a NATO vezetési doktrínáiban megfogalmazott, a vezetés egységére vonatkozó tételt. A fentiek felül, nehezen felismerhető logika alapján, ún. „referenseket”, ezredesi rendfokozatú beosztásokat hoztak létre.

Beletekintve a parancsnokság Szervezeti és Műveleti Szabályzatába (SZMSZ), a korábban tapasztalt kaotikus állapotok tovább fokozódnak. Példaként a következőket említem: a 2008. március 10-n módosított SZMSZ 9. oldalán található 3.3.7. pontja alapján a Hadműveleti Főnökség (J-3) műveleteket tervez! A műveleti tervezés nem a J-3 feladata, amely feladathoz egyébként az állományában nem is találni műveleti tervezőket. A módosítás a parancsnoki közvetlen alárendeltségébe tartozó struktúrákat eredményezett, hiszen a veszprémi műveleti központ, a repülő felkészítési osztály szintén parancsnok közvetlen szervezet lett. A J-9 tekintetében sem javult a helyzet, hiszen a műveleti jellegű és éppen ezért a NATO elveknek megfelelően, a J-3-hoz tartozó információs műveletek (Information Operations /INFOOPS/) és a lélektani hadviselés is, meglepő módon, a J-9-hez tartozik.

A parancsnok altábornagy rendfokozatú, ami hadtestparancsnoknak megfelelő rendfokozat. Az alapító okirat is hadtest szintű szervezetként aposztrofálja az MH ÖHP-t. Itt kell megjegyezni, hogy a Magyarország által is elfogadott és bevezetett ACE Force Standard-ok alapján, a hadtest első ismérve, hogy alárendelt hadosztályokkal rendelkezik.....

Az MH ÖHP béke és háborús szervezete ugyanolyan.¹³⁵ Vagyis, megfeledeztek olyan vezetési helyzet adta követelményeknek való megfelelésről, mint a nemzeti válságkezelés során a válság körzetbe települt dandárok, zászlóaljak közvetlen vezetése előretolt, mobil (szárazföldi-légi) vezetési pontról, hiszen ilyen jellegű szervezet létrehozásával nem számoltak. Nem tervezték meg olyan vezetési elem létrehozását, mint a minősített időben felállítandó, akár kitelepülésre is képes, összhaderőnemi parancsnokság.

A NATO elvek alapján kialakítandó, telepíthető, modulokból álló összhaderőnemi parancsnokság felépítését a 22. számú melléklet tartalmazza. Nem vették figyelembe azt sem, hogy olyan helyzet is kialakulhat, amikor a NATO vezet műveletet hazánk területéről, hiszen számoltak olyan vezetői elem kialakításával, ami megerősítené a Honvéd Vezérkar vezetését, vagy olyan modul kialakításával, amely tagozódna a hazai területen megalakuló NATO vezetői elemhez.

A lista nagyon hosszú lenne, ezért a fenti példák, megítélésem szerint, szemléletesen bizonyítják, hogy a NATO doktrínáiban megfogalmazott törzs felépítési elveket csak nagyon felületesen vették figyelembe. A főnökségek belső feladatrendszerének megfogalmazása során, a fenti példákkal bizonyítottan, eltértek a NATO elvektől.

Mindezek eredményeképpen, nem jött létre sem valódi NATO elveken megvalósuló struktúra, sem az összhaderőnemiségre jellemző integrált rendszer.

¹³⁴ Tömböl László mk. altábornagy: Jelentés az MH Összhaderőnemi Parancsnokságáról ppt, 2007. január 23.

¹³⁵ Tömböl László mk. altábornagy: Jelentés az MH Összhaderőnemi Parancsnokságáról szöveges rész 3.o, 2007

3.4. Következtetések

Az elemzés elvégzése után, tényekkel alátámasztott következtetésem, hogy az MH ÖHP megalakítása kisebb mértékben a szervezeti korszerűsítés jegyében és nagyobb mértékben egyszerű pénzügyi szempontok mentén került kialakításra. A kormányzati szinten deklaráltan NATO elvű parancsnokság, valójában csak a nevében összhaderőnemi, a törzsek kialakítása során a NATO doktrínákat mellőzték, az azokban foglalt elveket nem tartották fontosnak, vagy vezető elvnek.

A parancsnokság jelenlegi formájában csak kevésbé alkalmas az alárendelt csapatok hatékony vezetésére, csak kis mértékben alkalmas a NATO felé tett felajánlásunkban szereplő dandár olyan vezetésére, hogy az zökkenőmentesen átadható legyen egy NATO típusú hadosztály szervezetnek.

A jelenlegi politikai, pénzügyi helyzetben nem valószínű, hogy a tárca vezetése felvállalná a békevezetéshez elengedhetetlenül szükséges haderőnemi parancsnokságok visszaállítását. Ugyanakkor, szükségesnek tűnik az MH ÖHP NATO elvek alapján történő átalakítása, hatékonyabbá tétele.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság kialakítása során nem gondoltak a saját vezetésű válságkezelés során megjelenő vezetési feladatokra, megfeleltek egy esetlegesen a hazánk területén megvalósuló NATO-vezetésű művelet kapcsán megjelenő vezetési funkciók ellátásáról is.

Mindez arra vezetett, hogy a kialakított MH ÖHP struktúra, és az AJP 3.2.2-ben megfogalmazott elvi felépítés összevetése után, megfogalmaztam egy szerintem a NATO elveit (egy parancsnok helyettes, a törzsfőnök alárendelt J-1–J-9 struktúra) jobban figyelembe vevő struktúra elemeit és leírom a szükséges változtatások nagybani irányvonalát.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság létrehozásakor kialakított struktúrát a 22. számú, az MH ÖHP NATO elvek alapján javasolt szervezeti felépítését a 23. számú, míg az ehhez szükséges végrehajtandó változtatásokat a 21. számú mellékletben vázoltam fel.

4. A Magyar Honvédség szárazföldi erőinek javasolt vezetési rendszere nemzeti és multinacionális műveletekben

4.1. Javasolt követendő elvek és szervezet a honi területen végrehajtandó nemzeti vezetésű műveletekben

A XXI. században a hadviselés eszközeinek fejlesztésében, módszereinek kialakításában az információs technológiának döntő szerepe van. Azok az országok, ahol megkezdődött az információs társadalom kialakulása, amelyek megfelelő erőforrásokkal rendelkeznek a hadseregük fejlesztésekhez, egyre intenzívebben építik be az információs technológia legújabb eredményeit a haditechnikai eszközökbe, vezetési rendszerekbe. A korszerű fegyverek, a magas fokon elektronizált, a korszerű csapatvezetési és fegyverirányítási rendszerek fejlesztésénél széleskörűen alkalmazzák a földrajzi információs rendszereket, amelyeknek az alapjai a térinformatikai szoftverek. Ebben a században a fejlett országok hadseregeiket az információs katonai műveletek végrehajtására készítik fel. E hadseregek alkalmazásakor az információ lesz a legfontosabb harci tényező.

A hagyományos hadviselés vezetési-, információs hadviseléssé alakul át, amelyben kulcsszerepe lesz a hadszíntér földrajzi környezetéről, a saját és a szemben álló fél csapatairól rendelkezésre álló információknak. Néhány évvel ezelőtt Richard Florida a fejlődésről és a stratégiai jellegű kutatásokról könyvet jelentetett meg. A szerző megállapításai a fegyveres erőre vonatkozó stratégiák kialakításakor is jól hasznosíthatók. Ebben a könyvben a következőket írja: *„Várhatóan a jövőben egy ország fejlődési képességének a mutatója nem az egy főre jutó gazdasági növekedés lesz, hanem a társadalom megújulását biztosító, újat alkotó képesség; a globális és a kontinentális rendszerekbe való politikai, gazdasági, védelmi beépülés lehetősége; az információs- és tudásalapú társadalom kiépítésének gyorsasága és az ország intézményeinek erre való rugalmassága. Más szóval, az ország gazdasági növekedésének az alapja, az újat alkotó képesség, kreativitás és annak alkalmazása. Az ország gazdasága hagyományos ágazatain belül a jövőben egyre fontosabb lesz az újat teremtő, újat előállító szektor vagy szolgáltatás.”*¹³⁶

Ha elfogadjuk a szerzőnek ezt a véleményét, akkor nagyon kis módosítással, ez a megállapítás a védelmi szektorra is igaz. A fegyveres erő állományában is szükség van az alkotó, az új módszereket kereső katonákra, különösen azok körében, akik az állomány kiképzésével, felkészítésével, képzésével foglalkoznak.

A fegyveres erő jövőjével kapcsolatban fontos kérdés lehet az, hogy az újat alkotó, új módszereket alkalmazó, korszerű rész mekkora hányada lesz az egésznek. A korszerűtlen, nehézkesen működő részre nem célszerű anyagi forrásokat áldozni. Ez kemény és keserves döntés, de a másik rész fejlődése, a fegyveres erő jövője szempontjából minél előbb meg kell hozni. Ez a megállapítás nemcsak a szervezetre, a technikai eszközökre és a módszerekre vonatkozik, hanem a személyi állományra is. A probléma más megközelítésben azt jelzi, hogy: az újat alkotó, új módszereket alkalmazó, a hadtudomány eredményeit felhasználni tudó állományt ne gátolja a korszerűtlen intézmények vezetési-, parancsnoki szelleme. A teljesítményt, a sikert – elismerés, megbecsülés kell, hogy kövesse. Más szóval, a nemzetközileg is elismert eredményekhez jól működő szervezetre, egymásban megbízó parancsnokokra és katonákra van elsősorban szükség, akik a feladat végrehajtásához megfelelő felszereléssel rendelkeznek. Megítélésem szerint, a felkészültség, a képesség megléte a biztonság szavatolásának egyik fontos feltétele. Az ország biztonságának

¹³⁶ Richard Florida: The Rise of the Creative Class: and How Its Transforming Work Basic Books kiadványa, 2002. 181–182.o.

elemzésekor a szakemberek nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a válságok kezelése, a konfliktusok megelőzése, a természeti és civilizációs katasztrófák elhárítása, a következmények felszámolása társadalmi érdek, nemzeti és szövetségi kötelezettség, az ország biztonságának kulcseleme. Ma már nem szükséges bizonyítani, hogy a válságkezelésre, a konfliktus-megelőzésre, a válságreagáló műveletekre, a katasztrófa-elhárításra terveket kell kidolgozni, és az abban foglaltakat be kell gyakoroltatni. Ez lehet az alapja a megelőzésnek, a felkészülésnek és annak, hogy képesek leszünk a következményeket a leghatékonyabban felszámolni; másképpen, az ország érdekeit képviselni, értékeit és lakossága szociális biztonságát megvédeni; külhoni szolgálat esetén, az állomány és a technika megóvásával, a feladatot maradéktalanul teljesíteni.

Szternák György „A nem háborús műveletek kutatásának irányiról” c. munkájában rámutat, hogy a fegyveres küzdelemben a nem háborús katonai műveletek általánossá válása megköveteli a politikai ellenőrzés, felügyelet mind teljesebb tudomásulvételét a katonák részéről.¹³⁷ Majd a következő általánosítható szabályokra mutat rá:

- a jövőben nem lesznek tisztán katonai jellegű műveletek, így azok tervezésekor, szervezésekor figyelembe kell venni a politikai, gazdasági, biztonsági, sokszor bonyolult jogi környezetet és szövetségi érdekeket, hatásokat.
- a műveleteket vezető parancsnokok „érzékeny” politikai-katonai beosztásban vannak és lesznek a jövőben, akiknek a katonai ismereteken túl politikai (diplomáciai) felkészültséggel is rendelkezniük kell.
- a műveleti parancsnoknak előre kell látnia a katonai döntés későbbi politikai (diplomáciai) hatásait. Kellő időben korlátozni a műveletet, esetleg befejezni, ha azt a politikai vezetés úgy kívánja. Más szóval, a parancsnokoknak képeseknek kell lenniük a döntéseik politikai hatásainak értékelésére, megértésére és elfogadására. A fenti elvek teljesüléséhez nem kell különlegesen nagy dolgokat elkövetni, csupán a NATO doktrínáiban már megfogalmazottakat érvényre juttatni a magyar vezetési rendszerben.
- A műveleti tervezés során és főleg a műveletek végrehajtása során számolni kell a nem kormányzati szervek műveleti területen való jelenlétével, tevékenységével, törekedni kell a velük való együttműködés feltételeinek megteremtésére.
- A CIMIC tevékenység előzetes tervezése, valamint a tervezett projektek pénzigényének felmérése és azok kielégítése nem megkerülhető feladat a műveletek végrehajtása során.

A fenti problémák kezelésére mind a NATO, mind az Európai Unió a parancsnok munkájának támogatására politikai tanácsadót (political advisor) alkalmaz, aki legtöbb esetben civil személy. A másik, sokszor polgári tanácsadó személy, a jogi tanácsadó.¹³⁸ A munkám korábbi fejezeteiben már bemutattam a NATO vezetési elveit, itt ezeket nem kívánom megismételni. Ugyanakkor, rá kívánok mutatni, a vezetés során felmerülő bizonytalanság kezelésének problémakörére. Martin van Creveld, akit sokan „korunk Clausewitze”-ként emlegetik, a „Command in War” című művében széleskörűen elemzi a vezetés mibenlétét, és annak megvalósulási formáit a háborúk folyamán. A bizonytalanság menedzselése tekintetében arra a végső következtetésre jut, hogy a centralizáció és a decentralizáció között az utóbbi alkalmas a bizonytalanság hatékonyabb kezelésre.¹³⁹

¹³⁷ Dr Szternák György: „A nem háborús műveletek kutatásának irányiról” 2005, letöltve a

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_13.html domainről 2007. január 11-én;

¹³⁸ Az ARTEMIS műveletben 2003-ban személyesen volt alkalmam megtapasztalni, hogy mennyire fontos a jogi tanácsadó jelenléte és felkészültsége, hiszen olyan, abban az időben még nem teljesen tisztázott kérdésekben tudott a parancsnok számára szakmai tanácsokat adni, mint például a gyerek katonák elleni fellépés.

¹³⁹ Martin van Creveld: Command in War, Harvard University Press kiadványa, 1985, 274. oldal;

4.2. Javasolt követendő elvek és törzsstruktúra a honi területen végrehajtandó szövetséges vezetésű és az országhatárokon kívül végrehajtandó multinacionális műveletekben

A parancsnok lényeges, ha nem a leglényegesebb feladata, hogy parancsokkal vezesse és irányítsa az alárendeltségébe tartozó katonai erőket. A kapott parancsnoki jogkör gyakorlásának legfontosabb mércéje, hogy az hogyan, milyen hatékonysággal tudott megfelelni a kapott küldetés végrehajtási folyamatában, mennyire tudta biztosítani a küldetés végrehajtását. Nyilvánvaló, ez alól nem képez kivételt a hazai területen végrehajtandó NATO vezetésű és az ország határain kívül végrehajtandó multinacionális műveletek sem. Az esetlegesen megvalósuló, honi területen végrehajtásra kerülő szövetséges vezetésű műveletek során, valamint az országhatárain kívül megvalósítandó szövetséges műveletek során elemi követelmény, hogy a nemzeti katonai elem a lehető legjobban illeszkedjen a szövetséges struktúrába. Ennek az egyszerű illesztési problémának leglogikusabb megoldása, ha ugyanolyan elvek mentén alakítjuk a magunk katonai elemét, mint a szövetségi struktúra más országai, ha azokat az elveket alkalmazzuk, amelyeket a NATO doktrínái megfogalmaznak.

Nem kívánom a 2.1 fejezetben megfogalmazottakat megismételni, csupán néhány, általam fontosnak tartott gondolatot kiemelni. Meggyőződésem, hogy a nyugati haderőkben már tért nyert vezetői kultúra hazai elterjedésének nincs alternatívája, következésképpen az AJP-3.2, és különös tekintettel az AJP-3.2.2 D Melléklet szerinti funkcionális területeket kell kialakítani és a területeken belül, az ott megoldandó feladatrendszerrel kell menedzselni. Olyan vezetőket kell képezni, akik képesek a küldetés vezérelt parancsnoki kultúra nyújtotta keretek között megvalósítani a katonai irányítást, akik képesek felszabadítani az alárendeltekben nyugvó kezdeményezés energiáit, és azokat a feladatok megoldására fókuszálni, valamint aki képes a beosztottait, alárendelt parancsnokait motiválni, bátorítani.

A fejlett nyugati államok haderejében, az üzleti életből átvett, ún. **mátrix-elvű szervezeti felépítést** alkalmazzák, amelynek lényege, mint ahogy már a második fejezetben kifejtettem, a projekt csoportok létrehozásában fogható meg. Az AJP-3.2.2. IV. fejezete világosan megfogalmazza azokat az interoperabilitási tényezőket, amelyeket a hazai vezetési struktúra kialakítása során figyelembe kell venni, ugyanis ezek figyelmen kívül hagyása, a multinacionális környezetben való sikeres működést veszélyezteti. A téma vizsgálata során azt is észre kell venni, hogy a multinacionális kötelékek nemzeti elmei egyre kisebbek, más szóval a multinacionalitás egyre alacsonyabb szinten valósul meg. Itt jelezném, hogy a Szövetséges Gyorsreagálású Hadtest létrehozásakor a nemzeti elem a hadosztály szintje volt. A későbbiekben, az ország NATO csatlakozásakor, a tatai gépesített dandárt ajánlottuk fel ezen hadtest amerikai hadosztályához, ezzel egyidőben közös német-lengyel hadosztály lett létrehozva, tehát kijelenthető, hogy a multinacionális kötelék nemzeti elemének a nagysága már csak dandár volt. Ma már léteznek multinacionális dandárok is, mint például a közös francia-német dandár vagy akár az MLF-t is példaként lehetne említeni. Hasonló evolúción ment át a boszniai békefenntartó multinacionális katonai kontingens, IFOR, SFOR majd EUFOR vezetés alatt. Ez a folyamat nem állt meg, hiszen az EU zászlóalj harccsoportjai már század, sőt szakasz szintű nemzeti elemekből állnak össze.

Bár a NATO-tagságot követően hazánk már nincs geostratégiaileg fenyegetett helyzetben és biztonsági pozíciója is szilárd, de környezetében számos regionális biztonságpolitikai kihívással kell szembenéznie. A térség NATO-tagságra esélyes országai mellett ugyanis arra esélytelen, sőt válsághordozó országok is találhatóak Magyarországon közvetlen környezetében. A magyar biztonságpolitikának a jövőben is számolnia kell olyan kihívásokkal, mint például a migráció, a környező országok belpolitikai instabilitása, járványok, etnikai konfliktusok, s az informatikával, a terrorizmussal, a proliferációs elemek együttes hatásával. Ilyen körülmények között a NATO-tag Magyarország, mint előretolt

bázis-ország sajátos stabilizáló tényező lehet a térségben. Nyilvánvaló, hogy hazánk már rendelkezik, egyfajta, elsősorban a balkáni régióban folytatott béketámogató műveletekben való részvételből származó tapasztalatokkal. A továbbiakban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadművelési Tanszékének kutatócsoportja által tett, a korszerű katonai szervezet kialakítására vonatkozó, 2002-ben készített ajánlásait kívánom ismertetni. Ezek az ajánlások már alkalmazkodni igyekeznek a NATO-tagállamokban megkezdett szervezeti változásokhoz, figyelembe véve a magyar lehetőségeket. A csoport az ajánlások megfogalmazásánál abból indult ki, hogy a XXI. században a legmodernebb fegyveres erőket nem a háborúk megvívására, hanem annak elhárítására képes és alkalmas erőként kell kialakítani. Ennek megfelelően a NATO-tagállamokban jelenleg folyó szervezeti átalakítások során megszüntetik a mamutszervezeteiket (hadseregcsoporthoz, tábori hadseregek), s helyükbe a gyorsreagálású, telepíthető, rugalmasan alkalmazható katonai szervezeteket állítanak. A hadosztályokba multinacionális dandárokat, ezredeket szerveznek; érzékelhető egyfajta hangsúlyeltolódás az egység, magasabb egység szintektől az alegység szintek felé; a figyelem fókuszába az alegység kerül; alapvető követelmény az alegységek harcának eredményes támogatása; a kötelek alkalmassá tétele az önálló tevékenységre; megnőtt a harctámogatás, a harcbiztosítás, a harckiszolgálás jelentősége.¹⁴⁰

A kutatócsoport, több ország haderejét tanulmányozva, arra a meggyőződésre jutott, hogy a magyar szárazföldi erők esetében is az azonos menettulajdonságú eszközöket célszerű egy szervezetbe beosztani. Az MH esetében ez a szervezet a rendelkezésre álló eszközök számát figyelembe véve a zászlóalj, esetleg a dandár lehet. Ennek megfelelően a kutatócsoport úgy véli, hogy a békében rendelkezésre álló összefegyvernemi, manőverező zászlóaljakat és az egyéb harctámogató, harcbiztosító, harckiszolgáló köteleket két-három dandárparancsnokság alárendeltségébe érdemes szervezni. A szervezet dandáronként kiegészítve könnyű lövész és páncélos felderítő zászlóaljjal, valamint a páncéltörő osztály bázisán létrehozott páncéltörő manőver csoporttal, gazdaságosabban felkészíthető vegyes összetételű harccsoportokba szervezhető. Láthatjuk, hogy gyakorlatilag ma is aktuálisak, a kutatócsoport megállapításai.

4.3. Következtetések

A nyugati országok a műveleteik vezetésére Művelési Parancsnokságokat (nemzeti vagy többnemzeti) alkalmaznak. A törzs felépítése követi a NATO doktrínákban leírt funkcionális területeket, és a területhez tartozó funkciókat, felelősségi köröket, feladatokat szigorúan veszik. A sokszor bonyolult politikai és jogi környezetben való művelési vezetés megkönnyítésére, felkészült, jobbára polgári politikai és jogi tanácsadókat alkalmaznak.

A nyugati fejlett országok haderejében megjelentek az ún. mátrix-elvű szervezeti felépítést alkalmazó katonai szervezetek. Megállapítottam, hogy az MH jelenlegi vezetési szervezetén, kultúráján és rendszerén változtatni kell. A szervezeti struktúrák kialakítása során, a NATO doktrínáiban megfogalmazott vezetési elveket kell követni. Szerintem szükséges a megkezdett haderő-átalakítási folyamatok folytatása, amely folyamat végeredményeképpen egy a gyorsreagálásra képes, multinacionális környezetben is rugalmasan alkalmazható haderőnek kell létrejönnie. A Nemzetvédelmi Egyetem kutatócsoportja kimutatta, hogy a jövő műveleteiben a nagy összhaderőnemi kötelek helyét a könnyen mozgó harccsoportok fogják felváltani.

¹⁴⁰ Hajdú István–Somorác András–Fodor József: „Szervezetek és harceljárások a XXI. század elején” Budapest, Új Honvédségi Szemle, 2001. 05. szám. (ISSN: 1585-4167) 59–72. o.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ELÉRT EREDMÉNYEK, JAVASLATOK, AJÁNLÁSOK

Az elmúlt tizenöt évben az Észak-atlanti Szövetséget olyan kihívások érték, amelyekre nem volt felkészülve. A Szovjetunió és a Varsói Szerződés megszűnésével, a hagyományos globális szembenállásnak megfelelő katonai feladatok megszűntek, vagy átalakultak. Megjelentek a szövetség feladatrendszerében a békefenntartó műveletek, a válságkezelés feladatainak katonai támogatása is. Mára az átalakulás, a jó értelemben vett „rugalmas reagálás”, azaz a kihívásokra való reagálás, a szervezet lételemévé vált. A változó körülményekhez igazodó és átalakuló NATO a Magyar Honvédség reformjának, átalakításának legfontosabb külső meghatározó tényezője lett.

A kutatásom eredményeképpen arra a következtetésre jutottam, hogy a fejlett nyugati államok haderői és gyakorlatilag a NATO valamennyi tagállamának hadereje az átalakítás időszakát éli. Az átalakítások, a haderőfejlesztések célja, hogy a XXI. század biztonságpolitikai viszonyai között, megfeleljenek az új típusú katonai kihívásoknak. Az átalakítások során nagymértékben veszik figyelembe a hálózat alapú képességek nyújtotta lehetőségeket, amely, az együttműködési okok miatt, a magyar haderő számára is kihívást, interoperabilitási követelményt jelkent.

A vizsgált időszakban a Magyar Honvédség a NATO tagja lett, amelynek többek szerint megbecsült, és egy kisebbség véleménye szerint, erősen kritizált tagja. A Magyar Honvédség az Észak-atlanti Szövetség katonai küldetéseiben több helyszínen is bizonyítja képességeit. Ugyanakkor a hatékonyság növelésére még számos lehetőség mutatkozik, elsősorban a NATO doktrínáiban megfogalmazott elvek gyakorlati megvalósítása területén.

Összegzett következtetések

Az első fejezetben a nemzetközi biztonságpolitika új elemei által létrehozott új kihívásokat és azok, a vezetési rendszerekre jelentett hatásait vizsgáltam. Megállapítottam, hogy az Észak-atlanti Szerződés folyamatosan reagál a nemzetközi porondon jelentkező kihívásaira. A NATO reagálási folyamatának mérföldkövei a csúcserkezetekhez kötődnek, amelyeken keresztül hazánk is részese a reakciók kialakításának és egyúttal a végrehajtás, megvalósítás folyamatnak is.

Véleményem szerint a nemzetbiztonsági faktorok között a NATO tagság az, amely az MH reformjára, átalakítására a legnagyobb hatást gyakorolta.

Megállapítottam, hogy a jövőre vonatkozó kihívások között az alábbiakra a szövetségeseknek és a Magyar Honvédségnek is válaszokat találnia:

- A hálózat alapú hadviselés jelentette szervezeti és technikai jellegű kihívások;
- Az egyre több területen megjelenő és nagyobb mélységű összhaderőnemiség;
- A centralizált vezetés felváltása a decentralizált vezetési és döntési mechanizmussal;
- Az információ fölény adta lehetőségek kihasználása;
- Védett adatmegosztás a partnerekkel;

A második fejezetében áttekintettem a NATO vezetési doktrínáiban megfogalmazott vezetési elveket és irányítási struktúrákat, majd bemutattam az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, a Francia Köztársaság és a Svéd Királyság haderőinek vezetési rendszereit, és elemeztem őket a NATO doktrínában meghatározott vezetési elvek érvényesülése szempontjából, megfogalmazom ezen országok katonai vezetési elveit és rámutattam a végrehajtott vagy folyamatban lévő haderőreformok irányvonalára.

Véleményem szerint a szövetségi rendszer az, amely ezen országok haderőreformjait determinálják, nagy erőfeszítéseket tesznek egyrészt a tett felajánlásaik teljesítésére, és mindemellett a technológiai fejlődés eredményeinek védelmi szektorban történő megjelenítésére. A NATO vezető országai, és más a világ technológiai élvonalához tartozó országok haderőiket egy jól meghatározható általános irányba fejlesztik.

Megállapításom szerint, a világ vezető fegyveres erőinek fejlesztési iránya a telepíthetőség és az expedíciós jelleg erősítése felé mutat. Logikusnak tűnik, hogy a magyar fegyveres erőknek egyfajta „követő üzemmódra” kell állni, annak érdekében, hogy képesek legyenek ezen erőkkel műveletekben résztvenni, együttműködni. Ehhez nem elegendő, a haditechnika és fegyverzet korszerűsítése, a vezetés technológiai bázisának fejlesztése, de a humán faktorára is nagy hangsúlyt kell fektetni. A NATO vezető tagállamai nem csak élenjáró technológiát alkalmaznak, de a haderő vezetését a legkorszerűbb elvek alapján kívánják megvalósítani, úgy mint a küldetés elvű vezetői stílus, a katonai szervezetek NATO elvek alapján történő megvalósítása, az expedíciós jelleg erősítését, a mátrix elvű szervezeti felépítés alkalmazása.

A harmadik fejezetben áttekintettem a katonai vezetés és irányítás általános funkcióit, majd bemutatom a Védelmi Felülvizsgálatot követő, ún. „Stratégiai Döntések” és a 2006-2007-ben hozott, a védelmi tárcát érintő döntések, a csapatok vezetésére gyakorolt hatásait.

Meglátásom szerint, arra a következtetésre lehet jutni, hogy az MH ÖHP megalakítása nem mindig a szervezeti korszerűsítés jegyében, vagy modern vezetéselméleti megfontolásokból lett végrehajtva, hanem egyszerű pénzügyi szempontok mentén került kialakításra. A parancsnokság, valójában csak a nevében összhaderőnemi, a törzsek kialakítása során a NATO doktrínákat kevésbé vették figyelembe, estenként mellőzték, az azokban foglalt elveket nem tartották fontosnak, vagy vezető elvnek.

Megállapításom szerint, tekintettel a NATO-nak tett felajánlásainkra, szükséges az MH ÖHP szervezetésnek a NATO doktrínáiban megfogalmazott elvek, törzsfelépítési metódus, és vezetési kultúra szemszögéből történő revíziója.

A negyedik fejezetben a nyugati országok a műveleteik vezetésére alkalmazott Műveleti Parancsnokságok felépítését vizsgáltam. Megállapítottam, hogy a törzsek felépítése követi a NATO doktrínákban leírt funkcionális területeket, és a területhez tartozó funkciókat, felelősségi köröket, feladatokat szigorúan veszik, alkalmazkodnak a sokszor bonyolult politikai és jogi környezethez, felkészült, jobbra polgári politikai és jogi tanácsadók alkalmazásával.

A nyugati fejlett országok haderejében megjelentek az ún. mátrix-elvű szervezeti felépítést alkalmazó katonai szervezetek. Megállapítottam, hogy a Magyar Honvédség jelenlegi vezetési szervezetén, kultúráján és rendszerén változtatni kell. A szervezeti struktúrák kialakítási során, a NATO doktrínáiban megfogalmazott vezetési elveket kell követni és azok szerint szükséges kialakítani.

Megállapításom szerint, a mátrix-elvű szervezetek kultúrájának Magyar Honvédségen belüli meghonosításával, a sokszor létszámgondokkal vagy egyenetlen leterheltséggel küzdő szervezetek gondjain enyhíteni, és a hatékonyságot növelni lehetne.

Új tudományos eredmények

Tudományos kutatásaimon alapuló doktori értekezéssel alátámasztva, mások által ez idáig fel nem tárt és sehol nem publikált-tudományos eredményeket rögzítettem.

1. Elemezve a vonatkozó NATO csúcsértekezleteket, összehasonlítva a magyar haderőben végbement változásokkal, bizonyítottam a megkezdett irányvonalak szükségességét, ajánlásokat fogalmaztam meg a vezetés új elveket figyelembevevő korszerűsítésére.
2. Kutatásom során három nagyobb és három kisebb ország katonai vezetési hierarchiáját, a kialakított szervezeteit, azok kialakításának vezető elveit, a védelmi minisztériumok feladatait, a feladatokhoz hozzárendelt szervezeteit, a katonai vezetési struktúrákat, azok funkcionális felépítési és vezetési rendjét vettem össze és bizonyítottam, hogy a Magyar Honvédségnek is ebben az irányba kell fejlődnie.
3. Összevettem a NATO vezető tagállamai közül az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, és Francia Köztársaság, valamint három hazánkkal is összevethető lélekszámú ország, a Cseh Köztársaság, Dán Királyság, és a Svéd Királyság katonai vezetési rendszereit és rámutattam a Magyar Honvédség felső és középszintű vezetési rendszer hiányosságaira.
4. Bizonyítottam, hogy az MH jelenlegi vezetési elemeinek funkcionális összetétele, a vezetés kultúrája csak részben felel meg a NATO doktrínáiban megfogalmazottaknak. Erre alapozva fogalmaztam meg az MH Összhaderőnemi Parancsnokságra vonatkozó, konkrét átalakítási javaslatomat.

Javaslatok

Véleményem szerint a jövőben a magyar haderő fejlesztésének két fontos prioritása lehet: egyrészt a professzionális, másrészt az expedíciós jelleg erősítése. Az elsőbe a vezetési rendszer racionalizálása, a vezetőképzés és kiképzés színvonalának növelése, a feltételrendszer javítása és a támogatórendszer átalakítása, új, a nyugati államok hadseregében már meghonosodott,¹⁴¹ vezetői kultúra kialakítása tartozik, addig a második prioritásba a műveletekre kijelölt (felajánlott erők), vagy műveleti részvételre (NRF, EU BG) tervezett alegységek, és szervezeti elemek átfogó fejlesztése tartozik.

A kutatásaim során, figyelembe véve a munkám adta vizsgálati spektrumot, az alábbi javaslatokat fogalmaztam meg:

- Kutatásaim során meggyőződtem arról, hogy szükséges megállítani a védelmi kiadások további erodálását, reálértéken számolt növekedést kell elérni. Ennek egyik módja lehetne, véleményem szerint, a kiemelt nagyságú honvédelmi költségvetési tételek központi keretből való finanszírozása.
- A Magyar Honvédség számára, közép és hosszú távon, a valódi haderőreform adhat megoldást. A védelmi szektornak, talán jobban, mint eddig, szüksége van a haderőreformra. A haderőreform végrehajtásához, a dán példához, és sok más nyugati országhoz hasonlóan, egy a parlamenti pártok között megkötendő, a választási perióduson túlnyúló, „Védelmi Szerződés” megkötése szükséges. A legfelsőbb politikai szintű, legalább a parlamenti pártok között megkötött egyezség, biztosítaná a haderőreform ügyében a politikai konszenzust. Ezen „Védelmi Szerződés” alapján, el lehet indítani a haderőreformot, mert garanciát ad a program végigvitelére. Ennek kombinálása egy 4 éves

¹⁴¹ Richard B. Myers: “Changing military culture key to transformation” US Forces Press Service kiadványa, 2004; 26. o

védelmi felülvizsgálati jelentésen alapuló, védelmi felülvizsgálati mechanizmus kialakításával és működtetésével, lehetővé tenné, a NATO 2+2 éves védelmi tervezési ciklusával való összekötést, és összességében biztosítaná, hogy a haderőreform céljai és a hadügyben végbemenő forradalom mozgásai összhangban maradjanak. A fenti „Négyéves Védelmi Felülvizsgálat” rendszerének kialakítása során figyelembe kellene venni, hogy a periódus kezdete, lehetőség szerint, ne essen egybe a választások idejével. Ezen rendszer kialakításához, természetesen, megfelelő kormányrendeletet és HM utasítást kell alkotni.

- Emellett látnunk kell azt is, hogy a haditechnikai eszközök rendkívül gyors fejlődése, illetve gyors elavulása, valamint az új technológiák drágasága is komoly mértékben járult hozzá a haderőrendszerekről vallott korábbi felfogás megváltozásához. Ennek egyik igen fontos eredménye az lett, hogy több európai országban megindult a vegyes hadkiegészítésű (részben önkéntesekből, részben hadkötelezettekkel álló) haderőrendszerek önkéntes hadkiegészítésű haderőkkel való átalakítása (már megtörtént Belgiumban, Hollandiában és Luxemburgban, megkezdődött Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában). A hasonló magyar törekvések kapcsán arra kívánom a figyelmet ráirányítani, hogy az említett haderőreformnak a rendszer minden elemét érintenie kell, koncepcionálisan megalapozottnak, továbbá következetesnek kell lennie, mert a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy csakis így lehet sikeres. Nagyrészt a koncepció, a rendszerszemlélet és következetesség hiányával magyarázható, hogy a magyar haderőrendszer még ma is korszerűtlen, merev, nehezen alakítható. Fel kívánom hívni a figyelmet arra, hogy a Magyar Honvédség átalakítására irányuló jövőbeli műhelymunka során a pénzügyi korlátok mellett végig kell gondolni a katonai erő szerepét az ország védelmében, az átalakítás indokait, célját és az átalakítás minden fontosabb mozzanatát is. A külföldi tapasztalatok és a hazai számítások azt mutatják, hogy a reform előkészítése 3-5, végrehajtása pedig újabb 5-6 évet vehet majd igénybe.
- Több szakmai véleményhez hasonlóan, egyetértve Örley György „A katonai vezetés a műveleti központok rendszerén keresztül” című munkájában megfogalmazottakkal, szét kellene választani a vezérkari funkciókat a tárca szintű, kormányzati feladatokból származó funkciókat a Honvédelmi Minisztériumon belül¹⁴², és kialakítani svéd modellhez hasonló, hatékony katonai szakmai irányítást és egyidejűleg jó kormányzati funkcionálást is biztosító 1:3 HM:HVK arányt. A Honvéd Vezérkaron belül, ki kellene alakítani a NATO funkcionális területeinek megfelelő J-s struktúrát. Egyetértek azon felvetésével is, hogy a NATO elveknek megfelelően, ki kell alakítani a „támogató-támogatott” elvű viszonyokat, és az erőforrásokat oda kell csoportosítani, ahol azokra a legnagyobb szükség van, ahol a problémák jelentkeznek. A folyamatban lévő műveleteink azonnali reagálást követelnek meg. Az a rendszer kockázatos és pazarló, amely nem képes rugalmasan lekövetni a felmerülő igényeket. Ennek érdekében, az új vezérkari elemnél, létre kellene hozni, természetesen, a J-8-s struktúrát is és egyúttal a védelmi költségvetés nagy részét, a brit példához hasonlóan, a VKF alá kellene rendelni. Nyilvánvaló, hogy a katonai szakmai kérdésekben a VKF a Honvédelmi Miniszter első számú katonai tanácsadójaként kellene, hogy funkcionáljon, mint az Egyesült Királyságban, vagy Svédországban.
- További költség megtakarítást jelenthet, a pazarlás csökkentése, mert meglátásom szerint, a pazarlás egyik módja a tapasztalatok hasznosításának elmulasztása. Véleményem szerint az MH duplán pazarló, hiszen egyrészt a nehezen kialakított, az adófizetők pénzéből

¹⁴² Örley György: A katonai vezetés a műveleti központok rendszerén keresztül, 10. o. Hadtudomány 2006/1–2 szám elektronikus változat, letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/1_2/2006_1_2_7.html domainről 2008. január 13-án;

megvalósuló felkészítés alacsony hatékonyságú, másrészt a kiképzés folyamatából, a szimulációs és élő gyakorlatokból, valamint a különböző küldetések végrehajtásából származó tapasztalatok hasznosítását **nem** egy integrált rendszerben hajta végre. Következésképpen szükséges, számos nyugati példához hasonlóan, a magyar tapasztalathasznosítási rendszer kiépítése, ezen belül szükséges egy magyar megszerzett tapasztalatokat feldolgozó, elemező és hasznosító (Lessons Identified/Learned) vagy doktrinális központ/parancsnokság létrehozása. Erre a legalkalmasabb helyszín, meglátásom szerint, valamint figyelembe véve a szimulációs központ települési helyét, Várpalota lenne. Ezen felül az MH Összhaderőnemi Parancsnokságnál, a J-7-n belül egy közvetlen irányító rész létrehozása (ennek kezdeti eleme már megjelent), valamint a HM Hadművelési és Kiképzési Főosztályon belül, a Honvéd Vezérkar megfelelő struktúrájú esetleges kialakítása esetén a J-7-n belül, a felsőszintű koordináló és javaslattevő rész kialakítása.¹⁴³ Mindezen feladatok, hatáskörök, működési elvek tisztázásához szükséges egy az egész MH-t átfogó stratégia kialakítása.

- Az amerikai példához hasonlóan, hasznos lenne a tapasztalatokat gyűjtő tisztek kiküldése műveletekbe, annak érdekében, hogy közvetlenül szolgáltatassanak inputokkal a folyamatban lévő műveletek periodikus felülvizsgálatához, valamint a tapasztalatok feldolgozási és hasznosítási rendszerhez.
- A munkám során bizonyítottam, hogy az MH ÖHP nem a NATO elvek mentén lett kialakítva. Összevetve a NATO doktrínákban megfogalmazottakkal, kialakítottam egy átalakítási javaslatot, amelyet a 21. számú melléklet tartalmaz.
- A munkám során feltártam, hogy az Egyesült Királyságban, az előre nem látható műveletekre, és azok sürgős eszközigényére, egy kormányzati tartalékot képeznek, amelyhez való hozzáférés kormányzati döntés függvénye, és mentes a közbeszerzési eljárás hosszadalmas, bürokratikus útjától.
- Az MH egyes szervezetei nagymértékű különbséget mutatnak az állománytáblában, hadrendben elfoglalt helyük alapján feltételezhető képességük és a valódi, a NATO terminológia alapján elvárt képességük között. A NATO-ban elfogadott elvek nem valósulnak meg a szervezeti keretek tekintetében. A rendfokozati anomáliákra való példaként említem, az amerikai dandár harccsoport parancsnoka rendszerint ezredes és egy négyezer fős szervezetet vezet, míg nálunk egy dandár kb. 2200 fős és tábornok a parancsnoka. A Magyar Honvédségben létezik olyan mintegy 300 főt számláló zászlóaljnak nevezett szervezet, aminek ezredes a parancsnoka. Ha egy szervezet ezred nagyságú, nevezzük ezrednek, ha század nagyságú, akkor legyen század. Tekintettek a fentiekre, szükségesnek találom a Magyar Honvédség hadrendi elemeinek megnevezésének és rendfokozati összetételének áttekintését.
- Meglátásom szükséges, a hadügy forradalma területén végbemenő gyors változások figyelemmel kísérésére, az átalakítás, a valódi haderőreform állandó jellege miatt, egy állandó transzformációval foglalkozó struktúra létrehozása Vezérkar Főnök Helyettes szinten, amely figyelemmel kísérné, hogy a magyar haderő reform megfelelő ütemben és irányban halad-e. Szükség esetén ajánlásokat dolgozna ki az irányvonal módosítására. Úgyszintén feladata lehetne a többi tagállamban zajló haderőreform eredményeinek elemzése, és ezek alapján, szintén ajánlások kidolgozása.
- Kihasnálva, hogy a NATO is újrafogalmazta ambíció szintjét, az MH-nak is érdeke lenne a saját ambícióinak újrafogalmazása, összehangolása a valós pénzügyi lehetőségekkel, azaz megfelelő mértékben csökkenteni kellene azok szintjét, mint ahogy Szenes Zoltán is

¹⁴³ Az MH Művelési Központban létezik egy művelési tapasztalatok hasznosításával is foglalkozó szervezeti elem, amely helyzeténél (létszám, feladatkör) fogva nem képes egy az egész MH-t átfogó rendszer kiszolgálására. A legnagyobb hiánynak azonban a témával kapcsolatos tárcaszintű stratégia hiányát látom.

javasolja a „NATO transzformáció hatása Magyarországra, a Magyar Honvédségre” című írásában. Valódi stratégia kialakítása, véleményem szerint, azt is jelenti, hogy el kell dönteni, mit akarunk hosszú távon a haderővel, és olyan képességek kifejlesztésére koncentrálunk, ami hozzáadott értéket képvisel mind a NATO mind az EU felé. (pl.: stratégiai légi szállító képesség, műveleti és harcászati szintű merev és forgó szárnyú légi szállító képesség kialakítása, amelyet lehet akár üzleti alapon is üzemeltetni.). Ide tartozhat a harcászati légi szállító eszközök beszerzésének problémája, mind merev szárnyú, mind forgó szárnyú eszközök tekintetében. Példaként említem, hogy az EU Oroszországtól volt kénytelen pénzért és nem utolsó sorban politikai engedményekért helikoptereket kérni a csádi EUFOR TCHAD/RCA műveletéhez, mert a gazdag EU képtelen volt 4, azaz négy darab szállító helikoptert biztosítani! Ebben az esetben, akár egy darab helikopteres hozzájárulással is nagy politikai haszonra tehattünk volna szert...Arról nem is beszélve, hogy ezek az eszközök, az országunk képességei elsősorban, és elsősorban nemzeti érdekből tudjuk őket, adott esetben alkalmazni (árvíz, vagy más katasztrófa). Itt merülhet fel a kormányzati koordináció kérdése, hiszen nyilvánvalóan olcsóbb lenne, egy fajta helikopter beszerzése valamennyi tárca számára, annak viszont stratégiai jelentősége lenne az ország számára, hogy elszakadjunk végre az orosz alkatrészellátás bizonytalanságától.

Ajánlások

Az értekezésem, saját megítélésem szerint, a szervezeti korszerűsítés, a haderőreform céljainak kitűzése, az eredmény eléréséhez szükséges metodológia kidolgozásához használható fel. Erre való tekintettel, a munkámat ajánlom a Magyar Honvédség felső szintű vezetőinek figyelmébe, elsősorban a szervezeti átalakítások során való alkalmazása tekintetében. Ajánlom továbbá, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a MK Katonai Felderítő Hivatal, a MK Katonai Biztonsági Hivatal számára. Nem utolsósorban ajánlom munkámat az MH ÖHP és alárendeltjei figyelmébe a szervezetek kialakítása során, valamint a képzések és továbbképzések folyamatába felhasználásra. Az értekezés eredményei, véleményem szerint, a következő területeken *hasznosíthatók*:

1. *Forrásanyagként* a Magyar Honvédség tapasztalat feldolgozó és hasznosító stratégiájának megalkotása során.
2. *Követendő elvi iránymutatásként* a Magyar Honvédség felső és közép szintű vezetési struktúrájának, katonai szervezeteinek *strukturális korszerűsítések* és *az eszközök beszerzése* során.
3. *Referenciaanyagként* a Magyar Honvédség soron következő „Védelmi Felülvizsgálata”, „Stratégiai” felülvizsgálata” vagy haderőreformja során, az átalakítási célok és azok elérésének módszertana vonatkozásában.
4. *Oktatási segédanyagként*, a vonatkozó mértékben, a tisztek, tiszthelyettesek oktatása felkészítése, továbbképzése során.

Befejezés

Gyarmati István „Az új áldozata van a „haderőreformnak” című írásában keserűen állapítja meg: *„Hihetetlen rossz hatékonysággal használja fel a honvédség a közpénzt. Évi mintegy háromszázmilliárd forintot költünk el a honvédelemre, és nem kapunk cserébe komoly, használható katonai képességeket. Az egyetlen kézzel fogható eredmény ezer magyar katona külföldi missziókban való jelenléte. Kiképzés alig folyik, bevethető egységeink nincsenek, a NATO és fő szövetségeseink nap, mint nap elégedetlenségüknek adnak hangot.”¹⁴⁴*

Munkám során azokat az okokat, összefüggéseket kutattam, és tártam fel, amelyek erre a kijelentésre ösztönözték Gyarmati Istvánt. Az okok között találjuk a teljes egészében soha végig nem vitt haderőreformok sikertelenségét, valamint a politikai elit a honvédelem kérdéséhez való negatív vagy nem hozzáértő hozzáállását, magatartását. Az értekezésem elkészítése érdekében végzett kutatásaim meggyőztek arról, hogy a nyugati államok hadseregei nem csak azért hatékonyabbak a magyar haderónél, mert modernebb fegyverzettel, felszereléssel látták el, hanem azért is, mert korszerűbb elvek alapján vezetik haderejüket.

Gyakorlatilag valamennyi nyugati haderő az átalakítás, a haderőreform időszakát éli. A haderők transzformációja a világ vezető országaiban egy irányba mutat. Az általános trendet az expedíciós jellegű haderő, hálózat központúság, és a civil eszközök mind nagyobb mértékű bevonása jellemzi. Ugyanakkor, az átalakítás során, nem számolják fel a haderőnemi parancsnokságokat, a NATO vezetési elveit nagymértékben alkalmazzák. Az elvek között szerepel a küldetés orientált vezetési stílus alkalmazása, amely nem képzelhető el az alárendeltek kezdeményező készségének, gondolati szabadságának kihasználása nélkül.

A fejlett nyugati államok hadseregében a hálózat alapú képességek mind szélesebb kihasználására törekednek. Ezen képességek azonban csak akkor válhatnak valódi előnnyé, ha a technikai lehetőségeket és az azokat kihasználni képes személyi állomány rendelkezésre áll, a parancsnokok és az alárendeltek kapcsolata megfelel a XXI. századi követelményeknek.

A fejlett nyugati államok hadseregében, ahol mindenki egyidőben kap valószerű információkat a szembenálló félről és a saját erőkről, nem lehet a régi, centralizált vezetési stílust és döntéshozatali eljárást fenntartani. A magyar haderő számára, a multinacionális műveletekben való részvétel miatt, egyre nagyobb kihívást fog jelenteni a hálózat központú környezetben végzett tevékenység, nem csak a nyilvánvaló technikai interoperabilitási követelmények miatt, hanem a vezetés humán faktora is. A decentralizált döntéshozatali eljárás, a küldetés orientált vezetési stílus megvalósítására képesnek kell lennünk mind az előljárói, mind az alárendelti szempontból.

A kutatási témához kapcsolódó saját (idegen nyelvű és magyar) publikációk

1. L'avenir d'arme nucléaire en l'Europe, La Tribune (C.I.D.) 2001/3 68. oldal
2. Hongrie et l'aérienne de l'OTAN contre Kosovo La Tribune (C.I.D) 2001/2 42. oldal
3. 99 nap az ARTEMIS-ben Szárazföldi Haderő 2003. december
4. Gondolatok a NATO típusú hadosztályról Szárazföldi Haderő 2003. december
5. Az iraki háború tapasztalatai Szárazföldi Haderő 2004. március;
6. A NATO válságkezelő rendszere. Szárazföldi Haderő 2004
7. Békefenntartó kézikönyv (szerző 100%-s részesedés) 2004, megjelenés éve 2006
8. Katonai kislexikon (társszerző 25 %-os részesedés) 2004

¹⁴⁴ Gyarmati István: Az új áldozata van a „haderőreformnak” a „Hírszerző” hírlapportálon 2007. november 12-n megjelent írása letöltve a <http://www.hirszerzo.hu/rovat.publicisztika> domainről 2008 február 08.-n

9. La Hongrie et l'OTAN – Előadás – «L'Association des Anciens et Amis des Ecoles Supérieures de Guerre et du Collège Interarmées de Défense» szervezésében – CID 2001
10. A szövetséges légimozgékonyaságú műveletek MH SZFP törzstanulónap 2003. április 24;
11. La chaîne doctrinale hongroise CDES Pkh látogatása 2003. április 17 ;
12. A hadműveleti művészet MH SZFP továbbképzése 2002. szeptember 16 ;
13. A szárazföldi csapatok alkalmazásánál elvei MH SZFP továbbképzése 2003 április 03
14. Az MH általelfogadott és bevezetett STANAG-k MH SZFP továbbképzése 2003 dec. 12
15. A Szövetséges Összhaderőnemi Műveletek (AJP-3) MH SZFP TÖF továbbképzése 2003
16. The battlefield digitization, AARMS 4. kötet 3. szám (2005. szeptember)
17. Implications of NATO Network Enabled Capability in applying the principles of war at the operational level of warfare AARMS 5. kötet 2. szám (2006. augusztus)
18. Command and Network Centric Operation AARMS 6. kötet 2. szám (2007. július)
19. A felülvizsgálatot követő haderő-átalakítás feladatainak jelenlegi kihívásai Kard és Toll 2005. január
20. A hálózat központú hadviselés és a hatásalapú műveletek lehetséges hatásai a vezetési rendszerre Kard és Toll
21. A „34 napos” háború Hadtudomány 2007. I. negyedév
22. A műszaki erők alkalmazása az ARTEMIS műveletben Műszaki Katonai Közlöny 2007/I.

Felhasznált irodalom

1. Bíró István alez.: The National Security Strategy and Transformation of the HDF, 2005, 14.o., <http://www.stormingmedia.us/04/0472/A047234.html> 2008. január 19.;
2. Tomolya János mk. alez.: A Védelmi Felülvizsgálatot követő haderő-átalakítás feladatainak jelenlegi kihívásai, Kard és Toll 2005/1, ZMNE kiadványa, 2005. 4-5.o
3. Dr. Haig Zsolt, Dr. Várhegyi István: A vezetési hadviselés alapjai, ZMNE kiadvány, egyetemi jegyzet Nyt.sz.: EH 11; 2000, 34-35.o /;
4. John J. Gartska, Richard E. Hayes, David A. Signori: Understanding Information Age Warfare, Department of Defence, CCRP kiadvány, 2001, 55.o.;
5. LtCol J. STORR PhD: Lessons Learned from Iraqi Freedom Operation, Land Ops WG ülésén elhangzott előadása, 2003. október, Kingston, Kanada
6. G.E.SHARPE, A.D ENGLISH : Principles for change in the post-cold war Command and Control of the Canadian Forces, Canadian Ministry of Defence kiadványa, 2002,10. o.;
7. FM 3-0 Operations /USA HQs Dep. of the Army kiadványa, 2001, 17 o. 1-53. pont;
8. AJP 3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces, NATO NSA kiadványa, 2003, 3-6 o. 117. pontja;
9. Gyarmati István: Újabb áldozata van a „haderőreformnak” a „Hírszerző” hírportálon 2007. november 12-n megjelent írása letöltve a <http://www.hirszerzo.hu/rovat.-publicisztika> domainről 2008 február 08.-n”;
10. Magyarország és a NATO, HM Kommunikációs és Toborzási Főosztály kiadványa, 2004, 3-4.o;
11. EU JOINT SITCENT: Counter-Terrorism Annual Report 2005, Council of the EU, General Secretariat of Joint Situation Centre kiadványa, 2005, 14. oldal
12. EU JOINT SITCENT: Annual Report on International Terrorism 2007, Council of the EU, General Secretariat of Joint Situation Centre kiadványa, 2007, 24. oldal;
13. Bjorn E. Kristiansen: Defense Transformation, A NATO Perspective, Garmish-Partenkirchen, 2006. 10.o., <http://www.marshallcenter.org/site-graphic/lang-en/page-mc-index-1/xdocs/conf/2006-conferences/static/xdocs/conf/2006-conferences/0603/Kristiansen-en.pdf> 2008. október 22.-n ;
14. Allied Joint Doctrine AJP-01(C), NATO NSA kiadványa, 39.o. 0224. pont

15. Edward A. Smith: Complexity, Networking, and Effect-Based Approaches to Operations, 2006, CCRP kiadvány, 198-201. o.;
16. IMSM-0046-2005 CJSOR for NRF FULL OPERATIONAL CAPABILITY;
17. MC 477 Military decision on, Military Concept for the NATO Response Forces, a NATO Katonai Bizottság kiadványa, 2003. 4-5. oldal;
18. IMSM 0506-2005 Back Ground Paper on NRF for the MC Stock Take, NATO International Military Staff kiadványa, 2005, 2. oldal;
19. IMSM-0046-2005 CJSOR for NRF FULL OPERATIONAL CAPABILITY, NATO International Military Staff kiadvány 2005, 6. o.
20. Final Report by SCEPT on the Lessons Learned from NATO's Pakistan Earthquake Relief Operation and Assistance to the US Following Hurricane Katrina, NATO Főtitkárság kiadványa 2006, Nyt.sz.: SG(2006)0301 9. o
21. Az „Úton a XXI. század hadserege felé” című kiadvány. A Honvédelmi Minisztérium Kommunikációs Főigazgatóság kiadványa, Budapest, 2003. 3-5. oldal
22. Dr. Jacqueline R. Henningsen, Dr. Richard E. Hays, Susan Iwanski, MG Dean Cash : Analyzing Effect-Based Operations WS Reports 2002, MORS, 14. o
23. NATO Istanbul Summit Communiqué, letöltve a <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm> domainről 2008 január 19.-n, 8.o.
24. David A. Honey: Battle command and NCW, SPIE kiadványa, 2004, 41-42.o
25. Mark R. Sickert: NCW and operational concept of war, US Air War College kiadványa, 2000, 16-17.o.
26. Gary Crowder: Effects-Based Operations Journal kiadványa, 2003, 4.o letöltve a <http://www.mindef.gov.sg/imindef-> , domainről, 2008. január 17.-n.;
27. Tóth Kristóf: 3 milliárd dolláros támogatás a nano-technológiai kutatásokra, Népszabadság, 2003 jún. 27, letöltve a http://www.innovacio.hu/hirlevel_pdf/-MISZ_Hirlevel_2005_13.pdf domainről 2008 január 07.-n
28. John Colston: NATO defence ministers approve guidance for modern operations, 2006, 9.o. letöltve a http://www.nato.int/cv/is/asg-dpo/colston.ministerial_guidance.htm domainről 2008. február 08.-n;
29. John Deptula: Effect-based Operations Workshop speaking notes, 2002, 2. o, letöltve a http://www.jfsc.ndu.edu/library/publications/bibliography/effects_based_operations.asp domainről 2008 január 18.-n
30. Dr Pirityi Sándor: NATO-csúcs a Boszporusznál: Pillérekhez-partokhoz híd kerestetik, Hadtudomány 2004 3-4. szám, MHT kiadványa 2004, 4.o
31. Jeffrey Larsen: Development of the agreed NATO Policy, INSS kiadványa, 2006, 8. o
32. Final communiqué, Ministerial meeting of the Defence Planning Committee and the NPG 2006, 11.o. letöltve a <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb070102.htm> domainről 2007. december 21-én
33. Chuck Sitarsky, The Emerging Security Environment, 2004. 40-41.o., letöltve a <http://2020ok.com/books/40/chucksitarsky-the-future-security-environment-20640.htm> domainről 2009 január 11.-n
34. Tomolya János mk. alez.: Gondolatok a NATO típusú hadosztály alkalmazásáról, Szárazföldi Haderő, az MH SZFP kiadványa 2003 decemberi száma, 28-31.o
35. Tomolya János mk. alez.: A hatás alapú műveletek és a hálózat központú hadviselés elméletek lehetséges hatásai a vezetés és irányítás rendszerére, Szárazföldi Haderő, az MH SZFP kiadványa, 2004/2 11-12.o
36. C.J. Dick: Conflict in a Changing World: Looking Two Decades Forward, Conflict Studies R.C kiadványa, 2002, 6–7.oldal;
37. Albert A. Nofi: Recent Trends in Thinking about Warfare, CAN kiadványa, 2006, 65-68.o

38. William T. Johnsen, Douglas V. Johnson, James O. Kievit, Douglas Lovelace, Dr Steven Metz: *The Principles of War in 21st Century: Strategic Considerations*, Strategic Studies Institute kiadványa, 2007, 11.o
39. Ho How Hoang, Joshua: *Effects-Based Operations Equals to “Shock And Awe”?*, 2004. 2-3.o letöltve a http://www.rsis.edu.sg/about_rsis/staff_profiles/Joshua_Ho.html domainről 2008. január 12-én;
40. Colin S. Gray: *Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History*, 3.oldal;
41. Dr. Padányi József: *A NATO-tagság hatása a Magyar Honvédség szárazföldi csapatai műszaki biztosításának elméletére és gyakorlatára*, MTA doktori értekezés, 6. o.;
42. Tao Hanzhang, Sun Tzu's *Art of War*, New York: Sterling kiadványa, 1987, 99. o. és Michael Howard & Peter Paret, Carl von Clausewitz: *On War*, Princeton University Press kiadványa, 1976, 566.oldal;
43. Basil H. Liddell Hart, *Strategy* (New York: Praeger, 1972), 338-339. o., és Giulio Douhet, *The Command of the Air*, Dino Ferrari (Trs) (New York: Coward-McCann, 1942), 20. o.
44. LtCol Antulio J. Echevarria: *Globalization and the nature of war*, Strategic Studies Institute kiadványa, 2002; 11–12.o
45. Michael P. Noonan, “The Military Lessons of OIF”, FPRI kiadványa 2003.,66–67.o
46. SIPRI Yearbook 2006: *Armaments, Disarmaments, and International Security*, a Swedish International Peace Research Institute kiadványa, 2007, 15.o. letöltve a <http://www.sipri.org/yearbook/2006> domainről 2008. január 11-én;
47. Nigel Howard: *Confrontation analysis: How to win operations other than war*, UK Evaluation and Research Agency (DERA) kiadványa, 2002. 29. oldal;
48. Dr. Williamson Murray Prof.Em : *Implications of the Future Military Environment*, Principles of War Culminating Seminar, Ohio State University-n elhangzott előadása, 2005, 13.o. letöltve a http://www.jhuapl.edu/POW/notes/Murray_13_April.pdf domainről 2008. január 14-én;
49. David S. Alberts, John J. Garstka, and Frederick P. Stein, *Network-Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*, DoD CCRP Publication Series kiadvány, 1999 augusztusi száma, 87–93. o.;
50. Várhegyi István: *Organikus és programvezérelt haderő-fejlesztés a XXI. században*, Hadtudomány, XIII. évf. 2003./3–4 ,a MHT kiadványa, 2003, 23. o.;
51. Kim Hjun-tak: *Future Soldier Systems*; SSRC kiadványa, 2003. 4. oldal;
52. Kis Antal Zoltán: *Az Intel már a 65 nanométeres technológiánál jár*, PC World 2006. júniusi száma, 2–3. o. letöltve a <http://pcworld.hu/65-nanometeres-gyar-europaban-is-20060623.html> domainről 2008. január 28-án;
53. Gregory Fomtenot, E.J. Degen, David Tohn: *On Point*, 2004, OIFSG kiadványa, 2004;
54. Tomolya János mk. alezredes: *Az iraki háború tapasztalatai*, Szárazföldi Haderő, 2004/1 száma, az MH SZFP kiadványa, 2004, 17–19.oldal;
55. John Arquilla, David Ronfeldt: *Swarming and Future of Conflict*, USA National Defence Research Institute kiadványa, 2004;
56. *Allied Joint Doctrine AJP-01 (C)*, NATO NSA kiadványa, 2007.;
57. *AJP 3.2.2, Szövetséges Szárazföldi Műveletek Vezetése és Irányítása*, NSA kiadványa, 2007 május D melléklet;
58. Manuel W. Wik: *Revolution in Information Affairs: Tactical and Strategic Implications of Information Warfare and Information Operations*, Swedish National Defence College kiadványa, 2004, 43.oldal;
59. David S. Alberts, John J. Garstka, Frederick P. Stein: *Network Centric Warfare, Developing and Leveraging Information Superiority*, CCRP kiadványa, 2000.;

60. Stephen Biddle, Wade P. Hinkle, Michael P. Fischerkeller, Skill and Technology in Modern Warfare, US Department of Defence Office of Transformation kiadványa, 2002;
61. Fred P. Stein: Observations on the Emergence of Network Centric Warfare, USA Evidence Based Research Institute kiadványa. 2006. 46–47. oldal;
62. European Commission: Key figures 2003-2004, Directorate for Research kiadványa, 2004, 17–19. oldal, letöltve a <http://ec.europa.eu/research/indicators/benchmarking-2003en.pdf> domainről 2008. január 11-én;
63. David Tucker: Confronting the Unconventional: Innovation and Transformation in military Affairs, USA DoD kiadványa, 2006. 34-36. o;
64. USA Department of Defence: 2008 Army Modernizations Strategy, Office of the Chief of Staff Army kiadványa, 2008, 14. oldal;
65. Dr. Thomas P. M. Barnett and Dr. Henry H. Gaffney Jr.: The Top 100 Rules of the New American Way of War, Center for Strategic Studies kiadványa, 2006, 8.o;
66. Donald Rumsfeld: Quadrennial Defense Review Report, US DoD kiadványa, 2006. 17.o.;
67. Geoffrey Hoon: The Strategic Defence Review: A New Chapter, 2002, 7.o.;
68. Lutz Unterseher: Europe's Armed Forces at the Millennium: A Case Study of Change in France, the United Kingdom, and Germany, Defense Alternatives Briefing Report NR 11, Bundeswehr Center for Analyses and Studies kiadványa, 2000, 5. oldal;
69. Antoine Lebeuf: „Le Pays” 2009. januári 29-i számában megjelent „Des Effectifs Militaires Francais” című cikke, második bekezdés;
70. Anders Byren: Revolution in Military Affairs – The Swedish Programme, SIPRI Insights on Peace and Security kiadvány, no 2002/1. 2002, 33. oldal;
71. Karl Engelbrekton: The Swedish Armed Forces, az EU Katonai Bizottság (EUMC) 2005. június 11-i ülésén elhangzott előadása;
72. A Svéd Királyság 2006 évi adatszolgáltatása a “Vienna Document 1999: Participating State: The Kingdom of Sweden, Information on Defence Planning“ című dokumentumhoz, OSCE kiadványa, 2006, 31-33.o.
73. Booz A. Hamilton: The Matrix Reloaded, The Multi-Axis organization as Key to Competitive Advantage, SFIWT kiadványa 2006. 8.o.;
74. Walter Perry, Gina Kingston: Network-Based Operations for the Swedish Defence Forces, RAND kiadvány 2004, 18.o.;
75. Henry Moore: U.S Army Transformation: The U.K. View, Military Review, US Army Command and General Staff College kiadványa, 2002. 241-243. o.?
76. Richard B. Myers: Changing military culture key to transformation, US Forces Press kiadványa, 2004, 16. o;
77. David Trucker: Confronting the unconventional innovation and transformation in military affairs, Advanced Brain Monitoring Incorporation kiadványa, 2008. 24–25.o;
78. Dr. Hajma Lajos: A világ fegyveres erői; Egyetemi Kiadó, Budapest, 2004, 145–254 o.;
79. Urbán Attila: A Magyar Köztársaság NATO-tagságából fakadó nemzetbiztonsági kihívások, Hadtudomány, 2006, 4. szám, A MHT kiadvány, 2006 december, elektronikus változat, letöltve a <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/4/tartalom.html> 2008. január 21-én;
80. Dr. Pintér István: Katonai vezetés és szervezés elmélete. ZMNE Egyetemi jegyzet, 2000, 62–71. o.;
81. Dr. Hajdú István: A törzsszolgálat alapjai. ZMNE Egyetemi jegyzet, Nyt. szám: J 1330. 47–48. o.;
82. Tömböl László mk. altábornagy: Jelentés az MH Összhaderőnemi Parancsnokság megalakításáról, 2007. január 23.;
83. Dr. Szabó György: Parancsnokságok és harcászati törzsek felépítése, és funkcionális tagozódásuk. 1999. ZMNE Egyetemi jegyzet Nyt.sz.: J-1341, 67–69.o

84. Dr. Kobolka János: A stratégiai döntés, Szakmai Szemle, a MK KBH kiadványa, 2006, 23–42. o.;
85. 2009/2007. (I. 30.) Kormányhatározat a központi egészségügyi szolgáltató szervezetek létrehozásáról letöltve a http://www.khem.gov.hu/data/cms1919257-/KMBT_211_-00060.pdf domainről 2008. január 11-én;
86. 2073/2004. (IV. 15.) Kormányhatározat a Nemzetbiztonsági Stratégiáról, II. fejezet (4. oldal), letöltve a http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/0AA54AD7-0954-4770-A092-F4C5A05CB54A/0/bizt_pol_hu.pdf domainről 2008. január 11-én;
87. 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről (Honvédelmi Törvény- /Hvt/), 70.§. 19.o letöltve a <http://www.magyarokozlony.hu/nkonline/-MKPDF/hiteles/mk04011.pdf> domainről 2008. január 10-én;
88. Dr. Kádár Pál ezredes: A Magyar Honvédség 2007. évi átalakítása és a Honvédelmi Minisztérium új szervezete, Hadtudomány 2008. elektronikus változat, letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2008_e_4.pdf domainről, 6. o.;
89. Hajdú István–Somorácz András–Fodor József: „Szervezetek és harceljárások a XXI. század elején” Budapest, Új Honvédségi Szemle, 2001. 05. szám. 59–72. o.;
90. Dr. Szenes Zoltán: A NATO transzformáció hatása Magyarországra, a Magyar Honvédségre, Új Honvédségi Szemle, 2007. májusi száma, HM kiadványa, 6–7. o.;
91. Megtagadott múlt, modern baloldaliság. Interjú Szekeres Imrével. Magyar Nemzet, 2007. március 12. letöltve a <http://www.mno.hu/portal/archkat?date=2007-03-12> domainről 2008. január 11-én;
92. 82/2006. HM utasítás (MK 94) a HM Szervezeti és Működési Szabályzatáról letöltve a http://www.honvedelem.hu/files/hm_ut_a_hm_szmsz_.pdf domainről 2008. január 10-én;
93. Donald Rumsfeld: Transformation Planning Guidance, 1. számú melléklet 23. o., 2003. április, az USA DoD. kiadványa letöltve a <https://acc.dau.mil/GetAttachment.aspx?id=19253&pname=file&aid=964&lang=en-US> domainről 2008. január 10-én;
94. Juhász Mihály: Az USA Összhaderőnemi Erők Parancsnokságáról, Honvédségi Szemle 3. oldal letöltve a http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle-/az_egyesult_allamok, domainről 2008. január 10-én;
95. Kern Tamás: A második Gyurcsány-kormány első évének biztonság- és katonapolitikája (Századvég műhelytanulmányok 5. szám) 20-21. o.;
96. Örley György: A katonai vezetés a műveleti központok rendszerén keresztül, 10. o. Hadtudomány 2006 1-2 szám elektronikus változata, letöltve a http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2006/1_2.html domainről 2008. január 13.
97. Richard B. Myers: “Changing military culture key to transformation” US Forces Press Service kiadványa, 2004; 26. o.;
98. Dr. Maris McCrabb: Effect Based Operations, Definitions and Models című, a NATO Főparancsnokságon 2005. március 31-én tartott előadása;
99. Miroslav Tuma: Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic, 2006, Stockholm International Peace Research Institute kiadványa, 60. o. letöltve a <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI14.pdf> domainről 2007. december 21-én;
100. SIPRI Yearbook 2007, Stockholm International Peace Research Institute Kiadványa, 2007

Táblázatok

1. A NATO átalakulása;
2. Az MH ÖHP megalakításával járó létszámcsökkenés;

Ábrák

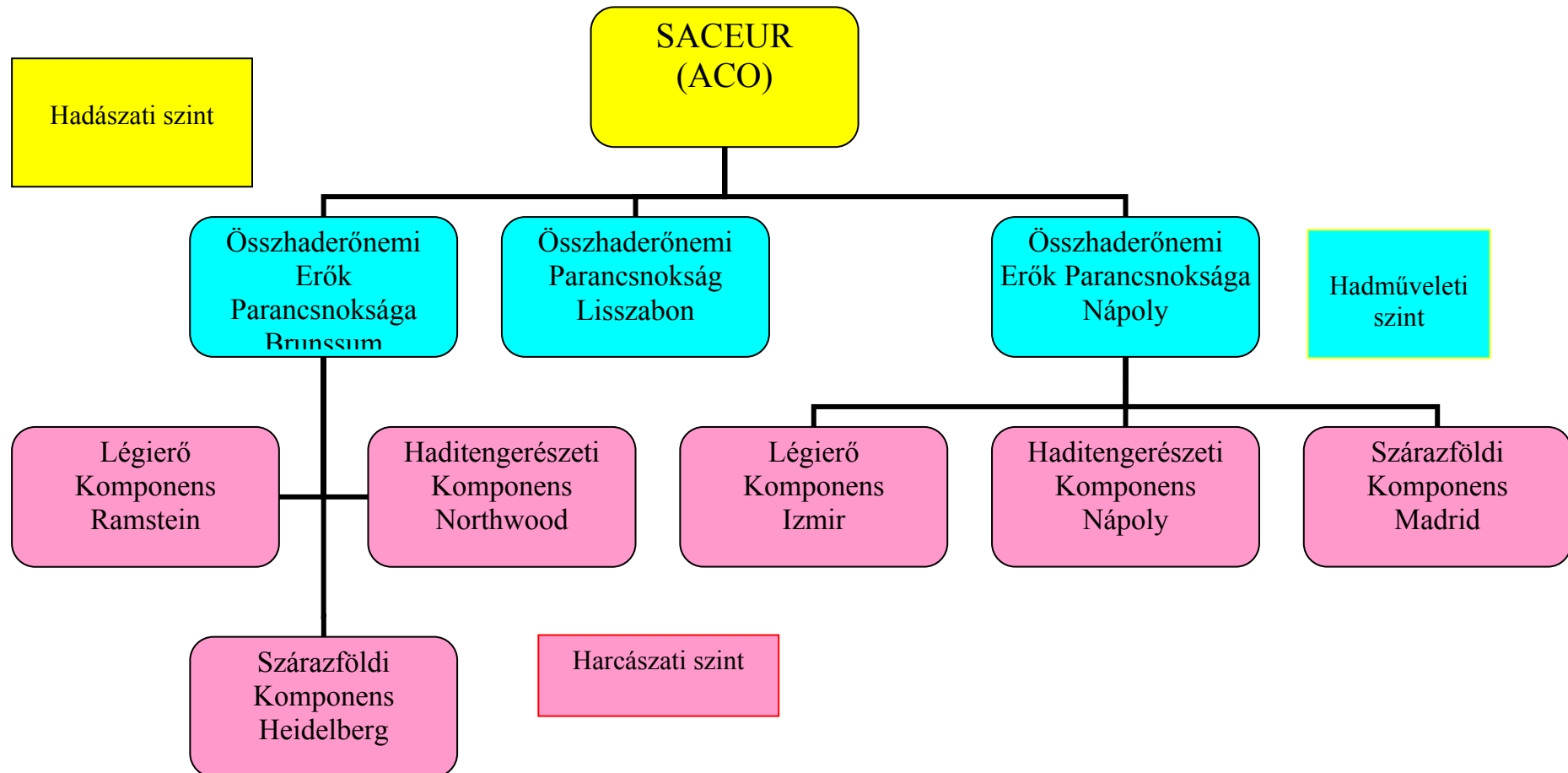
1. A fenyegetések komplex összefüggési rendszere;
2. A Törzs felépítés modellje;
3. A műveleti tervezés folyamata;
4. A HM felépítése;
5. A honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek;
6. Az MH ÖHP kialakítása során végbement törzstiszti létszámcsökkenés;

Az értekezésben gyakran használt angol rövidítések

Angol rövidítés	A rövidített kifejezés	A kifejezés magyarul
ACO	Allied Command Operations	Szövetséges Műveleti Parancsnokság
ACT	Allied Command Transformation	Szövetséges Átalakítási Parancsnokság
AJP	Allied Joint Publication	Szövetséges Összhaderőnemi Kiadvány
BCT	Brigade Combat Team	Dandár Harccsoport
C3	Command, Control and Communication	Vezetés, Irányítás és Hírközlés
CIS	Communications and Information Systems	Hírközlési és Információs Rendszer
CPG	Comprehensive Political Guidance	Átfogó Politikai Utasítás
DRR	Defence Requirements Review	Védelmi Követelmények Felülvizsgálata
EBAO	Effect-Based Approach to the Operations	A műveletek hatásalapú megközelítése
EBO	Effect-Based Operations	Hatásalapú Műveletek
FHQ	Force Headquarters	Kötelékparancsnokság
FOC	Full Operational Capability	Teljes Műveleti Képesség
HRF	High Readiness Forces	Magas Készenlétű Erők
IOC	Initial Operational Capability	Kezdeti Műveleti Képesség
JFC	Joint Forces Command	Összhaderőnemi Erők Parancsnoksága
JHQ	Joint Headquarters	Összhaderőnemi Parancsnokság
JRRF	Joint Rapid Response Forces	Összhaderőnemi Gyorsreagálású Erők
LCC	Land Component Command	Szárazföldi Komponens Parancsnokság
LOA	Level Of Ambition	Ambíciószint
MCC	Maritime Component Command	Haditengerészeti Komponens PK-ság
MJO	Major Joint Operation	Fő Összhaderőnemi Művelet
MMR	Minimum Military Requirements	Minimális Katonai Követelmény
NCW	Network Centric Warfare	Hálózat Központú Hadviselés
OIF	Operation Iraqi Freedom	Iraki Szabadság Hadművelet
PRECON	Preparation Control	Felkészülési Irányítás
PRT	Provincial Reconstruction Team	Tartományi Újjáépítési Csoport
PJHQ	Permanent Joint Headquarters	Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság
SJO	Smaller Joint Operation	Kiseb Összhaderőnemi Művelet

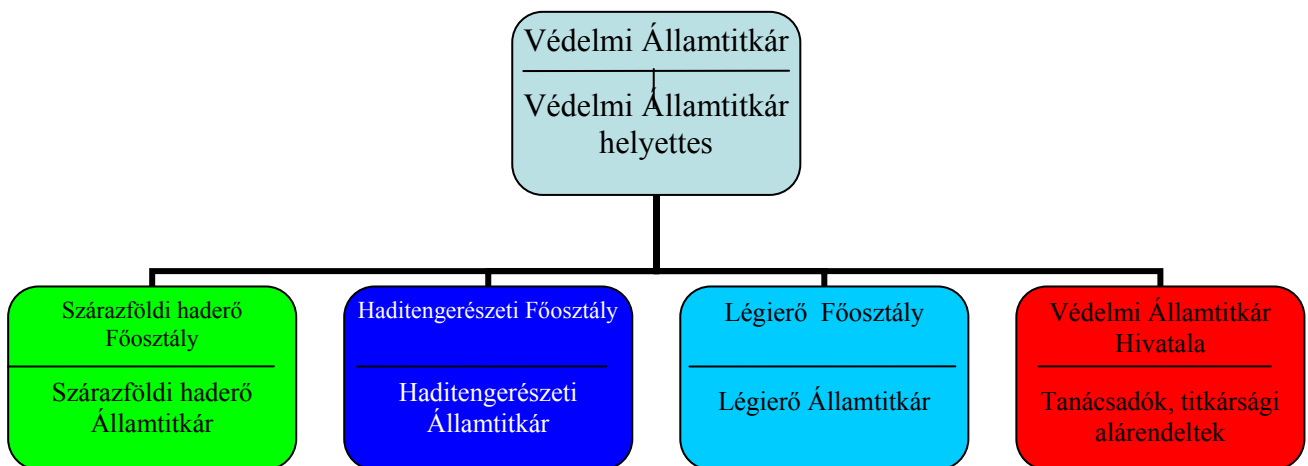
MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: A NATO új műveleti vezetési struktúrája¹⁴⁵

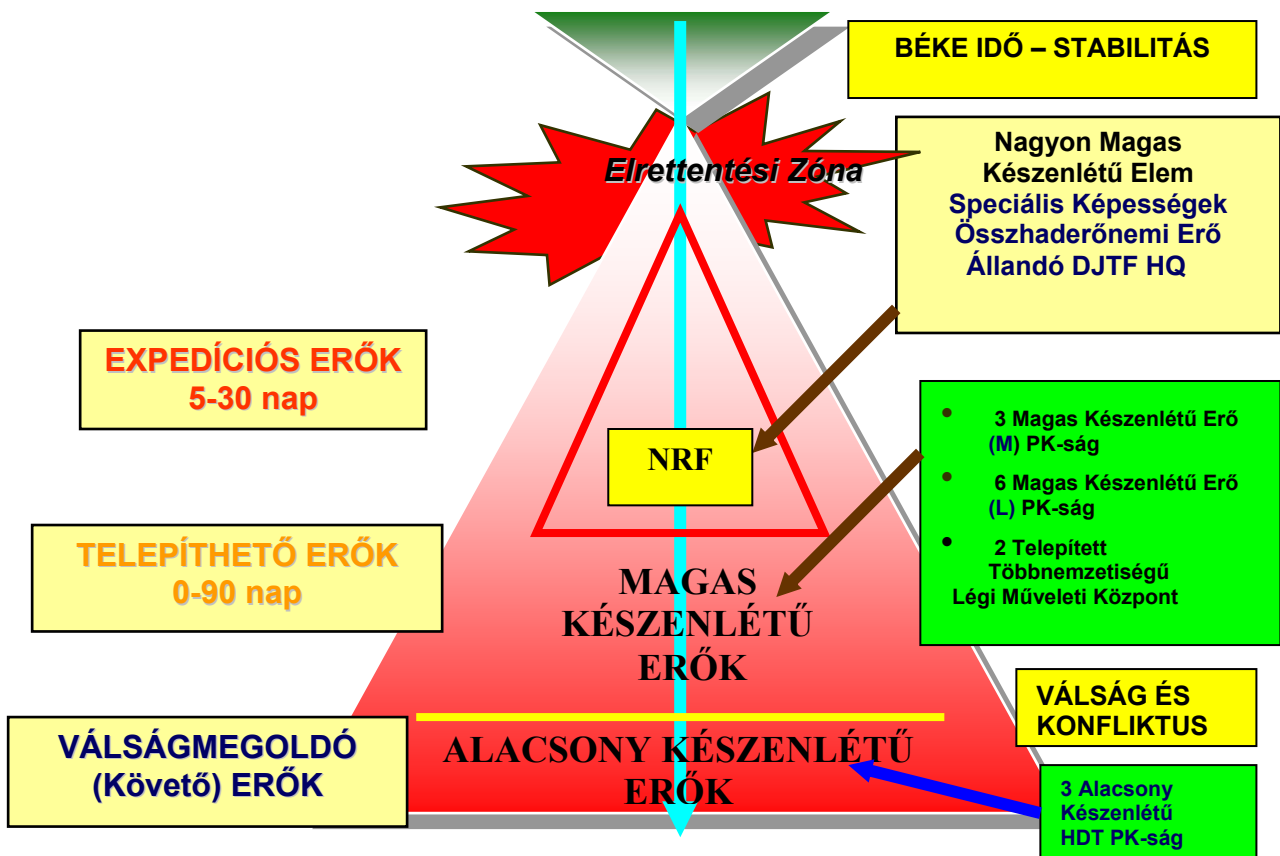
¹⁴⁵ A http://www.nato.int/shape/issues/ncs/ncs_index.htm domainról 2008. február 11-én letöltött adatok alapján készítette: Tomolya János

2. számú melléklet: Az USA Védelmi Minisztérium felépítése (nagybani változat)¹⁴⁶

3. számú melléklet: A NATO fokozott készenlétű erői

A NATO FOKOZOTT KÉSZENLÉTŰ ERŐI

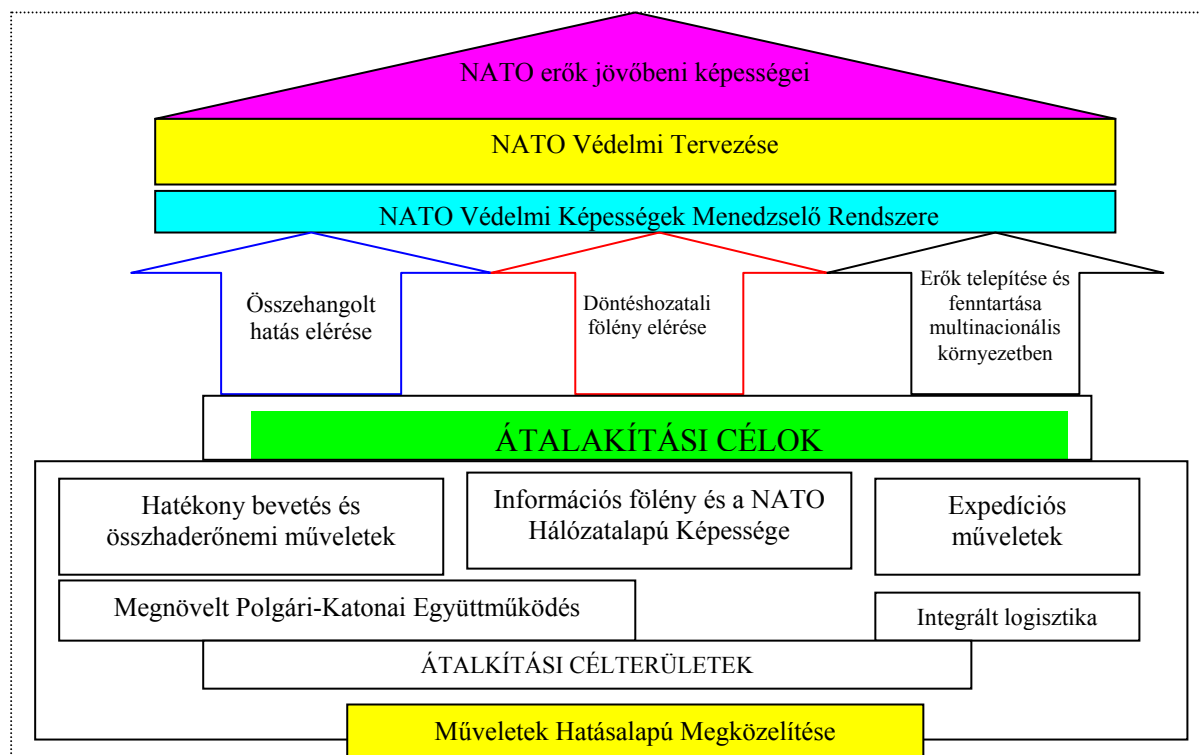

¹⁴⁶ A <http://www.defenselink.mil/pubs/dod101/> domainról 2008. március 20-án letöltött adatok alapján készítette: Tomolya János

4. számú melléklet: A NATO egységeinek hierarchiája és azok létszámbeli nagysága¹⁴⁷

Szim-bólum	Egység	Létszám	Alárendelt egységek száma	Parancsnoki szint
XXXX	hadsereg	50–60 000 fő	3 hadtest	vezérezredes (****) (general)
XXX	hadtest (corps)	25 000–30 000 fő	3 hadosztály	altábornagy (***) (lieutenant general)
XX	hadosztály (division)	10 000–20 000 fő	3 (4) dandár vagy ezred	vezérőrnagy (**) (major general)
X	dandár (brigade)	2000–5000 fő	3 ezred vagy 3–6 zászlóalj	dandártábornok (*) (brigadier general)
III	ezred (regiment)	2000–3000 fő	3-4 zászlóalj	ezredes (colonel)
II	zászlóalj (battalion)	300–1000 fő	3 század	alezredes (lieutenant colonel)
I	század (company)	60–250 fő	3 szakasz	százados vagy őrnagy (captain – major)
***	szakasz (platoon)	30–40 fő	3 raj	(fő) hadnagy (first/second lieutenant)
**	raj (section)	8–12 fő		tizedes (corporal)

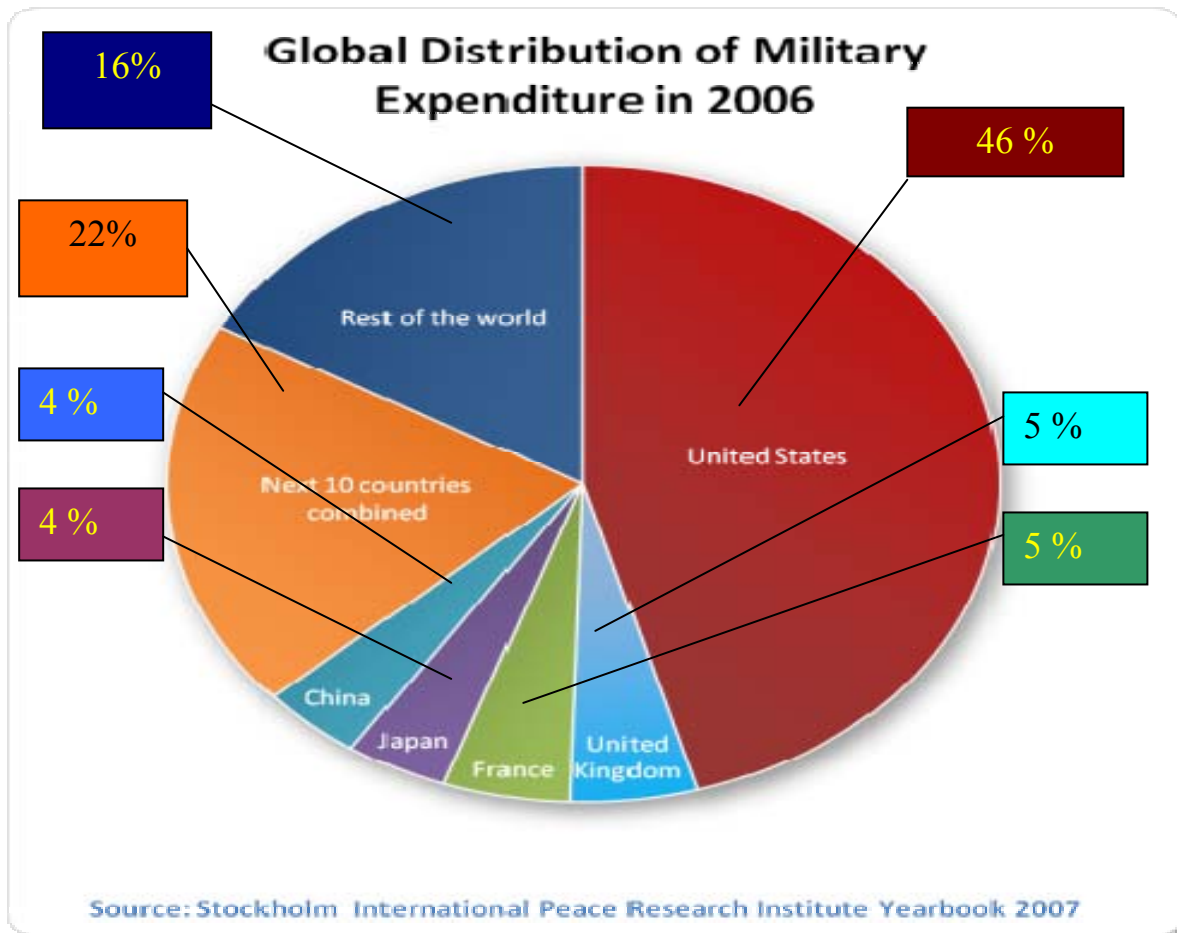
5. számú melléklet: Az átalakítás céljainak és a NATO erők jövőbeni képességeinek viszonya a Műveletek Hatásalapú Megközelítése elméleti környezetben¹⁴⁸

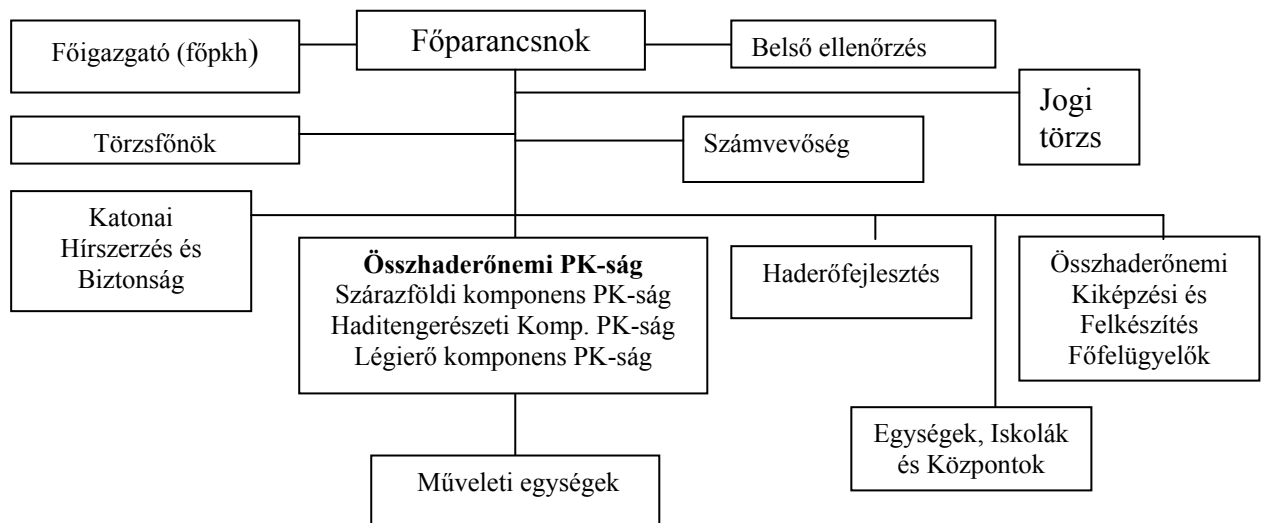
¹⁴⁷ Final communiqué, Ministerial meeting of the Defence Planning Committee and the NPG 2006, 14–15.o. letöltve a <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb070102.htm> domainről 2007. december 21-én

¹⁴⁸ Dr Maris McCrabb: Effect Based Operations, Definitions and Models című, a NATO Főparancsnokságon 2005. március 31-én tartott előadása alapján, készítette: Tomolya János

6. számú melléklet: A hadikiadások globális eloszlása 2006-ban¹⁴⁹

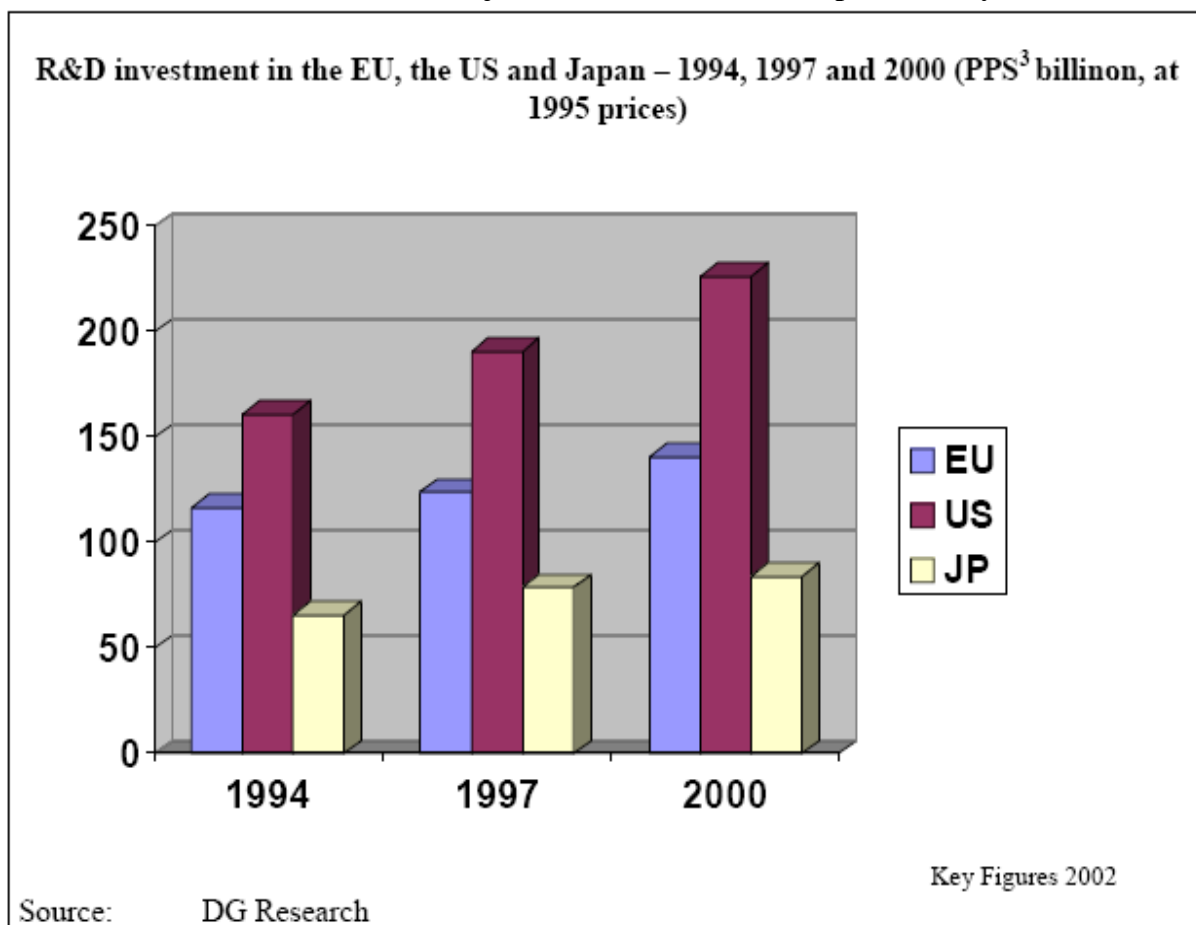
7. számú melléklet: A svéd vezérkar felépítése¹⁵⁰

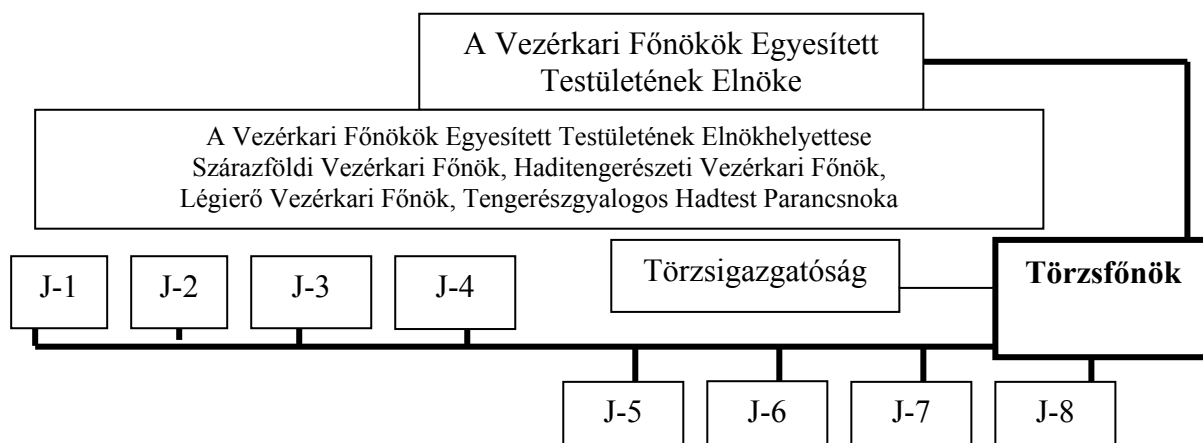
¹⁴⁹ SIPRI Yearbook 2007, Stockholm International Peace Research Institute Kiadványa, 2007, 12. oldal

¹⁵⁰ Letöltve a <http://www.mil.se/en/News/Mission-and-defence/> domainről 2008. március 11-én

8. számú melléklet: A Kutatás és Fejlesztés az EU, USA, és Japán viszonylatában ¹⁵¹

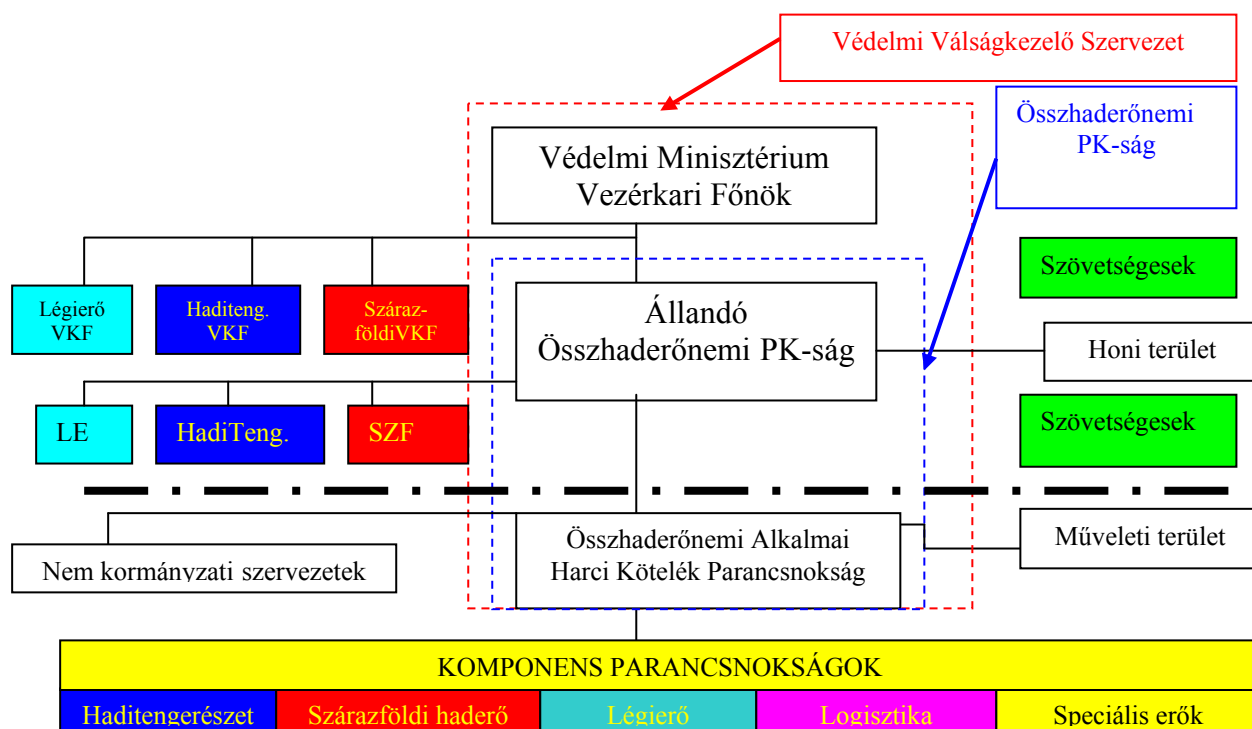
9. számú melléklet: Az USA Vezérkari Főnökök Egyesített Testületének felépítése ¹⁵²

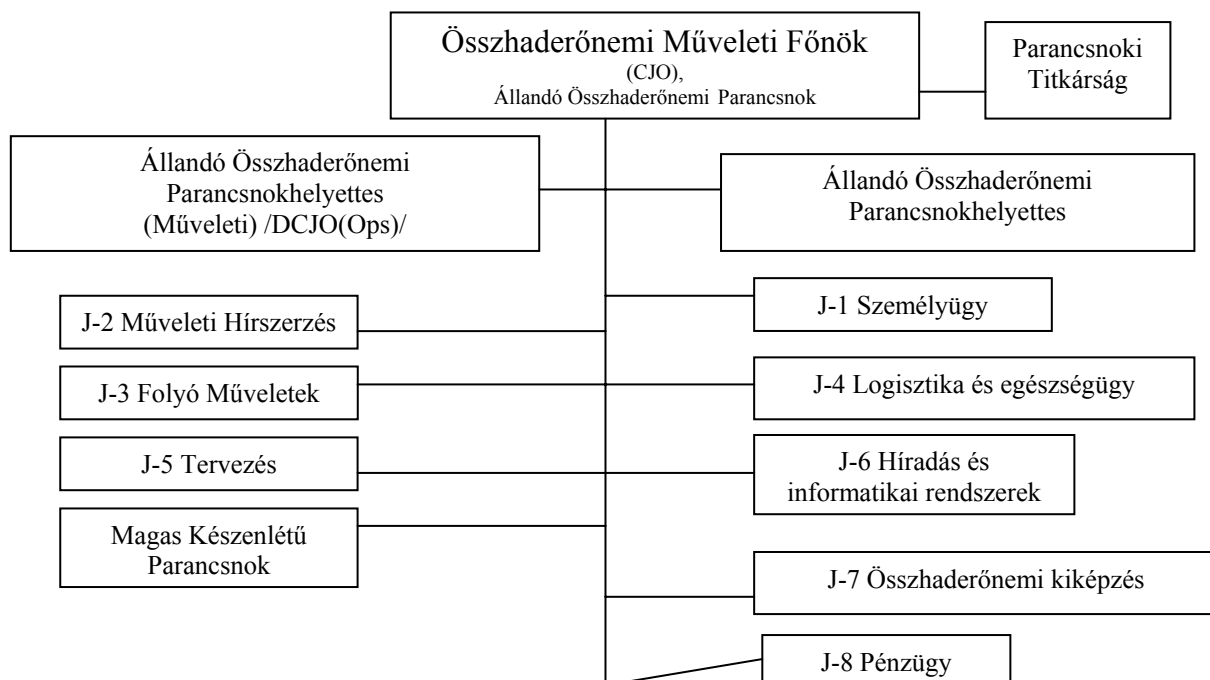
¹⁵¹ Letöltve a http://ec.europa.eu/dgs/research/index_en.html domainről 2007. december 27-én

¹⁵² A http://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Chiefs_of_Staff domainről 2007. február 21-én letöltött adatok alapján készítette Tomolya János

10. számú melléklet: Az Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság helye a Védelmi Válságkezelő Szervezetben ¹⁵³

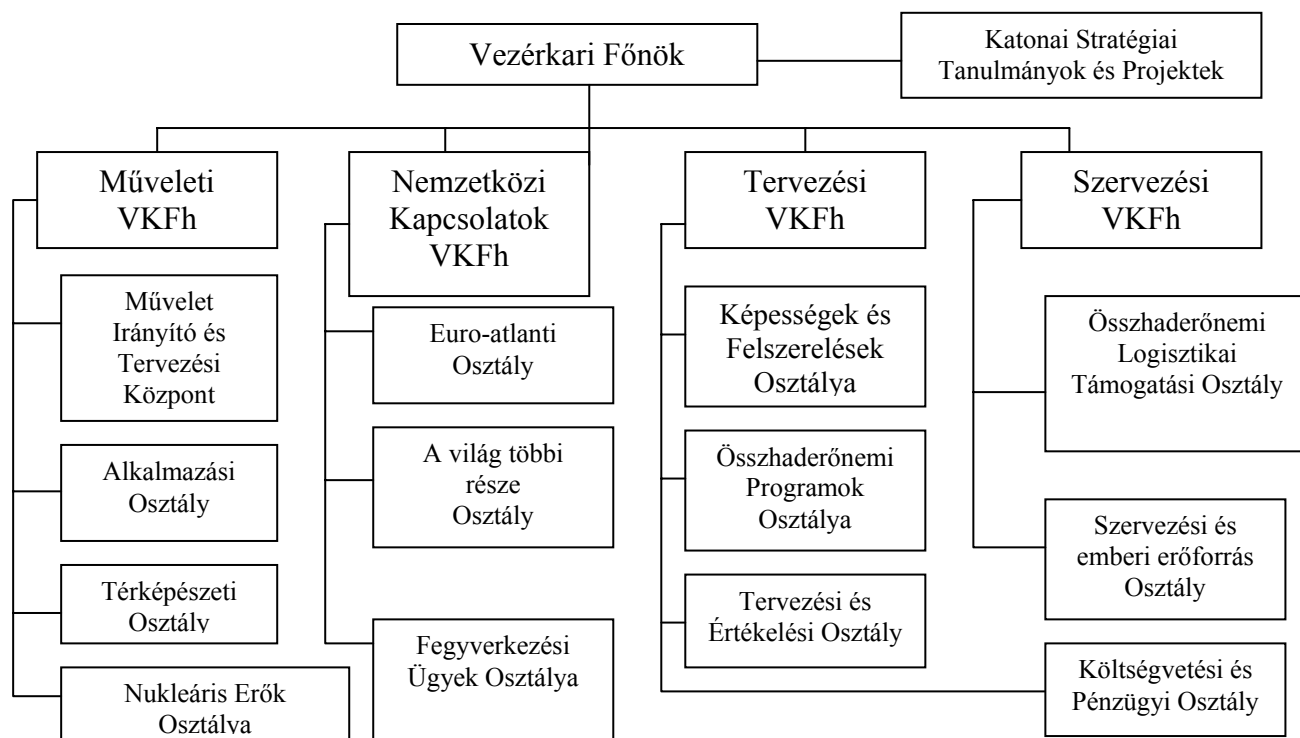
11. számú melléklet: A brit Állandó Összhaderőnemi Parancsnokság (PJHQ) felépítése ¹⁵⁴

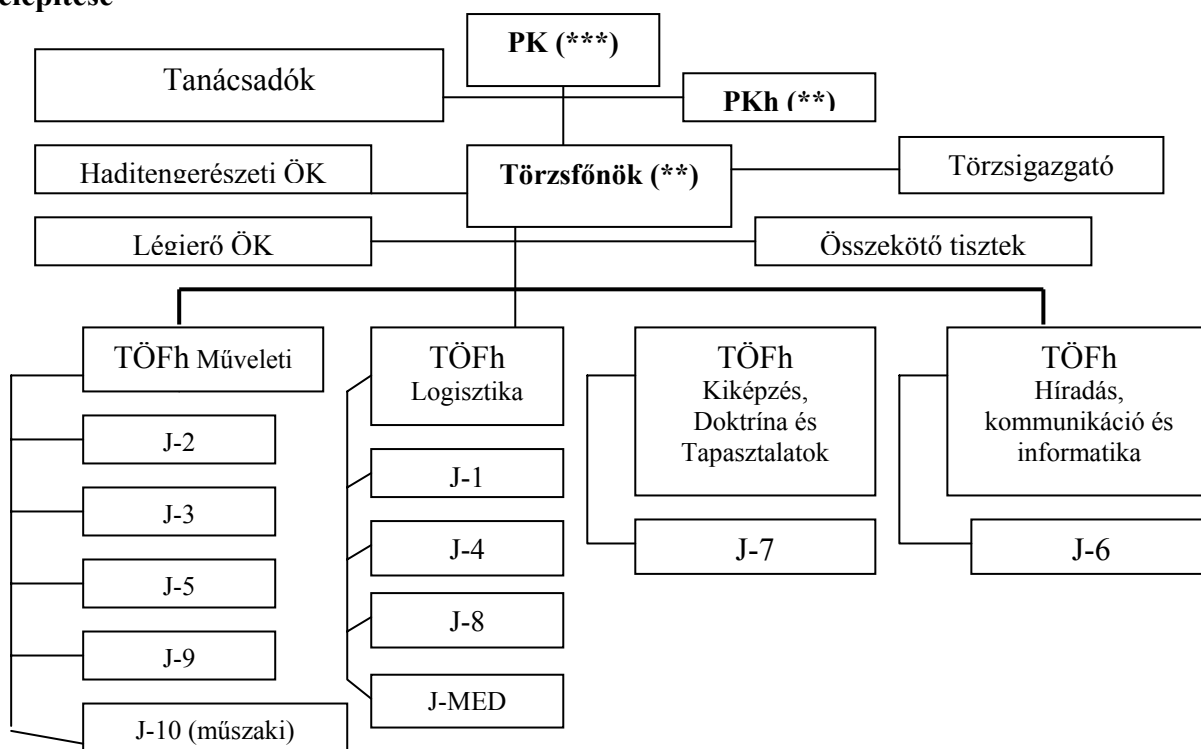
¹⁵³ A http://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Chiefs_of_Staff/PJHQ/ domainról 2008. február 21-én letöltött adatok alapján készítette Tomolya János

¹⁵⁴ Letöltve a <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/WhatWeDo/DoctrineOperationsandDiplomacy/PJHQ/NorthwoodHeadquarters.htm> domainról 2008. február 21-én

12. számú melléklet: A francia összhaderőnemi vezérkar felépítése¹⁵⁵

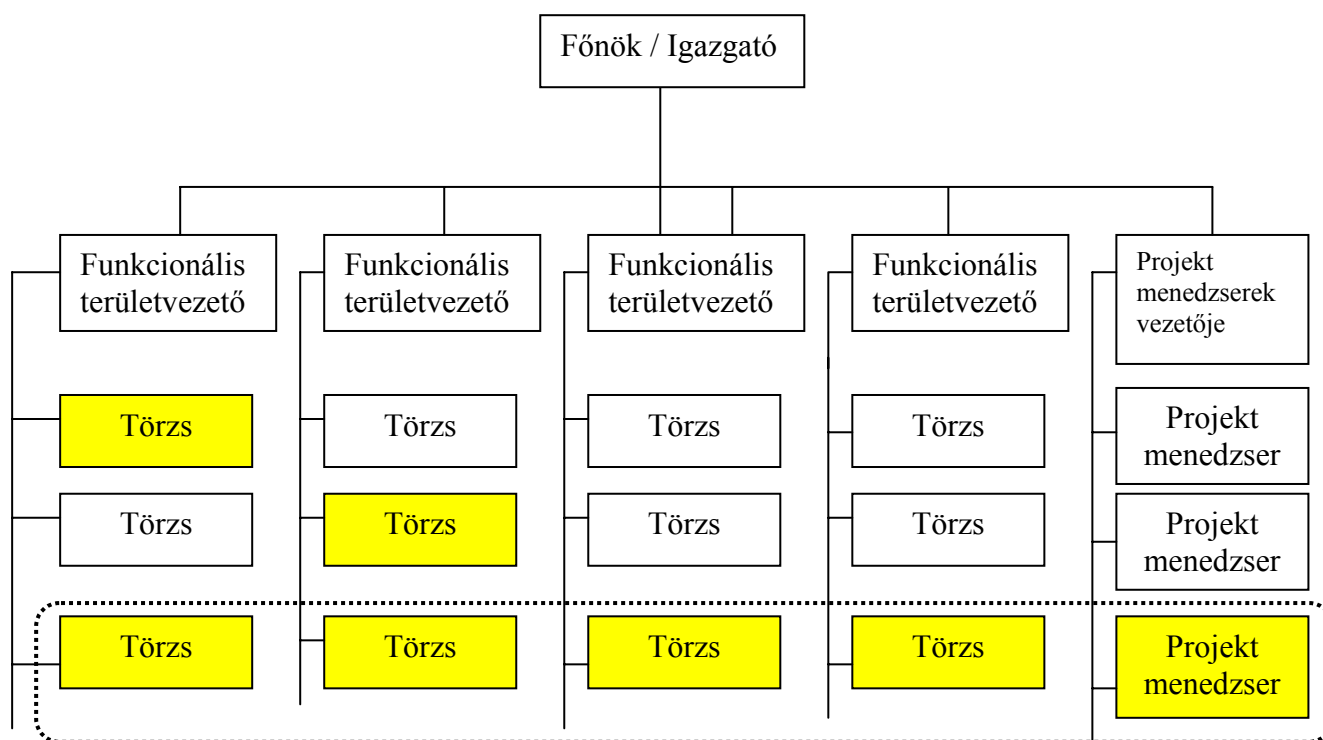
13. számú melléklet: A francia gyorsreagálású hadtestparancsnokság szervezeti felépítése¹⁵⁶

¹⁵⁵ Letöltve a http://www.defense.gouv.fr/ema/commandement/etat_major_des_armees/organisation_domainröl 2008. február 08-án

¹⁵⁶ Letöltve a http://www.defense.gouv.fr/ema/layout/set/wai/commandement/-organismes_et_directions-interarmees domainről 2008. február 08-án

14. számú melléklet: A mátrix alapú szervezet¹⁵⁷

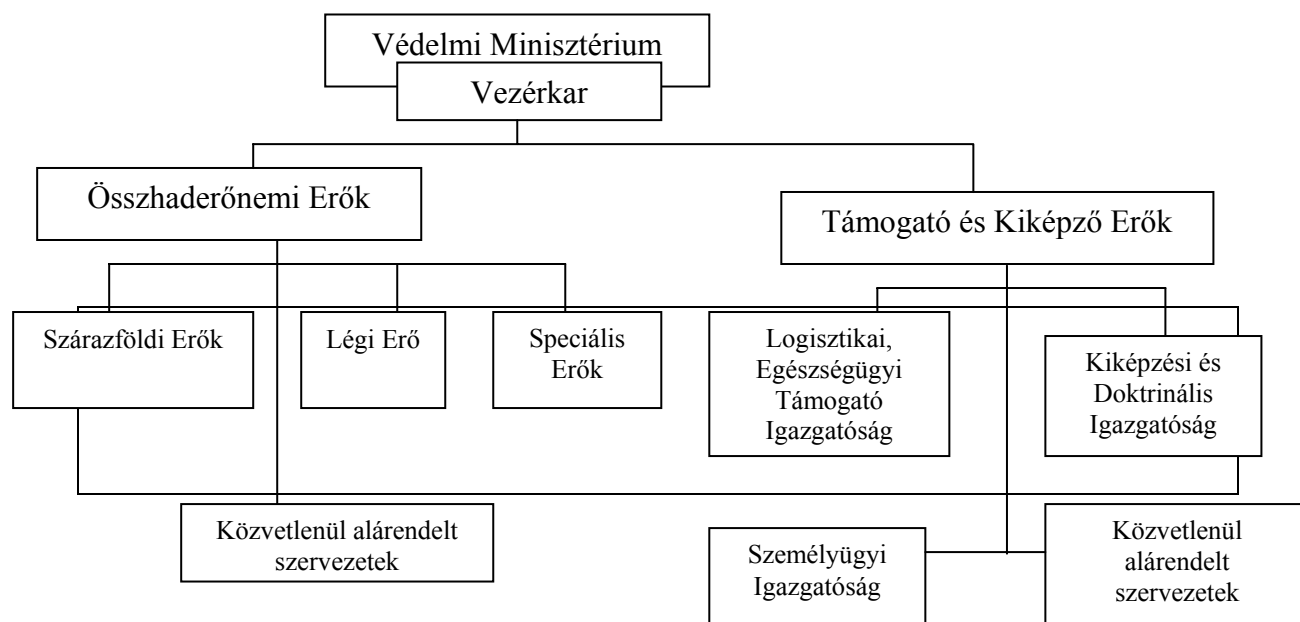
Jelmagyarázat: projekt tevékenységre kijelölt szervezeti elemek:

az adott projektben résztvevő törzsi szervezeti elemek:

15. számú melléklet: A cseh haderő vezetése¹⁵⁸

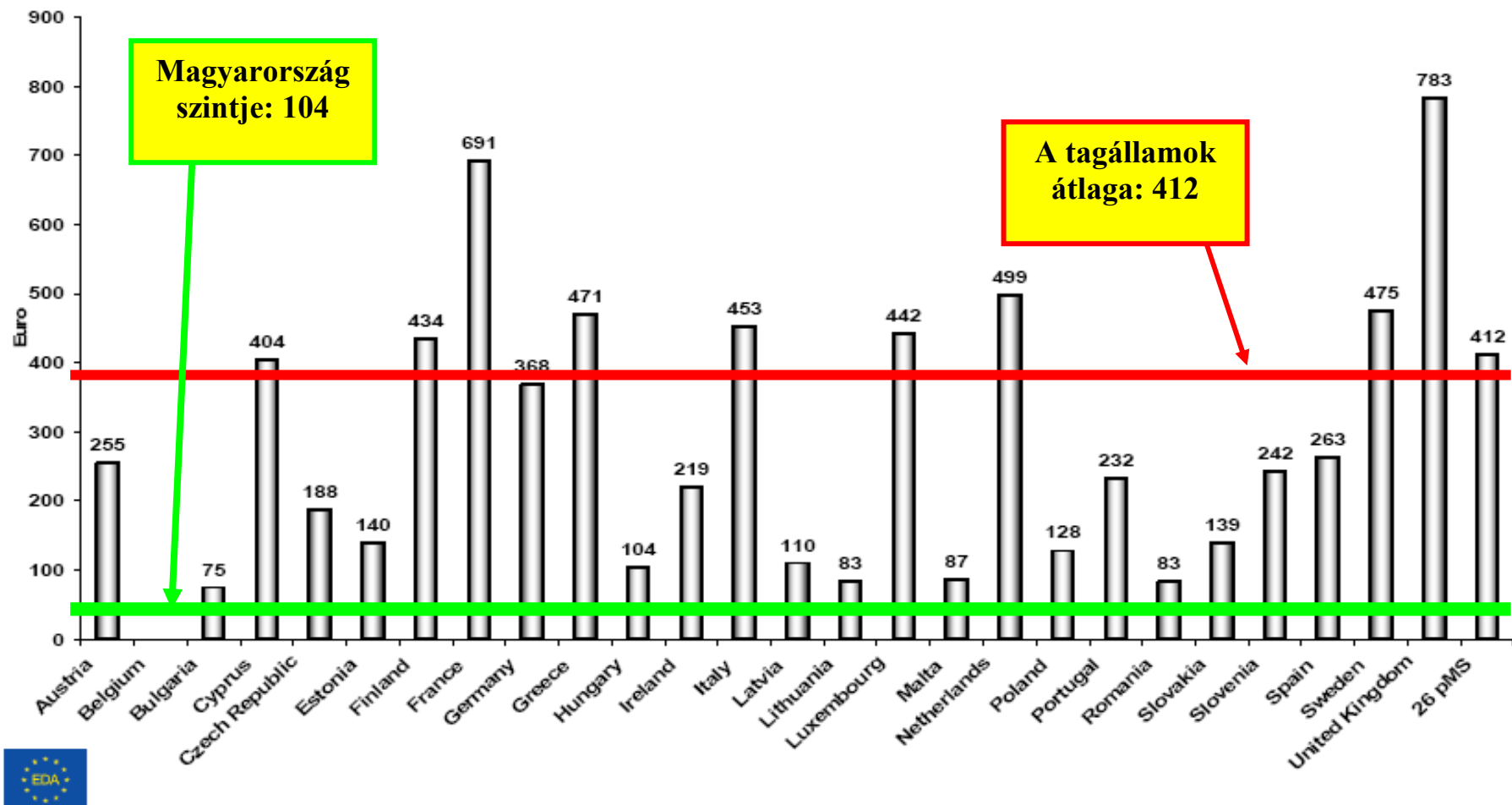

¹⁵⁷ Maria Bengtsson, Tomas Muller, Anders Sodethelm, Nils Walhim: A Grammar of Organizing, Edward Elgor kiadvány, 2007, 45. oldal

¹⁵⁸ Miroslav Tuma: Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic, 2006, Stockholm International Peace Research Institute kiadványa, 60. o. letöltve a <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRI14.pdf> domainről 2007. december 21-én

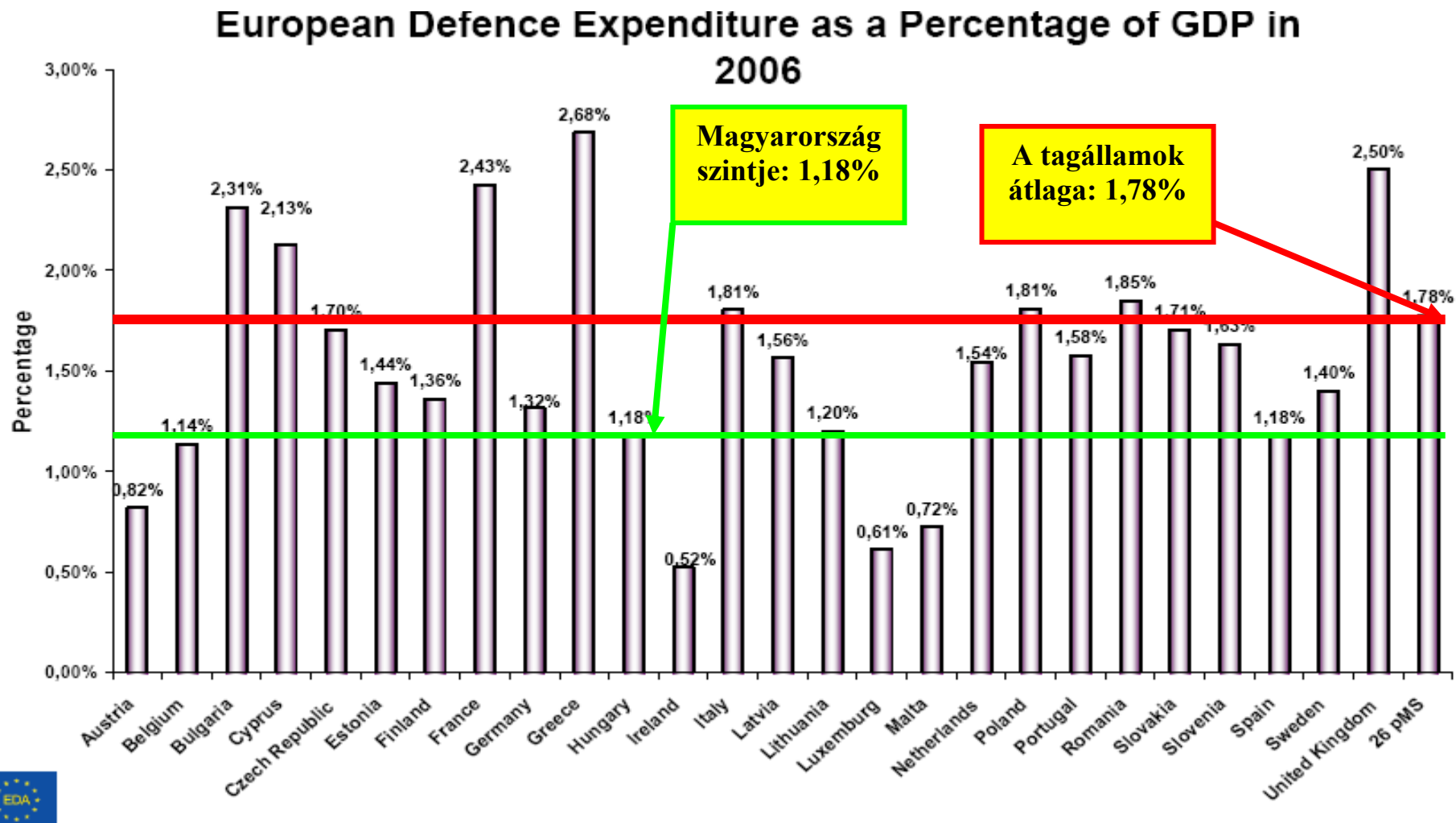
16. számú melléklet: Az EU-s tagállamok egy főre jutó, euróban számított védelmi kiadásai 2006-ban ¹⁵⁹

European Defence Expenditure per Capita in 2006

¹⁵⁹ Az adatok letöltve a <http://www.eda.europa.eu/defencefacts/> domainről 2008. március 26-án

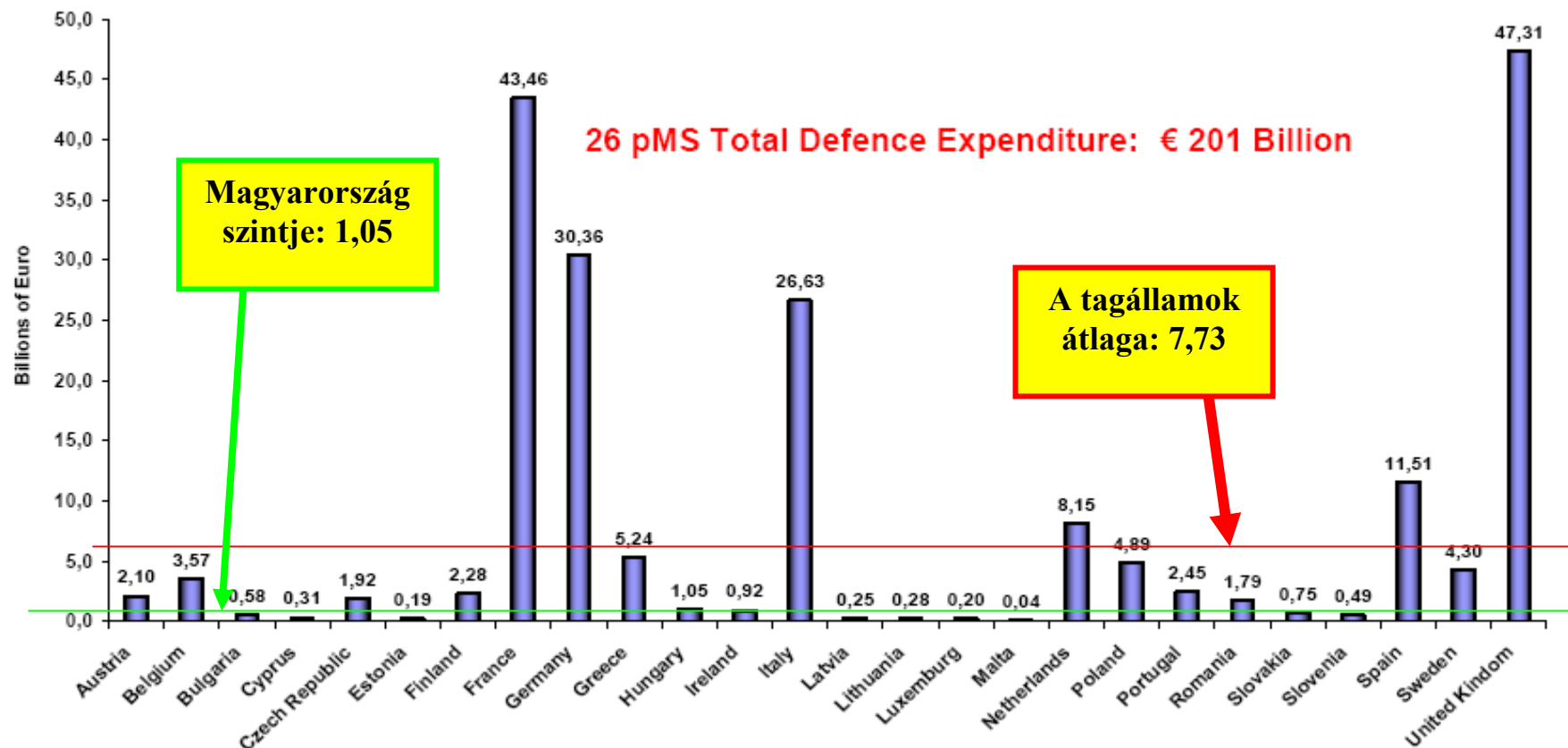
17. számú melléklet: Az EU-s tagállamok 2006-s védelmi kiadásai GDP-hez viszonyított aránya %-ban¹⁶⁰

¹⁶⁰ Az adatok letöltve a <http://www.eda.europa.eu/defencefacts/> domainről 2008. március 16-án

18. számú melléklet: Az EU-s tagállamok, milliárd euróban számított védelmi kiadásai 2006-ban¹⁶¹

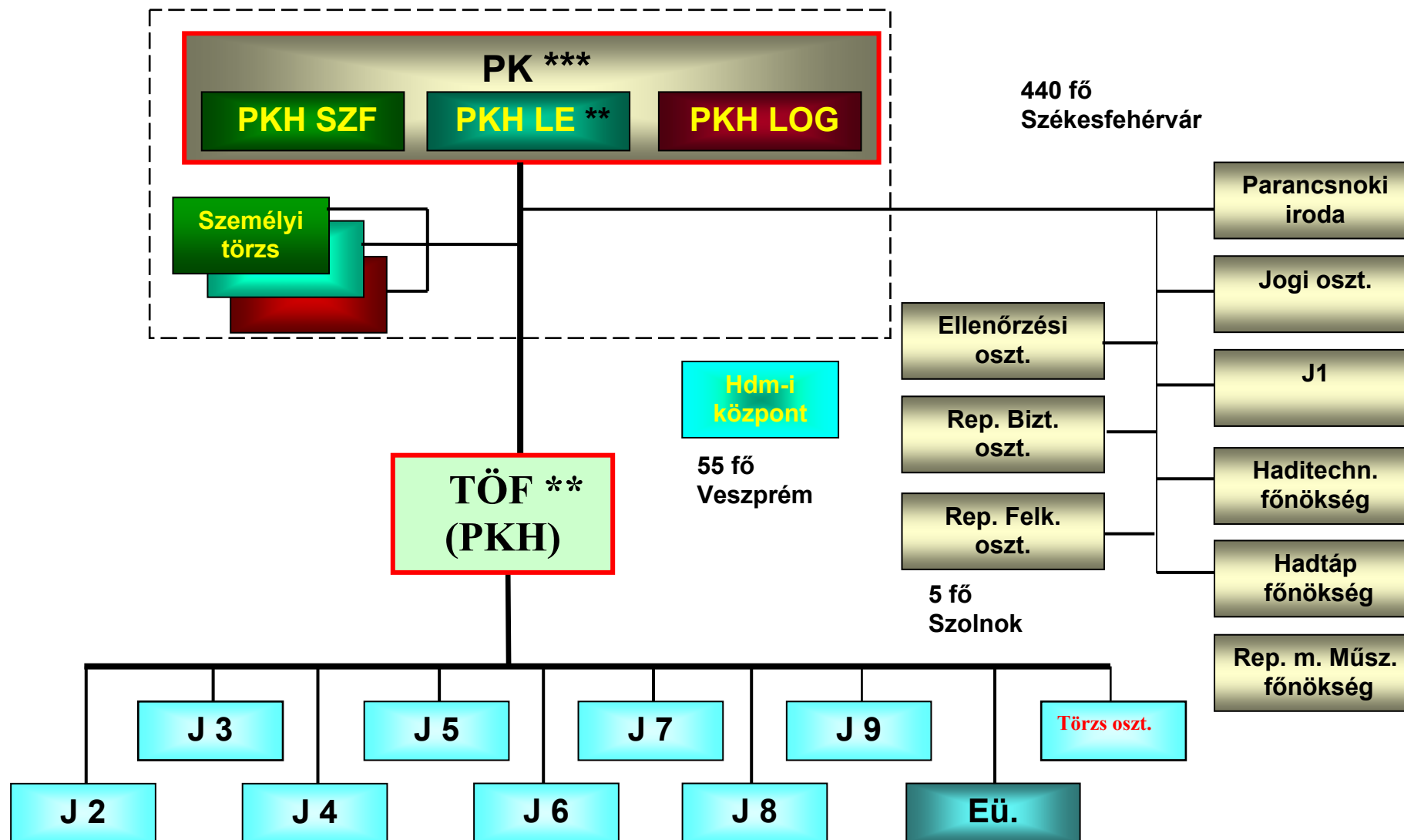
European Defence Spending in 2006

Total defence expenditure is defined as total Ministry of Defence expenditure (MOD) and defence related expenditure from other sources (other Ministries special budgetary lines).

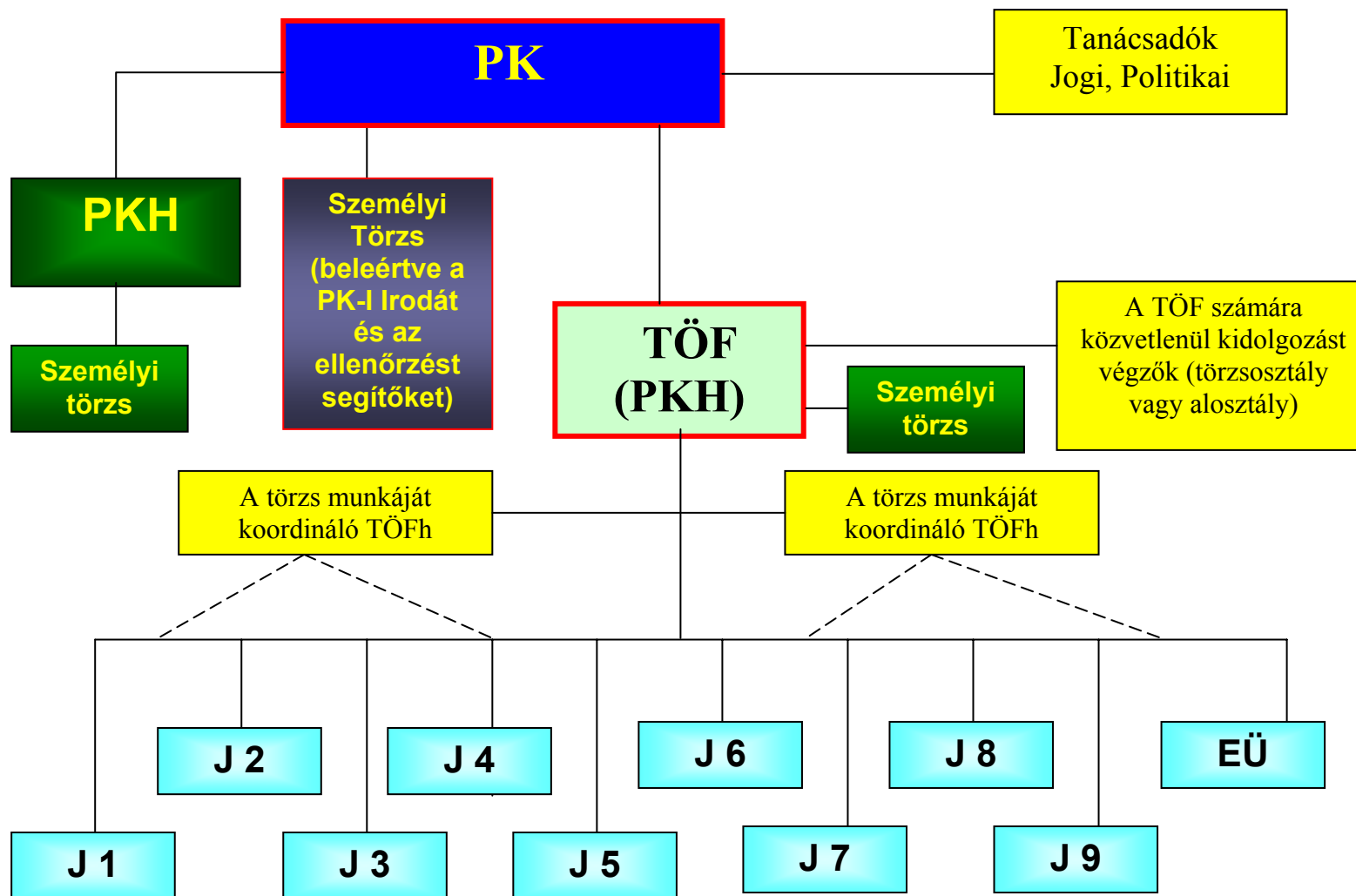
¹⁶¹ Letöltve a <http://www.eda.europa.eu/defencefacts/> domainről 2008. március 16-án

19. számú melléklet: Az MH ÖHP felépítése 2007. januári helyzet¹⁶²

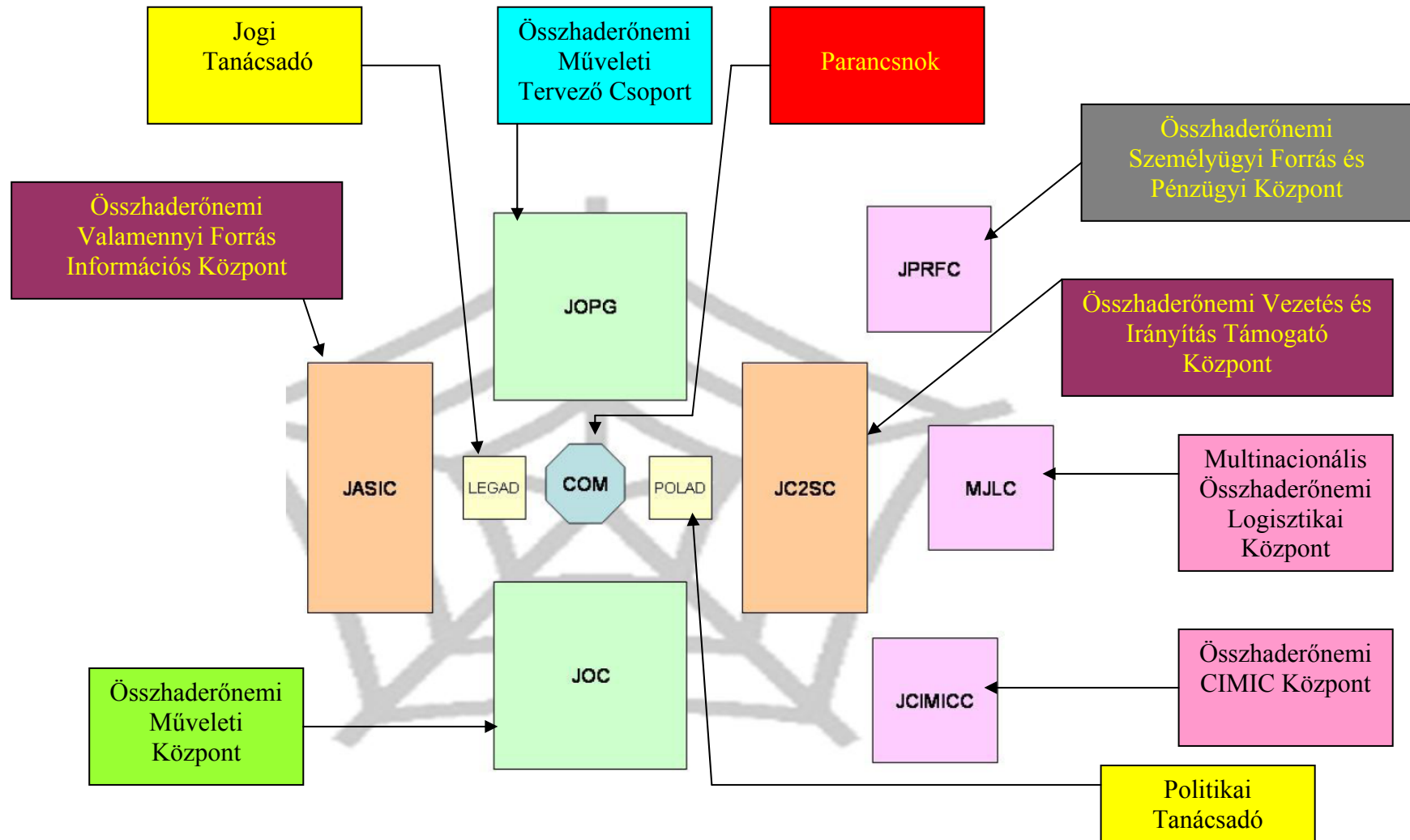
¹⁶² Tömböl László mk. altábornagy 2007. január 27-i, Székesfehérváron tartott előadása az MH ÖHP megalakításáról

20. számú melléklet: Az MH ÖHP javasolt felépítési struktúrája¹⁶³

¹⁶³ Készítette: Tomolya János

22. számú melléklet: Az összhaderónemi parancsnokság elvi/moduláris felépítése¹⁶⁵

¹⁶⁵ AJP-3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces NSA kiadványa, 2007. 106. oldal 0326 pontja, fordítás: Tomolya János